[redacted] ZBIGNIEW

BRZEZINSKI

AMERICA ȘI LUMEA

Conversații despre viitorul politicii externe americane

BRENT

SCOWCROFT

oderator DAVID IGNATIUS

ZBIGNIEW BRZEZINSKI
BRENT SCOWCROFT

Moderator **DAVID IGNATIUS**

AMERICA ȘI LUMEA

Conversații *despre* viitorul politicii externe americane

Traducere de *Andreea Năstase*

ANTET

Titlul original: *America and the World*
Conversations on the future of american foreign policy

Redactor: Nicolae Năstase
Tehnoredactare computerizată: Cristina Antonescu
Coperta: Cristina Antonescu

ISBN: 978-973-636-383-2

Tiparul a fost executat de tipografia
ANTET XX PRESS
Filipeștii de Târg, Prahova
Str. Max Heberlin, nr. 677
tel.: 021/2221245
E-mail: comenzi@antet.ro
www.antet.ro

Introducere

Cartea de față reproduce o conversație cu doi dintre cei mai înțelepți observatori ai politicii externe americane, Zbigniew Brzezinski și Brent Scowcroft. De-a lungul multor dimineți și după-amiezi din primăvara anului 2008, cei doi au discutat despre problemele actuale ale țării noastre și au încercat să identifice posibile soluții. Rezultatul este o călătorie intelectuală în sfera de opțiuni cu care se va confrunta următorul președinte, iar ghizi mai buni de atât cu greu s-ar putea găsi.

Pe măsură ce vor parcurge paginile cărții, cititorii ar trebui să-și închipuie că stau la o masă de conferință dintr-o clădire de birouri cu priveliște spre Pennsylvania Avenue. Puțin mai sus se află Casa Albă, unde acești doi bărbați au gestionat politica externă a țării în anii când au ocupat funcția de consilier pentru securitatea națională. La fiecare întâlnire se prezintă cu o vestimentație impecabilă, de parcă s-ar îndrepta spre Biroul Oval pentru a-l pune la curent pe președinte cu ultimele evoluții. Începem conversațiile cu o cană mare de cafea sau o băutură acidulată dietetică, uneori energizându-ne cu biscuiți sau prăjituri aduse de acasă, după care pornim casetofonul.

Vă invit să ascultați ce gândesc despre viitor doi dintre cei mai clarvăzători practicieni ai politicii externe americane.

Punctul de pornire al discuțiilor a fost credința lor că lumea se schimbă într-o manieră fundamentală, iar modelele noastre tradiționale pentru a înțelege rolul Americii nu mai sunt valabile. Amândoi sunt de părere că Statele Unite se confruntă cu dificultăți în străinătate deoarece încă nu s-au adaptat la aceste noi realități. Amândoi contestă gândirea dominantă și ideile primite de-a gata, aruncând asupra lumii o privire plină de prospețime. Veți vedea că amândoi sunt optimiști cu privire la viitorul Americii, însă o condiție obligatorie este aceea ca țara noastră să perceapă lumea așa cum este acum, nu așa cum vrem noi să fie.

Cartea constituie un experiment, întrebarea inițială fiind dacă un democrat şi un republican de prim rang – vorbind exclusiv în nume propriu şi nu de partea sau împotriva vreunei tabere – pot concepe împreună un nou start în politica externă. Brzezinski şi Scowcroft erau candidații ideali pentru un asemenea exercițiu, deoarece ambii au manifestat un scepticism viguros față de războiul din Irak. Au înțeles mai devreme ca majoritatea analiştilor de politică externă că debarcarea lui Saddam Hussein ar fi antrenat pericole şi greutăți ieşite din comun şi, fără ezitare, au decis să-şi exprime public îngrijorarea. Acesta este unul dintre motivele pentru care trebuie să-i ascultăm acum cu mare atenție. Deşi au opinii diferite pe anumite subiecte – mai ales în privința ritmului în care America se poate retrage din Irak – am constatat că de fiecare dată se orientau spre un cadru comun.

Mi-am asumat plăcuta sarcină de a modera conversațiile în calitate de jurnalist care a explorat timp de peste trei decenii problemele de politică externă. Cred cu tărie că se poate stabili o bază conceptuală comună. În editorialele mele din *Washington Post* încerc să mă plasez pe o poziție centristă: ascult ce au de spus unii şi alții, îi provoc atunci când e necesar şi le pun întrebările pe care socotesc eu că le-ar formula cititorii dacă ar fi de față. Asta am dorit să fac şi aici.

Brzezinski şi Scowcroft sunt nişte figuri emblematice ale Războiului Rece, iar în cartea aceasta dezvăluie unele amănunte secrete ale fenomenului încheiat cu dărâmarea Zidului de la Berlin şi prăbuşirea comunismului sovietic. Lumea aceea a dispărut, dar nu veți găsi aici nici o urmă de triumfalism sau nostalgie. În schimb, cei doi interlocutori sunt îngrijorați de persistența unei mentalități din epoca Războiului Rece în rândul factorilor de decizie americani, fapt care-i împiedică să observe noul echilibru de putere pe plan mondial. O temă ce revine permanent pe parcursul discuției este amploarea transformărilor globale din ultimii douăzeci de ani.

Fiecare cititor va rezuma conversațiile în felul său, dar iată câteva teme comune pe care le-am remarcat din postura de moderator: Brzezinski şi Scowcroft pornesc de la interesul național, din acest punct de vedere fiind „realişti“ în materie de politică externă, însă consideră că Statele Unite trebuie să închege relații cu această lume în plină schimbare în loc să reacționeze defensiv. Țelul este ca

America să se alinieze acestor forțe transformatoare ori de câte ori este posibil, nu să stea deoparte. Cei doi oameni de stat vorbesc permanent despre nevoia de flexibilitate, deschidere, disponibilitate de a discuta atât cu prietenii, cât şi cu duşmanii.

Mai presus de orice, Brzezinski şi Scowcroft vor ca America să-şi recapete încrederea în sine şi viziunea avangardistă. În opinia lor, țara noastră e prea speriată în această epocă a terorismului, ascunzându-se cu capul între genunchi în spatele zidurilor fizice şi intelectuale. De câte ori au fost nevoiți să semneze la intrarea în clădire pentru a obține un „permis de securitate", la fiecare rundă de discuții, interlocutorii mei au râs de absurditatea mentalității de buncăr.

Ei concep superputerea americană a secolului XXI ca pe o țară ce se deschide către restul lumii – nu ca să predice, ci ca să asculte, să coopereze şi, acolo unde e necesar, să oblige. Amândoi susțin că globul este zguduit de o revoluție politică; dacă Brzezinski vorbeşte despre o „trezire globală", Scowcroft descrie o jinduire după demnitate. Amândoi vor ca America să se alăture valului transformărilor.

În deceniile de ascensiune a Americii către poziția de putere globală dominantă a existat o tradiție a politicii externe bipartite. Desigur, în realitate fiecare decizie majoră de politică externă din secolul al XX-lea a fost însoțită de bătălii politice aprige, dar nu lipsea niciodată dialogul strategic comun, un proces care, strângând laolaltă cele mai strălucite minți ale țării, avea drept rezultat o serie de jaloane pentru relația Americii cu lumea.

Din acest proces fac parte marele profesor născut în Polonia şi educat la Harvard, posedând darul de a-şi expune concepțiile în propoziții şi alineate perfecte, şi marele general de aviație din Utah ce are talentul să exprime idei complexe într-un limbaj cum nu se poate mai limpede. Brzezinski şi Scowcroft au realizat lucruri extraordinare cât s-au aflat la Casa Albă; după ce şi-au încheiat mandatul au continuat să călătorească, să participe la dezbateri şi, mai cu seamă, să reflecteze şi să observe.

Cartea aceasta îi reuneşte pe cei doi pentru o discuție prelungită în ajunul alegerilor prezidențiale din 2008. Poate că va reînsufleți tradiția gândirii strategice pe care o reprezintă Zbig şi Brent şi va încuraja continuarea dialogului bipartit despre problemele Americii şi soluțiile creatoare optime.

Capitolul 1

Cum am ajuns aici

David Ignatius: O să încep cu un citat din generalul George Marshall: „Nu combate problema." Întotdeauna am crezut că voia să spună: înțelege problema, fă-i o descriere clară pentru tine însuți și apoi rezolv-o. Dar nu încerca să contești esența ei. Prin urmare, o să vă cer să începeți prin a descrie problema – situația în care se află Statele Unite în momentul când un nou președinte se pregătește să intre în funcție, dificultățile pe care le întâmpinăm într-o lume în continuă transformare, natura acestor schimbări. Zbig, spune-ne cum arată, în viziunea ta, problema lumii actuale, și apoi vom vedea ce e de făcut.

Zbigniew Brzezinski: Deunăzi m-a frapat faptul că președintele, în mesajul despre Starea Uniunii, a declarat că Războiul contra Terorii este provocarea ideologică definitorie a secolului. Și mi-am zis: „Nu e cam arogant?" Suntem în anul 2008 și ni se spune deja care este provocarea ideologică definitorie a secolului. Să presupunem că în 1908 ni s-ar fi cerut să descriem provocarea ideologică a secolului douăzeci. Oare câți ar fi răspuns stânga și dreapta, totalitarismul roșu și cel brun? Ori credeți că în 1808, în ajunul Congresului de la Viena, un triumf al conservatorilor, mulți ar fi prezis că secolul al nouăsprezecelea avea să fie dominat de pasiunile naționaliste în Germania, Franța, Italia, Polonia și în mare parte a restului Europei?

Nu Războiul contra Terorii este cel care să definească provocarea ideologică a secolului. Este vorba de ceva mult mai subtil, implicând, în opinia mea, trei mari schimbări.

Prima este trezirea politică globală, cum o numesc eu. Pentru prima dată, întreaga omenire este activă politiceşte. Asta e o schimbare cu totul şi cu totul extraordinară. În al doilea rând avem mutarea centrului puterii globale din lumea atlantică spre Orientul Îndepărtat. Nu asistăm la prăbuşirea lumii atlantice, ci la pierderea dominației pe care a exercitat-o timp de cinci sute de ani. Al treilea aspect este apariția unor probleme globale comune pe care trebuie să le rezolvăm, riscând, în caz contrar, suferințe enorme. Mă refer la climat şi la mediul înconjurător, dar şi la sărăcie şi inechitate. Aşa arată provocările la care va trebui să riposteze America, iar supraviețuirea ei şi locul pe care-l va ocupa în lume vor depinde de măsura în care va reacționa aşa cum trebuie.

Ignatius: Zbig, ca să terminăm ideea, ce nu mai merge, ce ne afectează capacitatea de a face față acestor schimbări?

Brzezinski: Dacă trebuie să mă limitez la un factor, aş zice că e vorba de pierderea încrederii. Tinerețea şi maturitatea mi-au fost marcate de o luptă globală titanică, Războiul Rece. Pe acesta l-am purtat însă cu mare încredere în noi înşine. Ce mă debusolează zilele astea e omniprezenta cultură a fricii.

Fără îndoială, asta are legătură cu şocul de la 11 septembrie 2001. Faptul că întreaga țară a privit atentatele la televizor a zguduit din temelii încrederea americanilor în ei înşişi. Pe de altă parte, e trist să o spun, dar cred că frica a fost şi propagată, lucru care nu a fost de nici un ajutor. Problemele cu care ne confruntăm nu-şi vor găsi o rezolvare convenabilă dacă țara este mânată de frică.

Ignatius: Brent, care e părerea ta despre capacitatea noastră de a reacționa la schimbări?

Brent Scowcroft: Viziunea mea asupra lumii seamănă mult cu aceea a lui Zbig, însă aş vrea să pornesc de la nişte elemente istorice. Eu cred că încheierea Războiului Rece a marcat o discontinuitate fundamentală în evoluția lumii.

Războiul Rece a însemnat o concentrare intensă asupra unei singure probleme. Ne-a mobilizat pe noi, ne-a mobilizat prietenii şi aliații împotriva unui bloc ostil. Ne-a afectat procesele mentale. Ne-a

afectat instituțiile, toate activitățile. Nu știu dacă a existat vreo altă epocă în care să fim mai concentrați.

Şi, dintr-o dată, într-o clipită la scara de timp a istoriei, lumea aceea a dispărut și a fost înlocuită de o lume din care lipsea amenințarea existențială a Războiului Rece. Dacă făceam o greșeală, riscam să aruncăm planeta în aer – pericolul acesta trecuse. În schimb, apăruseră sute de probleme mărunte. În loc să privim la Moscova prin ocularul unui telescop, acum ne aflam de partea cealaltă a instrumentului și ne uitam la o sumedenie de probleme minuscule, abordându-le cu procesele mentale și instituțiile alcătuite pentru cea dintâi perspectivă.

Ignatius: Cum era să lucrezi la Casa Albă într-o epocă în care marea temere era anihilarea nucleară? Fiecare dintre voi a ocupat importanta funcție de consilier pentru securitatea națională. Cum vă simțeați în momentele delicate, când lumea părea să se afle pe marginea prăpastiei? Brent?

Scowcroft: Nu ne ieșea din minte ideea că, dacă vreuna dintre părți făcea o greșeală gravă, rezultatul ar fi putut fi catastrofal pentru omenire. Crezi că ne petreceam fiecare secundă gândindu-ne la asta? Nu. Exista însă o combinație între această temere și efortul permanent de a înțelege ce intenții aveau sovieticii și de ce capacități dispuneau – de pildă, pentru a realiza niște progrese tehnologice care ne-ar face dintr-o dată vulnerabili și ar transforma situația de blocaj într-una de asimetrie.

Aspectul acesta se regăsea pretutindeni. Când analizam conflictele, fie că era vorba de Coreea, Vietnam sau altele mai puțin importante, ne puneam aceeași întrebare: „cum le putem arăta sovieticilor că nu pot face tot ce vor fără să se expună riscului dement de a ajunge într-un punct din care nici noi, nici ei n-am mai putea da înapoi?

Ignatius: Se pare, așadar, că exista temerea că o vulnerabilitate locală ar putea deveni o vulnerabilitate generală. Probabil că am transportat în noile împrejurări acest element al mentalității din Războiul Rece. Zbig, cum era când te aflai în cabina de pilotaj?

Brzezinski: Păi, una dintre sarcinile mele era să coordonez reacția Preşedintelui în eventualitatea unui atac nuclear. Brent, presupun că şi tu trebuia să te ocupi de asta, nu? N-o să dezvălui nici un secret, dar lucrurile s-ar fi desfăşurat cam aşa:

Am fi primit un avertisment inițial cu un minut înainte ca Uniunea Sovietică să efectueze o lansare masivă. La minutul doi am fi avut o idee destul de bună despre amploarea atacului şi țintele probabile. În minutul trei am fi ştiut unde să anticipăm impactul şi aşa mai departe. Până în minutul al treilea, Preşedintele ar fi fost alertat că ne aflăm în posesia acestei informații, după care el ar fi decis cum ripostăm.

Situația se complică imediat. Dacă ai de-a face cu un atac total, ți-e mai uşor să răspunzi: pur şi simplu lansezi, la rândul tău, un atac total. Să presupunem, însă, că e vorba de un atac selectiv. În cazul acesta există o serie de opțiuni pe care Preşedintele trebuie să le cântărească, să le compare. Cum va reacționa el? Aici apare elementul de incertitudine. Oricum, procesul se încheie cam pe la minutul şapte. A propos, era la fel şi la voi, nu?

Scowcroft: Până aici, da.

Brzezinski: În minutul şapte, ordinul de execuție trebuia să fie deja transmis şi decizia, indiferent care va fi fost ea, trebuia adusă la îndeplinire. Exercițiul nu e întru totul teoretic: am avut odată o situație teribil de confuză când, în toiul nopții, am fost trezit şi anunțat că fusese alertat comandamentul strategic. Până la urmă s-a dovedit că era vorba de un exercițiu care, la un moment dat, a fost luat drept caz real. Nicio scofală.

Pe la minutul 28 se produce impactul. Asta înseamnă că tu şi familia ta sunteți morți. Washingtonul a fost şters de pe fața Pământului. Mare parte din instalațiile noastre militare au fost distruse. Este de presupus însă că până acum Preşedintele a decis cum vom acționa. Contraatacăm deja. După şase ore, 150 de milioane de americani şi sovietici şi-au pierdut viața.

Aceasta era realitatea în care trăiam şi am făcut tot ce-am putut ca s-o facem cât mai stabilă, s-o supunem cât mai mult controlului rațional. Nu voiam să fim provocatori, dar, în acelaşi timp, trebuia să fim foarte atenți şi hotărâți ca nu cumva vreun individ din

tabăra cealaltă să creadă că putea să apese pe butonul roşu şi să scape cu viaţă.

Acum lucrurile stau cu totul altfel. Cred că Brent a descris situaţia foarte bine: sute de probleme mărunte. Noua realitate este un fel de turbulenţă dispersată şi, prin urmare, necesită o mentalitate diferită, o concepţie mai sofisticată asupra complexităţii transformărilor globale. Avem nevoie de o conducere bazată pe o societate inteligentă care-şi înţelege responsabilităţile şi nu ia, sub imperiul terorii, decizii cu justificare demagogică prin care ne-am putea izola în lume, devenind foarte vulnerabili.

* * *

Ignatius: Brent, la finele Războiului Rece, aceia dintre noi care luaserăm parte la el ne-am dat seama dintr-o dată că s-a terminat. E de înţeles că pentru o vreme politica externă a devenit o activitate opţională, întrucât nu mai conta cu adevărat. Şi asta a provocat nişte derive considerabile...

Scowcroft: Iar trezirea s-a dat pe 11 septembrie.

Ignatius: O să vă rog să vă amintiţi de ziua în care lumea s-a schimbat, când lumea în care crescuserăţi şi pe care voi şi generaţia voastră o stăpâniserăţi a cunoscut o transformare radicală. Mă refer la ziua când s-a prăbuşit Zidul Berlinului, când ne-am dat seama că imperiul sovietic începuse să se dezmembreze fără posibilitatea refacerii. Brent, tu erai la Casa Albă. Povesteşte-ne cât mai mult poţi despre ziua în care această luptă epuizantă a ajuns la capăt.

Scowcroft: Atunci n-aş fi zis că prăbuşirea zidului a fost atât de importantă. Pentru mine, ziua-cheie a fost aceea când Jim Baker şi Eduard Şevarnadze au avut o poziţie comună, denunţând invadarea Kuweitului de către Irak. După mine, atunci s-a sfârşit cu adevărat Războiul Rece. Oare dărâmarea zidului a constituit o rană mortală pentru sovietici? Oare imperiul stătea să cadă? Da.

În acele clipe însă, deznodământul nu se întrevedea clar. Gorbaciov încerca să înjghebeze o confederaţie care să înlocuiască Uniunea Sovietică. Voia să revizuiască structura, nu s-o distrugă, aşa că lucrurile erau încă nebuloase. Ne-am bucurat? Sigur. Dar atunci când s-a prăbuşit zidul, sentimentul meu – şi al preşedintelui, de altfel -- a

fost că nu trebuie să ne bucurăm prea tare. Dacă am ajuns la sfârşitul Războiului Rece, foarte bine, să nu repetăm acum Primul Război Mondial cu învingătorii care-i zdrobesc pe învinşi. În loc de asta, toată lumea câştigă. Noi câştigăm, câştigă şi Uniunea Sovietică. În ziua când a început dărâmarea zidului de la Berlin, Preşedintele i-a chemat pe jurnalişti în biroul său, iar Leslie Stahl a zis: „Domnule Preşedinte, nu păreţi foarte entuziasmat. Aş fi crezut c-o să fiţi în culmea fericirii." „Nu e genul meu", i-a răspuns şeful. Ceea ce voia să spună era, de fapt, că nu voia să arate o bucurie răutăcioasă, întrucât reacţia de la Moscova ar fi putut distruge tot ce încercam noi să facem.

Ignatius: Bine gândit. Dar spune-mi cinstit acuma, chiar nu vă venea să ţopăiţi de bucurie? Zbig, tu cum îşi aminteşti încheierea Războiului Rece? Ţi-ai petrecut întreaga viaţă luptând în cadrul lui.

Brzezinski: În primul rând, cred că Preşedintele Bush şi Brent au gestionat această etapă într-o manieră deosebit de inteligentă şi de sofisticată. Au dat dovadă de o măiestrie extraordinară. Pentru mine, momentul de împlinire maximă nu a fost căderea zidului. Pe tot parcursul maturităţii am alcătuit strategii pentru subminarea blocului sovietic şi aveam o întreagă teorie despre modul în care trebuia procedat, concept care a luat naştere tocmai în anii '60. Teza mea era că puteam submina împărţirea Europei prin demersuri de angajare paşnică, de penetrare a blocului sovietic în ideea fragmentării acestuia. Prăbuşirea zidului a reprezentat încununarea acestei aşteptări.

Punctul culminant a fost însă, din punctul meu de vedere, pe 25 decembrie 1991, când, spre enorma mea satisfacţie personală, drapelul roşu a fost coborât la Kremlin, iar Uniunea Sovietică s-a desfiinţat. În acele clipe mi-am dat seama că se produsese un eveniment mai important chiar decât dispariţia blocului sovietic, şi anume faptul că ultimul mare imperiu teritorial îşi retrăsese onorabil armele, iar acum se dezmembra, probabil, pentru totdeauna.

Atunci, demisia lui Gorbaciov a fost forţată de Elţîn cu ajutorul preşedintelui Kravciuk al Ucrainei devenite independentă de numai trei săptămâni. Iar preşedintele Şuşkevici al Bielorusiei, o părticică foarte slabă a fostei URSS, şi-a exprimat şi el acordul pentru desfiinţarea Uniunii.

Scowcroft: Momentul acesta a fost crucial. Era Crăciunul anului 1991 şi Gorbaciov l-a sunat pe preşedintele Bush spunându-i: „E ultima dată când vă sun. Steagul, drapelul sovietic, este coborât de pe Kremlin. Mi-am dat demisia. Uniunea Sovietică aparţine de-acum istoriei." Primul meu gând a fost acela că Elţîn câştigase.

Brzezinski: Aşa e, acum îmi aduc aminte. Elţîn l-a sunat pe Bush, apoi i-a dat telefon lui Gorbaciov comunicându-i că vorbise deja cu Bush. Iar Gorbaciov s-a înfuriat la culme. „L-ai sunat întâi pe Bush în loc să mă suni pe mine?"

Scowcroft: Zbig aduce în discuţie un aspect foarte interesant despre desfiinţarea Uniunii Sovietice. Încheierea Războiului Rece a semnificat şi punctul final al Primului Război Mondial. Marea conflagraţie s-a soldat cu un şir foarte lung de consecinţe, printre care comunismul şi fascismul, acele mişcări sociale vizând reordonarea societăţii, ce au supus lumea la cele mai groaznice chinuri. Tot atunci s-a marcat şi sfârşitul marilor imperii. Două dintre ele s-au prăbuşit la capătul Primului Război Mondial: Imperiul Otoman şi cel Austro-Ungar, iar ultimul a fost cel sovietic. În prezent, axa tulburărilor care, pornind din Balcani, străbate Asia Centrală coincide cu teritoriul ultimului dintre imperiile lumii.

Ignatius: Să vedem cum am ieşit din această situaţie. Povesteai despre coborârea drapelului roşu şi dispariţia Imperiului Răului. Cum am ajuns de acolo aici, de la starea de triumf suprem la sentimentul actual de vulnerabilitate? Există senzaţia unei eclipse a puterii americane. În acea perioadă de după încheierea Războiului Rece, care au fost oportunităţile ratate?

Brzezinski: Au fost atât oportunităţi ratate, cât şi unele acţiuni prost concepute. Dintre cele dintâi m-aş gândi la faptul că nu am profitat de succesul copleşitor al operaţiunii de alungare a lui Saddam Hussein din Kuweit pentru a forţa semnarea tratatului de pace israeliano-palestinian.

Pe atunci, Preşedintele Bush domina întreaga lume, avea o putere fără precedent în istorie. Brent ştie mai multe decât mine despre asta. Presupun că Preşedintele Bush se aştepta să fie reales şi, probabil, intenţiona să se ocupe de această problemă ulterior. Pe de

altă parte, l-a înfruntat pe Shamir, dând semnalul că Statele Unite își vor defini cu mare claritate obiectivele. Au intervenit însă considerentele politice și nu s-a ivit nici o ocazie favorabilă.

Cealaltă oportunitate ratată ține de perioada Clinton și de spațiul post-sovietic. Nu sunt sigur că am fi putut atrage noua Federație Rusă într-o relație mai constructivă cu Occidentul și, oricum posibilitățile noastre erau limitate deoarece aveam alte treburi neterminate pe care să le rezolvăm. Asta a intrat oarecum în contradicție cu obiectivele de felul stabilizării Europei Centrale: aceasta a rămas un fel de spațiu al nimănui între UE și NATO, respectiv noua Rusie.

Poate însă că am fi putut face mai mult pentru a crea niște instituții comune în care rușii să simtă că joacă un rol mai important în marea aventură europeană care astăzi contează atât de mult la nivel global. Dar toate acestea pălesc în comparație cu eroarea fatală de judecată ce a marcat reacția noastră la atentatele din 11 septembrie.

Ignatius: Ajungem imediat la 11 septembrie, însă nu vreau să ne grăbim. Vreau să te întreb, Zbig, întrucât ai fost întotdeauna un adept al liniei dure împotriva Uniunii Sovietice, crezi că în anii '90 am profitat de slăbiciunea Rusiei într-un mod care a ajuns să ne dăuneze?

Brzezinski: Nu pot spune ce-ar fi trebuit să facem. N-am fi putut opri eforturile statelor baltice de a-și redobândi independența. Nu i-am fi putut împiedica pe cehi, polonezi și unguri să-și dorească să facă parte din lumea occidentală. Dacă i-am fi ținut la ușă, probabil că acum am avea de-a face cu un *no man's land*, obiect al unor fricțiuni serioase cu rușii.

Uitați-vă la problemele pe care le-au avut cu rușii georgienii, ucrainenii și chiar estonienii în ultima vreme. În opinia mea, impunerea stabilității și a clarității în acea parte a Europei a fost primul obiectiv strategic al Vestului. Dacă ar fi putut fi însoțit de o suprastructură care să-i stimuleze pe ruși conferindu-le un sentiment de participare la treburile Occidentului – asta e o întrebare la care nu pot da un răspuns.

Ignatius: Cu siguranță, pentru ruși această perioadă a fost una de mare umilire națională. Întotdeauna mă frapează când îi aud vorbind despre Elțîn ca despre simbolul rușinos al stării jalnice, penibile ce le caracteriza țara pe atunci. Brent, Zbig a lansat o idee extrem de

interesantă când s-a întrebat ce-ar fi făcut Preşedintele George H. W. Bush dacă ar fi obținut al doilea mandat. Nu m-am gândit la asta. Hai să dezvoltăm puțin.

Scowcroft: Într-adevăr, dar aş vrea întâi să mă refer la statele baltice în ultimele zile ale Uniunii Sovietice. Probabil că aceasta era cea mai sensibilă problemă în relația dintre noi şi URSS în momentul când Europa de Est începuse să se desprindă. Balticii făceau încă parte din Uniunea Sovietică; cu toate acestea, nu recunoscuserăm niciodată încorporarea lor în URSS, aşa că pasiunile erau puternice în ambele tabere.

În Statele Unite, lobby-urile balticilor, foarte puternice, ne presau să recunoaştem cele trei state, după care s-au produs revoltele de acolo şi noi tulburări. Era foarte, foarte delicat. Ceea ce am reuşit să facem a fost nu să-i alungăm pe sovietici din țările baltice, ci să-i aducem în poziția de a recunoaşte singuri independența acestor state. Acum, la scara istoriei, nu mai contează, dar am pierdut mult timp cu această problemă anume.

În general, am fi continuat, după primul Război din Golf, cu demersuri de sprijinire a procesului de pace palestinian. Unul dintre lucrurile pe care doream să le demonstrăm lumii arabe era disponibilitatea noastră de a le oferi arabilor ajutoare la vremuri grele exact aşa cum procedam cu israelienii; de asemenea, voiam să le arătăm că orice agresiune neprovocată avea să primească o ripostă din partea noastră.

Când Saddam spunea „hai să facem un proces general de pace", noi am răspuns, de fiecare dată, nu, nu acum. Întâi pleci din Kuweit. Şi, după aceea, le-am promis arabilor că-l vom face. Am realizat Conferința de la Madrid, care a reprezentat primul pas. Dacă preşedintele ar fi câştigat alegerile, acesta ar fi fost unul dintre obiectivele fundamentale ale politicii sale externe.

Ignatius: Ați fi revenit la problema lui Saddam din Irak?

Scowcroft: Atunci, vrei să spui?

Ignatius: Adică i-ați fi permis lui Saddam să rămână la putere? Asta făcea parte dintre treburile neterminate pe care aveați de gând să le rezolvați în al doilea mandat?

Scowcroft: Nu, nu. Asta nu era o treabă neterminată. Hotărâserăm anterior că înlăturarea lui de la putere nu cădea în sarcina noastră. Şi, aşa cum ştii, în politica externă nu prea ai succese complete. Ceea ce am făcut totuşi a fost să părăsim Irakul lăsându-l pe Saddam în funcţie, cu aceleaşi ambiţii, dar lipsit de capacitatea de a şi le îndeplini. Armata îi era decimată, iar sancţiunile îl împiedicau s-o refacă. În momentul celui de-al Doilea Război din Golf nu constituia o ameninţare. Fără îndoială, era în continuare un dictator nemernic, dar nu reprezenta o ameninţare din punct de vedere strategic. Cred că politica noastră a fost încununată de succes şi acum, cu beneficiul retrospectivei, n-aş proceda altfel

Ignatius: Brent, fără a-ţi cere să-l critici pe actualul preşedinte Bush, te-aş ruga să ne explici de ce tu sau primul preşedinte Bush aţi decis că pentru Statele Unite n-avea rost, în 1991, să avanseze până la Bagdad şi să-l debarce pe Saddam. De ce n-aţi făcut-o?

Scowcroft: Din trei motive. În primul rând, coaliţia noastră, cu o componentă arabă semnificativă, s-ar fi dezmembrat. Arabii n-aveau de gând să mărşăluiască pe teritoriul irakian.

În al doilea rând, ONU ne încredinţase mandatul de a elibera Kuweitul. Unul dintre lucrurile pe care am încercat să le realizăm în acea perioadă, în toate acţiunile noastre, a fost să stabilim nişte tipare de comportament pentru abordarea cazurilor de agresiune de acest tip în lumea de după Războiul Rece. Dacă ONU putea acum să utilizeze Consiliul de Securitate aşa cum fusese în intenţia fondatorilor organizaţiei, anume pentru contracararea situaţiilor de agresiune, voiam să ne asigurăm că la un moment dat nu aveam să spunem „foarte bine, Consiliul de Securitate a dat o decizie, dar noi o să mergem mai departe pe cont propriu.“ Asta ar fi distrus lumea pe care încercam s-o construim.

În sfârşit, şi cel mai important, ştiam cum să facem ceea ce planificaserăm să facem. Ştiam precis cum să-l alungăm pe Saddam din Kuweit. Ştiam de ce forţe aveam nevoie şi cum să le folosim. Am fi putut înainta până la Bagdad fără a întâmpina aproape nici o rezistenţă. Asta ar fi schimbat radical caracterul conflictului: acum am fi fost ocupanţi într-un teritoriu ostil. Trupele noastre ar fi fost ţinta

gherilelor. În plus, nu aveam nici o strategie de ieşire. Ar fi fost un dezastru dacă ne vâram în aşa ceva.

Ignatius: Ce l-ai sfătuit atunci pe Preşedinte?

Scowcroft: Să se oprească. O dată ce l-am alungat pe Saddam din Kuweit – stop.

* * *

Ignatius: Să ne oprim puţin şi să vedem cum am ajuns în punctul în care ne găsim astăzi, în 2008. Am repurtat nişte succese fenomenale, coborârea drapelului roşu, triumful din Primul Război din Golf, conturarea unei lumi dominate de o singură superputere, a unei lumi în care nimeni nu punea sub semnul întrebării puterea militară şi autoritatea Americii.

Ce gânduri a generat această situaţie în minţile factorilor de decizie de la Washington? Cum au luat naştere atitudinile care ne-au adus în impasul de azi? Brent, crezi că succesele au creat un fel de aroganţă, ideea că putem obţine uşor tot ce vrem?

Scowcroft: Da, cred că aşa s-a întâmplat. După mine, primul gând a fost un sentiment de enormă uşurare – politica externă nu prea mai avea însemnătate. Apoi ne-am uitat în jur şi, în comparaţie cu orice alt stat de pe mapamond, eram unica superputere. De la Imperiul Roman încoace nimeni nu mai exercitase o asemenea dominaţie. E o senzaţie ameţitoare.

Desigur, am uitat că nu eram obişnuiţi să guvernăm întreaga lume. În cea mai mare parte a istoriei noastre stătuserăm ocrotiţi de cele două oceane, în deplină siguranţă, deliberând dacă voiam să ne implicăm şi în ce măsură. Aveam de ales. Europenii stabileau cadrul strategic, iar noi hotăram cui să ne alăturăm. Acum, dintr-o dată, cei mari au dispărut, iar noi trebuia să ne ocupăm de toată povestea. Aşa că da, aveam această putere, dar nu aveam experienţa de a o exercita în numele comunităţii mondiale.

Mai mult decât atât, eram cu toţii împotmoliţi în mentalitatea Războiului Rece, iar toate instituţiile noastre fuseseră concepute pentru Războiul Rece.

Ignatius: Cum eram împotmoliţi? Cum arăta mentalitatea aceasta?

Scowcroft: Pe lângă sfârşitul Războiului Rece, al Primului Război Mondial şi al imperiilor mai acţionau şi nişte forţe noi. Zbig a făcut aluzie la ele mai devreme. Este vorba de puterea noastră fără egal, de modificarea caracterului războiului şi, mai presus de toate, de globalizare. Unul dintre efectele globalizării a fost, aşa cum sugera Zbig, politizarea cetăţenilor din întreaga lume.

În cea mai mare parte a istoriei omenirii, individul de rând ştia ce se întâmplă în satul său şi, poate, în satul vecin, dar cunoaşterea lui nu mergea mult mai departe şi, oricum, lui nu-i păsa. Nu era implicat personal în bătăliile imperiale. Acum, tot ce se întâmplă pe planetă este privit în direct de toţi cetăţenii, iar aceştia reacţionează. Încă nu ştim cum să tratăm această nouă forţă, iar războiul împotriva terorii este doar una dintre manifestările ei.

Aceste lucruri erau deja în desfăşurare, n-au început la finele Războiului Rece, dar au fost marcate de Războiul Rece.

Iar atunci când Războiul Rece s-a încheiat, pe nepusă masă, ele au ieşit la suprafaţă. Cred că o vreme am fost ameţiţi de succes, zăpăciţi. Nu ştiam ce se întâmplă şi nu credeam că ar conta prea mult, aşa că în anii '90 nu exista sentimentul stringent de elaborare a unei strategii deoarece, în primul rând, ar fi fost foarte greu din cauza tuturor acestor schimbări. În al doilea rând, nu consideram că am avea nevoie de aşa ceva.

Ignatius: În anii '90, printre altele, n-am acordat prea multă atenţie unui tip foarte înalt, bine pregătit şi bogat, fiul unui om de afaceri reputat care, fără ca noi să înţelegem cu adevărat, ne declara război. O să vă întreb pe fiecare dintre voi: în acea perioadă, ce însemna pentru voi numele lui Osama bin Laden? Zbig, te-ai aplecat asupra acestui subiect la mijlocul deceniului zece?

Brzezinski: Nu, iar motivele sunt evidente. El nu a fost deloc important până când nu a realizat un lucru extrem de important. Era un complotist printre mulţi alţii, un apărător fanatic asupra propriei concepţii despre dreptate, un tip care se înstrăina tot mai mult de Statele Unite şi privea această ţară ca pe un monstru care-i contesta credinţele fundamentale.

Aş vrea să revin însă la ceea ce spunea Brent şi să adaug că pentru mine anii '90 reprezintă o perioadă în care Statele Unite au

manifestat o extremă îngăduinţă pentru propriile slăbiciuni şi, apoi, o extremă aroganţă, situaţie care, după 11 septembrie a determinat Washingtonul să se înscrie pe un traseu ce a dus la înfrângere şi demoralizare.

Această automulţumire a alimentat sentimentul că istoria se oprise în loc şi că ne aflam la punctul culminant al nu ştiu cărui proces istoric.

Scowcroft: Sfârşitul istoriei.

Brzezinski: Exact, sfârşitul istoriei şi, în plus, ideea că puteam să ne relaxăm şi să ne bucurăm de acest nou statut imperial care ne-a fost conferit pe 25 decembrie 1991. Era arogant gândul că acum putea defini regulile jocului într-un sistem internaţional marcat încă, în ciuda puterii noastre copleşitoare, de o anumită interdependenţă şi că aceste reguli ne permiteau să decidem când să declanşăm războaie, cum să le declanşăm, cum să le anticipăm şi să le împiedicăm, concepţii care şi-au găsit aplicarea după 11 septembrie. Şi este trist să o spunem, dar cred că reacţiile noastre au transformat momentul 11 septembrie într-un triumf tactic pentru Osama bin Laden; lucrurile ar fi stat cu totul altfel dacă nu ne-am fi comportat aşa.

Atentatele de la 11 septembrie au fost o crimă. A fost cumplit atunci, iar daunele au fost cu atât mai mari cu cât un mare număr de americani au privit totul în direct, suferind dimpreună cu victimele.

Scowcroft: Şi după aceea de nenumărate ori, la fiecare reluare.

Brzezinski: Într-adevăr.

Aici s-ar putea să par subiectiv, dar cred că modul în care am reacţionat atunci ne-a împins spre nişte acţiuni care ne-au făcut să ne împotmolim pe un front foarte larg în acea parte a lumii despre care vorbea Brent mai devreme. Zona se află la intersecţia a două linii, una de la vest la est, din Sinai până în India şi China, şi alta de la nord la sud, de la frontiera sudică a Rusiei până la Oceanul Indian. Dacă trasezi un cerc în jurul acestui punct, unind limitele exterioare, obţii o regiune cu vreo şase sute de milioane de locuitori, plină de conflicte etnice, religioase, teritoriale şi sociale.

De acum suntem implicaţi atât de profund, încât am ajuns la ananghie din punct de vedere financiar. Costurile sunt incredibile.

Forţele noastre armate sunt folosite până la ultimul om. În fiecare zi primim rapoarte despre vulnerabilităţile armatei.

Legitimitatea şi credibilitatea ne-au fost afectate foarte grav. Până la urmă, toate astea amplifică importanţa faptelor lui Osama şi a isteriei naţionale care i-a făcut pe oameni să sprijine politicile ce au generat aceste rezultate negative. Politicile acestea s-au bucurat de susţinere. Au fost aprobate şi de majoritatea democraţilor, inclusiv unii care în acest an, 2008, candidează la preşedinţie.

Cred că acesta a fost, în decursul istoriei noastre, un punct de cotitură tragic şi evitabil, dar situaţia poate fi îndreptată. Tocmai despre asta vorbim noi, Brent şi cu mine. Cum poate fi îndreptată.

* * *

Ignatius: Acesta este şi subiectul nostru. Brent, de ce nu preiei firul poveştii chiar de aici? Ca punct de pornire, unde te aflai pe 11 septembrie?

Scowcroft: Îmi amintesc foarte bine unde mă găseam atunci. Eram preşedintele unui comitet din cadrul Departamentului Apărării care edita o revistă, *End to End Review*, despre armele nucleare şi sistemele de comandă şi control de la momentul creării în laborator până la fabricaţie, amplasare, utilizare şi dezmembrare. În dimineaţa zilei de 11 septembrie urma să zburăm într-unul dintre posturile de comandă aeropurtate ale Preşedintelui până la baza Offutt a Forţelor Aeriene. Când primul avion a lovit Turnurile Gemene eram la Andrews, aşteptam să decolăm. Am crezut că fusese un accident.

La al doilea impact eram deja în aer, aşa că am avut şansa de a observa mecanismul de comandă şi control în acţiune, preşedintele fiind în Florida, iar vicepreşedintele la postul de comandă de la Casa Albă. Pot spune, prin urmare, că pe 11 septembrie am avut un loc privilegiat.

Ignatius: E teribil: tu te gândeşti la ciclul de viaţă al armelor nucleare, în timp ce luptătorii musulmani înarmaţi cu cuttere şi-au dat seama că pot să piloteze un avion cu rezervorul plin şi să se năpustească într-o clădire dărâmând-o. Vreau să te întreb: 11 septembrie a dezechilibrat serios giroscopul american. A fost un şoc enorm. Mă frapează însă, ca observator, că după cum se spune, un giroscop revine la poziţia de echilibru dacă se învârte suficient de repede. Poţi

să-i dai o lovitură zdravănă şi tot se va îndrepta dacă se roteşte. Mi se pare că giroscopul nostru s-a tot îndepărtat de acea poziţie de echilibru în loc să revină. Mă întreb dacă ai aceeaşi opinie şi, dacă da, care ar fi explicaţia.

Scowcroft: E un exemplu interesant. Fără îndoială, sistemul a primit o lovitură teribilă. Războaiele nu se poartă în Statele Unite. Ne luptăm, dar în altă parte. În plus, poporul american a suferit un adevărat şoc traumatic.

Ceea ce bănuiesc eu că s-a întâmplat e că şocul a coincis cu sentimentul de superioritate decisivă pe care-l dobândiserăm în calitate de unică superputere. Ne-am spus: avem toată această putere. Cât timp o deţinem, trebuie să renovăm lumea, începând cu Orientul Mijlociu, această zonă extrem de tulbure. Cam ăştia sunt factorii care ne-au dus pe acest drum. Nu ne-am dat seama cât se deteriorase situaţia după încheierea Războiului Rece. Unsprezece septembrie a fost o surpriză colosală. Lumea se ducea de râpă cu repeziciune. Trebuia să facem ceva. Aveam puterea de a acţiona singuri. N-am avut timp să ne consultăm cu prietenii şi aliaţii. Puteam să ne descurcăm pe cont propriu.

Ignatius: Zbig, ce părere ai?

Brzezinski: Îmi aduc aminte că, după 11 septembrie, NATO s-a întrunit şi a votat în unanimitate, pentru prima dată, să invoce Articolul 5 în sprijinul nostru. Iar noi am răspuns: „Nu, mersi." M-am întrebat de multe ori ce s-ar fi întâmplat dacă am fi acţionat altfel, dacă, desigur, am fi condamnat atentatele de la 11 septembrie cu toată vigoarea cuvenită – aşa cum a şi procedat Preşedintele, de altfel – şi am fi acceptat gestul de solidaritate al aliaţilor noştri folosindu-l ca pe un punct de plecare pentru rezolvarea situaţiei din Afganistan.

Am răsturnat regimul taliban care, de fapt, nu conspira direct împotriva noastră. Era un regim ticălos, fundamentalist, retrograd, însă orientat spre interior. Dar avea acest cod pervers al onoarei care presupunea protejarea celor cărora le oferea ospitalitatea, în speţă Al-Qaeda, şi astfel a devenit complice la crimele săvârşite de Al-Qaeda.

Prin urmare, se justifica demersul nostru vizând răsturnarea talibanilor şi distrugerea Al-Qaeda – deşi, din păcate, nu am reuşit

să ne atingem obiectivele complet. Să presupunem că ne-am fi oprit acolo şi ne-am fi concentrat asupra acestei probleme, să presupunem că n-am fi creat această atmosferă de teamă şi suspiciune şi, îmi pare rău să o spun, toată înşelătoria cu privire la Saddam şi Irak.

Dacă, în loc de asta, am fi stăruit să căutăm o soluţie la conflictul arabo-israelian, eliminând astfel o sursă majoră de antiamericanism în rândul arabilor din Orientul Mijlociu, poate că nu le-ar fi oferit un sol atât de fertil indivizilor pe care Osama Bin Laden i-a trimis aici să ne atace. Să presupunem că ne-am fi înscris pe acest traseu împreună cu aliaţii noştri. Cred că ne-am fi descurcat infinit mai bine.

Ignatius: Brent, Zbig a folosit termenul „înşelătorie" referitor la modul în care a fost prezentată ameninţarea irakiană după 11 septembrie. Crezi că e prea dur?

Scowcroft: Depinde la ce faci trimitere. După părerea mea, comunitatea de informaţii a făcut o greşeală – lucru fatal pentru serviciile secrete, dar uităm mereu cât de uşor e să comiţi o eroare. Este vorba de faptul că nu s-au întrebat niciodată: dacă Saddam nu avea arme de distrugere în masă, de ce se comporta aşa? Privind în urmă, era limpede. Se temea de vecini şi de propriul popor.

Brzezinski: Juca la cacealma.

Scowcroft: Şi era logic. Dar noi ştiam că are arme chimice. Le folosise împotriva kurzilor. Ştiam că încercase să fabrice arme nucleare, iar în 1991 descoperiserăm că era ceva mai avansat decât crezuserăm, astfel că eram îngrijoraţi.

Nu ne-am pus însă niciodată *acea* întrebare, acţionând doar pe baza ipotezelor. Toate semnalele ambigue receptate le-am interpretat într-o manieră consecventă care s-a dovedit greşită. Oare unii au ştiut că nu era corect? Probabil. N-am idee. În 2002, opinia mea era că nu exista nici un motiv de a crede că avea arme nucleare, dar nu aveam informaţii.

Ignatius: După cum bine se ştie, amândoi aţi avut curajul şi clarviziunea de a lua poziţie înainte de Războiul din Irak şi de a avertiza

că era o eroare. În comunitatea politicii externe nu se văd des personalități dornice să-și părăsească locul la masa experților în securitate națională spunând: „Nu este o decizie înțeleaptă pentru Statele Unite." Este foarte important ca oamenii să înțeleagă de ce ați luat această hotărâre când curentul majoritar mergea în direcția opusă. Vă rog, așadar, să-mi explicați de ce ați luat atitudine și care erau convingerile voastre.

Brzezinski: În ultimele două decenii eram tot mai îngrijorat că puteam fi târâți într-un fel de vârtej în acea parte a lumii și că vom deveni jucătorul solitar care se bazează aproape exclusiv pe forță pentru a structura ceva ce nu poate fi structurat prin forță. Încercând să intervenim cu mijloace puține riscam să ne trezim împotmoliți într-o operațiune din ce în ce mai costisitoare.

Nu aveam un motiv special să pledez în favoarea lui Saddam. Înaintea invaziei am spus chiar că, dacă am fi putut convinge întreaga comunitate internațională să coopereze, n-aş fi avut nici o problemă, pentru că atunci s-ar fi repetat, într-un fel, ceea ce făcuseră Brent şi şeful său cu un deceniu în urmă.

Ceea ce mă preocupa în mod deosebit era faptul că, pe baza unor informații false ori a unor decizii eronate, porneam într-o aventură cu final necunoscut. Cinci ani mai târziu, constatăm că ne impune niște costuri prohibitive pe toate planurile – subiectiv, obiectiv, financiar, economic, moral – şi are potențialul de a le amplifica.

Nu știu ce ne rezervă viitorul, dar situația e îngrozitor de volatilă. Mă tem că ar putea apărea un incident care să ne pună în conflict cu iranienii, lățind astfel frontul din Irak până în Iran şi Afganistan. Mă tem că am putea fi atraşi într-o dispută implicând Pakistanul, poate pentru motive foarte solide. E posibil ca, lovind Al-Qaeda, să ne trezim în mijlocul bulboanei pakistaneze.

Din păcate, probabil că în acea aventură vom fi singuri, căci răspunsul nostru inițial a fost determinat în mare măsură de sentimentul arogant că ne putem descurca pe cont propriu. Aşa că i-am respins pe europeni, ba chiar le-am spus „dacă nu sunteți cu noi, sunteți împotriva noastră" – o expresie leninistă care suna foarte ciudat în gura Preşedintelui. Ca o consecință, sunt încredințat că 11 septembrie nu a reprezentat doar un succes tactic pentru Osama, ci și o rană strategică autoprovocată pentru Statele Unite.

Ignatius: Brent, când s-a pus problema invadării Irakului ai acționat cu mare curaj, în sens personal, deoarece ești foarte apropiat de familia Bush. Când ai luat atitudine în articolul publicat în *Wall Street Journal* ai stârnit mare agitație. La ce te gândeai în acele momente? Care erau temerile tale în raport cu posibilul curs al lucrurilor?

Scowcroft: Cel mai mult mă îngrijora pripeala crescândă cu care se luau deciziile. Am vorbit deja de armele nucleare. Chiar dacă Saddam ar fi avut un program nuclear, era foarte departe de obținerea unei arme. Aveam tot timpul de pe lume să-l oprim. Celălalt aspect era relația lui cu Al Qaeda şi Osama Bin Laden. Acuzația că Saddam sprijinea această organizație teroristă mi se părea prea puțin plauzibilă. Osama Bin Laden este un fanatic religios, pe când Saddam Hussein era un secularist fanatic. Aşa cum vedeam eu lucrurile, partidul Baas era pentru Bin Laden un duşman de moarte. Prin urmare, credeam că lucrurile acestea trebuiau puse în ordine; aveam aceeaşi opinie ca în 1991, anume că pătrunderea în Irak era o aventură facilă, dar odată ce ajungeam acolo... Vorbim despre un teritoriu foarte agitat care nu era pregătit să se transforme într-o democrație. Ştiam că dacă invadam Irakul urma să ne confruntăm cu probleme enorme.

De fapt, Saddam era îndiguit foarte bine. Pe de altă parte, după 11 septembrie întâmpinaserăm dificultăți enorme în combaterea unei amenințări mai mari, aceea a terorismului. M-am gândit că invadarea Irakului era, în esență, o diversiune de la eforturile noastre de contracarare a terorismului, astfel că discursul meu s-a constituit într-o pledoarie, „Hai să vorbim despre asta."

Ignatius: Luați-o mai încet.

Scowcroft: Luați-o mai încet pentru că, ştiți foarte bine, războiul nu rezolvă decât rareori problemele. Războiul are un impuls mecanic propriu. Simplul fapt de a declanşa un război creează un nou mediu care poate fi prielnic sau nu, dar e adeseori foarte diferit de ceea ce s-a anticipat. De aceea, nu trebuie pornit la război fără o analiză atentă a consecințelor.

Ignatius: Mă întreb dacă situaţia în care ne aflăm acum nu se explică, în parte, prin faptul că tocmai ieşiserăm din lumea pe care aţi descris-o amândoi, acest Război Rece în cursul căruia trebuia să fiţi atât de atenţi în gestionarea statu quo-ului. După 11 septembrie, în acele luni dintre 11 septembrie 2001 şi martie 2003, am decis că acest statu quo ne era fatal. Statu quo-ul avusese drept consecinţă năpustirea unor avioane în Turnurile Gemene. Acum voiam să smulgem relele din rădăcină, unul după altul, începând cu cel mai nociv, Saddam Hussein. Crezi că merge să spunem că dintr-o putere a statu quo-ului am devenit o putere transformatoare?

Scowcroft: Parcă e prea vag. În opinia mea, am devenit o putere transformatoare după ce am intrat în Irak. Atunci au apărut toate argumentele legate de democraţie. Până în acel moment nu s-au prea făcut auzite.

Cred însă că în cadrul administraţiei diversele compartimente aveau obiective diferite. Probabil că viziunea neoconservatoare se apropie cel mai mult de ceea ce spuneai tu, dar definiţia rigidă a neoconservatorilor are în centru Israelul şi superioritatea Israelului.

Versiunea neoconservatoare îşi are originile în 1996 sau 1997, când membrii unui grup restrâns au redactat pentru guvernul israelian un document despre modul în care trebuie asigurată securitatea Israelului. Acesta e nucleul, dar nu reprezintă în niciun caz totalitatea guvernului american.

Oricum, exista o coaliţie. Pe de o parte era acest grup neoconservator care se poziţiona în frunte deoarece poseda concepţia strategică. Pe de altă parte erau realiştii încăpăţânaţi, Rumsfeld şi Cheney, fără mari veleităţi de teoreticieni, esenţialmente pragmatici şi calculaţi. Ei au preluat o sumedenie de idei strategice de la neoconservatori.

Al treilea actor era preşedintele care, probabil, nu aparţinea nici uneia dintre grupări, dar, cu certitudine, a fost şocat profund de atentatele de la 11 septembrie, chiar pe plan personal în prima zi. Reacţiile lui par să arate că a fost zguduit serios.

De asemenea, preşedintele fusese cucerit de Sharon şi îşi însuşise ideile acestuia despre modul în care trebuia intervenit în conflictul israeliano-palestinian imediat după 11 septembrie. La rândul său, Sharon a adoptat limbajul lui Bush despre teroare şi terorism,

care a devenit un element indispensabil al retoricii lui. A fost mai apoi ciocnirea precipitată de Intifada; reacția lui Sharon, cu sprijinul Statelor Unite, a fost foarte dură. Într-un fel, Sharon a fost cel care a determinat izbucnirea Intifadei, prin vizita la Templul de pe Munte...

Brzezinski: Absolut, absolut, absolut. Iar acesta a devenit punctul de pornire pentru elaborarea explicită a unei strategii pentru remodelarea Orientului Mijlociu. Fapt curios, strategia lor era o combinație între folosirea forței şi sloganurile democratizării în ideea că, într-un fel sau altul, vom reuşi să amestecăm cărţile şi să le împărțim din nou. Aşa s-au angajat Statele Unite pe o traiectorie vertiginoasă şi plină de primejdii, în care intervenția militară din Irak făcea parte dintr-un proiect mai larg. Era vorba însă de un proiect vag din punct de vedere conceptual şi nefundamentat din punct de vedere istoric. El ignora complet faptul că ne aruncam cu ochii închişi într-o regiune care îşi aminteşte cu mare amărăciune de colonialismul britanic. Iar noi eram priviţi acum ca noul invadator colonial.

Strategia noastră postula efectiv că singura modalitate de a obține stabilitatea în Orientul Mijlociu era destabilizarea regiunii. Asta însemna: răsturnați regimurile existente, defrişați terenul pentru a face loc democrației şi veți asista la înflorirea libertății. Ştim ce roade au dat ideile astea.

Am insistat ca palestinienii să țină alegeri libere şi ne-am ales cu victoria Hamas-ului. Am făcut un efort tardiv de a orienta Egiptul spre democrație, întărind probabil Frăția Musulmană, care ar putea deveni principala forță politică din această țară.

În plus, n-am realizat stabilitatea într-o regiune care, oricum, nu cred că poate fi supusă controlului imperial de către o țară ce nu e pregătită să-şi continue misiunea imperială până la capăt, indiferent de costuri. Noi suntem o forță imperială cu jumătate de gură. Vrem să fim imperialişti, dar cu o mână legată la spate, iar asta n-o să meargă.

Ignatius: Suntem imperialişti până se strică treaba.

Scowcroft: Eu cred că speculăm. Nu cunoaştem răspunsul la aceste întrebări. După 11 septembrie a mai fost şi o schimbare fundamentală a atitudinii Preşedintelui. Un soi de fervoare religioasă. Oricum, nu putem decât să brodăm pe marginea posibilelor motivații.

Ignatius: Aş vrea doar să adaug o mică notă de subsol la această discuţie. Eram corespondent pentru Orientul Mijlociu în 1982, când israelienii s-au săturat de problema extrem de supărătoare a terorismului palestinian şi au hotărât să meargă până la capăt.

Scowcroft: Până la Beirut.

Ignatius: Da, până la Beirut. Au invadat Libanul aşa cum am invadat noi Irakul, încercând să ajungă la miezul problemei. Să o rezolve în sfârşit. Credeau că au un plan clar, dar s-a vădit că planul lor de ieşire din acest conflict era la fel de limpede ca al nostru.

Şi se poate demonstra că Israelul încă nu şi-a revenit pe plan securitar şi strategic din acea campanie decisă parcă prin aruncarea unui zar. Din păcate, am găsit o asemănare izbitoare între capacitatea lui Sharon de a-l convinge pe Menahem Begin, un tip foarte prudent, să se arunce în această aventură, să trimită trupe israeliene în Liban, şi modul în care consilierii lui Bush l-au convins să dea cu zarul şi să invadeze Irakul.

Brzezinski: Asta are legătură cu aspectele pe care le discutam mai devreme. Nu poţi avea succes aplicând o politică imperială în epoca postimperială, când masele din întreaga lume sunt active politic. Politicile imperiale au dat rezultate pentru că se intervenea în sânul unor societăţi tradiţionale. Puteai folosi o forţă destul de mică, dar mai avansată pe plan tehnologic, împotriva unei rezistenţe dezbinate. Te descurcai.

În prezent ai de-a face cu populaţii aţâţate, radicalizate, uneori fanatizate, care se opun din toate puterile. Israelienii au făcut această descoperire în Liban, iar noi o facem, pe pielea noastră, în Irak şi mă tem că ne vom mai întâlni cu aşa ceva şi în alte părţi din regiune.

Scowcroft: Israelienii au o idee fixă: ripostează cu o forţă disproporţionată. Asta a mers o vreme, dar acum nu mai merge.

* * *

Ignatius: Păi atunci trebuie să trimiţi pe teren o forţă disproporţionată, ceea ce noi n-am făcut în Irak. Acum voi trece însă la alte două subiecte fundamentale. Îl voi introduce pe primul amintind numele

unui intelectual care vă este cunoscut ca unul dintre marii gânditori ai Războiului Rece: Herman Kahn, marele strateg nuclear de la Rand Corporation. Kahn a observat în anii '60 că o lume bipolară ca aceea în care coexistam cu Uniunea Sovietică era destul de stabilă, iar o lume multipolară, în care există numeroase centre difuze de putere, ar fi, la rândul ei, destul de stabilă, însă tranziția de la una la cealaltă ar fi extrem de dificilă, marcată de puternice dezechilibre.

Observația lui mi-a rămas în minte. Unul dintre lucrurile pe care nu le-am discutat încă este ascensiunea noilor poli de putere. China este cazul cel mai frapant, dar aici se încadrează şi India şi, posibil, Rusia.

Avem în fața ochilor o lume mult mai complicată, iar următorul preşedinte va trebui, luând în considerare toate aceste centre diferite de putere, să stabilească locul puterii americane. Vă voi ruga, aşadar, să vorbiți despre această nouă lume şi realitățile ei.

Scowcroft: Cred că teoria lui Kahn omite un element, şi anume transformările provocate de globalizare pe scena mondială. Nu mai avem lumea balanței de putere de pe vremea lui Herman Kahn, nici lumea echilibrelor multiple conceptualizată de Henry Kissinger. E cu totul altceva. Globalizarea erodează pretutindeni granițele naționale. Joacă un rol important nu doar în tehnologia informației, ci şi în sănătate ori mediul înconjurător. Țările nu le mai pot furniza cetățenilor tot ce le ofereau în mod tradițional.

Atunci când aceste forțe se revarsă peste frontierele naționale, statele devin tot mai slabe. Sunt mai puțin capabile de a-şi controla teritoriile, ceea ce le face vulnerabile la pătrunderea cartelurilor drogurilor, a teroriştilor ş.a.m.d. Sunt mai puțin capabile de a exercita controlul şi de a-şi ocroti cetățenii, fapt ce alimentează agitațiile interne.

Ideea pe care vreau s-o subliniez este că lumea se transformă şi trebuie să vedem cum putem coopera pentru a stăpâni aceste probleme, căci nu le putem rezolva singuri. Aş spune că forța globalizării seamănă cu aceea a industrializării de acum 200 de ani. Industrializarea a făurit statul național modern; prezența marilor industrii impunea necesitatea reglementărilor. Aceste noi forțe trebuiau controlate. Aşa a apărut statul modern.

Acum, globalizarea are acelaşi impact, doar că în sens invers.

Ea reduce capacităţile statului-naţiune, astfel că ascensiunea Chinei sau a Indiei nu se produce de aceeaşi manieră astăzi faţă de cum ar fi fost acum o sută de ani. Lumea este cu totul alta. Aş spune că am fi putut asista la sfârşitul războiului interstatal ca formă de rezolvare a conflictelor timp de aproximativ o generaţie. În loc de asta vor apărea aceste conflicte murdare în care marile puteri, dacă participă, o fac prin intermediari sau poate chiar în aceeaşi tabără. Descrierea lumii în paradigma polilor devine tot mai puţin relevantă, neinformând nici despre felul în care arată realmente distribuţia de putere, nici despre modul în care ar trebui să ne comportăm pentru a ne îndeplini obiectivele.

Ignatius: Zbig, eşti unul dintre cei care au dat ideea comisiei trilaterale menite să studieze felul în care aceşti poli, sau cum vrei să spui, pot să coopereze. Ce părere ai acum? Fără îndoială, în lumea de astăzi avem de-a face cu puteri în ascensiune. În viitorul mediu, China va fi o forţă ce va schimba faţa lumii, cel puţin aşa credem cei mai mulţi dintre noi.

Brzezinski: E perfect adevărat. Trebuie să înţelegem că sistemul global de acum a fost modelat în mare parte între 1945 şi 1950, când configuraţia puterii era total diferită. Prin urmare, primul punct de pe ordinea de zi este ajustarea instituţiilor globale existente la aceste noi realităţi ce presupun impunerea unor noi puteri precum China, India, Japonia şi chiar Indonezia. Trebuie ţinut cont şi de faptul că în fundal se agită masele care, posesoare recente ale unei conştiinţe politice, exercită o presiune tot mai mare asupra sistemului şi generează tipul de ameninţări la care se referea Brent: posibilitatea unor conflicte diversificate care să răsară peste tot, aşa cum incendiile forestiere se răspândesc şi apoi traversează frontierele sub influenţa vântului.

Într-o asemenea lume, prioritatea trebuie acordată gestionării politice eficiente a acestei realităţi complexe, iar eu cred că unei democraţii de masă de felul Americii îi va fi foarte greu să reuşească, în parte pentru că opinia noastră publică este teribil de prost informată cu privire la implicaţiile acestor noi realităţi – suferă de un soi de ignoranţă parohială. Pe de altă parte, în ultimii ani diplomaţia şi conducerea politică n-au fost înclinate să-şi asume responsabilitatea de

o manieră consensuală, după cum ar fi fost necesar. Uitați-vă numai la ezitările și oscilațiile pe seama încălzirii globale ori în chestiunea sărăciei și inegalității. Cred că intrăm într-o perioadă în care complexitatea va fi cea mai importantă provocare.

Ignatius: Eşti de acord, Brent?

Scowcroft: Pe deplin. În opinia mea, lumea aceasta are mare nevoie de un lucru pe care noi nu-l posedăm: mecanismele fundamentale. Veţi spune, bine, dar există organizaţiile internaţionale, ONU. ONU este însă un instrument foarte slab. A fost înființată pentru o cu totul altă lume. Dacă n-am fi avut o astfel de organizaţie, cred că n-am mai putea-o crea în lumea de azi.

Ignatius: De ce? Din cauză că acum prevalează mentalitatea fracţionistă?

Scowcroft: Da.

Ignatius: Zbig, eşti de aceeaşi părere?

Brzezinski: Da.

Scowcroft: Mai e ceva. La ONU se manifestă acum un sentiment al lumii în curs de dezvoltare, ca să-l numesc aşa. Predomină ideea că ONU este condusă de lumea în curs de dezvoltare spre propriul beneficiu. Şi, cum lumea în curs de dezvoltare controlează bugetul şi personalul, vor continua să împiedice orice schimbare, cum s-a întâmplat acum doi ani, când Kofi Annan a încercat să reformeze instituția pentru a-i spori eficiența. (Desigur, Statele Unite s-au numărat printre vinovații principali, introducând chiar în ultima zi peste şapte sute de amendamente la propunerea Secretarului General.) Oricum, multe dintre mecanismele de care dispunem s-au demodat şi e foarte dificil să creăm altele noi, aşa că încercăm pur şi simplu să ne menținem la suprafață.

Ignatius: Am asistat, la Teheran, la o conferință de presă ținută de preşedintele Ahmadinejad şi l-am auzit declarând unui public iranian că ONU a fost creată de puterile aflate în declin, Statele Unite şi țările

aliate, în 1945. În prezent, Organizaţia Naţiunilor Unite, nu mai are legitimitate. Avem nevoie de organizaţii care să reprezinte puterile în ascensiune. Noi, China. Prin urmare, ideea pluteşte în diverse părţi ale lumii.

Scowcroft: Poţi merge mai departe. Dacă te uiţi la toate instituţiile noastre, multe sunt perimate. Să începem cu Departamentul Apărării. Acum suntem mai capabili ca niciodată să luptăm în cel de-al Doilea Război Mondial. CIA a fost înfiinţată şi organizată în raport cu o singură ţintă, Uniunea Sovietică. În prezent se străduieşte să facă faţă într-o lume total diferită.

NATO combate în Afganistan, dar NATO nu a fost concepută pentru aşa ceva. La fel şi ONU. Aşadar, încă suntem mahmuri după Războiul Rece, încercând să ne descurcăm într-o lume nouă cu ajutorul unor instituţii din altă epocă.

Ignatius: Folosim instituţii din timpul Războiului Rece ca să rezolvăm probleme din era post-Războiul Rece.

Scowcroft: Exact.

* * *

Ignatius: Să vorbim puţin despre felul cum ar putea arăta instituţiile de după Războiul Rece, pornind de la o idee exprimată de Brent. Într-un anumit sens, revoluţia industrială a creat un sistem de organizare modern, birocratizat şi ierarhizat. Se poate spune că perfecţiunea statului-naţiune, cu birocraţia sa excelent organizată, a fost o componentă a revoluţiei industriale.

Astfel, statul-naţiune s-a dezvoltat şi a purtat războaie pe parcursul secolului al XIX-lea, apoi a luptat în războaiele catastrofale din secolul al XX-lea care au dus la înfiinţarea acestor organizaţii internaţionale. Dintr-un punct de vedere, aceste instituţii erau însă şi mai ierarhizate, reprezentând o structură piramidală într-un enorm sistem piramidal cu nenumărate straturi. Marea realizare a ultimului război mondial a fost acest uriaş tort al miresei şi, aşa cum spuneai, ONU şi alte organizaţii internaţionale pur şi simplu nu pot ţine pasul cu problemele lumii reale.

Într-o lume plată, cum o denumeşte colegul meu Tom Friedman, această ierarhie piramidală a fost aplatizată astfel încât oricine

poate intra în legătură cu altcineva. Tot mai mulți oameni deştepți spun că avem nevoie de mecanisme internaționale care să preia tehnologia şi atitudinea specifice rețelelor: asociații ori rețele spontane de țări, companii, indivizi, ONG-uri care se vor putea ocupa rapid de problemele apărute.

Să vorbim acum despre tranziția de la organizațiile actuale, foarte ierarhizate şi birocratizate, la cele care ar trebui să le înlocuiască. În ce fel vor arăta ele?

Brzezinski: Ideea ta de mai devreme, cum că nu avem decât o variantă, e cam simplistă. O sumedenie de instituții pot fi adaptate şi modificate. Trebuie schimbată distribuția autorității în sânul lor, chestie fezabilă, fie că e vorba de Banca Mondială ori de FMI.

Transformarea ONU va fi mai dificilă, mai ales în privința Consiliului de Securitate. Interesele naționale ale statelor ce se bucură în prezent de un statut special vor paraliza orice tentativă de schimbare, dar cred că până şi aici, cu timpul, vor avea loc modificări. Dacă nu, vor apărea instituții alternative „din umbră".

De pildă, G8 nu mai e o instituție funcțională. S-a discreditat oarecum pentru că inițial trebuia să fie organul principalelor democrații ale lumii. Evident însă, putem avea un G14 sau un G14 incluzând cele mai importante țări de pe glob, printre care reprezentantele Asiei, Japonia, India şi China, precum şi Brazilia, Mexicul, Africa de Sud ş.a.m.d. Chiar dacă n-ar avea statutul Consiliului de Securitate, cu timpul va dobândi o anumită influență dacă va arăta că abordează cu responsabilitate chestiuni de felul situației din Darfur sau alte provocări regionale.

În plus, unele instituții pot apărea spontan ca reacție la nişte probleme specifice. Aş fi însă un pic îngrijorat dacă aceasta ar fi tendința dominantă, deoarece cred că efectul ar consta în intensificarea instabilității globale. Avem nevoie de câteva puncte de constanță, de predictibilitate, de angajament comun. Sunt şi acum de părere, de exemplu, că o Alianță Atlantică redefinită ar constitui un important factor de stabilitate cu condiția să funcționeze ca un club deschis, gata să primească noi membri dacă sunt pregătiți de aderare.

Nu e o idee să reacționăm la toate aceste fenomene complexe cu un gen de creativitate spontană care poate degenera uşor în haos. Impulsul spre intensificarea haosului global e inerent în trezirea politică globală, în dispariția treptată a lumii din timpul Războiului Rece.

Ignatius: Brent?

Scowcroft: În opinia mea, trecerea de la lumea ierarhizată la o lume a rețelelor distribuite e rodul unei viziuni extreme. Dacă rețelele distribuite sunt minunate în cazul Internetului şi al altor sisteme, nimeni nu urmăreşte să obțină puterea şi nimeni nu o exercită cu adevărat, pe când în lumea reală lucrurile stau cu totul altfel. Lăsate de capul lor, ONG-urile pot răspunde rapid, dar le e foarte greu să răspundă împreună. Dacă ne gândim la tsunami-ul care a afectat Asia acum câțiva ani, de unde a venit cea mai bună reacție? De la marina militară a Statelor Unite, care era organizată şi pregătită de intervenție, pe când ONG-urile se zbăteau să se dumirească şi să identifice problemele.

Avem nevoie de o combinație. În continuare avem nevoie de cineva care să posede puterea – hard, soft, de orice fel – şi să spună: „Pe-aici trebuie să mergeți" şi să-i mobilizeze pe toți ceilalți. În acelaşi timp, respectiva putere, Statele Unite sau oricine altcineva, nu mai poate acționa prin dictat, astfel că trebuie căutat un compromis. Poate că ONU e un model prost, dar în prezent este singura organizație cu acces la toată lumea. Mai degrabă aş încerca s-o reformez decât s-o iau din nou de la capăt.

Brzezinski: Ca s-o luăm de la capăt ar trebui să se producă mai întâi un cataclism.

Scowcroft: Mă tem că aşa e.

* * *

Ignatius: Dacă-mi îngăduiți, voi rezuma discuția de până acum. Am trecut în revistă perioada Războiului Rece, epoca maturității voastre când, zi de zi, v-ați confruntat cu o amenințare cumplită. Aceste pericole v-au creat reflexul prudenței în materie de politică externă.

După aceea am vorbit despre anii ulteriori Războiului Rece, când s-a manifestat un fel de triumfalism necontrolat. Politica externă nu ne-a mai preocupat. N-am mai luat decizii riguroase. Am fost nechibzuiți. Şi am generat, sau n-am reuşit să împiedicăm, foarte multe dintre problemele cu care ne confruntăm astăzi.

Vă rog să încheiați dezvoltând tema *leadership*-ului american în această lume extrem de complicată. În primul rând, este necesar *leadership*-ul american? Și, în al doilea rând, cum va trebui să se modifice față de momentul actual?

Brzezinski: În opinia mea, *leadership*-ul american este necesar, dacă prin *leadership* înțelegem oferirea de inspirație, nu impunerea dictatelor. Dacă prin *leadership* înțelegem o viziune inteligentă asupra sensului istoriei şi epocii noastre – un *leadership* care intuieşte ce e cu adevărat novator în secolul XXI. Care este potențialul acestui secol şi care-i sunt noile primejdii globale? Respectând aceste condiții, *leadership*-ul american poate fi un catalizator, nu pentru acțiuni întreprinse de Statele Unite, ci pentru acțiuni pe care comunitatea locală este pregătită să şi se asume colectiv. De acest fel de *leadership* este nevoie, dar pentru ca el să ia naştere trebuie să dispunem nu doar de lideri deosebiți – aceştia apar din când în când – ci şi de o societate mult mai luminată decât cea de acum.

Cred că, paradoxal, americanii sunt, simultan, foarte bine educați şi uimitor de ignoranți. Suntem o societate închisă în sine, nu ne interesează istoria altor țări.

În prezent avem o problemă cu Iranul. Câți americani ştiu ceva despre istoria iraniană? Au ei habar că e o istorie bifurcată? Au existat două Iranuri, iar cele două perioade, preislamică şi postislamică, definesc dialectic tensiunile şi realitățile Iranului de azi. Dacă vrei să tratezi cu Iranul trebuie să înțelegi lucrurile acestea. Americanii perorează despre Iran, dar nu ştiu nimic despre această țară.

National Geographic a realizat nişte studii care arată că americanii n-au habar nici de geografie. Un număr deloc neglijabil de studenți în anul întâi n-au putut indica Marea Britanie pe hartă. N-au putut găsi pe hartă nici Irakul, după cinci ani de război. Treizeci la sută n-au dibuit Oceanul Pacific. Nu predăm istoria globală, nu predăm geografia globală. Cred că, în majoritate, americanii nu posedă acea sofisticare de care va avea nevoie o Americă inspiratoare şi, aşadar, conducătoare ca să se ridice la înălțimea cerințelor acestui secol.

Scowcroft: Mi-e greu să mai adaug ceva. Din nou, este vorba de identitatea şi originile noastre. În cea mai mare parte a istoriei am stat în siguranță, ocrotiți de două oceane, cu vecini slabi de ambele

părţi. Americanii n-au nevoie să înveţe limbi străine. Ei pot călători pe distanţe enorme fără să părăsească Statele Unite; prin urmare, instinctiv, cei mai mulţi nu vor decât să fie lăsaţi în pace. Nu cred că vor să fie împovăraţi cu problemele restului lumii.

Brzezinski: Vor să se bucure de viaţa lor confortabilă.

Scowcroft: Într-adevăr, iar politica locală e singura importantă. De cele mai multe ori nici nu le pasă la Washington. E un element constitutiv al societăţii americane.

Iar structura noastră politică pare că slujeşte, într-o măsură tot mai mare, interesele înguste ale americanilor şi nu interesele lor mai largi. Cu excepţia momentelor de pericol, liderii noştri nu se concentrează decât rareori asupra scenei internaţionale; asta s-a întâmplat, de pildă, la începutul Războiului Rece sau în ajunul conflagraţiei, când Roosevelt a încercat să ne orienteze în direcţia corectă, ori atunci când Eisenhower a întins mâna Europei pentru a forma NATO. Acesta este *leadership*-ul de care avem nevoie.

Atunci când suntem mobilizaţi, ne implicăm din toată inima, nu suntem egoişti sau zgârciţi, dar structura noastră politică nu pare să fie utilă în acest sens. Aşa cum spuneam mai devreme, în lumea de astăzi doar Statele Unite pot exercita un *leadership* luminat. Oamenilor nu trebuie să le dai ordine, ci să le spui: „Strângeţi rândurile. Este un lucru absolut necesar pentru comunitatea mondială."

Brzezinski: Amin.

Scowcroft: Numai noi, şi nimeni altcineva, putem juca rolul de far călăuzitor.

20 februarie 2008

Capitolul 2

Crize pe care le-am fabricat singuri

David Ignatius: Ne întâlnim pentru a discuta despre Orientul Mijlociu în momentul în care se împlinesc cinci ani de la izbucnirea războiului din Irak. În ultimele zile am citit cu toții relatări despre viața din această țară după cinci ani de război şi despre neliniştea şi temerile care-i încearcă atât pe irakieni, cât şi pe americani.

V-aş ruga să detaliați problemele cu care se va confrunta noul preşedinte în privința Irakului. Înainte de asta, aş dori să vă amintesc, vouă şi cititorilor, câteva lucruri fundamentale pe care le-ați exprimat înainte de război.

O să încep cu tine, Brent. Pe 15 august 2002, cu mult înainte de începerea conflictului din martie 2003, ai publicat în *The Wall Street Journal* un articol cu titlul „Nu-l atacați pe Saddam." A fost una dintre declarațiile cele mai ferme...

Brent Scowcroft: Titlul nu l-am dat eu.

Ignatius: Noi, reporterii, spunem întotdeauna asta când titlul nu-i place cuiva, dar în cazul acesta cred că formularea vă convine de minune. Voi cita un paragraf extrem de important din acel text: „Elementul esențial este acela că orice campanie împotriva Irakului, indiferent de costurile şi riscurile strategiei, ne va distrage cu certitudine, pentru o perioadă nedefinită, de la războiul contra terorismului. Mai grav, pe plan mondial, opoziția la adresa atacării Irakului este practic unanimă.

Atât timp cât acest sentiment va persista, Statele Unite vor fi nevoite să aplice împotriva Irakului o strategie solitară care ar îngreuna şi scumpi considerabil operaţiunile militare. Costul cel mai important se va repercuta însă asupra războiului contra terorismului. Ignorarea stării de spirit a comunităţii internaţionale va determina o degradare serioasă a cooperării celorlalte state la lupta antiteroristă.

În acest context, nu trebuie să facem greşeala de a crede că putem câştiga acest răspuns fără o cooperare internaţională entuziastă, mai ales în domeniul informaţiilor secrete."

Aşadar, după cinci ani de război, un nou preşedinte se pregăteşte să-şi înceapă mandatul în ianuarie 2009. Brent, ce sfaturi i-ai da noului preşedinte în chestiunea care ocupă primul loc pe ordinea de zi?

Scowcroft: S-au întâmplat multe de când am scris articolul acela. În momentul respectiv, războiul contra terorii semnifica, pentru mine, operaţiunea din Afganistan: la urma urmelor, acolo se refugiase Bin Laden, instalându-şi postul de comandă.

Nu mi-am schimbat deloc opiniile; ceea ce s-a schimbat este faptul că acum suntem în Irak, iar războiul a creat condiţii noi. În Orientul Mijlociu ca întreg, mergând până în Pakistan, a inflamat resentimentele, ura şi diferendele din regiune, aducându-le până la punctul de fierbere.

Că e nutrită de şiiţi împotriva sunniţilor ori de arabi împotriva persanilor, ura a atins o intensitate cum n-am mai văzut de mult. Orientul Mijlociu s-a transformat, dar posedă în continuare două treimi din rezervele mondiale de petrol.

Prin urmare, avem o problemă uriaşă. Regiunea este extrem de instabilă. Libanul, Iordania, Egiptul, în orice direcţie privim observăm o instabilitate potenţială, iar Irakul reprezintă o sursă permanentă de instabilitate, deoarece acolo conflictele dintre sunniţi şi şiiţi, respectiv dintre persani şi arabi se manifestă cu maximă violenţă. Părerea mea este că nu putem pleca din Irak şi cred că noul preşedinte va trebui să admită acest lucru.

Ignatius: Când spui că „nu putem pleca din Irak" nu sugerezi că trebuie să rămânem acolo pe vecie, nu?

Scowcroft: Nu, nicidecum, dar ideea că în 60 de zile vom începe să ne retragem trupele porneşte de la o premisă greşită. Ce înseamnă

să învingi în Irak? Ce trebuie să facem noi acolo? Ceea ce trebuie să facem este să creăm un Irak stabil, nu o sursă de haos.

Nu ştiu cât va dura, s-ar putea să fie nevoie de mult timp sau poate nu. Nu putem determina sistemul politic de acolo să ne îndeplinească dorinţele. Irakienii nu ne datorează nimic, nu ne-au chemat ei, astfel că-şi vor continua luptele intestine. Rezultatul nu cred că-l putem prezice, niciunul dintre noi, dar ceea ce este necesar acum e să transformăm Irakul într-o forţă a stabilităţii în regiune.

Ignatius: Acum e rândul tău, Zbig. Ne vom întoarce în timp tot la perioada premergătoare războiului, la un articol de opinie pe care l-ai publicat în *Washington Post* în august 2002.

Titlul – pe care nu l-ai dat tu – era „Dacă trebuie să luptăm." Spuneai acolo: „Războiul este o chestiune prea serioasă şi prea imprevizibilă din perspectiva consecinţelor sale dinamice, mai ales într-o regiune extrem de inflamabilă, ca să fie declanşat dintr-o ranchiună personală, pe baza unor temeri exprimate demagogic sau a unor dovezi practice vagi."

Apoi făceai unele recomandări administraţiei, punând accentul pe aceeaşi problemă subliniată de Brent când vorbea despre sprijinul internaţional. Afirmai: „În curând, Statele Unite ar trebui să înceapă discuţii cu aliaţii, precum şi cu alte puteri implicate, inclusiv cu prietenii lor arabi, referitor la posibilele aranjamente postbelice din Irak, printre care o prezenţă prelungită vizând securitatea colectivă şi planuri de finanţare internaţională a reabilitării sociale.

Procedând astfel, întărim credibilitatea deciziei americane de a folosi forţa în cazul în care o rezolvare nonviolentă a problemei se va vădi imposibilă." În august 2002, atrăgeai atenţia asupra unui aspect lăsat la o parte de toată lumea, şi anume „Cum va arăta Irakul postbelic? Cum îl vom reface dacă vom purta un război acolo?"

Plecând de aici, îţi voi pune aceeaşi întrebare pe care i-am pus-o lui Brent. Noul preşedinte intră în funcţie la sfârşitul lui ianuarie 2009 şi te invită în Biroul Oval să-ţi ceară sfatul. Cu ce începi?

Zbigniew Brzezinski: Evident, n-ar fi deloc acelaşi lucru dacă aş sta de vorbă cu fostul candidat republican ori cu fostul candidat democrat. Nu că vederile mele ar fi altele, dar ar trebui să-mi formulez argumentele în mod diferit, în funcţie de promisiunile făcute de respectivul politician în campania electorală.

Acestea fiind spuse, aş susţine în continuare că soluţionarea problemei reprezentate de prezenţa noastră în Irak, o prezenţă care a fost teribil de costisitoare pentru noi şi extrem de distrugătoare pentru Irak, necesită admiterea faptului că prezenţa noastră este nocivă. Irakul nu poate fi refăcut dacă vom rămâne acolo sperând că, printr-o minune, ocupaţia va produce un Irak stabil, capabil să se guverneze singur, viabil.

Prezenţa trupelor americane şi cerinţele unei situaţii de cvasi-combat ne impun să aplicăm politici care nu fac decât să fragmenteze Irakul şi mai mult, creând o stare de instabilitate ce se autoamplifică. Luând în seamă aceste realităţi şi costurile excesive, precum şi daunele aduse de război poziţiei Americii în lume, preşedintele trebuie să-şi stabilească drept obiectiv încetarea prezenţei Statelor Unite în Irak.

După aceea aş argumenta, în funcţie de persoana preşedintelui, că retragerea se poate realiza mai rapid sau mai lent. Eu nu cred c-ar trebui să înceapă peste 60 de zile; pe de altă parte...

Ignatius: Explică de ce crezi că ar fi o greşeală.

Brzezinski: Pentru că se produce foarte brusc şi nu permite crearea unui context politic pentru perioada ulterioară. Şaisprezece luni ar fi însă o perioadă suficient de lungă.

Unui preşedinte democrat i-aş zice: „Poţi declara că o să retragi trupele.“ Unui republican i-aş recomanda: „Le poţi spune irakienilor că eşti dispus să discuţi posibilitatea retragerii americane.“ Însă preşedintele, indiferent de apartenenţa politică, va trebui să-i implice pe liderii irakieni în convorbiri serioase despre relaţia noastră pe termen lung cu Irakul şi nevoia noastră pe termen scurt de a ne dezangaja. Va trebui să le atragă atenţia irakienilor asupra faptului că ocupaţia nu va dura o veşnicie, că la un moment dat vor trebui să stea pe propriile picioare, mai curând în cazul unui democrat, respectiv ceva mai târziu în cazul când preşedintele va fi republican.

În plus, odată ce va fi făcută publică intenţia noastră fermă de a ne încheia prezenţa distrugătoare în Irak, va trebui să demarăm un proces care a fost descris în raportul comisiei Baker-Hamilton, dar n-a fost niciodată dezvoltat, anume o tentativă de creare a unui cadru regional, poate printr-o conferinţă care să-i implice pe toţi vecinii

Irakului şi unde să se discute viitorul zonei imediat după retragerea americană. Toţi vecinii Irakului au interesul ca instabilitatea de acolo să nu se reverse peste granițe. Dacă vor fi convinşi că dorim realmente să renunțăm la postura de combatant, vor veni cu toții, şi atunci am putea chiar să extindem tematica acestei conferințe şi să dezbatem problemele instabilității, reabilitării infrastructurii etc.

Cred că abordarea este viabilă. Nu sunt de părere că scenariile ultrapesimiste privind consecințele retragerii noastre se vor concretiza. Sunt indicii că unele părți ale Irakului reuşesc deja să se autoguverneze.

Ignatius: Dar eşti de acord că propunerea ta implică riscuri majore pentru viețile irakienilor, care speră de la noi să-i ajutăm să-şi refacă țara.

Brzezinski: Parlamentul irakian a votat cu o majoritate covârşitoare în favoarea dezangajării americane. Potrivit sondajelor de opinie, cei mai mulți irakieni detestă ocupația, deşi cred că vreo 30 la sută ar prefera să nu se termine atât de repede. O proporție mai mare ar dori să se încheie imediat, dacă este posibil.

Trebuie să conştientizăm faptul că, indiferent de ce credem despre noi, imaginea noastră în regiune, mai ales în rândul europenilor, este cu totul alta. În esență, suntem priviți ca nişte continuatori ai colonialismului britanic, însă acum ne aflăm în epoca postcolonială. Prezența noastră, bazată în primul rând pe forța militară, împiedică dezvoltarea unei stabilități autentice şi autonome în Irak.

Ignatius: Brent, mă întreb dacă putem ajunge la un acord pe seama afirmației lui Zbig cum că prezența noastră în Irak constituie o parte a problemei. Tu spuneai că nu putem să plecăm aşa, pur şi simplu. Dar crezi, la fel ca Zbig, că, pe termen lung, prezența noastră nu poate decât să înrăutățească lucrurile?

Scowcroft: În opinia mea, prezența noastră acolo nu este parte a problemei, ci a soluției. Diminuarea violențelor din Irak, constatată în prezent, se datorează într-o anumită măsură atenuării discuțiilor despre necesitatea retragerii imediate. Amintiți-vă, pentru irakieni şi structura politică irakiană, oricât de haotică ar fi ea, acesta este un

joc cu sumă nulă; atât timp cât ei cred că pentru un timp o să le furnizăm stabilitatea esențială, ar putea fi mai dornici să ia inițiativa și să-și asume niște riscuri de care altfel nici n-ar vrea să audă.

Da, suntem o parte a problemei, dar din altă perspectivă, aceea a ocupației. Irakienii sunt un popor mândru care suportă foarte greu regimul actual. Este important ca, prin comportamentul nostru, să-i convingem că nu suntem niște ocupanți, că vrem să-i ajutăm și că-i vom ajuta doar atât timp cât au nevoie de noi.

Celălalt factor implicat aici este reprezentat de vecinii Irakului. Unul dintre pericolele persistente constă în fracturarea țării în mai multe părți; după mine, insistențele în acest sens incită la violență în regiune.

Brzezinski: Trebuie să anticipăm pericolul acesta, iar dezangajarea americană, cu cât se va petrece mai devreme, va reduce riscul fragmentării Irakului. Prezența noastră contribuie la dezmembrarea țării.

De asemenea, este interesant că părțile cele mai stabile și mai puțin violente sunt cele care se autoguvernează deja: sudul șiit, centrul sunnit, unde ne bazăm pe triburi, și Kurdistanul. Cu cât stăm mai mult, cu atât cresc șansele ca plecarea noastră însăși să permită reunificarea Irakului.

Aș spune, de aceea, că atragerea irakienilor într-o discuție serioasă despre data retragerii noastre îi va ajuta să se concentreze asupra lucrurilor cu adevărat necesare. Ar putea chiar să stimuleze purtarea de convorbiri între sunniți și șiiți. În plus, nu sunt de acord, Brent, că irakienii nu se gândesc că am putea avea în vedere o retragere timpurie. În toamna aceasta, dezbaterile extinse din Statele Unite se vor referi și la viitorul Irakului, iar candidatul democrat va susține cu tărie ideea retragerii. Este posibil ca democratul să și câștige. Nu văd de ce irakienii ar trage concluzia că suntem hotărâți să rămânem acolo mult timp.

Scowcroft: Ai dreptate, dar acum un an candidații democrați se întreceau să propună date cât mai apropiate pentru retragerea completă a trupelor. De atunci, discursul acesta nu s-a mai prea auzit, iar eu cred...

Brzezinski: Da, dar ambii susțin clar retragerea.

Scowcroft: Pe de altă parte, sugestia că am putea rămâne a contribuit, zic eu, la recentele progrese din partea irakienilor.

Brzezinski: Aş dori să adaug ceva. Nu trebuie să ne concentrăm toată atenția asupra Irakului. Războiul din Irak face parte dintr-un complex vast de probleme care se agravează reciproc şi creează tensiuni, conflicte şi pericole extrem de îngrijorătoare.

Aici se încadrează chestiunea israeliano-palestiniană, care generează sentimente antiamericane radicale, precum şi incertitudinile ce planează asupra relației noastre cu Iranul. Cred că orice abordare a problemei irakiene trebuie să ia în seamă conexiunile dintre toate aceste elemente.

Scowcroft: Sunt de acord. Mai există un argument contra ideii că ar trebui să ne ocupăm doar de retragere. Nimeni din regiune n-a considerat că invadarea Irakului a fost o idee bună. Probabil că vor spune: „Voi ați atacat. Ați făcut o încurcătură teribilă pe care vreți să ne-o lăsați nouă pe cap."

Să ne gândim la Egipt, care a fost unul dintre aliații noştri cei mai fideli în Primul Război din Golf, dar acum lipseşte din peisaj. De ce? În parte pentru că egiptenii şi-au pierdut încrederea în noi, în intențiile noastre şi în capacitatea noastră de a duce treaba la bun sfârşit. Dacă am pleca acum, lăsând regiunea pe mâna vecinilor Irakului, am contribui decisiv spre instaurarea haosului în zonă.

Brzezinski: Dar eu nu propun să părăsim regiunea şi s-o lăsăm la bunul plac al altora, ci susțin că trebuie să ne angajăm într-o discuție serioasă cu forțele din Irak, nu doar cu acelea din zonele verzi, ci şi cu cele din străfundurile țării, despre încetarea rolului nostru combativ.

Avem tot mai multe dovezi că irakienii îşi pot asuma o responsabilitate directă pentru purtarea luptelor şi că, probabil, insurgența se va diminua în momentul când vom începe retragerea, deoarece rezistența are un caracter naționalist, este îndreptată contra noastră. Al Qaeda, instalată acolo pentru a-şi îndeplini scopurile teroriste, exploatează această insurgență.

Se poate presupune însă că luptele şi atentatele se vor reduce mult în momentul în care toată lumea va înțelege că suntem gata

să punem capăt ocupației. Asociind acest lucru cu un efort regional de creare a stabilității în jurul Irakului, reiese, de fapt, că ne asumăm un rol pe termen lung care, fără să depindă atât de mult de forța militară, va avea ca obiective reabilitarea, refacerea, consolidarea, stabilizarea și oferirea de garanții. Altfel, suntem sortiţi să rămânem acolo ani şi ani în şir.

Ignatius: Brent, tu ce părere ai? Astăzi comemorăm, cu tristețe, cinci ani de la invazie. Cine îți citeşte opiniile s-ar putea întreba: Oare la împlinirea a zece ani de ocupație americană forțele noastre vor fi tot acolo? Ce ne face să sperăm că încă cinci ani de prezență în Irak vor îmbunătăți situația?

Scowcroft: I-aş răspunde în felul următor: „Suntem acolo deja. Ceea ce vrem este să avem un Irak stabil care să se poată ține pe propriile picioare." Într-adevăr, trebuie să purtăm discuții cu vecinii Irakului, însă tema nu trebuie s-o constituie retragerea ca atare, ci condițiile care o fac posibilă. În plus, contrar celor afirmate de Zbig, operațiunea „The Surge" a avut ca efect reducerea considerabilă a violenței.

Brzezinski: Păi exact asta spusesem şi eu.

Ignatius: Zbig, te rog...

Brzezinski: Şi acesta este unul dintre motivele pentru care s-a efectuat operațiunea.

Ignatius: ... Te rog să ne spui fără ocolişuri, aşa cum rareori o fac democrații, cum evaluezi tu consecințele acestei operațiuni de creştere a efectivelor la Bagdad şi în provincia Al Anbar?

Brzezinski: O, n-am nici o îndoială că a contribuit la îmbunătățirea situației. Mai există însă un motiv pentru care ne putem pregăti de plecare. Dacă vom aştepta până când irakienii vor fi gata să-şi cârmuiască statul laic şi stabil sau cum vrem noi să fie, vom rămâne acolo până la calendele greceşti. La un moment dat trebuie să admitem că noi contribuim la perpetuarea problemei şi că prezența noastră nu mai este necesară.

Kurdistanul este controlat de kurzi, zonele centrale sunt stăpânite de triburi, iar Al Qaeda este tot mai izolată tocmai pentru că triburile se luptă cu membrii ei. Pe de altă parte, sudul constituie bastionul miliţiilor şiite.

Scowcroft: Da, dar toţi se bat între ei.

Brzezinski: Foarte bine, e problema lor.

Ignatius: Brent, până la urmă Zbig are dreptate, e problema lor.

Scowcroft: Ceea ce vreau eu să spun este că nu trebuie să ne negociem retragerea, ci să le explicăm că ritmul dezangajării noastre depinde de iuţeala cu care se liniştesc. Până acum am stabilit nişte obiective şi i-am ameninţat că dacă nu le îndeplinesc ne vom retrage.

Păi nu ei ne-au chemat acolo, de ce n-ar vrea să ne vadă plecaţi? Dar dacă le spunem: „Plecăm în măsura în care reuşiţi să cooperaţi cu toţii“ şi ne prezentăm poziţia în aşa fel încât să reiasă că vrem să-i ajutăm, nu să-i ameninţăm, cred că am avea şanse mai mari de succes.

Ignatius: O să încerc să sintetizez aceste recomandări într-un memorandum comun, Scowcroft/Brzezinski, pentru noul preşedinte. Punctul comun este acela că viitorul lider de la Casa Albă va trebui să deschidă discuţii cu irakienii, cu guvernul şi poporul irakian, despre viitorul Irakului ca stat suveran independent, ceea ce, prin definiţie, înseamnă excluderea unei prezenţe americane semnificative.

N-ar trebui să-i dăscălim pe irakieni ori să-i ameninţăm cu retragerea trupelor noastre. Aşa cum spunea Zbig, stabilirea unui calendar pentru dezangajarea rapidă trebuie să preceadă această conversaţie.

Dialogul ar trebui să fie însoţit de un gest pe care-l propuneaţi amândoi înainte de izbucnirea războiului, anume un demers foarte energic vizând atragerea întregii regiuni într-o dezbatere despre viitorul ei şi al Irakului. Aţi fi amândoi mulţumiţi de această formulare dacă ar fi să ajungă pe biroul preşedintelui?

Brzezinski: Până la un punct, da, însă Brent şi cu mine avem opinii diferite despre posibila soluţionare a acestei probleme irakiene şi

americane deopotrivă. După părerea mea, irakienii se vor apuca de treabă abia după ce vor fi convinşi că o să plecăm de-acolo. Cu cât au de suportat mai mult această umbrelă americană detestabilă şi paralizantă, cu atât mai mare e probabilitatea ca ei să menţină pe plan intern poziţii intransigente care să ducă la continuarea şi chiar agravarea fragmentării statului.

Ignatius: Campania electorală, în care candidatul democrat cere retragerea trupelor americane, va întări, chiar şi în rândul irakienilor celor mai sensibili, impresia că vom părăsi Irakul în curând. De ce nu i-ar face asta să se pregătească pentru un conflict potenţial violent având drept miză viitorul Irakului? Nu există oare pericolul ca, în loc să-i încurajăm la reconciliere şi cooperare, să-i invităm să se pregătească pentru un război civil, conflagraţia de care ne temem cu toţii?

Brzezinski: Până la urmă s-ar putea să se producă un fel de mini-război civil. Putem prezice, cu o marjă de eroare destul de bună, care va fi balanţa forţelor: şiiţii şi kurzii se vor alia împotriva sunniţilor, iar sunniţii vor fi snopiţi în bătaie. Tocmai pentru că ei ştiu asta, e foarte probabil ca, după unele ciocniri, să aibă loc o reconciliere internă, deoarece naţionalismul irakian încă mai există.

Am văzut de curând nişte sondaje în care cetăţenii, într-un procent clar majoritar, mai mare în cazul sunniţilor, ceva mai mic în cazul şiiţilor, se identificau ca irakieni şi-şi exprimau dorinţa de a trăi într-un stat irakian.

Ignatius: Asta sună ca soluţia celor 80 de procente pe care au susţinut-o numeroşi membri ai administraţiei: „Îi avem pe kurzi de partea noastră. Îi avem pe şiiţi. La naiba cu sunniţii." Mulţi dintre noi ar spune că aceasta este una dintre cauzele marasmului în care ne-am împotmolit. De ce ar fi o idee bună acum?

Brzezinski: Pentru că va sosi momentul când irakienii vor trebui să stea pe propriile picioare. În opinia mea, ne facem iluzii dacă ne închipuim că vom reuşi, într-un fel sau altul, să refacem unitatea Irakului sub un regim de ocupaţie.

Ignatius: Brent, tu ce părere ai?

Scowcroft: Sunt de acord, aş adăuga un singur lucru. Unul dintre interesele fundamentale ale Americii în toată această afacere este ca Irakul să nu se spargă în părțile componente.

Brzezinski: Ai perfectă dreptate.

Scowcroft: Aceasta este rețeta pentru producerea unui dezastru în regiune şi, din păcate, reprezintă deznodământul cel mai probabil. Kurzii vor spune: „Luptați-vă între voi, băieți, noi suntem mulțumiți." Au deja o autonomie extraordinară şi intenționează să meargă pe drumul lor. Într-adevăr, partea şiită este mai puternică decât cea sunnită, însă tabăra sunnită primeşte sume imense de bani de la sunniții din restul lumii. Războiul civil ar putea dura foarte mult.

Brzezinski: E posibil, dar, să fim serioşi, acesta este scenariul cel mai pesimist. Se poate argumenta, la fel de bine, că retragerea noastră îi va presa să ajungă la o înțelegere.

Scowcroft: Da, se poate.

Brzezinski: Şansele sunt reale. Şi aş spune că, dacă ne gândim la costuri, pe care le cunoşti la fel de bine ca mine, întrucât ai fost printre primii care au tras semnalul de alarmă în privința lor, avem tot interesul să punem capăt acestei situații.

Scowcroft: Corect. Ceea ce vreau eu să spun este că nici unul dintre noi nu ştie care e deznodământul cel mai probabil. Mai mult, dincolo de toate acestea avem posibilitatea unui conflict general în Orientul Mijlociu; atunci, costurile noastre în Irak ar părea infime.

Asta trebuie să ne preocupe. Şi sunt de acord cu Zbig: nu e singura problemă. În regiune avem o sumedenie de probleme care pot degenera. Irakul este doar una dintre ele, însă, cum am creat-o singuri, trebuie s-o rezolvăm. Nu putem să spunem pur şi simplu „voi, irakienii, trebuie să vă asumați responsabilitățile". Trebuie să găsim o soluție.

Brzezinski: Găsesc un singur cusur argumentației tale: nu cred că putem rezolva această problemă, deoarece suntem parte a ei. Prin

urmare, convingerea irakienilor că avem o dată pentru încetarea prezenței noastre acolo va contribui la soluționare, dar, la final, rezolvarea trebuie să fie irakiană, nu americană.

Scowcroft: Acesta este punctul în care opiniile noastre diferă şi tot aici se împart părerile şi în cadrul structurii politice.

Ignatius: Aş dori să revin la scenariul de coşmar, potrivit căruia, în timp ce viitorul preşedinte va căuta să reducă prezența americană – rapid sau treptat, nu contează – Irakul va deveni teatrul conflagrației violente de care ne temem cu toții, finalul fiind o adevărată baie de sânge.

Acum un an l-am întrebat pe ministrul de externe sirian, Walid al-Moallem, ce crede despre propunerile democraților referitoare la o retragere rapidă. M-a privit în ochi şi mi-a spus: „David, ar fi un lucru imoral!" Afirmația sa mi-a rămas în minte pentru că mi s-a părut profund adevărată. Dacă am lăsa țara aceea să se distrugă într-un conflict sângeros am săvârşi o faptă imorală. Aş dori să vă întreb pe voi, care v-ați aflat în miezul puterii, dacă am asista la uciderea a mii de irakieni în lupte etnice după ce vom fi intrat în faza de retragere, credeți că ar fi bine să ne retrimitem trupele acolo? Zbig, ce-ai face dacă ar trebui să oferi consiliere într-un asemenea moment de criză?

Brzezinski: În primul rând, asta presupune că pornim de la scenariul cel mai pesimist, dar eu nu cred...

Ignatius: Ştiu, dar n-am făcut asta înainte de a declanşa războiul...

Brzezinski: E adevărat.

Ignatius: ... şi am greşit grav.

Brzezinski: Acesta nu este însă neapărat cel mai probabil scenariu. Cred că, dacă ar fi necesar, am reuşi să redresăm situația. N-o să ne retragem toate trupele dintr-o dată. Chiar şi planurile de dezangajare rapidă – cu o durată de aproximativ 16 luni – lasă timp pentru o evaluare completă a stării de lucruri.

Ignatius: Dacă 10.000 de oameni sunt omorâţi într-o singură zi, aşa cum s-ar putea întâmpla, nu sunt sigur că ai atât de mult timp la dispoziţie.

Brzezinski: Ideea e că am avea posibilitatea de a reacţiona, chiar şi cu întârziere.

Procesul ar trebui să implice, încă de la început, discuţii cu toţii liderii irakieni, nu doar cu aceia din zona verde, ci şi cu al-Hakim, al-Sistani şi al-Sadr, care are o forţă militară independentă. În cursul acestor convorbiri vom analiza evoluţiile ce s-ar putea produce după ce ne vom începe retragerea în conformitate cu un calendar ce le va fi comunicat liderilor irakieni.

Avem, aşadar, timp pentru reevaluarea situaţiei. În caz contrar am fi prizonieri în propria capcană şi am rămâne împotmoliţi în Irak, deoarece nu cred că va exista vreodată un moment când lucrurile să fie atât de stabile şi irakienii să fie atât de fericiţi încât să putem pleca rapid cu inima împăcată.

Este, deci, o chestiune de estimări contingente care vor genera recomandări uşor diferite în funcţie de apartenenţa politică a viitorului preşedinte. Un şef de stat republican îl va asculta cu mai mare atenţie pe Brent; pe mine mă va asculta politicos câteva minute, după care se va înfuria şi-mi va spune că mă înşel totalmente. Un preşedinte democrat m-ar asculta pe mine ceva mai mult, dar, cred eu, îl va trata pe Brent cu mare respect datorită luării sale de poziţie pe tema invadării Irakului.

Scowcroft: Tocmai dimpotrivă, aş zice eu. Iar scenariul tău mi se pare improbabil, însă nu poate fi exclus.

Brzezinski: Cel despre preşedinte?

Scowcroft: Cred că dacă părăsim Irakul situaţia noastră politică nu ne va mai permite niciodată să ne întoarcem acolo pentru a stinge un război civil.

Brzezinski: Dacă ar erupe după plecarea noastră, sigur. Ţara n-ar tolera aşa ceva.

Scowcroft: Într-adevăr, țara aceasta n-ar accepta-o.

Ignatius: O problemă care, evident, îi va da bătăi de cap viitorului președinte este întrebarea dacă Statele Unite pot și trebuie să întrețină o relație strânsă cu Irakul și să încerce să-l ajute la realizarea obiectivelor de stabilitate internă și securitate regională fără a fi percepute ca exercitând o ocupație militară.

V-aș întreba dacă lucrul acesta este posibil. Candidații democrați au spus că ar fi bine să lăsăm pe teren niște trupe care să instruiască armata irakiană, dacă irakienii ne-o cer, să continue vânătoarea de celule teroriste atât timp cât acestea vor rămâne o problemă și să îndeplinească alte misiuni. Această forță reziduală ar aduce alte chestiuni pe tapet. Va avea nevoie de baze, provizii, o întreagă arhitectură logistică. Zbig, ce părere ai despre viitorul relației noastre cu acest nou Irak? Cum o imaginezi tu?

Brzezinski: Este un aspect care trebuie discutat. Analiza ar fi mai constructivă în contextul exprimării clare a deciziei Washingtonului privind dezangajarea militară. Atunci am putea avea unele aranjamente, în primul rând cu irakienii înșiși, referitoare la prelungirea prezenței americane în anumite zone din Irak. Ar putea fi utilă menținerea unor trupe în Kurdistan pentru stabilizarea situației foarte volatile dintre kurzi, turci și iranieni.

Măsura aceasta n-are însă nici o legătură cu aceea pe care o are acum în vedere administrația, comparând-o cu prezența noastră în Coreea de Sud, fără să țină seama de faptul că sud-coreenii ne priveau ca pe niște apărători și trăiau de zeci de ani sub amenințarea Coreii de Nord. Mulți irakieni sunt de părere că am sosit neinvitați și nu vor să ne menținem pentru o perioadă nedefinită prezența simbolizată de fortăreața enormă pe care o construim acum la Bagdad și de bazele întărite din întreaga țară.

În concluzie, da, este acceptabilă o prezență reziduală de mici proporții, negociată cu irakienii și, poate, sprijinită printr-un acord de acces rapid cu kuweitienii, pentru cazurile de urgență. Am putea face o înțelegere și cu Iordania, deși Amman-ul ar manifesta, probabil, reticență. Cu siguranță, ne vom menține prezența în Golf; de altfel, tocmai este în curs semnarea unor acorduri cu Emiratele.

Ignatius: Brent, ce părere ai despre evoluția rolului nostru?

Scowcroft: Mie retragerea înspre zonele reziduale îmi sună ca o prezență permanentă, şi în nici un caz n-ar trebui să sugerăm asta. Există un naționalism irakian care poate şi trebuie să fie stimulat prin prezentarea armatei irakiene ca simbol al unității în care şiiții şi sunniții stau umăr la umăr, la fel ca în timpul lui Saddam.

Pe plan militar, Statele Unite au de îndeplinit două obiective în viitorul apropiat. Primul este controlarea nivelului de violență, sarcină pe care armata irakiană n-o poate realiza acum. Noi îi antrenăm pe soldații irakieni, care sunt tot mai buni. În al doilea rând, armata irakiană depinde în totalitate de noi în ceea ce priveşte sprijinul logistic şi operațional. Dispune de unități de luptă, însă noi furnizăm tot necesarul: transport, provizii, informații secrete – absolut tot. Trebuie să dezvoltăm capacitatea armatei irakiene de a controla aceste zone. Nu ştiu cât va dura, însă asta trebuie să facem. La un nivel tot mai scăzut? Desigur.

Mă opun ideii de prezență permanentă, chiar ca bază independentă pentru asigurarea securității în Orientul Mijlociu şi Irak. Cred că este o idee proastă din motivele pe care Zbig le-a expus deja. În opinia mea însă, vom putea pleca numai atunci când vom considera că Irakul se poate gospodări singur.

* * *

Ignatius: Atunci când viitorul preşedinte îşi va intra în funcție şi va reflecta la măsurile de aplicat în Irak, o preocupare de prim rang va fi reprezentată de consecințele pe care le va avea această decizie asupra Iranului, putere regională în plină ascensiune care a avut cel mai mult de câştigat de pe urma invaziei americane din Irak şi a debarcării lui Saddam Hussein. În 2006, când am fost câteva săptămâni în Iran pentru realizarea unor reportaje, am auzit de la localnici – atât de la susținătorii regimului, cât şi de la cei care-l urăsc pe preşedintele Ahmadinejad şi conducerea islamică – mereu aceeaşi poveste: suntem o țară mare, cu un viitor extraordinar, iar acesta este momentul nostru. Noi suntem în urcare, pe când voi v-ați început declinul. Vrem să fim recunoscuți drept o mare națiune, cum suntem în realitate.

V-aş întreba, aşadar: cum ar trebui să tratăm Iranul, această țară care declară „a sosit vremea noastră, să vedem ce faceți?" Brent, care este viziunea ta?

Scowcroft: Atitudinea iranienilor constituie un element extrem de important. Trebuie să ne amintim că în demersurile antiteroriste şi apoi în cursul campaniilor din Irak şi Afganistan am eliminat duşmanii Iranului din ambele părţi, astfel că sentimentul pe care-l nutresc cei de acolo, „a sosit vremea noastră“, nu este neîntemeiat. Iranul e un stat important cu care am avut relaţii foarte oscilante. În timpul Şahului, statul iranian constituia pentru noi bastionul stabilităţii regionale. După alungarea suveranului şi ocuparea ambasadei noastre, noi şi iranienii am ajuns să ne urâm reciproc. Pe scurt, am avut şi avem o relaţie cu totul neobişnuită.

Mi se pare că avem o abordare emoţională. Dacă vom lăsa sentimentele la o parte, cred că vom putea trata cu iranienii; înainte de toate trebuie să stăm de vorbă cu ei. Am evoluat de la stadiul în care nu lăsam pe nimeni altcineva să discute cu ei la etapa actuală în care acceptăm cu condiţia să purtăm convorbirile noi înşine, dar numai pe tema Irakului, nu despre situaţia generală.

Realitatea este că Iranul se găseşte într-o regiune periculoasă. Este un stat şiit într-o zonă sunnită, un stat persan într-o zonă arabă. Trebuie să avem disponibilitatea de a implica Iranul în discuţii strategice ducând la un cadru regional care să-i permită să se simtă în siguranţă fără a avea nevoie să dobândească arme nucleare.

Ignatius: Zbig, puţini americani au fost la fel de aproape ca tine de tumultul revoluţiei iraniene. În perioada aceea erai consilierul pentru securitate naţională al preşedintelui Carter. Ai trăit sub o presiune extremă lunile cumplite ale ocupării ambasadei şi crizei ostaticilor. Care sunt premisele tale? Cum vezi tu aceste probleme strategice?

Brzezinski: Ei bine, punctul meu de plecare ar fi cam acelaşi cu punctul de sosire al lui Brent. Nu avem nici un motiv să menţinem o politică prin care urmărim izolarea Iranului ori cerem Teheranului să facă nişte concesii fundamentale pentru a-l primi la masa discuţiilor. Aceasta este o politică perdantă care nu face decât să perpetueze greutăţile actuale.

Ignatius: În concluzie, crezi că administraţia Bush a greşit când le-a cerut iranienilor să stopeze îmbogăţirea nucleară ca primă condiţie pentru începerea negocierilor?

Brzezinski: Sunt două modalităţi de atacare a acestei chestiuni. Dacă vrem să oprească îmbogăţirea ca să începem negocierile trebuie să le oferim ceva la schimb, deoarece, în conformitate cu dreptul internaţional şi Tratatul de Neproliferare, ei au dreptul să efectueze procesul de îmbogăţire. Dacă acceptă să renunţe la acest drept, trebuie să fim pregătiţi să le oferim suspendarea celor mai dureroase dintre sancţiunile pe care le-am adoptat împotriva lor. Atunci am avea un quid pro quo.

Cealaltă cale ar fi să declarăm că negociem fără condiţii, ceea ce înseamnă că puteţi continua îmbogăţirea şi discutăm până când fie întrerupem negocierile deoarece nu s-a realizat nici un progres, fie constatăm evoluţii pozitive. Însă ne aflăm în punctul mort tocmai din cauza insistenţei noastre de a stabili precondiţii. Ori admitem lipsa oricăror precondiţii pentru ambele părţi, ori ne punem de acord ca suspendarea îmbogăţirii uraniului să fie acompaniată de suspendarea sancţiunilor.

Aş dori să merg mai departe, David, şi să comentez ce spuneai tu despre percepţia iraniană asupra propriului rol în regiune. În mare parte este vorba de autoamăgire. Iranul nu este nicidecum atât de puternic. Este o ţară cu un număr imens de probleme interne: o ţară în care dezvoltarea economică a fost întârziată, o ţară în care tinerii, într-o proporţie foarte mare, sunt foarte nemulţumiţi de conducerea religioasă fanatică, o ţară în care mulţi cetăţeni, mai ales femei, îşi caută modelele de viitor în Turcia sau Europa, nu în interpretările fundamentaliste ale Coranului.

Prin urmare, este o ţară care s-ar putea confrunta cu tulburări serioase în clipa în care iranienii nu vor mai simţi că lumea exterioară, mai cu seamă America, îi supune unui asediu. Sunt de părere că e în interesul nostru să slăbim strânsoarea, pentru că în felul acesta nu numai că vom permite un dialog oficial, ci vom şi stimula cererea de schimbare politică în interiorul Iranului.

Nu în ultimul rând, deşi Iranul pare foarte puternic în comparaţie cu ţările din Orientul Mijlociu, are probleme interetnice serioase. Iată un exemplu. Populaţia este, în proporţie de un sfert până la o treime, de origine azeră. Azerii au fost asimilaţi destul de bine în sistemul iranian, dar situaţia începe să se schimbe, deoarece acum există un vecin azer independent care se pregăteşte să devină foarte

bogat şi legat de Occident, mulţumită conductei Baku-Ceyhan, are contacte bune cu Statele Unite şi Europa şi aplică un program foarte inteligent de utilizare a veniturilor din petrol pentru reabilitarea şi modernizarea naţională.

Azerii din Iran şi din alte părţi vor privi spre nord; inevitabil, la un moment dat se vor întreba: „N-ar trebui să facem parte din Azerbaidjan?" Aici se adaugă populaţia baluchi din est, unde se manifestă anumite tulburări, sau arabii rămaşi pe coastă, în apropierea Irakului. Se observă, aşadar, că Iranul va avea de înfruntat multe probleme.

În concluzie, ideea unui Iran dominant, în plină expansiune, care îşi va asuma un statut imperial în raport cu Orientul Mijlociu este exagerată. Asta nu înseamnă că ar trebui să trecem riscurile cu vederea, însă e obligatoriu să ţinem cont de faptul că situaţia este tot mai complexă şi să nu uităm de rolul relativ pozitiv jucat de Iran imediat după 11 septembrie 2001 şi de ajutorul foarte important pe care ni l-a acordat la răsturnarea talibanilor.

Ignatius: Ceea ce creionezi tu constituie cea mai mare tentaţie în politica externă, anume să stai pe o insulă şi să lansezi blesteme ca Prospero din *Furtuna* lui Shakespeare. Care este posibilitatea ca tensiunile etnice din Iran să fie exploatate de Washington...

Brzezinski: Nu creionez nimic de felul acesta.

Ignatius: ... prin operaţiuni sub acoperire?

Brzezinski: Această posibilitate există, într-adevăr, şi nu încape îndoială că în Statele Unite – precum şi în Israel – numeroase persoane studiază Iranul şi calculează cum ar putea exploata situaţia pentru a transforma statul respectiv într-un teatru al haosului. În opinia mea, nu avem interesul ca Orientul Mijlociu să fie destabilizat în cadrul unui război istoric, secular cu fundamentalismul islamic care poate va primi numele de Al Patrulea Război Mondial. Destabilizarea ca politică poate fi aplicată numai în circumstanţe extreme, fiind extrem de periculoasă într-o regiune de care lumea întreagă depinde pentru obţinerea resurselor energetice. Utilizarea acestei tactici poate avea consecinţe de-a dreptul catastrofale.

Ignatius: Brent, eşti de acord că în Iran se manifestă nişte tensiuni etnice pe care le-am putea exploata? Ce părere ai despre asta?

Scowcroft: Cred că ar fi o greşeală. În Iran ar trebui să încurajăm tendinţele de liberalizare. Dacă faceţi un sondaj în rândul iranienilor aflaţi că îşi doresc un regim mai deschis, nu le place cel actual. Forţând recurgerea la naţionalismul iranian, tehnică în care Ahmadinejad e maestru, îi dăm un ajutor nesperat şi stimulăm unificarea ţării în jurul conducerii. Ar trebui să iniţiem discuţii, să favorizăm tendinţele mai liberale şi să sperăm că extremiştii vor evolua.

Ignatius: Voi expune acum cea mai neagră perspectivă cu privire la viitorul Iranului şi al relaţiilor sale cu America: Iranul e un stat revoluţionar care încă nu a depăşit etapa sangvinară a revoluţiei sale. Aşteptăm ca focul să se stingă de la sine, dar asta nu se întâmplă. Dimpotrivă, la fel ca Franţa revoluţionară şi cea postrevoluţionară din timpul lui Napoleon, va continua să se extindă până când va fi oprit. Napoleon a fost stopat atunci când, depăşindu-şi limitele, a invadat Rusia. Înfrângerea sa, în 1812, a permis încheierea unor acorduri şi ţinerea unor conferinţe de pace încununate de Congresul de la Viena din 1815, care a stabilizat Europa pentru aproape o sută de ani.

Iranul nu a fost stopat, ci dimpotrivă. În orice direcţie forţează, pare să aibă succes. În Liban îşi proiectează puterea prin intermediul Hezbollah-ului. În Palestina, mijlocitorul e Hamas. Se profilează, într-o măsură tot mai mare, ca puterea dominantă din Irak. Acest Iran revoluţionar nu încetează să forţeze, să ameninţe. Dacă am fi într-o stare de spirit pesimistă ne-am putea gândi că demersurile expansioniste ale Iranului nu vor putea fi oprite decât atunci când vor interveni Statele Unite, războiul fiind inevitabil.

V-aş ruga să vă gândiţi la această problemă istorică şi să-mi spuneţi dacă, după părerea voastră, Iranul va continua să se comporte ca un stat revoluţionar şi dacă vom fi nevoiţi să folosim forţa militară pentru a-l îndigui. Zbig? Tu eşti un cercetător aplicat al istoriei.

Brzezinski: În timp ce te ascultam, David, nu puteam să nu mă întreb: despre ce vorbim aici, despre Franţa sau despre Iran? Asta deoarece nu cred că poţi avea dreptate în privinţa ambelor în acelaşi

timp. Analiza Franței era precisă din punct de vedere istoric, însă nu văd analogiile cu Iranul. Se poate afirma oare că acțiunile Iranului sunt similare cu expansiunea lui Napoleon în Spania şi Portugalia, cucerirea Italiei, fărâmițarea Prusiei şi Austriei şi, în final, marşul spre Moscova? În nici un caz. Unde este Iranul la fel de insistent şi eficace? În Gaza, cu Hezbollah-ul? Hai să ne uităm mai atent. Cum a pătruns Iranul în Gaza? În parte, din cauza condițiilor de acolo. Hamas-ul nu e...

Ignatius: Da, însă Libanul nu are nici acum un preşedinte...

Brzezinski: Stai aşa, ajungem acuşi la Liban. Hamas-ul este sprijinit şi finanțat de iranieni, dar s-a dezvoltat din cauza situației din Gaza, nu ca urmare a unei expansiuni de tip napoleonian. Cât despre Hezbollah, vă puteți imagina că ar exista dacă nu s-ar fi produs invazia siriană?

Libanezii n-au făcut nimic în momentul invaziei, cu excepția şiiților, care s-au organizat în Hezbollah şi au inițiat o mişcare de rezistență. Şi cine a avut de câştigat de pe urma ultimului război? Conflictul a început când Hezbollah-ul a lansat salve de rachete asupra israelienilor, iar aceştia au ripostat cu bombardarea masivă a civililor libanezi, întărind astfel organizația şiită.

Asta nu e cucerire iraniană. Aşadar, analogia cu Franța revoluționară sau napoleoniană nu se justifică. Iranul şi-a sporit influența datorită războiului din Irak, însă e o țară foarte vulnerabilă, foarte slabă pe plan intern, cu o populație tot mai nemulțumită pe care numai noi o mai unim prin amenințări şi, uneori, declarații aproape iraționale. Săptămâna trecută, preşedintele a afirmat explicit: „Iranul a spus că îşi doreşte arma nucleară pentru a ucide oameni." Nu există nicăieri vreo dovadă că iranienii ar fi zis aşa ceva, dar declarațiile de felul acesta stimulează coeziunea populației iraniene şi cresc Teheranul în ochii vecinilor din ce în ce mai antiamericani.

Elita mollahilor iranieni pierde contactul cu realitatea. Nu se poate descurca în contextul crizei economice sau al tendinței crescânde a tinerilor de a-şi căuta modele în Occident; prin urmare, nu văd nici o analogie.

Ignatius: Brent, sunt eu nebun dacă mă gândesc că avem de-a face cu un stat revoluționar care ne vrea răul?

Scowcroft: N-aş merge chiar până la Revoluția Franceză. Există câteva asemănări ideologice, e adevărat.

Brzezinski: Dar nu cu Revoluția Franceză.

Scowcroft: Da, pe atunci se încerca răspândirea democrației în restul Europei.

Brzezinski: Tocmai, nu era vorba de un fanatism intolerant.

Scowcroft: Cred, înainte de toate, că acesta este unul dintre motivele pentru care procesul de pace din Palestina are o asemenea importanță. Dacă procesul de pace va da rezultate, Hezbollah-ul şi Hamas-ul îşi vor pierde colții.

Arabii se tem atât de mult de această organizație şiită susținută de Iran – Hezbollah – pentru că îşi închipuie că ne-am hotărât să-i abandonăm. Sunniții s-au temut dintotdeauna de o ascensiune a şiiților, însă, în majoritatea țărilor, aceştia din urmă sunt minoritari. Cred că, după cum spune şi Zbig, Iranul nu are nici capacitatea, nici forța de convingere pentru a conduce o mişcare generală. Dacă însă regiunea va fi cuprinsă de haos, lucru foarte posibil, este evident că iranienii vor profita. Un acord israeliano-palestinian ar modifica psihologia regiunii şi ar împinge Iranul iarăşi în defensivă.

Brzezinski: Vreau să adaug o observație care subliniază deosebirea dintre Iran şi Franța. Franța napoleoniană era o mare putere militară care a învins toate armatele imperiale într-un interval de un deceniu şi jumătate. Probabil că putem pulveriza trupele iraniene fără să pierdem vreun om; le putem distruge arsenalul nuclear, industria, putem ucide mii de locuitori. Ei nu ne pot face mare lucru în Irak pe plan militar, însă ar putea exploata haosul din regiune, cu consecințe dramatice pentru noi.

Ignatius: Ar putea să provoace daune enorme...

Brzezinski: Indirect.

Ignatius: În Arabia Saudită, în Kuweit, în Emiratele Arabe Unite.

Brzezinski: Corect, în toată regiunea.

Scowcroft: Prin subversiune.

Brzezinski: Exact. Într-un anumit sens, tocmai slăbiciunea lor reprezintă o forță.

Ignatius: Bine, bine, văd că nu acceptați analogia mea cu Franța revoluționară. Îmi pare foarte rău.

Brzezinski: Încearcă să găsești alta.

Ignatius: Ce părere aveți de o analogie cu China revoluționară în faza târzie a maoismului? Se poate argumenta că fanatismul Bandei celor Patru – soția lui Mao, Gărzile Roșii – s-a imprimat în conștiința unei generații întregi și a făcut posibilă ascensiunea lui Deng Xiaoping și a conducerii extrem de pragmatice care i-a succedat. Unii, uitându-se la Iranul de astăzi, afirmă că, paradoxal, tocmai nebunia acestui Ahmadinejad va declanșa mișcarea pe care ne-o dorim atât.

Brzezinski: Da, aici s-ar găsi un sâmbure de adevăr, însă cu o deosebire importantă. Comparația se justifică prin aceea că Revoluția Culturală și Marele Salt Înainte au provocat suferințe atât de mari, încât inițiativele lui Deng Xiaoping au fost primite cu entuziasm. În Iran, lucrurile stau altfel. Cred că iranienii se pregătesc pentru o asemenea schimbare, dar un factor important îl constituie și răspândirea Internetului, precum și faptul că populația este educată și are numeroase legături cu lumea exterioară, mai ales cu Turcia. În acest sens, se manifestă o anumită propensiune pentru apariția unui regim post-mollahi, însă trebuie să ne abținem de la a-l submina prin amenințări repetate; așa nu facem decât să-i sprijinim pe mollahi creând o legătură între fanatism și naționalism.

Scowcroft: Eu am o opinie neortodoxă: regimul iranian nu este revoluționar, revoluția din această țară constă tocmai în dorința de deschidere a populației. Conservatorii, mollahii, vor să mențină lucrurile

neschimbate. Ahmadinejad e un oficial de mâna a treia. Revoluţia are ca ţel deschiderea şi, din păcate, noi, cu politicile noastre, le-am dat o mână de ajutor conservatorilor.

Brzezinski: Iar regimul nu este chiar atât de despotic. Dacă discutăm despre democraţie, aş prefera categoric să trăiesc în Iran decât în Rusia.

Ignatius: Eu aş prefera să fiu jurnalist în Iran, măcar nu m-aş teme tot timpul să nu fiu ucis.

Aşadar, viitorul consilier pentru securitate naţională, ocupând fotoliul în care aţi stat amândoi în trecut, vă sună în februarie 2009 – să-i lăsăm totuşi vreo două săptămâni de acomodare – şi vă spune: „Brent, Zbig, plec într-o misiune secretă la Teheran. Decolez chiar în seara asta, într-un Gulfstream fără însemne oficiale. Mâine o să aterizez la Teheran şi o să am un dialog secret cu oficialii de acolo în speranţa de a detecta posibilitatea unei deschideri a relaţiilor. Ce sfat mi-ai da?“

Ce i-aţi spune? Aţi răspunde „e o idee nebunească, să nu faci aşa ceva“? Sau, dacă socotiţi că e un plan rezonabil, ce probleme ar trebui să intre pe ordinea de zi? Zbig?

Brzezinski: Primul lucru pe care i l-aş spune ar fi: „Du-te, dar nu în secret. Ideea asta e de-a dreptul prostească.“ Faci deplasarea fără să ştie nimeni doar atunci când eşti convins dinainte că interesul comun este asigurat. Brent s-a dus în secret în China, dar ştia de la început că oficialii chinezi aveau interesul să poarte acel dialog. Nu avem habar ce se va întâmpla dacă, pe nepusă masă, facem o expediţie pe furiş la Teheran. Iranienii acceptă să ne primească, dar la un moment dat vor alege cum să exploateze acest fapt, mai ales dacă discuţiile nu sunt foarte productive. Prin urmare, trebuie mers în câmp deschis. Nu e nimic rău în purtarea unor convorbiri.

Ignatius: Da, dar s-ar putea ca ei să nu vrea să ne primească în văzul lumii.

Brzezinski: Atunci nu mergem. Dacă nu vor să stea de vorbă, n-are nici un sens să ne ducem acolo.

Ignatius: Poate ar dori să discute, dar în secret.

Brzezinski: Atunci trebuie să apelăm la intermediari şi să ne întâlnim în altă parte, nu la Teheran, pentru a stabili dacă sunt realmente gata să poarte un dialog. Un lucru pe care l-am învăţat despre iranieni e faptul că sunt nişte negociatori foarte pricepuţi şi, în acelaşi timp, adevăraţi maeştri ai prefăcătoriei. Cu ei, în fiecare clipă trebuie să-ţi fie foarte clar cum stai.

Prin urmare, unui succesor ipotetic i-aş spune: Dacă o să ai discuţii la nivel înalt, dacă o să stai de vorbă cu nişte lideri iranieni ce-l reprezintă pe preşedinte, trebuie să fii sigur că sunt pregătiţi să dialogheze. După aceea, acţionează făţiş. Nimeni nu aşteaptă minuni de la o simplă conversaţie, dar cred că ar fi un început foarte bun.

Abia atunci vor putea fi abordate chestiunile despre care vorbeam Brent şi cu mine. Cum negociem serios cu privire la problema nucleară? Ce e de făcut cu securitatea regională, mai cu seamă în Irak? Ce pot face iranienii ca să ne ajute în Afganistan, unde odinioară ne-au fost extrem de utili?

Ignatius: Brent, ce sfat i-ai da acestui succesor ipotetic ce arde de nerăbdare să se suie în avion?

Scowcroft: N-am o părere prea bună despre negocierile secrete. Oricum, n-aş purta discuţiile la Teheran, ci într-o zonă neutră, şi aş fi sensibil la situaţia internă din Iran, unde convorbirile cu oficiali americani ar putea fi considerate o trădare. Prima întrebare pe care i-aş pune-o ar fi cu cine va sta de vorbă, deoarece Iranul are o structură politică foarte confuză; e foarte greu să afli cu cine discuţi şi ce reprezintă persoana respectivă.

Brzezinski: Mai precis, n-ar avea nici un sens ca omul nostru să dialogheze cu Ahmadinejad. Trebuie să întâlnească un oficial de rang mai înalt.

Ignatius: Cineva mai apropiat de Liderul Suprem.

Scowcroft: Exact.

Brzezinski: Întocmai.

Ignatius: Iar ordinea de zi a discuţiilor ar fi, în opinia ta, asemănătoare cu aceea propusă de Zbig?

Scowcroft: Da. În timpul administraţiei lui Bush senior, primeam din Iran tot felul de semnale în vederea începerii negocierilor. La un moment dat am spus: „În regulă, o să ne întâlnim cu mare discreţie.“ S-a organizat o întrevedere, în Elveţia parcă, dar ei au dat înapoi. Presupun că au procedat aşa deoarece nu puteau face faţă presiunilor interne pe care le-ar fi generat discuţia cu americanii.

Ignatius: Ştiai cine urma să fie interlocutorul?

Scowcroft: Nu. Asta se întâmpla înainte de Ahmadinejad, înainte şi de Khatami.

Brzezinski: Ăsta e genul de lucru pe care trebuie să-l ştii dinainte. Acesta este motivul pentru care vestita misiune din timpul lui Reagan a fost atât de contraproductivă: nu era deloc limpede cu cine se stătea de vorbă.

Scowcroft: M-am întâlnit cu fostul ambasador iranian. Am luat împreună micul dejun, am sporovăit şi am aflat o sumedenie de chestii interesante. L-am întrebat: „Pentru cine lucrezi? Ştiu cine ţi-e şeful direct, dar pentru cine lucrezi?“ La care el a venit cu o poveste întortocheată despre consiliul lor de securitate naţională, despre faptul că toţi au puteri egale şi aşa mai departe. Este o problemă dificilă în orice contacte cu Iranul.

Brzezinski: Trebuie să înţelegem ţara cu care avem de-a face, iar condiţia aceasta este cu atât mai importantă în cazul Iranului. Am menţionat mândria sa istorică şi alte aspecte, dar mai sunt şi alte elemente. Dacă vă uitaţi la anuarul statistic şi comparaţi Iranul cu Turcia, veţi găsi asemănări remarcabile în ceea ce priveşte nivelul de educaţie sau accesul femeilor la sistemul de învăţământ. Noi ne imaginăm că femeile sunt total oprimate în Iran, însă realitatea este cu totul alta.

Scowcroft: Aşa e.

Brzezinski: În prezent, o femeie ocupă postul de vicepreşedinte al Iranului. Nu ştiu dacă mai mult de unu la sută dintre americani ştiu asta. Iranienele sunt avocate, doctoriţe, membre ale Parlamentului. Sistemul politic iranian, deşi nu este democratic, e, totuşi, considerabil mai democratic decât cel din Rusia, de pildă. Alegerile sunt realmente disputate.

Aşteptările iranienilor sunt legate, într-o măsură tot mai mare, de ceea ce văd ei în Turcia şi Europa; în plus, tot mai mulţi întreprind călătorii turistice, mai ales în Turcia, dar şi mai departe. Aşadar, avem de-a face cu o ţară care, dacă vom manevra inteligent, va putea ajunge să semene cu Turcia. Aceasta ar fi o contribuţie la stabilitatea în regiune. Avem tot interesul ca ţările musulmane să aibă succes, să se modernizeze, să-şi păstreze caracteristicile culturale musulmane, dar să-şi definească angajamentul islamic altfel decât predică mollahii din Iran sau omologii lor din alte părţi.

Ignatius: Unii observatori afirmă, de altfel, că acest Iran mare, cu un nivel de educaţie ridicat, în plin avânt de modernizare ar fi aliatul nostru natural dacă şi-ar modera comportamentul în anumite direcţii.

Brzezinski: Şi aliatul Israelului. Nu uitaţi că Israelul şi Iranul au avut, decenii în şir, o relaţie foarte profundă, după care s-au despărţit.

Scowcroft: De fapt, în timpul războiului dintre Iran şi Irak am avut mari probleme cu israelienii, deoarece le trimiteau echipamente militare iranienilor.

Brzezinski: Fără permisiunea noastră.

Scowcroft: Este vorba de piese de schimb pentru avioane trimise fără acceptul nostru, într-adevăr.

Brzezinski: Privind mai departe în viitor, trebuie să recunoaştem că, în unele privinţe, Israelul şi Iranul sunt aliaţi fireşti. Într-o regiune în

care vecinul îmi este, în general, duşman, vecinul vecinului meu mi-e prieten. Aşa au stat lucrurile până la debarcarea Şahului şi, chiar şi în prezent, la Teheran există o comunitate evreiască importantă care funcționează în condiții normale. Unele funcții înalte sunt ocupate de evrei iranieni înstăriți. Cu excepția lui Ahmadinejad în ultima perioadă, Iranul nu a fost dominat de antisemitismul fanatic pe care-l întâlnim în multe țări arabe.

Ignatius: Când stau de vorbă cu oficiali iranieni, ceea ce pot face cu uşurință din postura de jurnalist, receptez o atracție pentru exact acel tip de dialog descris de voi, bazat pe efortul de a găsi interese comune celor două țări. Cel mai evident exemplu este Irakul. Nu ne dăm noi seama, dar în Iran există o facțiune care şi-ar dori foarte mult acest gen de discuții. Înțeleg că amândoi le-ați spune reprezentanților noii administrații că trebuie făcute demersuri în această direcție.

Scowcroft: Aceasta ar fi abordarea strategică întru totul corectă a problemei iraniene. Rămâne chestiunea spinoasă a programului lor nuclear. E importantă, deoarece ne putem aştepta la o explozie a proliferării pe plan mondial dacă nu vom îndigui tentativa iranienilor de a-şi fabrica arme nucleare. Eu aş include-o în abordarea strategică în loc să o prezint drept precondiție pentru purtarea dialogului.

Ignatius: N-ai face din stoparea programului nuclear o precondiție pentru convorbirile strategice.

Brzezinski: Asta face parte dintr-o discuție mai largă.

Ignatius: Aşadar, preşedintele care-şi începe mandatul în ianuarie vă spune: „Vreau să trimit în Iran nişte emisari care să ducă mesajul noii administrații şi să arate că suntem uniți, că politica noastră transcende deosebirile ideologice dintre partide. Nu mi-e însă foarte clar cum să-mi formulez declarația." Brent, tu şi cu Zbig trebuie să redactați mesajul pe care-l veți duce la Teheran. Cum ar suna?

Scowcroft: Sunt multe chestiuni de rezolvat în prealabil, cum ar fi identitatea interlocutorului. Aş spune însă două lucruri. În primul

rând, suntem conştienţi că trăiţi într-o regiune periculoasă şi suntem gata să discutăm pe marginea unui cadru de securitate regională în care să vă simţiţi în siguranţă şi să vă puteţi promova interesele legitime. În al doilea rând, indiferent dacă vreţi sau nu să obţineţi arme nucleare, v-aţi înscris pe o traiectorie care destabilizează psihologic întreaga regiune. E un demers periculos care va provoca o contrareacţie. Haideţi să lucrăm la acest cadru de securitate. Nu aveţi nevoie de arme nucleare.

Ignatius: Zbig, tu ce-ai avea de adăugat?

Brzezinski: Cred că e o formulare bună, aş mai adăuga doar un element. Întrucât spuneţi că nu vreţi arme nucleare şi nu încercaţi să le dobândiţi, ajutaţi-ne să vă credem.

Scowcroft: Corect.

Brzezinski: Şi nu putem face asta decât stând de vorbă şi elaborând un mecanism prin care voi să obţineţi ceea ce spuneţi că vreţi, anume un program nuclear paşnic, iar noi să obţinem ceea ce ne trebuie, anume un sentiment de securitate că lucrurile nu vor avansa în direcţia militară.

Ignatius: Să discutăm puţin despre problema nucleară iraniană. Statele Unite şi aliaţii lor au făcut demersuri colective susţinute – incluzând trei rezoluţii ale Consiliului de Securitate al ONU – ca să condamne Iranul pentru continuarea îmbogăţirii uraniului în pofida prevederilor Tratatului de Neproliferare. Nici unul nu a funcţionat. Iranienii continuă să-şi dezvolte programul.

După părerea mea, aliaţii noştri percep aici o ameninţare gravă. Aş vrea să vă întreb cum ar trebui Statele Unite să abordeze această problemă extrem de dificilă. Brent, care este paradigma corectă?

Scowcroft: Unul dintre motivele pentru care acţiunile noastre n-au dat rezultate este lipsa solidarităţii între Cei Şase Mari, respectiv cei cinci membri permanenţi ai Consiliului de Securitate plus Germania. Nu cred că vreunul dintre ei vrea ca Iranul să-şi continue programul

de îmbogăţire a uraniului, dar, pentru că Statele Unite joacă rolul polițistului rău, toţi ceilalţi cred că pot fi poliţistul bun. Ruşii şi chinezii se gândesc: „Nu vrem ca Teheranul să aibă arme nucleare, dar americanii se vor ocupa de asta. Între timp, putem să ne dăm bine pe lângă iranieni, să facem comerţ şi să cumpărăm petrol de la ei." Cred că trebuie să dăm dovadă de mai multă pricepere şi să împărţim povara pe umerii tuturor. Până acum, ruşii au fost foarte atenţi, nu au depăşit limita. Aprovizionează centrala nucleară de la Bushehr cu uraniu, dar e vorba de un combustibil închiriat, pe care-l vor recupera după ce parcurge reacţiile de fisiune. Aşadar, sunt foarte grijulii.

Trebuie însă ca iranienilor să le opunem un front internaţional solid, fără fisuri. Deşi Tratatul de Neproliferare nu-i împiedică să îmbogăţească uraniul atât timp cât respectă regulile Agenţiei Internaţionale pentru Energia Atomică, gestul acesta nu este acceptabil, nici în cazul Iranului, nici în cazul altcuiva. Cred, totuşi, că modalitatea optimă ar fi, în cadrul ONU, un proces de furnizare a uraniului îmbogăţit pentru centralele nucleare. Iranul nu va rezista unui front realmente unit, nu ca acela de până acum.

Ignatius: A fost atât de unit cât s-a putut. Am avut trei rezoluţii ale Consiliului de Securitate cu susţinerea celor cinci membri permanenţi. Zbig, avem şi o altă cale? Cu aceea de până acum am obţinut unitatea aliaţilor, şi totuşi n-a funcţionat. Există o modalitate alternativă?

Brzezinski: Există, deja am prezentat-o. Statele Unite nu pot fi ca un spectator care îi îndeamnă pe ceilalţi, dar refuză să se implice în joc. Până acum le-am spus iranienilor: „Vom negocia cu voi dacă veţi face unele concesii fundamentale; de-abia atunci ne vom aşeza la masa discuţiilor." Va trebui să fim disponibili pentru negocieri serioase, fie fără condiţii, fie într-un cadru reciproc acceptat.

Am făcut o treabă destul de bună în negocierile extrem de complicate cu nord-coreenii. Amintiţi-vă însă de poziţia celor de la Phenian, care declarau: „Vrem arme nucleare. Căutăm să obţinem arme nucleare. Avem arme nucleare." Poziţia Teheranului este fundamental diferită: „Nu căutăm să obţinem arme nucleare. Nu vrem arme nucleare. Iar religia ne interzice să avem arme nucleare."

Poate că mint, dar atitudinea lor ne convine mai mult decât cea a nord-coreenilor, căci ne permite să le spunem: „Aflăm cu bucurie

că nu fabricați arme nucleare, că nu vă doriți arme nucleare și că religia vă interzice posesia de arme nucleare, dar avem o mică bănuială că s-ar putea să mințiți. Prin urmare, hai să ne așezăm și să vedem cum ne puteți convinge că sunteți sinceri. Haideți să elaborăm un cadru care să vă respecte dreptul la un program nuclear cuprinzător și dreptul de a îmbogăți uraniul, dar să ne ofere garanții că nu veți deturna procesul spre fabricarea armelor nucleare, deoarece ne aducem aminte că acum câțiva ani am avut indicii clare că lucrați la un program secret de înarmare, astfel că avem motive de suspiciune. Nu vrem să vă jignim, dar trebuie să discutăm serios." Prezentarea mea e caricaturală, dar aceasta trebuie să fie abordarea.

Un ultim punct: nu cred că poziția noastră de negociere este favorizată de amenințările cu utilizarea forței. În primul rând, cred că folosirea forței ar genera consecințe dezastruoase care ne-ar multiplica exponențial problemele în regiune. În al doilea rând, o atitudine amenințătoare din partea noastră facilitează sarcina regimului de a mobiliza naționalismul iranian și a crea un front unit împotriva noastră.

Ignatius: Brent?

Scowcroft: Nu e doar o problemă iraniană, e o problemă nucleară. Să presupunem că iranienii ne conving că au intenții pașnice. Dacă li se va permite să îmbogățească uraniul, am o bănuială că Egiptul, Arabia Saudită și Turcia vor dori să facă același lucru și în curând vom avea un val de programe de îmbogățire; dintre acestea, unele nu vor dori să producă arme nucleare, ci să se apropie la un singur pas de stadiul ultim, pentru orice eventualitate. Scena mondială nu ar arăta deloc mai bine în cazul acesta. Trebuie, așadar, să privim Iranul ca pe un punct de echilibru fragil care poate determina bascularea decisivă a situației. Orice element care permite Iranului să îmbogățească uraniul constituie o primejdie de moarte pentru o lume în care funcționează încă neproliferarea.

Ignatius: Orice element care le permite să îmbogățească uraniul, chiar și sub umbrela tratatului de neproliferare?

Scowcroft: Păi ar putea să le permită inspectorilor să ancheteze. Iranienii nu și-au definitivat încă programul de îmbogățire; o dată ce vor reuși, îi vor putea da afară pe inspectori dacă vor dori.

Brzezinski: Nu e vorba numai de prezența inspectorilor. Cred că se poate institui un program internațional în cadrul căruia instalația de îmbogățire să funcționeze între anumiți parametri corelați cu aceia ai programului nuclear național.

Dacă însă vom începe cu o interdicție de genul „sub nici o formă nu puteți îmbogăți uraniul“, vom genera din partea iranienilor următoarea reacție: nu avem nimic de negociat, deoarece vreți să ne refuzați un drept.

Scowcroft: De asta spun eu că nu e doar o problemă iraniană.

Brzezinski: Nu, e una internațională.

Scowcroft: Ceea ce trebuie să facem este să proclamăm: „Noi, puterile nucleare, încurajăm folosirea energiei nucleare. Vrem să oferim sprijin pentru centralele nucleare şi, în acest sens, suntem gata să furnizăm uraniu îmbogățit la un preț inferior costului cu care l-ați produce pe plan intern. În plus, îl vom recupera după ardere. Vom delega controlul acestui proces Agenției Internaționale pentru Energia Atomică, astfel că Statele Unite nu vor putea, dacă vor fi nemulțumite de comportamentul vostru, să stopeze aprovizionarea.“

Brzezinski: Şi lucrul acesta va trebui să le fie aplicabil tuturor celorlalte țări.

Scowcroft: Tuturor țărilor. De asta spun că programului iranian trebuie să i se permită continuarea, dar în contextul unui regim internațional care să încurajeze energia nucleară eliminând pericolele generate de procesul de îmbogățire a uraniului.

Ignatius: Ruşii...

Brzezinski: ... Şi trebuie să transmitem clar mesajul că aceasta este o problemă comună pe care vrem s-o rezolvăm în comun cu iranienii, nu o soluție pe care vrem să le-o impunem cu forța, pentru că aşa nu va merge.

Scowcroft: Ai perfectă dreptate.

Ignatius: Să presupunem că toate aceste idei bune se duc pe apa Sâmbetei, iar iranienii ne confirmă temerile cele mai negre: trec la niveluri superioare de îmbogățire şi reiau efortul de înarmare care, conform CIA, a fost oprit în 2003. Şi să presupunem că testează o armă nucleară, aşa cum a făcut Coreea de Nord.

Întrebarea care ne macină până la urmă pe toți este limpede: oare Statele Unite pot coabita cu un Iran înarmat nuclear? Este aceasta o situație tolerabilă? Am sperat că alte țări nu vor obține bomba nucleară, mă refer mai ales la Pakistan şi Coreea de Nord; au obținut-o şi ne-am adaptat la această situație. De ce ar fi Iranul altfel? Ar trebui oare să-l plasăm într-o categorie diferită, considerând că înarmarea sa nucleară este intolerabilă?

Brzezinski: În primul rând, am coabitat cu o Coree de Nord care pretindea că are capacitatea de a produce arme nucleare şi, în cadrul programului ei, a testat o cvasi-armă. N-am bombardat această țară şi am putut continua negocierile care, la un moment dat, vor soluționa problema.

Avem ceva de învățat de aici. Dacă Iranul şi-ar construi o armă nucleară, ar trebui să decidem pe baza unei evaluări mai largi referitoare la natura regimului, coeziunea sa internă, stabilitatea, relativa sa raționalitate. Oare, ținând cont de cele şase milenii de istorie iraniană, regimul acesta ar fi în stare să renunțe la puterea națională cedând o armă letală unei grupări teroriste? Şi ar face asta într-un stadiu incipient al programului său de înarmare, când e pe deplin vulnerabil la un contraatac?

Dar de ce trebuie să judec pe baza unor calcule raționale? Nu se poate exclude în totalitate utilizarea forței, însă forța trebuie să fie, în general, ultima soluție în fața unor amenințări previzibile şi nu ipotetice. Între timp, aş evita otrăvirea procesului de negociere prin amenințări repetitive care-i încurajează pe ceilalți fie să-şi semnaleze disponibilitatea de a folosi forța, fie să-şi maximizeze presiunile politice asupra noastră astfel încât să efectuăm o intervenție militară.

Ignatius: Ca să tranşăm o dată pentru totdeauna: Brent, putem accepta apariția unei bombe iraniene sau trebuie să pornim la război ca să împiedicăm acest lucru?

Scowcroft: Consecinţele apariţiei unei bombe iraniene au mai puţină legătură cu utilizarea pe care o va da Iranul armei decât cu proliferarea nucleară explozivă ce va rezulta. Fenomenul este inevitabil, mai ales ţinând seama de atmosfera din regiune. Dotarea Iranului cu bomba nucleară nu va fi acceptată de turci, saudiţi, egipteni, poate nici de cei din Emiratele Arabe Unite.

Comparaţia cu situaţia Coreii de Nord e greşită, deoarece Coreea de Nord e unică, nu are seamăn printre ţările cu care se învecinează. Cazul Iranului e foarte diferit, însă dacă vrem să-l împiedicăm făcând uz de forţă trebuie să avem în vedere consecinţele. În regiune se manifestă deja suspiciuni profunde faţă de Statele Unite, care sunt privite drept antimusulmane. Un atac la adresa Iranului, chiar limitat doar la instalaţiile nucleare, ar avea efecte geopolitice colosale în regiune şi ne-ar complica îngrozitor problemele de acolo.

Brzezinski: Un atac împotriva Iranului ar crea o situaţie în care Statele Unite ar fi implicate într-un război extins în Irak, Iran, Afganistan şi, într-o măsură tot mai mare, în Pakistan, conflict care, aproape cu certitudine, se va întinde şi în Golful Persic. Consecinţele acestui fapt pentru poziţia noastră globală, capacitatea noastră de a ne folosi puterea, economia mondială, sentimentele populare, lumea islamică şi atitudinea restului lumii faţă de noi ar fi atât de dezastruoase, încât acest atac trebuie avut în vedere numai în împrejurări realmente extreme.

Scowcroft: În opinia mea, situaţia necesită o diplomaţie sofisticată, subtilă, grijulie, care să ia în calcul toate elementele acestui context foarte complicat. Cred că avem şanse de reuşită, dar nu putem să stăm deoparte şi să spunem că alţii trebuie să dea, iar noi nu avem decât să primim. Trebuie să fim gata să ne punem interesele pe masa negocierilor pentru a găsi soluţia de care avem o nevoie disperată.

Brzezinski: Şi pentru obţinerea căreia mai avem ceva timp.

19 martie 2008

Capitolul 3

Două probleme nerezolvate

David Igatius: Să ne oprim la o problemă perenă, aparent insolubilă, care macină Orientul Mijlociu de câteva decenii, anume disputa dintre arabi şi israelieni în chestiunea palestiniană. Acum s-ar putea să ne aflăm în stadiile finale ale unui proces de pace făcând parte dintr-un lung şir, procesul de la Annapolis, care se află în prezent la ananghie.

Amândoi aveţi o experienţă enormă în acest domeniu. Zbig, tu l-ai ajutat pe preşedintele Carter să realizeze prima mare breşă, acordul de la Camp David care a deschis calea unui tratat de pace între Israel şi Egipt. Brent, ai jucat un rol de prim rang în procesul de pace de la Madrid care a culminat cu tratatul de pace dintre Israel şi Iordania. Prin urmare, nu numai că aţi fost implicaţi în această problemă, dar aţi şi repurtat succese importante. V-aş ruga să faceţi un pas înapoi şi să priviţi la felul cum au evoluat lucrurile de când aţi părăsit Casa Albă, încercând să descrieţi lupta dusă pentru rezolvarea acestei chestiuni încuietoare. Ce părere ai, Zbig, despre modul în care secretarul de Stat Rice a tratat misiunea de pace de la Annapolis?

Zbigniew Brzezinski: Am sentimentul tot mai puternic că problema dintre israelieni şi palestinieni este prea profundă, prea mare, prea încărcată de patimă, prea adânc înrădăcinată ca ei s-o poată rezolva singuri.

Sunt foarte pesimist faţă de perspectiva ca pacea să fie obţinută prin negocieri autonome şi întreţinute exclusiv de israelieni şi palestinieni. Experienţa pe care am căpătat-o la Camp David – dar şi observând, Brent, ce-aţi făcut voi – mă duce la concluzia fermă că numai Statele Unite pot fi un intermediar eficace. Asta înseamnă două

lucruri. În primul rând, Statele Unite nu devin parte în conflict, plasându-se într-o anumită tabără şi opunându-se alteia; în al doilea rând, America nu se menţine într-o atitudine pasivă, ci exprimă propriile idei, le promovează de o manieră explicită, încearcă să fie cât mai echitabilă, respectă interesele vitale ale tuturor părţilor, dar nu ezită să-şi expună clar poziţia şi să insiste asupra respectării ei.

Ignatius: Zbig, atunci când îi aud pe americani prezentând această argumentaţie, israelienii se tem că urmează să li se impună un acord de pace. Când spui că problema e prea mare, prea dificilă, prea periculoasă pentru ca părţile s-o poată rezolva singure, ideea care se profilează e aceea a unui acord din exterior. Poate că tocmai în punctul acesta ne aflăm.

Brzezinski: Ei, putem alege întotdeauna cuvintele pe care le dorim. „A impune" înseamnă să le vârâm acordul pe gât. Termenul pe care-l folosesc eu este „a ajuta", întrucât nu cred că vreuna dintre părţi este pregătită să accepte concesiile necesare şi nici una nu este gata să facă primul pas, deoarece se teme că tabăra adversă va profita de pe urma concesiilor fără să dea nimic la schimb.

Aşadar, trebuie ca un actor să fie dornic să iasă în faţă şi să prezinte cu entuziasm şi pricepere soluţia posibilă. La Camp David I, toate negocierile s-au bazat pe documente foarte detaliate, pregătite cu mare migală de americani, care expuneau variantele alternative, iar la cârmă se afla un preşedinte care-şi cunoştea foarte bine dosarul şi era foarte insistent.

Dacă dorim să avansăm trebuie să fim capabili de a exprima public măcar parametrii generali ai unui acord şi apoi să spunem „restul cade în sarcina voastră, pe măsură ce negociaţi amănuntele."

Iar între aceşti parametri, în număr de patru, primul loc este ocupat de neacceptarea dreptului la revenire în Israel pentru palestinienii refugiaţi; e o pilulă foarte, foarte amară. Trebuie să înţelegem cât e de greu de înghiţit, căci întreaga structură a identităţii palestiniene are la temelie ideea că ei au fost expulzaţi pe nedrept din Israel.

Pe locul al doilea se află împărţirea Ierusalimului, o pilulă amară pentru israelieni. Nu vom avea o pace viabilă dacă moscheea cu domul aurit, o parte din oraşul vechi şi Ierusalimul de Est nu se vor găsi în capitala Palestinei. Pacea nu va fi socotită legitimă, pur şi simplu nu va exista un punct de plecare pentru reconciliere.

În al treilea rând avem granițele din 1967, cu ajustări reciproce care să permită încorporarea în Israel a marilor aşezări urbane aflate de partea cealaltă a liniei şi, simultan, acordarea de către israelieni a unor concesii teritoriale echitabile în Galileea şi Negev, astfel ca palestinienii să nu piardă pământuri. Populațiile israeliană şi palestiniană sunt aproape egale. În scurt timp, palestinienii vor fi mai numeroşi. Israelienii dețin deja 78% din vechea Palestină, palestinienii n-au decât 22%.

A patra condiție este crearea unui stat palestinian demilitarizat. Am propus recent să trimitem trupe americane pe malul Iordanului, pentru a oferi Israelului un sentiment de siguranță în raport cu orice tip de amenințare.

Restul e de resortul părților, dar acestea sunt elementele pe care ar trebui să le susțină Statele Unite. Sunt de părere că Bush tot nu e dornic să dea impulsul atât de necesar. Sper măcar ca următorul preşedinte să o facă.

Ignatius: Brent, stai deseori de vorbă cu secretarul de Stat Rice despre eforturile ei de a găsi o soluție la această problemă. Spune-ne ce învățăminte ai tras de pe urma eforturilor voastre de pacificare din timpul lui Bush I.

Brent Scowcroft: Nu ştiu cât de relevante sunt acum, în parte pentru că situația e diferită. Am început procesul de pace în timpul primului Război din Golf. Înainte de război, Saddam încercase să plaseze chestiunea palestiniană pe ordinea de zi. El dorea o discuție la nivel regional, iar noi am răspuns: „Nu. Întâi ne ocupăm de invazia voastră din Kuweit."

Le-am declarat celor din lumea arabă: „Țineți aproape de noi. Ajutați-ne, iar noi vom porni procesul de pace." Cred că arătându-ne dornici să intervenim într-o situație când era agresat un stat arab am convins lumea arabă de obiectivitatea Americii. Lucrurile continuau să fie dificile, dar atitudinea noastră a deschis calea procesului de la Madrid – prima împrejurare când cele două părți au discutat oficial şi au declarat: „trebuie să cooperăm".

Ignatius: Brent, tu şi preşedintele Bush ați fost destul de aspri cu Israelul, mergând până la retragerea garanțiilor americane pentru împrumuturile luate de guvernul israelian din cauza diferendelor pe tema

coloniilor şi locuinţelor. Cât de importantă crezi că a fost această demonstraţie a dorinţei noastre de obiectivitate prin care arătam că suntem gata să nu-i mai dăm bani aliatului nostru?

Scowcroft: Cred că a fost importantă, deoarece astfel de lucruri nu se petrec des. Nu s-a mai întâmplat...

Brzezinski: De atunci încoace.

Scowcroft: ... prea des în ultimii şaizeci de ani. Refuzul nostru de a garanta împrumuturile pentru aşezările din Cisiordania a avut un impact enorm asupra lumii arabe. Nu ştiu dacă a avut vreun impact asupra Israelului.

Brzezinski: Aş zice că da, căci după căderea lui Shamir a venit la putere Rabin; a urmat una dintre perioadele cel mai puţin active în domeniul construcţiei de aşezări din întreaga istorie a ocupaţiei, totul terminându-se însă o dată cu asasinarea premierului.

Scowcroft: Rabin e un caz interesant în toată această poveste. Când l-am întâlnit prima dată ocupa funcţia de ambasador în Statele Unite şi era la fel de belicos ca oricare alt adept al liniei dure. Pe parcurs a devenit ministru de Externe, ministru al Apărării, comandant al armatei şi s-a maturizat astfel încât, atunci când a devenit prim-ministru, avea o viziune care, dacă ar fi trăit, i-ar fi permis încheierea unui acord. A fost o evoluţie excepţională.

Israelul parcurge un traseu oarecum asemănător, de la violentele zile din 1948, când s-a întemeiat statul, până la perioada ulterioară războiului din 1967, când a fost îmbrăţişată concepţia Israelului Mare, şi, mai recent, o dată cu acceptarea soluţiei celor două state.

Brzezinski: Aş dori să intervin aici. Când l-am întâlnit prima dată pe Menahem Begin în calitate de prim-ministru, mi-a spus fără menajamente: „Nu există palestinieni. Asta e pură ficţiune. Toţi ăştia sunt arabi, iar ţinutul lor natural e pe malul celălalt al Iordanului.“ Conceptul fundamental era Eretz Israel.

După douăzeci de ani, Ariel Sharon acceptă o soluţie implicând două state. E drept, nu detaliază problema teritoriilor, dar măcar acceptă, în linii mari, ideea unui stat palestinian în Palestina. De aici

trebuie trase nişte învăţăminte: chiar şi taberele cu poziţii extreme evoluează dacă eşti pregătit să ai răbdare şi să porţi discuţii cu ele. În acest context mă gândesc la Hamas. Hamas nu e gata să accepte Israelul, dar e disponibil să accepte un armistiţiu pe zece ani. Dacă vom reuşi să-l manipulăm inteligent, Hamas ar putea ajunge ca Al Fatah, tot mai moderat.

Ignatius: Aş dori să vă pun una dintre întrebările care-l vor tulbura cel mai mult pe viitorul preşedinte, şi anume dacă Statele Unite trebuie să încurajeze contactele şi discuţiile cu Hamas. Organizaţia aceasta refuză să recunoască dreptul Israelului la existenţă şi le dă israelienilor sentimentul că are drept obiectiv principal distrugerea statului lor. Pe de altă parte, nu e nici o îndoială că Hamas a prins rădăcini puternice în Gaza. Armata israeliană a tot încercat să-l nimicească şi a dat greş; şi în continuare avem toate motivele să credem că va eşua. Trebuie oare să căutăm dialogul cu această organizaţie, să vizăm implicarea ei într-un proces de pace?

Scowcroft: Când am avut prima oară de-a face cu această chestiune, la începutul anilor '70, nu ni se permitea să stăm de vorbă cu Fatah pentru că era o organizaţie teroristă. Trebuia să apelăm la intermedierea marocanilor sau a altora ca să comunicăm cu ei. Acum trecem printr-un proces asemănător. Cred că trebuie să fim pregătiţi să discutăm cu Hamas. Hamas a sugerat o încetare a focului. Nu ştiu ce înseamnă asta, dar nu vom afla niciodată dacă n-o să vorbim cu ei.

Am impresia că dacă vom reuşi unele progrese în cadrul procesului de pace – sunt la fel de pesimist ca Zbig, dar există, totuşi, o posibilitate – Hamas va decide că nu-şi poate permite să rămână pe de lături şi să se aleagă, în cel mai bun caz, cu Fâşia Gaza, entitate care nu poate supravieţui de una singură. Cred că cererea lor de încetare a focului este doar o tactică, nu vor asta în mod serios, dar, pe de altă parte, încercările de a sugruma Hamas întăresc această organizaţie şi subminează Fatah.

Brzezinski: Sunt perfect de acord cu Brent pe plan politic, însă nu trebuie să pierdem din vedere dimensiunea morală. Din acest punct de vedere, refuzul de a discuta cu Hamas echivalează cu boicotarea sa. Asta înseamnă retezarea oricăror legături şi, prin urmare, pedepsirea unui milion şi jumătate de indivizi ce suferă de probleme umanitare

foarte grave: boli, foamete, dezintegrarea generală a comunităților. Acest lucru mi se pare foarte neliniștitor. Nu cred că este o modalitate bună de negociere decât dacă ești implicat într-un conflict pe viață și pe moarte.

Dacă ne-am afla realmente în stare de război cu o țară, sigur că ar trebui să fim pregătiți pentru a provoca populației unele greutăți. Am procedat astfel în cel de-al Doilea Război Mondial. Însă oamenii aceia din Gaza, un milion și jumătate, nu sunt dușmanii noștri. Nu putem uita asta.

Nu știu cum s-a întâmplat, dar aspectul acesta ne este acum indiferent într-o măsură care mi se pare îngrijorătoare nu doar pe plan moral, ci și politic, deoarece creează un sentiment de nemulțumire și de ură față de noi în Orientul Mijlociu, atitudine generală pe care n-o putem trece cu vederea. Avem un interes vital în Orientul Mijlociu și, cu toate acestea, generăm, pe scară largă, resentimente puternice față de America. La un moment dat, aceste semințe ale vrajbei vor germina.

Ignatius: Israelienii și susținătorii lor ar interveni în acest punct: „Și cu noi cum rămâne?" Oare America nu are o relație specială cu Israelul, un atașament aparte pentru supraviețuirea Israelului care face ca tipul de politică echidistantă descrisă de voi să defavorizeze statul evreu? Dacă Israelul ar avea cincizeci de prieteni puternici, ar mai fi cum ar mai fi, dar nu are decât unul.

Brzezinski: Scuză-mă, dar nu mă impresionează deloc argumentul acesta. Ideea că trebuie să ne dovedim prietenia față de Israel înfometând populația din Gaza mi se pare fundamental imorală și, în plus, perdantă politicește.

Scowcroft: Am discutat adesea despre relația specială cu Israelul. Cred că avem o relație firească în raport cu o democrație mică și curajoasă aflată într-o regiune ostilă. Nu cred că avem vreo obligație specială față de Israel; dimpotrivă, avem aceeași obligație față de palestinieni, dintre care foarte mulți trăiesc la a treia generație în lagăre de refugiați. Lagăre care, fiindcă veni vorba, sunt o pepinieră pentru teroriști. Sunt de părere că, ținând seama de statutul nostru, avem responsabilitatea morală de a încerca să rezolvăm această problemă.

Brzezinski: În plus, mai e şi o problemă de ordin practic. Cât timp va rezista Israelul dacă vom fi alungaţi din Orientul Mijlociu? Aşadar, nu am nici o ezitare să-mi susţin punctul de vedere.

În fine, cred că propunerile mele servesc optim interesele Israelului. Dacă vom putea obţine o pace echitabilă, şi trebuie să facem unele eforturi în acest scop, Israelul va putea deveni o componentă durabilă şi prosperă a Orientului Mijlociu. Dacă vom fi împinşi să părăsim regiunea, cât aţi paria pe supravieţuirea statului evreu?

Ignatius: Cei doi preşedinţi pentru care aţi lucrat, Jimmy Carter şi George H. W. Bush, au fost criticaţi de comunitatea proisraeliană pe motiv că n-ar fi sprijinit Israelul suficient. Când i-a apărut cea mai recentă carte, preşedintele Carter a fost criticat aspru pentru folosirea termenului *apartheid* referitor la politica israeliană faţă de palestinieni. Chestiunea aceasta are o încărcătură emoţională deosebită, fiind un punct foarte sensibil în politica internaţională. Brent, cum ar putea noua administraţie să se menţină pe linia subţire dintre aplicarea unei politici echidistante şi întreţinerea acestei prietenii tradiţionale?

Scowcroft: Dacă situaţia se menţine neschimbată până la instalarea viitoarei administraţii, riscăm să avem parte de încă o catastrofă. Acum ne aflăm într-un moment neobişnuit. Sunt de acord cu Zbig: sunt pesimist în privinţa capacităţii noastre de a profita, dar guvernul israelian actual este slab, entitatea palestiniană este slabă şi, pentru prima dată cu adevărat, ţările arabe sunt dornice să sprijine găsirea unei soluţii.

Brzezinski: Există şi susţinerea opiniei publice.

Scowcroft: A opiniei publice din ambele tabere. Ceea ce ne lipseşte este un cuplu de adversari care, fără amestec extern, să poată ajunge la o înţelegere. Acum e prea devreme, cele două tabere nu sunt destul de puternice şi, fiecare, se confruntă cu o opoziţie internă prea puternică. Au nevoie, din partea Statelor Unite, de o intervenţie mai fermă decât cea practicată în mod obişnuit.

Ignatius: La ce te referi când spui „o intervenţie mai fermă“?

Scowcroft: Trebuie să propunem, cu prudență dar fără echivoc, un plan bazat pe acordurile de la Taba, după cum spunea şi Zbig, şi să afirmăm: „Aceasta este o soluție echitabilă şi justă la care au ajuns israelienii şi palestinienii în 2001. Acceptăm fără probleme orice modificare asupra căreia cădeți amândoi de acord, dar acum trebuie să trecem la treabă."

Dacă această administrație îşi va încheia mandatul fără să obțină vreun acord, dezamăgirea va fi enormă, iar în prezent regiunea este incredibil de fragilă. Libanul se află în pragul exploziei. Cât va putea supraviețui Abbas? Dacă ne gândim că vom avea de-a face cu un lider mai bun dacă Abbas va pleca, se prea poate să ne furăm singuri căciula. Cred că pericolul cu care se confruntă întreaga zonă este imens, situația este extrem de fragilă.

Oricare nou preşedinte va avea nevoie de timp ca să reevalueze situația, deci va putea lua decizii abia peste un an, un an şi jumătate. Nu ne permitem să pierdem atâta vreme.

Brzezinski: Aş avea ceva de adăugat. Sper că preşedintele Bush, pe care l-am criticat şi-l critic în continuare, va acționa. El tot spune, cu un aer misterios, că se aşteaptă la semnarea unui acord de pace anul acesta. Nu pot crede că repetă acest lucru fără să se bazeze pe ceva, ceea ce înseamnă că va face unele demersuri.

Nu văd ce altceva ar putea face în afară de gesturile propuse de Brent şi de mine. Poate că va trece la faptă şi vom citi despre rezultate în momentul când cartea aceasta va fi deja sub tipar. Dacă nu va face nimic nu va mai avea nici o posibilitate ulterioară, aşa că merită să încerce. Este o operațiune cu un grad înalt de risc.

Aşa cum spunea însă Brent, avem câțiva factori de partea noastră. În sfârşit, statele arabe sunt mult mai raționale şi par pregătite să accepte un compromis. Opinia publică israeliană este mult mai flexibilă în această chestiune decât conducătorii marilor organizații evreieşti din America, oameni de dreapta puternic angajați pentru cauză care însă nu reflectă vederile mult mai liberale ale majorității evreilor americani.

Cum spuneam, opinia publică din Palestina şi Israel este mai flexibilă, astfel încât cred că următorul preşedinte, dacă va fi îndrăzneț şi hotărât, va reuşi să obțină un rezultat. În caz contrar o să aibă de-a face cu o situație dezastruoasă.

Ignatius: Dacă vreun membru al ministerului israelian al Apărării ar fi de faţă, ne-ar spune: „Domnilor, uitaţi că noi ne-am retras din Gaza unilateral şi am procedat astfel cu speranţa ca gestul nostru să primească o replică pe măsură. Pe măsură ce raza de acţiune a rachetelor se tot măreşte, tot mai multe dintre oraşele noastre de pe coastă se află în bătaia proiectilelor. În această chestiune nu avem un partener cu care să dialogăm. Există persoane care sunt decise să oprească din mers orice proces de pace.“ Cum răspundem la aşa ceva?

Scowcroft: Adversarii procesului de pace nu-l pot opri dacă Statele Unite nu le permit acest lucru. Retragerea din Gaza a fost realizată într-un mod care prefigura parcă haosul ce avea să urmeze. Sharon n-a vrut să stea de vorbă cu palestinienii, a refuzat orice înţelegere privind transferul de teritorii.

Brzezinski: Sau instalaţiile de pe teren.

Scowcroft: Exact.

Brzezinski: Pentru că tocmai el le-a aruncat în aer.

Scowcroft: Securitatea reprezintă pentru israelieni o problemă de prim ordin; una dintre marile lor temeri este aceea că, dacă n-ar face tot ce fac pentru a-i menţine permanent pe palestinieni într-o stare de dezechilibru, ar cădea victimă atacurilor teroriste. Zbig vorbea despre o linie americană de-a lungul Iordanului, cred că merită luată în considerare.

Ar mai trebui să avem în vedere şi o structură de felul unei forţe NATO de menţinere a păcii. Pe măsură ce israelienii se retrag din Cisiordania, amplasăm o forţă NATO de menţinere a păcii care să ajute la instruirea trupelor palestiniene de securitate şi la menţinerea acelei stabilităţi pe care se tem cu atâta disperare israelienii că ar pierde-o dacă s-ar retrage.

Ignatius: Voi încheia această parte a discuţiei cu o problemă pe care, în momentele când sunt cu adevărat sinceri, israelienii o întorc pe toate feţele. Se pune întrebarea dacă peste cincizeci de ani va mai exista, în Orientul Mijlociu, un stat evreu denumit „Israel.“ Cred

că acest coşmar motivează multe dintre acţiunile care americanilor li se par extreme. Cum pot fi sprijinite securitatea şi durabilitatea statului evreu?

Brzezinski: În primul rând, vreau să spun că înţeleg acest sentiment. Când m-am dus prima dată în Orientul Mijlociu să-i presez pe arabi să accepte tratatul de pace semnat la Camp David între Israel şi Egipt, unele dintre gazdele mele mi-au declarat: „Ştiţi, cruciaţii au stat la Ierusalim 90 de ani şi după aceea au plecat. Nu ne grăbim." Aşadar, îngrijorarea israelienilor nu este neîntemeiată, însă ei trebuie să se întrebe: „Oare acest scenariu teribil este mai probabil sau mai puţin probabil în condiţiile în care nu e pace?" Dacă pacea este întrucâtva legitimă, adică ambele tabere sunt cât de cât pregătite să o accepte – şi, subliniez din nou, opiniile publice israeliană şi palestiniană au evoluat mult – securitatea Israelului este practic asigurată.

Atunci când se vor împăca Israelul şi Palestina au şansa de a deveni împreună un Singapore al Orientului Mijlociu. Dacă aş fi israelian m-aş uita înspre Dubai şi Qatar şi m-aş gândi: „Nu vrei şi tu aşa ceva?" O dată ce pacea va fi instaurată, inteligenţa combinată a israelienilor şi palestinienilor i-ar putea transforma într-un dinam al regiunii, din punct de vedere financiar şi tehnologic deopotrivă. Israelul se descurcă foarte bine pe plan tehnologic, dar dacă se condamnă singur la această situaţie stranie – nici pace, nici război – într-un Orient Mijlociu tot mai radicalizat, în care noi ne pierdem treptat influenţa, ce-i poate rezerva viitorul?

Desigur, vor exista întotdeauna palestinieni care să comită acte de terorism. Vor exista israelieni care să riposteze. Ar trebui oare să-i lăsăm pe aceşti indivizi să domine viitorul? Acesta este punctul în care responsabilitatea Americii este imensă, iar şansele viitorului preşedinte sunt destul de promiţătoare dacă este pregătit să se comporte ca un adevărat lider.

Ignatius: Brent, care e opinia ta?

Scowcroft: Nu e o alegere uşoară, dar cred că prin încheierea unui acord Israelul riscă mult mai puţin decât dacă ar rămâne izolat într-o regiune extrem de ostilă, depinzând permanent de Statele Unite pentru asigurarea securităţii. Dacă se va ieşi din acest punct mort, sinergia dintre Israel şi zonele înconjurătoare de care vorbea Zbig se

va produce firesc, generând o dinamică economică intensă ce va revitaliza întreaga regiune.

Ignatius: Este o viziune cum nu se poate mai optimistă. Asta îmi aduce însă aminte de un comentariu al fostei mele colege Karen Elliot House de la *Wall Street Journal*, care spunea că, atunci când vine vorba de Orientul Mijlociu, pesimismul e întotdeauna mai aproape de realitate.

Scowcroft: Nu e chiar aşa, şi o să-ţi dau un exemplu. Libanul este unul dintre cele mai fragile state din lume, dar o lungă perioadă Beirutul a fost centrul comercial şi Parisul regiunii. Libanul era un stat multipolar cu un echilibru foarte delicat, însă prăbuşirea lui nu a avut cauze interne, ci externe, fiind provocată de situaţia din ţările înconjurătoare. Cred că este posibil ca oameni care nu sunt de acord în multe privinţe să convieţuiască şi să prospere.

* * *

Ignatius: Subiectul conversaţiilor noastre este modul în care Statele Unite pot începe să reordoneze o lume aflată în pragul haosului. Pornind de la Orientul Mijlociu, v-aş ruga să vă gândiţi la valorile cu care am putea contribui noi la rezolvarea tuturor acestor probleme, de la procesul de pace arabo-israelian până la Irak şi Iran.

Îmi amintesc, din vremea când eram corespondent la Beirut, inscripţia de la intrarea principală a Universităţii Americane, care a fost întemeiată de misionari americani la mijlocul secolului al XIX-lea. Sunt săpate în piatră următoarele cuvinte: „Să aibă viaţă, şi s-o aibă din belşug." Este o frază din Biblie care exprimă aspiraţia idealistă şi deschiderea către lume care i-au împins pe misionarii americani să ia calea Orientului Mijlociu acum 150 de ani şi să rămână acolo atâta timp.

Plecând de aici, v-aş ruga să vorbiţi despre valorile pe care le-am putea introduce noi în dialogul cu arabii şi israelienii şi despre modul în care am putea îmbunătăţi imaginea ţării noastre în această parte a lumii. Brent?

Scowcroft: Procesul de pace trebuie să fie punctul de start. Dacă vom avea succes aici vom putea schimba starea de spirit în întreaga regiune. Acum nu suntem consideraţi imparţiali, ci susţinători ai uneia

dintre tabere. Din această cauză – şi din cauza războiului din Irak – arabii şi-au pierdut aproape complet încrederea în noi.

Dacă procesul de pace va avea un deznodământ fericit, cred că atitudinea arabilor se va schimba. Se vor comporta cam ca în 1990, când Kuweitul a fost invadat şi ei ni s-au alăturat pentru remedierea situaţiei. În plus, spre deosebire de momentul actual, vor fi dornici să joace un rol în Irak.

Pe de altă parte, în felul acesta se va reface echilibrul cu Iranul. În prezent, Iranul se crede pe coama valului. Un tratat arabo-israelian ar conferi lumii arabe sunnite încrederea că se poate descurca singură. Mai mult, ar reprezenta un enorm pas înainte în lupta noastră contra terorismului. După cum spuneam mai devreme, avem lagăre de refugiaţi vechi de şaizeci de ani în care nenumăraţi tineri supravieţuiesc de pe urma subsidiilor ONU, fără slujbe şi fără speranţă. Locurile acestea sunt medii de cultură perfecte pentru extremism. Cred că aceasta este maniera în care trebuie să abordăm problemele regiunii astfel încât să-i atragem de partea noastră pe moderaţi, care, de fapt, sunt majoritari.

Ignatius: Trebuie cumva să oferim un sprijin mai puţin vizibil regimurilor autoritare? Administraţia Bush declară că susţinerea noastră pentru monarhia saudită şi pentru regimul autoritar al lui Mubarak din Egipt subminează orice speranţă am nutri privind crearea de legături cu populaţia Orientului Mijlociu. Vi se pare plauzibil?

Scowcroft: Nicidecum. Trebuie să ne să ne respectăm principiile? Da. Dar nu putem reface întreaga lume dintr-o dată. Trebuie să acţionăm pas cu pas.

Dacă lumea arabă ar avea încredere că suntem de partea ei, că o ajutăm şi dialogăm cu regimurile din această zonă, deschiderea s-ar produce rapid. Dacă însă încercăm să le facem pe toate dintr-o dată vom căpăta o regiune în care nimeni nu va dori să trăiască; din păcate, aceasta pare să fie direcţia în care ne îndreptăm.

Ignatius: Zbig, în cartea ta *A doua şansă*[1] propui energic ca Statele Unite să întoarcă foaia în această parte a lumii. Dezvăluie-ne gândurile

1. Apărută în 2007 la editura Antet (n. red.)

tale despre modul în care America ar putea deveni exponenta altor valori.

Brzezinski: Ei bine, voi urma firul lui Brent şi-mi voi lua drept punct de plecare motto-ul citat de el. Fraza aceasta spune foarte multe despre rolul pe care l-am jucat odată în Orientul Mijlociu şi pe care ar trebui să-l reluăm acum. Cei mai mulţi locuitori ai Orientului Mijlociu ne priveau, mai ales după al Doilea Război Mondial, ca pe o forţă eliberatoare. În viziunea lor, încurajaserăm plecarea britanicilor şi a francezilor fără să ne aducem în loc propriile trupe. În plus, membrii inteligheņţiei considerau că, împărtăşindu-le cunoştinţele noastre tehnologice, îi ajutam să intre în lumea modernă în ritmul lor şi în contextul lor cultural. Situaţia s-a schimbat treptat, astfel că am ajuns să fim văzuţi drept noii colonialişti, principalele cauze fiind intervenţia din Irak, sprijinul exclusiv acordat lui Sharon în timpul lui George W. Bush şi indiferenţa generalizată faţă de soarta palestinienilor. Toate acestea au fost urmate de un ataşament bizar faţă de imperialismul cultural prin democratizare, politică la care am renunţat din clipa în care a fost testată.

Ignatius: Te referi la faptul că am susţinut alegerile libere din teritoriile palestiniene, dar, după ce Hamas a câştigat...

Brzezinski: Exact. Dacă ne întrebăm foarte serios care ar fi rezultatul probabil al unor alegeri libere în Egipt, ştim foarte bine că Frăţia Musulmană ar avea un succes detaşat. Ne dorim cu adevărat asta? Nu sunt sigur că şi-o doresc nici măcar păturile mai avansate ale societăţii egiptene. Nimeni nu a sondat ce vor realmente masele din Arabia Saudită, dar n-aş vrea să asist la un proces electoral în care Osama bin Laden să candideze contra vreunui membru al familiei regale saudite.

Ideea e că avem o influenţă enormă, dar influenţa şi asistenţa nu sunt acelaşi lucru cu imperialismul cultural. Când trimitem nişte politicieni ignoranţi şi agresivi să le dea arabilor lecţii de democraţie ne facem de tot râsul. Aşadar, cred că sunt foarte multe lucruri de schimbat.

Dacă am putea aduce conflictul israeliano-palestinian la un deznodământ echitabil am elimina una dintre principalele surse ale radicalismului antiamerican din Orientul Mijlociu. Vom putea juca

iarăşi un rol stabilizator, constructiv în regiune şi, aşa cum spunea Brent, am putea reduce într-o anumită măsură propensiunea socială pentru terorism.

Ignatius: În categoria problemelor sau oportunităţilor din Orientul Mijlociu, un loc fruntaş este ocupat de Siria, care-şi tot trâmbiţează interesul pentru negocierile de pace, dar nu se regăseşte la masa discuţiilor. Zbig, tocmai te-ai întors de acolo, ai stat de vorbă cu preşedintele Bashar al-Asad. Ce veşti ai?

Brzezinski: Am primit două mesaje majore pe care preşedintele le-a exprimat cu o seriozitate remarcabilă. În primul rând, faptul că s-a despărţit de socialismul baasist. Pe această temă a fost foarte elocvent, spre deosebire de vicepreşedintele său, dar există dovezi că acum Siria se consideră parte a economiei globalizate. Sirienii înţeleg necesitatea încurajării industriei private, a impulsionării comerţului exterior şi a unei deschideri sporite spre mediul internaţional. La conducerea economiei se află mai puţine instituţii de stat. Din câte am putut afla în cursul acestei scurte vizite, se pare că această concepţie este implementată la nivel naţional, întâmpinând însă o anumită opoziţie din partea vechilor cadre.

Al doilea mesaj răspundea la o întrebare formulată de mine. I-am spus: „În ceea ce priveşte conflictul dumneavoastră cu Israelul, aţi fi gata să semnaţi cu această ţară un tratat de pace care să vă satisfacă toate aspiraţiile teritoriale, dar să nu fie condiţionat în niciun fel de ceea ce se întâmplă între israelieni şi palestinieni?“ Cu alte cuvinte, ceva asemănător cu acordul dintre Sadat şi israelieni. Răspunsul său a fost fără echivoc: „Da, absolut, cu condiţia să obţinem restituirea integrală a teritoriilor până la graniţele existente înainte de iunie 1967.“

L-am citat când am vizitat Israelul, iar răspunsul celor de la Ierusalim a fost ceva mai complex. Mi-au zis: „Da, e în regulă. E o veste bună, dar întâi trebuie să rupă legăturile cu Hezbollah. Trebuie să rupă legăturile cu Hamas. Trebuie să înceteze orice sprijinire a terorismului. Trebuie să se despartă de iranieni.“ În concluzie, am sentimentul că opiniile celor două părţi nu prea converg.

Ignatius: Brent, unul dintre marile succese ale primului preşedinte Bush a fost convingerea Siriei să continue negocierile de pace, deşi

roadele au rămas îndepărtate. Ce crezi despre şansele actuale în raport cu Siria?

Scowcroft: Cred că există unele oportunităţi. Trebuie să ne amintim că Siria nu e un stat monolitic; din perspectiva numeroaselor linii de falie seamănă mult cu Libanul. Regimul are duşmani în interior, motiv pentru care este foarte iritabil. În opinia mea, sirienii îşi doresc foarte mult un acord. Ministrul lor de Externe, Mouallem, m-a abordat din dorinţa ca Statele Unite să invite Siria la convorbirile de pace de la Annapolis şi a sugerat ca Înălţimile Golan să constituie un subiect de discuţie. Asta îmi sugerează că vor să participe.

Un timp după 11 septembrie 2001, sirienii au fost cooperanţi, furnizând informaţii secrete şi identificând diverşi agenţi Al Qaeda, dar după aceea au manifestat o ambivalenţă accentuată. În plus, aşa cum spuneam, au probleme interne considerabile. În parte ne ajută în Irak şi în parte ne fac rău, cred că din acelaşi motiv. Încearcă să-şi controleze propria situaţie internă şi să se protejeze. Nu ne ajută cu nimic dacă nu purtăm o discuţie serioasă cu ei. Să fie clar, o soluţie în privinţa Înălţimilor Golan nu are pentru israelieni nici una dintre implicaţiile sentimentale ale Cisiordaniei. E o decizie mai curând strategică decât emoţională.

Ignatius: Sirienii îţi vor spune între patru ochi că, deşi nu vor să-şi trimită iarăşi armata în Liban, nu vor tolera un Liban care să contravină intereselor Siriei. Zbig, este oare rezonabilă cerinţa aceasta a Damascului ca guvernul de la Beirut să nu-i fie ostil?

Brzezinski: Depinde de contextul mai larg. Dacă s-ar realiza progrese autentice în relaţia dintre Siria şi Israel, dacă situaţia din Irak s-ar îmbunătăţi în aşa măsură încât rolul sirienilor să nu mai fie marcat de ambivalenţa pe care o menţiona Brent, menţinerea legăturii istorice dintre Siria şi Liban n-ar mai reprezenta un pericol pentru noi.

Prin urmare, totul depinde de cadrul general, de aceea e atât de important gradul în care suntem pregătiţi să punem în mişcare procesul de pace israeliano-palestinian. Acesta va fi un catalizator pentru celelalte fenomene despre care vorbeam. Dezarmarea sau eliminarea Hezbollah-ului ar fi mai facile, iar dispariţia sau transformarea Hamas ar fi mai probabilă. În concluzie, esenţială este seriozitatea cu care abordăm problemele fundamentale ale Orientului Mijlociu.

Scowcroft: Zbig are perfectă dreptate. În 1975 i-am încurajat subtil pe sirieni să intervină în Liban pentru a pune capăt unui război civil devastator. Libanul este rezultatul politicii din regiune şi constituie încă o raţiune a procesului de pace. Dacă l-am demara i-am putea convinge pe sirieni să permită Libanului revenirea la stilul tradiţional de neutralitate fracţionată. Asta se poate întâmpla însă numai cu participarea întregii regiuni.

Brzezinski: Aş adăuga un lucru: ideea că rolul jucat de sirieni în Liban a fost exclusiv malign nu e corectă din punct de vedere istoric.

Scowcroft: Nu, altfel nu i-am fi încurajat să intervină în 1975.

Ignatius: Probabil că e aşa, dar eu am rostit o alocuţiune la înmormântarea lui Zbra Tenty, fostul redactor de la Andahar, şi am fost la mormintele altor prieteni ucişi, după cât se spune, de către sirieni.

Scowcroft: Fără îndoială.

Ignatius: Aşadar, o persoană rezonabilă ar putea întreba: cum putem să facem afaceri cu nişte indivizi care-i asasinează pe politicienii din alte ţări care nu le plac? Nu trebuie să-i aducem în faţa justiţiei? Ce se întâmplă cu libanezii care îşi jelesc din tot sufletul concetăţenii ucişi, după cât cred ei, de asasini sirieni? Ce-ar trebui să le spunem lor?

Brzezinski: Păi care ar trebui să fie reacţia, modificarea contextului sau răzbunarea?

Ignatius: Care e părerea ta?

Brzezinski: Cred că ar trebui să reacţionăm transformând contextul. La urma urmelor, ştii foarte bine, atunci când am susţinut deplasarea lui Arafat la Madrid am contribuit la realizarea unui pas enorm către pace. Însă Arafat avea mâinile pătate cu sânge.

Scowcroft: Iar libanezii, la rândul lor, au mâinile pătate de sânge libanez. Unele dintre cele mai brutale crime au fost săvârşite de libanezi împotriva concetăţenilor lor.

Brzezinski: De pildă, crimele comise de maroniţi contra creştinilor.

Scowcroft: Este necesar, prin urmare, să identificăm acţiunile care ar putea pune capăt acestei stări de lucruri.

Ignatius: Şi rolul nostru militar? Menţinem forţe de mari dimensiuni în Orientul Mijlociu şi în preajmă. Avem Centcom-ul cu baze avansate în Qatar şi Bahrain. Continuăm să vindem arme oricărui stat din regiune care vrea să cumpere, cu excepţia Iranului. Aţi recomanda o diminuare a acestei prezenţe militare foarte vizibile?

Brzezinski: Depinde care forţe. Cu siguranţă, aş recomanda să se facă eforturi pentru încheierea războiului din Irak.

Ignatius: Mă gândeam, într-un cadru mai general, la desfăşurarea forţelor militare americane ca factor de stabilizare. Iar întrebarea pe care o pune toată lumea...

Brzezinski: În Golful Persic? Da.

Ignatius: ... este: „Oare efectul constă în stabilizare ori în contrariul ei?“

Brzezinski: Dacă forţele sunt amplasate în Golful Persic, dacă se află în cea mai mare parte pe mare, dacă au ca scop protejarea foarte bogatelor, dar extrem de vulnerabilelor stătuleţe de acolo împotriva vecinilor lor, incluzând aici Iranul, nu am nici o obiecţie. Problemele sunt create de contextul politic mai larg, plus războiul acesta din Irak.

Scowcroft: Cred că prezenţa trupelor este mai puţin importantă decât ceea ce încercăm să facem. E o regiune turbulentă. Unele dintre vânzările noastre de arme îşi au originea în timpul Războiului Rece. Pe de altă parte, dacă vom avea în regiune imaginea pe care Zbig şi cu mine credem că trebuie şi putem să ne-o creăm, prezenţa noastră

nu va fi privită cu ostilitate. Să luăm, de pildă, Emiratele Arabe Unite, o țară foarte prosperă cu o securitate practic inexistentă...

Brzezinski: Dar o bogăție strigătoare la cer.

Scowcroft: În opinia mea, genul acesta de prezență stabilizatoare care le dă oamenilor sentimentul că nu trebuie să-şi pună problema securității poate fi productivă, dar trebuie exercitată ținând seama permanent de acest obiectiv şi nu urzind diverse planuri obscure prin regiune.

Ignatius: La sfârşitul anului 2008, americanul de rând, uitându-se la războiul din Irak, uitându-se la cei peste 4.000 de americani ucişi, la costurile enorme, la sondajele de opinie care arată că America este detestată de oamenii obişnuiți din acea parte a lumii – americanul de rând ar putea spune: ăştia nu ne plac, iar noi am îngropat acolo o avere. Cel mai bun lucru pe care-l putem face e să ne retragem. Am investit mult prea mult în Orientul Mijlociu. Ajunge. O sumedenie de cetățeni sunt de părere că ar trebui să ne diminuăm prezența în acea zonă, aşa că v-aş întreba...

Brzezinski: Nu sunt de acord cu asta.

Ignatius: Nu e doar vocea străzii. Richard Haass, preşedintele Consiliului pentru Relații Externe, afirmă că epoca americană în Orientul Mijlociu se află la sfârşit, în parte din cauza greşelilor pe care le-am săvârşit în Irak. Aşadar, atât printre oamenii obişnuiți, cât şi în rândul elitelor se face auzită ideea că ne îndreptăm spre o etapă în care puterea americană va fi – şi va trebui să fie – mult redusă. Din cele spuse de voi amândoi, înțeleg că aveți altă opinie, astfel că vă rog să explicați de ce credeți că e important să fim o mare putere în acea parte a lumii.

Brzezinski: Voi clarifica mai întâi premisele, întrucât eu le văd într-o lumină diferită. Oamenii de felul lui Richard Haas susțin, într-o anumită măsură, poziția pe care o afirmăm şi noi, Brent şi cu mine, anume faptul că politica pe care o exercităm ne subminează prezența în regiune. Nu cred însă că acesta este motivul pentru care cetățenii doresc în majoritate să plecăm de acolo. Ei îşi dau seama că dacă am

pleca am pune în pericol Israelul şi, în al doilea rând, am pierde accesul la petrol, nici unul nefiind un lucru bun.

Adevăratul risc este ca, în acest context volatil, oamenii de rând să reacţioneze favorabil la retorica demagogică, sporind dificultatea situaţiei printr-o condamnare globală a lumii islamice şi o acceptare fatalistă a ideii că al Patrulea Război Mondial cu Islamul jihadist este ineluctabil – teorii de genul celor propovăduite de senatorul Lieberman.

Aici e primejdia. Dacă nu obţinem un acord în Orientul Mijlociu, dacă războiul va continua, dacă se va întâmpla un eveniment negativ în relaţia noastră cu Iranul, cele mai rele aşteptări s-ar putea îndeplini, ajungându-se la apogeul fatal al greutăţilor cu care ne confruntăm deja.

Ignatius: Brent?

Scowcroft: Mai există un motiv pentru prezenţa americană acolo. Nu este vorba de un conflict interstatal, ci de unul intern. Mă refer la extremism, la acea facţiune a Islamului care foloseşte sabia ca să intimideze majoritatea. Cred că trupele noastre pot genera o anumită stabilitate.

Brzezinski: Dacă ne redefinim.

Scowcroft: Dacă ne definim.

Brzezinski: Redefinim.

Scowcroft: Unul dintre învăţămintele pe care le-am tras din Irak e acela că nu poţi să iei o ţară, să creezi o democraţie, să te întorci pe călcâie şi să pleci. Nu merge aşa. Prin urmare, trebuie să ne moderăm prezenţa şi modul de operare astfel încât să încurajăm forţele benigne din regiune şi să descurajăm extremismul ori să le protejăm pe victimele lui potenţiale, permiţându-le moderaţilor să-şi susţină viziunea tradiţională asupra Islamului, aceea existentă de peste o mie de ani.

Brzezinski: Şi, în prelungirea spuselor lui Brent, teoria lui se aplică în mare măsură şi Afganistanului şi Pakistanului, unde ne confruntăm

cu necazuri asemănătoare. Suferim de o necunoaştere a terenului cauzată de paradigma culturală complet diferită; din această cauză ne bazăm aproape exclusiv pe forţă ca să rezolvăm nişte probleme adânc înrădăcinate în istorie şi în deosebirile culturale pe care nu le înţelegem pe deplin şi care necesită o atenţie deosebită şi multă răbdare. Implicarea noastră arată ca o intervenţie străină cu efect cert de radicalizare, consecinţele putând fi dintre cele mai neplăcute.

Acum vreo două săptămâni am citit în *New York Times Magazine* un articol excelent despre un pluton care luptă în Afganistan în ţinuturile sălbatice de lângă graniţa cu Pakistanul. Nişte băieţi de toată isprava, complet izolaţi. Lângă tabăra lor se afla un sat dinspre care se trăgeau din când în când focuri de armă.

În acelaşi timp, soldaţii încercau să distrugă baza talibanilor, după care a urmat un atac asupra taberei. Până la urmă au organizat o întâlnire cu bătrânii satului, când locotenentul care comanda plutonul a pus o întrebare foarte simplă: „Ne luptăm sau facem pace?" Iar bătrânii au răspuns: „Vom reflecta la întrebarea ta. Ne vom întâlni diseară, noi între noi, şi vom lua o hotărâre." Zis şi făcut.

A doua zi au revenit: „Ştiţi, sunteţi străini. Aţi venit aici cu arme. O să luptăm." A urmat o bătălie în cursul căreia plutonul a suferit pierderi grele, iar satul a fost pulverizat. După mine, tipul acesta de conflict s-ar putea răspândi dacă nu avem mai multă grijă.

N-are nimic de-a face cu Al Qaeda. Sătenii nu dădeau doi bani pe Al Qaeda. Ce-i interesa pe ei era satul lor.

Ignatius: Totuşi, în lumea musulmană există sentimentul că toate evenimentele despre care discutăm se desfăşoară în cadrul unui război pe care nu l-am declanşat noi, al unui război ce ne-a fost declarat...

Brzezinski: Despre ce război vorbeşti?

Ignatius: În 1996, Osama bin Laden a dat publicităţii o declaraţie de război în care, în esenţă, spunea: „Dacă-i loviţi pe americani din toate puterile, or să dea bir cu fugiţii." Asta s-a întâmplat la Beirut în 1983 şi 1984. Asta s-a întâmplat în Somalia. Iar dacă parcurgem textul declaraţiei, tema centrală este „americanii pot fi învinşi".

Acum, când oamenii din acea parte a lumii vă vor citi opiniile despre Orientul Mijlociu, mulţi dintre ei vor zice: „Aha, vedeţi? Americanii pot fi bătuţi. Sunt în retragere. Aceşti înţelepţi, doi dintre cei mai buni experţi în politica externă a Statelor Unite, cer aplicarea unor politici noi. Acest atac foarte puternic la adresa Americii a fost încununat de succes." V-aş ruga să răspundeţi, pentru că asta va apărea pe site-urile web jihadiste. Şeicii de la Al Jazeera vor afirma: „Iată încă o dovadă că americanii pot fi înfrânţi."

Scowcroft: Cred că noi spunem tocmai contrariul, susţinând necesitatea rămânerii noastre acolo. Bin Laden a arătat limpede că atacul său nu era îndreptat contra Statelor Unite ca atare. El vrea să ne alunge din regiune deoarece crede că guvernele respective sunt corupte, trebuie răsturnate, iar noi le protejăm.

Aşadar, dacă ai fi arab, ai vrea ca noi să plecăm şi să lăsăm regiunea pe mâinile extremiştilor? În viziunea noastră, avem nevoie de acel gen de prezenţă care să le dea speranţe oamenilor de rând ce vor să ducă o viaţă normală, oferind religiei locul său, mai mult sau mai puţin important, dar nu cu un pumn de fier venit parcă din secolul al XIII-lea care să controleze cele mai mici detalii.

Brzezinski: Sun Tzu avea un dicton faimos: „Cea mai bună strategie este să-ţi laşi adversarul să se învingă singur." Multe dintre afirmaţiile lui Osama bin Laden merg pe aceeaşi linie. El vrea ca America să se implice în aşa măsură încât toţi saudiţii să ne urască. Plasând în centrul discursului său prezenţa forţelor americane în Arabia Saudită, el crede, poate, că americanii vor reacţiona prosteşte şi că se va produce o ciocnire. Al Qaeda spune că ar fi minunat ca Statele Unite şi Iranul să intre în război, pentru că aşa s-ar extinde conflictul.

Cei care ne-au atacat pe 11 septembrie 2001 sperau, în mod evident, să ne scoată din minţi şi să ne facă să ripostăm cu stângăcie, efectul vizat fiind mobilizarea unui număr tot mai mare dintre musulmani împotriva noastră. Din păcate, într-o privinţă au reuşit, astfel că suntem şi acum împotmoliţi în Irak.

Cred că nu trebuie să părăsim regiunea, dar este necesar să ne aplicăm politicile militare în aşa fel încât să fie eficiente din punct de vedere politic. Asta înseamnă să izolăm Al Qaeda, să-i mobilizăm

pe musulmanii moderați și să le creăm condiții pentru a combate extremismul.

Nu vom reuși dacă ne vom limita la politicile brutale, dacă nu vom face demersuri pentru instaurarea păcii între Israel și Palestina, dacă vom rămâne împotmoliți în Irak ani de zile, dacă vom continua să ne extindem operațiunile militare în Afganistan și să distrugem câmpurile de mac fără a le da țăranilor vreo compensație, dacă-i vom ataca pe paștuni și ne vom alege cu un război și mai mare. Asta nu e victorie. Este exact ceea ce-și dorește Osama bin Laden să facem pentru a ne putea învinge.

Ignatius: Ca să rezum discuția, aș spune că amândoi propuneți ca America să persevereze în acea parte a lumii, dar să procedeze cu atenție, să aleagă o cale durabilă, deosebită de aceea din prezent. Amândoi ați subliniat că, dacă nu vom trata cu mai multă seriozitate problema israeliano-palestiniană în sensul găsirii unei soluții, situația se va înrăutăți continuu. Acest aspect se găsește pe o poziție fruntașă în lista pe care i-ați face-o noului președinte?

Scowcroft: Cred că ocupă locul întâi.

* * *

Ignatius: Să mergem acum la altă problemă nerezolvată. Dacă există vreo parte a lumii care ar putea exploda cu niște consecințe dezastruoase, aceasta este Pakistanul, în special frontiera dintre Pakistan și Afganistan. Așa cum știm prea bine, Pakistanul este o putere nucleară. Se confruntă cu o insurgență islamică tot mai puternică, cu propriii săi talibani. După plecarea lui Musharraf are o conducere politică slabă, extrem de fragmentată. Aș dori să vă întreb pe amândoi cum sugerați că poate fi deplasat Pakistanul din situația actuală – foarte periculoasă – într-una mai stabilă și mai pașnică.

Scowcroft: Nu prea văd o cale care să se profileze clar. Primejdia actuală e foarte mare. Într-un anumit sens, Pakistanul a ieșit prost din împărțirea Indiei, în 1947. A moștenit zonele tribale, extrem de fracționiste, dar nu a moștenit Partidul Congresului, care a conferit Indiei un sentiment de unitate de care Pakistanul nu s-a bucurat. În plus, au fost incapabili să gestioneze democrația. Permanent s-au

produs răsturnări de situaţie – guvernul civil devine corupt sau incapabil sau ambele, armata îl dă jos, conduce ţara o vreme, apoi le restituie puterea civililor. Lucrurile acestea s-au tot întâmplat.

Când Pakistanul era un stat tânăr, ne-am numărat printre cei mai apropiaţi aliaţi ai săi, iar el se baza pe noi pentru a-i garanta securitatea, însă după al doilea război indo-pakistanez am impus sancţiuni asupra ambelor tabere şi am încetat să le mai vindem echipamente militare. Asta nu conta pentru indieni, care aveau o industrie militară solidă, dar pe pakistanezi i-a afectat serios. Sancţiunile i-au făcut să se simtă în nesiguranţă şi să încerce obţinerea de arme nucleare.

Când au început să fabrice arme nucleare am adăugat noi şi noi sancţiuni, sporindu-le insecuritatea, până când s-a ajuns la Pakistanul de acum, cu un militar sau un preşedinte care nu acceptă revenirea la guvernarea civilă. Partidele politice se duşmănesc, dar nu e vorba de nişte partide ca acelea pe care le cunoaştem noi. Sunt organizaţii dinastice cu baze tribale foarte importante.

Însuşi faptul că Benazir Bhutto poate să le transfere soţului şi fiului său conducerea partidului constituie o ilustrare a problemei. Asta este moştenirea. Singurul element ce menţine unitatea pakistaneză este armata. Rolul acesta a fost jucat de Musharraf la un moment dat, dar nu mai este cazul. Cred că deznodământul cel mai favorabil ar fi un echilibru între partidul preşedintelui, partidul lui Bhutto şi cel al lui Sharif.

În momentul de faţă, Bhutto şi Sharif sunt aliaţi, dar nu va dura mult, deoarece partidele lor se detestă cu înverşunare. Poate Musharraf să se agaţe de putere? Nu ştiu. În opinia mea, cel mai mare pericol cu care ne confruntăm este o criză în cursul căreia armata să se separe în fideli şi contestatari ai lui Musharraf. Ofiţerii de rang înalt – cei de la conducerea armatei – au fost educaţi în Marea Britanie şi consideră imparţialitatea o virtute, dar la nivelul inferior – cel al coloneilor – sunt cei care i-au instruit pe talibani să lupte contra sovieticilor în Afganistan.

Pentru evitarea unei explozii va fi nevoie de mult tact. Dacă armata se va scinda, nu e cert că armele nucleare se vor afla în siguranţă, iar un Pakistan azvârlit în haos ar reprezenta o atracţie fatală pentru India, care ar încerca imediat să rezolve problema Caşmirului. Fără nici o îndoială, vor exista repercusiuni şi în Afganistan.

Ignatius: Prognoza ta e foarte sumbră. Zbig, eşti de aceeaşi părere?

Brzezinski: Da, şi aş trage câteva învăţăminte din spusele lui Brent. Trebuie să fim foarte atenţi să nu ne implicăm prea tare în politica internă pakistaneză. Pakistanul e prea mare, prea populat şi prea complex ca să putem interveni eficient în politica sa internă.

Nu m-a entuziasmat iniţiativa Washingtonului de a o încuraja pe doamna Bhutto să revină în ţară. Anul trecut am participat la câteva discuţii cu ea şi nu m-am simţit deloc în largul meu. Credeam că încercăm să amestecăm apa cu uleiul şi eram convins că rezultatul avea să fie ori moartea lui Musharraf, ori moartea ei. Insistând, demonstram că înţelegem foarte vag politica pakistaneză. Aceasta e foarte încurcată, parţial etnic-provincială şi parţial, cum spunea Brent, dinastică şi competitivă, peste toate suprapunându-se influenţa armatei.

Conform unui proverb pakistanez, ţara există datorită celor trei A: Allah, America şi Armata. Allah e departe. Şi America e departe şi, în plus, dă dovadă de ignoranţă. Armata e la faţa locului. Prin urmare, în următorii ani, coeziunea armatei va rămâne factorul central în politica pakistaneză. Trebuie să fim foarte atenţi ca implicarea noastră să nu-i pună în pericol unitatea.

Renunţarea la programul de educaţie şi instruire militară internaţională (IMET, International Military Education and Training) a constituit din partea noastră o eroare majoră, căci n-am avut posibilitatea să-i instruim pe ofiţerii mai tineri. Avem o problemă clară, şi anume zona paştună şi cea de frontieră, adevărat sanctuar pentru Al Qaeda. Trebuie să încercăm rezolvarea ei, dar cu mare prudenţă, altfel riscăm ca politica pakistaneză să vireze spre antiamericanismul iraţional, cum se şi întâmplă pe alocuri.

Atunci când trebuie realmente să acţionăm, trebuie să procedăm cu mare discreţie şi să evităm răspândirea informaţiilor despre evenimente. Dacă ne vom comporta astfel, şi pakistanezii de la putere îşi vor da seama că au interesul să nu vorbească despre asta. Dar dacă, aşa cum facem în ultima vreme, vom începe să ne lăudăm, guvernului de la Islamabad îi va fi tot mai greu să ne accepte intervenţiile.

Opinia publică îşi va exprima tot mai virulent nemulţumirea, armata va manifesta resentimente, iar consecinţele vor fi imprevizibile. Probabil că vom putea stăpâni situaţia din Afganistan încă o vreme, deoarece ne mai bucurăm de un rest de simpatie ca urmare a

ajutorului acordat împotriva sovieticilor, dar dacă haosul din Afganistan se va extinde în Pakistan ne vom confrunta cu o situaţie imposibil de gestionat. Efectul va fi la fel de catastrofal dacă ne vom implica şi mai mult, împotmolindu-ne acolo, sau dacă vom pune capăt brusc operaţiunilor şi vom pleca acasă.

Aşadar, aş recomanda prudenţă, prudenţă şi iar prudenţă; să-i lăsăm pe pakistanezi să-şi descurce problemele. Să nu-i mai dăscălim pe tema democraţiei şi să fim sensibili la interesele lor istorice şi geopolitice. Să le arătăm că au un fel de prieten în Afganistan care le conferă un avantaj strategic în raport cu India. Pe de altă parte, trebuie să avem grijă ca afganii să nu creadă că vor deveni sateliţii Pakistanului, jonglerie care va fi foarte dificilă. Dincolo de asta, pur şi simplu nu recomand nici un tip de activism politic faţă de Pakistan ca atare.

Ignatius: Şi relaţiile noastre cu forţele militare pakistaneze? Noul şef al statului major al armatei pakistaneze, generalul Kayani, le-a declarat şefului statelor majore reunite, amiralului Mullen, directorului CIA şi altora că este gata să coopereze cu noi la instruirea unui aşa-numit corp de frontieră care, amplasat în zonele tribale, să-i asocieze pe locuitorii acestor sate îndepărtate la constituirea unei forţe de contrainsurgenţă...

Brzezinski: Da.

Ignatius: ... şi să ajute la dezvoltarea economică. Şi, în plus, să utilizeze tactici agresive pentru găsirea locurilor în care se ascund membrii Al Qaeda şi atacarea lor. Evident, asta e în interesul nostru, dar se profilează pericolul despre care vorbeaţi amândoi: scindarea armatei, împingerea agresivităţii până în punctul în care devine inacceptabilă. Ce sfat aţi da în această privinţă?

Brzezinski: După părerea mea, conducerea armatei pakistaneze îşi doreşte un rol de supervizare şi este pregătită să-l exercite. Dacă putem proceda discret, fără prea multă vizibilitate, este mai bine să oferim această asistenţă decât să n-o facem.

Ignatius: Chiar dacă există pericolul ca elementele islamiste din armată să spună „ce naiba fac şefii noştri? De ce cooperează cu Statele Unite?“

Brzezinski: Asta trebuie s-o hotărască generalii pakistanezi, nu noi.

Scowcroft: Corect. Dar cred că e mai bine să se vadă că îi ajutăm pe pakistanezi în loc să insistăm ca armata lor să execute ordinele noastre...

Brzezinski: Ori să acționăm fără ei.

Scowcroft: Ori să acționăm fără ei, căci, amintiți-vă, această regiune este fracționată ca puține altele de pe glob. Britanicii au controlat-o pe ambele părți ale graniței timp de o sută de ani şi n-au reuşit s-o pacifice. Pakistanezii trebuie să ia inițiativa în relațiile cu restul regiunii şi cu talibanii care se revarsă dinspre nord.

Dacă armata pakistaneză are nevoie de ajutor, trebuie s-o ajutăm şi s-o încurajăm. Ar trebui să redemarăm programul IMET.

Ignatius: Şi să aducem încoace mai mulți ofițeri pentru instruire.

Brzezinski: Ofițeri tineri.

Scowcroft: Deoarece, o lungă perioadă, armata va fi liantul întregii țări.

Ignatius: N-ar trebui oare să menținem la sol avioanele fără pilot Predator care, înarmate, survolează chiar în aceste momente munții de la Tora Bora şi zonele tribale adiacente? Oare aceste arme invizibile desfăşurate de Statele Unite pe teritoriul unor țări suverane precum Pakistanul nu constituie o provocare?

Brzezinski: Depinde de consecințele zborurilor lor. Dacă în cursul atacurilor vor ucide numeroşi localnici pe lângă suspecții Al Qaeda, s-ar putea să nu fie productive, întrucât am crea mai mulți membri Al Qaeda decât am distruge. Acest argument este însă foarte greu de generalizat.

Dacă am avea dovezi foarte clare că într-o anumită zonă se găsesc nişte membri din conducerea Al Qaeda şi am avea şanse reale să-i scoatem din circulație, presupun că ar trebui să acționăm, dar

comandantului care dă ordinele şi până la urmă ucide cincizeci de civili i-aş spune că va plăti pentru asta.

Ignatius: Asta sună ca vechiul sfat: dacă tragi în rege, să nu care cumva să ratezi.

Brzezinski: Corect, şi nu-i ucide prea multe rude.

Scowcroft: Cred că Zbig are dreptate. În primul rând, n-ar trebui să ne batem cu pumnii în piept, ci să ne prefacem nevinovaţi. „Care avioane?" Dar dacă putem viza ţintele cu mare grijă, operaţiunea este utilă, căci afirmă, fără mare tam-tam, amploarea extraordinară a puterii americane şi ar putea stârni respect în rândul armatei pakistaneze: „Tipii ăştia sunt tari de tot."

Ignatius: Dacă înţeleg bine, recomandarea voastră seamănă cu jurământul lui Hippocrate: Înainte de toate, să nu faci rău. Într-o situaţie atât de delicată, într-o ţară pe care o înţelegem prea puţin, trebuie să fim foarte atenţi. Brent, ce părere ai?

Scowcroft: Într-adevăr, ideea de bază, pe care, din păcate, am încălcat-o de foarte multe ori în trecut, este să nu faci rău.

Ignatius: Zbig, numeroşi comentatori văd asemănări între situaţia lui Musharraf şi pericolele implicate de un Pakistan post-Musharraf, pe de o parte, şi, de cealaltă parte, problemele cu care te-ai confruntat când erai consilier pentru securitate naţională, în legătură cu şahul Iranului. De câte ori mă gândesc la Pakistan îmi vine în minte criza ostaticilor din Iran. Văd coşmarul care s-a revărsat din acea criză, coşmar în care trăim şi astăzi. Văd şi coşmarul care ar putea lua naştere într-un Pakistan post-Musharraf, dar nici acum nu sunt sigur ce-ar fi trebuit să facem atunci sau, prin analogie, ce-ar trebui să facem. Tu ce părere ai? Trebuie să fi petrecut mult timp reflectând la asta.

Brzezinski: Este îngrozitor de complicat, pentru că avem nevoie să regândim istoria Iranului modern, mergând tocmai până la epoca lui Mossadegh. Vreau, înainte de toate, să clarific un aspect. Şahul, şi

nu armata, se afla la conducerea Iranului. În Pakistan, puterea o deține armata, şi nu Musharraf. Musharraf nici măcar nu domină armata.

Probabil că Zia controla armata într-o măsură mai mare decât Musharraf. Ideea e că armata este cea care stăpâneşte Pakistanul şi este cea mai viabilă instituție. În momentul în care şahul s-a prăbuşit, armata s-a dezintegrat. Nu putea rezista de una singură. N-a existat nici o tentativă de lovitură de stat militară.

Armata pakistaneză trebuie însă luată în serios. Mă tem că, dacă nu vom avea grijă, ne va deveni ostilă, mai ales ofițerii tineri care n-au avut contacte cu noi şi sunt foarte naționalişti. Ar fi un efect teribil de contraproductiv.

Ignatius: Întrucât am fost recent la Rawalpindi şi am vizitat cartierul general al şefului Statului Major pakistanez, generalul Kayani, stând de vorbă cu o serie de ofițeri pakistanezi, aş spune că face exact ceea ce trebuie pentru a readuce armata la un anumit nivel de profesionalism.

Scowcroft: El are o altă problemă, aş numi-o reorientarea armatei. Forțele militare pakistaneze au privit întotdeauna spre India, deoarece de acolo veneau pericolele. Trebuie să le întoarcă spre teritoriile din nord-vest, nu pentru că aşa vor Statele Unite, ci pentru că acolo se află noua amenințare.

Ignatius: În concluzie, e un semn bun că generalul Kayani l-a numit purtător de cuvânt pe fratele a doi dintre cei mai curajoşi jurnalişti din Pakistan. Un tip care face asta nu poate fi atât de rău.

Brzezinski: Sau îndrăzneț.

Scowcroft: Totuşi, el este una dintre cele mai promițătoare personalități apărute în ultimul timp în Pakistan, sau cel puțin aşa pare.

27 martie 2008

Capitolul 4

Virtuțile deschiderii: China și Orientul Îndepărtat

David Ignatius: Pentru aceia dintre noi care se interesează de politica externă este un truism ideea că marea provocare a secolului XXI va fi găsirea unei modalități de a introduce China, aflată în plină ascensiune, în comunitatea globală a națiunilor în așa fel încât efectul să fie de stabilizare, de întărire și nu de slăbire a integrității sistemului. Nu încape îndoială că statul chinez va deveni mai puternic pe plan militar și economic și, în general, va fi un actor mai dinamic în cadrul sistemului. Mulți cred că va amenința Statele Unite. Zbig, cum transformăm creșterea Chinei într-un element benefic pentru noi?

Zbigniew Brzezinski: Eu sunt destul de optimist, trebuie s-o recunosc. În primul rând, îngrijorările Statelor Unite în legătură cu anumite aspecte ale rivalității cu Beijingul, de pildă în sfera comercială, de afaceri sau, potențial, în cea militară, sunt cât se poate de legitime; în același timp, pe întreg spectrul politic se manifestă dorința de a asimila China în sistemul internațional.

Desigur, aceasta necesită disponibilitatea americanilor de a se adapta la realitate. Integrarea Chinei în sistemul internațional nu seamănă cu absorbirea vreunei țărișoare, ci presupune modificarea treptată a sistemului internațional și redefinirea preeminenței americane. Din această perspectivă, cred că atitudinea Americii este mult mai clarvăzătoare decât aceea adoptată de marile puteri imperiale în 1914, când Germania dădea din coate și încerca să devină, la rândul

ei, o mare putere mondială cu aspirații imperiale şi coloniale serioase. Noi acționăm mult mai inteligent.

În al doilea rând, o sursă a optimismului meu este sentimentul că liderii chinezi nu se călăuzesc după o ideologie maniheistă potrivit căreia viitorul lor ar depinde de impunerea sistemului lor de valori asupra restului lumii, aşa cum era în Rusia stalinistă ori Germania lui Hitler. Pentru ei este mult mai important gândul că trebuie să fie parte a lumii, astfel că fac eforturi să găsească o soluție în acest sens. Cred că dacă ambele părți se vor comporta rațional şi pragmatic şi nu se va produce vreun eveniment disruptiv, procesul acesta se va derula nestingherit.

Ignatius: Brent, care este punctul tău de pornire în discuția despre găsirea unei maniere stabilizatoare pentru aducerea Chinei în sistemul global?

Brent Scowcroft: Şi eu sunt optimist. Din perspectiva Statelor Unite, procesul a început în anii '70, când, în punctul culminant al Războiului Rece, am deschis dialogul cu Beijingul ajungând la o înțelegere privind combaterea hegemoniei sovietice. Evenimentul acesta i-a făcut pe americani să privească altfel China şi întreaga situație.

De asemenea, după al Doilea Război Mondial am instituit un fel de nouă ordine mondială guvernată de sisteme deschise. Am procedat aşa în parte ca o reflectare a greşelilor din perioada interbelică, deşi le-am cerut Germaniei şi Japoniei să se democratizeze înainte de a le reprimi în ordinea mondială. Am construit, aşadar, un sistem deschis. De exemplu, în pofida regimului politic pe care-l instauraseră, i-am lăsat pe comuniştii chinezi să ocupe locul rezervat Chinei la ONU. Din punctul nostru de vedere mediul internațional era prielnic.

În ceea ce-i priveşte pe chinezi, după 1949 s-au retras ca nişte sihaştri. N-au căutat să aibă relații cu altcineva în afară de sovietici, şi chiar şi cu aceştia au ajuns rapid să se deteste reciproc. A durat foarte mult până au început să iasă din carapacea izolaționistă. Aflați în plină dezvoltare economică, acum îşi dau seama că au nevoie de restul lumii. În primul rând, sunt tot mai dependenți de importurile de materii prime. În al doilea rând, depind foarte mult de piețele externe pentru a-şi vinde producția industrială. Asta înseamnă că au

nevoie de o structură internațională stabilă care să le asigure accesul la materii prime şi la piețe de desfacere.

Spre deosebire de Germania de dinaintea Primului Război Mondial, ei nu vor să răstoarne sistemul, ci să i se alăture; din întâmplare, sistemul este deschis şi primitor, astfel că, deşi persistă o anumită nervozitate şi se înregistrează declarații negative ale ambelor părți, cred că avem o şansă mai bună ca oricând în istoria recentă pentru a încorpora China în sistemul mondial.

Ignatius: Dar într-o lume în care China, în plină ascensiune, îşi doreşte accesul la materii prime pentru a-şi menține creşterea economică şi vrea să aibă siguranța unui mediu stabil, de ce n-ar fi ea un rival natural al Statelor Unite? Materiile prime sunt finite, se va desfăşura o competiție acerbă pentru obținerea lor. Îi vedem pe chinezi cum îşi promovează fără preget interesul național făcând afaceri cu Iranul şi alte țări, contrar intereselor de politică externă ale Statelor Unite. Cum se face că nu ne îndreptăm spre o ciocnire?

Scowcroft: E o întrebare foarte bună. Structura pe care ne-o dorim noi este un sistem comercial deschis pentru toată lumea. Dacă chinezii vor relații de exclusivitate apare o problemă. Până acum însă, s-au arătat pregătiți să intre într-un sistem deschis.

Se profilează, totuşi, unele aspecte neliniştitoare. Dacă Statele Unite insistă să-şi mențină preeminența la nivel formal – noi suntem numărul unu şi nimeni altcineva nu contează – situația ar fi periculoasă, dar până acum nu ne-am comportat aşa. În domeniul energiei, de pildă, am adoptat următoarea poziție: există o ofertă „x" pe plan mondial, există o cerere „y", iar noi suntem gata să sprijinim un sistem de repartizare deschis pentru toată lumea.

Brzezinski: Aş adăuga numai două idei la cele expuse de Brent. David, tu vorbeai despre China ca despre un rival şi, dacă nu mă înşel, ai folosit expresia „fără preget."

Ignatius: Am descris-o ca pe un rival potențial.

Brzezinski: Da, un rival potențial care-şi urmăreşte fără preget interesul național. Când spui că Beijingul îşi urmăreşte fără preget interesul național, oare lucrul acesta nu e valabil şi pentru Washington?

Operațiunile noastre din mediul internațional de afaceri sunt, ca să folosesc un eufemism, foarte energice; în plus, nu ratăm nici o ocazie de a ne promova la maximum interesul național.

Pe de altă parte, conceptul de rival, de rival în afaceri, include întotdeauna ideea de reținere. Nu e același lucru cu adversitatea militară imperială care se sfârșește printr-o coliziune, și cred că atât noi, cât și chinezii știm asta. Ne dăm seama că nu ne va aduce nici un avantaj o ciocnire asemănătoare cu marile conflagrații din secolul XX.

Să trecem acum la al doilea aspect. În linii mari știm cum funcționează structurile noastre de conducere, însă avem informații mult mai puține despre liderii lor. Din experiență am învățat că au o conducere extrem de sofisticată, dornică să afle cât mai multe și să înțeleagă realitățile cu care se confruntă. Asta a fost prima mea impresie când l-am întâlnit pe Deng Xiaoping. Pe atunci reușiserăm să făurim o alianță cvasi-secretă împotriva Uniunii Sovietice, implicând operațiuni comune de culegere de informații și acordarea de asistență opozanților din Afganistan.

Dacă, în general, sunt impresionat de eforturile titanice pe care le fac chinezii pentru a se educa, iată un caz care mă intrigă: de cinci ani încoace, conducerea chineză organizează, la cel mai înalt nivel, un seminar pentru lideri, doar pentru cei de la vârf, cum ar fi la noi membrii consiliului de securitate națională.

În cadrul sesiunii, care ține o zi întreagă, conferențiază diverși specialiști. Participarea este obligatorie pentru toți liderii, iar printre subiectele abordate se numără: „Importanța Constituției și înțelegerea statului de drept“ – ceva foarte străin de dictatura lor comunistă –, „O înțelegere mai bună a economiei mondiale și mai cu seamă a tendințelor globalizării“, „Tendințe în tehnologia militară“, „Trecere în revistă a istoriei universale cu punerea accentului pe ascensiunea și declinul puterilor imperiale.“ Mi-aș dori ca președintele nostru să fi petrecut ceva timp la niște reuniuni de felul acesta.

La altă sesiune tematicile erau: „Comerțul internațional, investițiile și importanța intrării Chinei în lumea globalizată“, „Urbanizarea și inegalitatea economică“, „Drepturile de proprietate intelectuală“, „Guvernarea prin știință“, „Democrația și statul de drept“, „Cum se poate democratiza un sistem unipartit.“

După cum reiese de aici, chinezii înțeleg atât potențialul propriei puteri, cât și pericolele pe care le antrenează depășirea limitelor

ei. Prin urmare, cu excepţia cazului unor mari revolte interne în China, cred că ajustarea nu va fi atât de dificilă, chiar dacă uneori ne doare faptul că Beijingul este mai competitiv. Dacă se va produce o revoltă internă, nimeni nu mai poate prezice nimic.

Ignatius: Să zăbovim un pic asupra acestui subiect. Conducerea chineză are unele trăsături confucianiste – nişte înţelepţi care se întâlnesc periodic şi încearcă să se informeze unii pe alţii după cum povesteai tu – fireşti, până la urmă, pentru această elită modernă de mandarini. La ţară însă, situaţia este din ce în ce mai agitată.

Tocmai s-au încheiat câteva săptămâni de tulburări grave în Tibet şi în alte oraşe chinezeşti cu minorităţi tibetane. Prietenii mei care se ocupă cu studierea Chinei îmi spun că se profilează o problemă tot mai serioasă, aceea a oamenilor care vin la oraş în valuri dar nu găsesc loc de muncă ori sunt plătiţi prea prost şi nu se pot întreţine. Aceştia fie rămân să trăiască în sărăcie la oraş, fie se întorc acasă plini de mânie şi frustrare.

Brent, unii comentatori, luând în calcul dovezile existente, afirmă: „Pur şi simplu China nu va reuşi să-şi menţină unitatea. Elita ei confucianistă, autocratică, nu-şi va putea impune voinţa asupra restului ţării, iar statul se va dezmembra. Pericolul este enorm. Ar fi frumos dacă şi-ar păstra integritatea, dar e imposibil."

Scowcroft: Dacă analizăm un pic istoria chineză vom descoperi mai multe perioade în care ţara a trecut de la centralizarea extremă la o situaţie haotică. Sentimentul meu este acela că liderii chinezi au o teamă profundă de instabilitate. Cred că frica aceasta este una dintre principalele lor motivaţii. De pildă, ea se află în spatele refuzului lor de a deschide sistemul pe plan politic: se tem de instabilitate. Şi pot înţelege de ce sunt atât de îngrijoraţi.

Se manifestă o tensiune puternică între mediul rural şi cel urban, între prosperitatea în rapidă creştere pe care o afişează ţara în statistici şi sărăcia extremă din provincii. Într-o măsură tot mai mare se discută despre contracararea distrugerilor aduse mediului înconjurător în cursul remarcabilului proces de creştere economică. Aceste chestiuni sunt deosebit de grave şi, cu siguranţă, vor fi tot mai prezente pe agenda conducerii. Nu vreau să fac predicţii, dar liderii chinezi se confruntă cu nişte probleme extraordinare.

Cred însă că este foarte puțin probabil ca instabilitatea să fie cauzată de o agresivitate externă. Istoria Chinei arată că populația Han nu a manifestat o agresivitate ieşită din comun. De obicei, chinezii au fost agresivi când, cuceriți de străini, erau guvernați de aceştia.

Brzezinski: Sau umiliți.

Scowcroft: Sau umiliți. Unul dintre lucrurile pentru care chinezii poartă pică Occidentului este umilința suferită în secolul al XIX-lea, adânc imprimată în conştiința lor istorică.

Ignatius: Aşadar, cum jucăm această carte, Zbig? Trebuie să fim drăguți cu această conducere de la Beijing şi să nu-i agravăm problemele încurajând factorii ce provoacă tulburări pe termen scurt şi, posibil, pe termen lung, transformări democratice? Sau e mai bine să menținem presiunea spunându-le: „Sistemul vostru, această autocrație rigidă bazată pe partidul comunist, nu va funcționa în lumea modernă“? Care este atitudinea corectă?

Brzezinski: Aş vrea să fac o mică adăugire la cele spuse de Brent, după care voi răspunde la întrebarea ta. Ultima dată când am fost în China, acum vreo două luni, fostul preşedinte Jiang Zemin a oferit un dineu în onoarea mea. L-am întrebat: „Care este cea mai mare problemă cu care vă confruntați?“ iar el mi-a replicat: „Prea mulți chinezi.“

Într-un fel, e un răspuns plauzibil. Populația migrantă şomeră este acum de vreo două sute de milioane; ei se tot mută din loc în loc din cauza evoluțiilor absolut spectaculoase – noi metropole, un sistem enorm de autostrăzi ca ale noastre...

Ignatius: Dar fără maşini deocamdată.

Brzezinski: Fără maşini, e adevărat. Dar un sistem care are deja 40.000 de mile. Al nostru, construit în anii ’50 şi ’60 din secolul XX, are 65.000 de mile. În acest moment ruşii îşi construiesc prima autostradă din toate timpurile, de la Moscova la Sankt Petersburg, iar de la Moscova la Vladivostok mergi tot pe un drum cu pietriş.

Să revin acum la modul în care ar trebui să-i tratăm pe chinezi. În primul rând, cu respect. Aceasta nu este o civilizație care să

suporte uşor dăscălirea sau brutalitatea. Chinezii sunt foarte mândri de istoria şi cultura lor, şi pe bună dreptate. Au o istorie grandioasă, o cultură fenomenală... Dacă o să fim moralizatori şi-o să vrem să-i învăţăm cum să se poarte, nu cred c-or să reacţioneze prea bine.

În al doilea rând, sunt inteligenţi. Liderii lor sunt foarte inteligenţi. Chiar acum, la nivelul conducerii lor se poartă o discuţie publică despre modul în care se poate introduce „mai multă democraţie", indiferent ce însemnă asta, într-un sistem nedemocratic. Ei ştiu că trebuie să satisfacă dorinţa populaţiei de a avea o guvernare mai deschisă. Cred că putem discuta prieteneşte cu ei pe această temă, dar dacă ne vom arăta aroganţi reacţia va fi de respingere şi nimic din ce vom spune nu va fi luat în considerare.

Ultima dată când am fost în China, conducătorii de la Beijing erau foarte îngrijoraţi că problema taiwaneză ar fi putut perturba Jocurile Olimpice. Le-am spus: „Nu cred că Taiwanul va fi o sursă de tulburări, dar Tibetul ar putea fi." Şi am continuat: „Ştiţi bine că sunt un prieten al Chinei. Ar trebui să staţi de vorbă cu Dalai Lama. El acceptă suveranitatea chineză asupra Tibetului şi se opune boicotării Olimpiadei." Ei mi-au răspuns: „Nu, nu, e un duşman al Chinei!"

Acum, când purtăm această convorbire, situaţia a scăpat de sub control şi poate că e mai util să se discute cu partea adversă. Dacă însă le ţinem lecţii chinezilor despre tibetani şi le spunem ce să facă, răspunsul lor, în cazul în care ar veni, va fi ceva de genul: „Şi problema voastră cu negrii? Şi nedreptatea flagrantă din America? Şi decalajele dintre venituri, care sunt enorme şi se tot măresc?"

Nu cred că le putem preda cursuri de comportament, dar sunt convins că putem găsi modalităţi de convieţuire dacă aplicăm o politică externă care să nu intensifice fricţiunile economice şi sociale transformându-le în coliziuni geopolitice şi dacă, în acelaşi timp, încercăm să făurim un cadru de stabilitate în care să plasăm relaţia noastră nu doar cu statul chinez, ci şi cu unii dintre vecinii săi, Japonia, Coreea de Sud, poate şi India, şi cu ţările din Pacific, de la Australia până la Indonezia. O politică diversificată constând în crearea unei reţele de relaţii şi împiedicarea tentativelor chineze de a ne exclude de pe continent ne-ar fi de mare folos şi este pe deplin posibilă. De aceea m-aş defini drept un optimist precaut în această chestiune.

Ignatius: Brent, ce părere ai, peste zece ani, să zicem, China va fi oare mai democratică, partidul îşi va slăbi treptat strânsoarea de men-

ghină asupra societății? Sau ar trebui să ne așteptăm la o situație asemănătoare celei de acum?

Scowcroft: Cred că se poartă o luptă tot mai intensă. În 1978, când a demarat programul de dezvoltare economică, Deng Xiaoping a declarat: „Îmbogățirea este un lucru extraordinar“ și „Nu-mi pasă dacă o pisică este albă sau neagră atât timp cât prinde șoareci.“ În opinia mea, ei au inițiat acest proces deoarece socoteau că pentru stabilitate era esențială o creștere constantă a nivelului de trai al populației. Dacă puteau obține asta, s-ar fi aflat în siguranță.

Și-au îndeplinit cu brio programul economic, dar structura politică nu a ținut pasul. Am senzația că ei sunt conștienți de asta, dar nu știu cum să procedeze. În unele sate experimentează o democrație rudimentară. Unii spun chiar că în interiorul Partidului Comunist ar trebui să existe democrație. Toamna trecută, la alegerile pentru Comitetul Central, s-au prezentat cu 29 de candidați peste numărul de 371 corespunzând locurilor puse în joc, astfel că a fost o idee...

Ignatius: O idee de competiție.

Scowcroft: O idee foarte palidă de competiție, dar, așa cum am spus mai devreme, cred că nu vor să-și deschidă sistemul deoarece sunt foarte speriați.

Ignatius: Iar noi n-ar trebui să-i împingem de la spate.

Scowcroft: Nu, pentru că, după cum discutam, se confruntă cu niște probleme uriașe. Dacă se vor produce revolte pe scară largă, dacă vor avea loc fărădelegi, vor putea să le reprime extrem de brutal și după aceea să spună: „Iată ce s-a întâmplat dacă am relaxat sistemul!“

* * *

Ignatius: Zbig, ai putea afirma că Războiul Rece a permis alianța cu Beijingul inițiată de Henry Kissinger și demersul comun – la care ai contribuit semnificativ – vizând stoparea rușilor în Afganistan. În toată acea perioadă, Taiwanul a rămas un element controversat.

În ultimele câteva luni s-a profilat posibilitatea rezolvării acestei surse de tensiune, o dată cu alegerea în Taiwan a unui guvern naționalist și a unui nou președinte care declară că vrea să negocieze

cu Beijingul în vederea normalizării relaţiilor. Crezi că optimismul e justificat? Cum pot ajuta Statele Unite?

Brzezinski: Doar o infimă corecţie de ordin tehnic. Când spui naţionalist te referi la Kuomintang, nu la taiwanezii naţionalişti.

Ignatius: Într-adevăr, nu mă refer la taiwanezii naţionalişti: aceştia, cu partidul pentru independenţa Taiwanului, au fost debarcaţi de la putere.

Brzezinski: Cred că noua conducere din Taiwan a decelat subtilităţile relaţiei cu China. Taiwanul este simultan parte a unei Chine larg definite şi o entitate separată; liderii de acolo sunt gata să intensifice legăturile dintre Taiwan şi China, să încurajeze contactele familiale şi sociale, să faciliteze investiţiile pe ambele ţărmuri ale Strâmtorii Taiwan, să amplifice traficul aerian – pe scurt, să promoveze normalizarea.

În cursul uneia dintre vizitele mele în China, Deng Xiaoping s-a folosit de prezenţa mea ca să reafirme conceptul de „o singură Chină, două sisteme." În acea Chină unică ar fi existat diversitate, adică Hong Kong-ul ar fi avut un sistem de guvernământ diferit de cel al Chinei continentale. Le-am spus în numeroase rânduri chinezilor că a sosit momentul să-şi modifice lozinca în „o singură Chină, mai multe sisteme", deoarece Taiwanul are un alt tip de sistem, e o democraţie autentică. Nu mă aştept ca partea continentală să devină în viitorul apropiat o democraţie ca Taiwanul, din motivele pe care le-a expus Brent, şi nu mă aştept ca Taiwanul să regreseze către un sistem autoritar, dar el poate întreţine legături tot mai strânse cu Republica Populară; se constantă deja înmulţirea investiţiilor şi a călătoriilor peste strâmtoare. Până la urmă, se va crea o situaţie în care China, aflată în ascensiune, va patrona mai multe sisteme.

Tibetul e un caz mai dificil, deoarece are o cultură etnică cu totul diferită. Acolo se găseşte leagănul budismului chinez. Problema nu este aceea că Beijingul controlează Tibetul, întrucât Dalai Lama însuşi este gata să accepte suveranitatea chineză, ci faptul că politicile de dezvoltare şi colonizare îi defavorizează dramatic pe autohtoni. Poate că programele de dezvoltare sunt bine intenţionate şi afundarea tibetanilor nu e deliberată, însă lucrurile acestea se petrec

şi de aici apar fricţiunile. Chinezii trebuie să găsească o cale de înţelegere cu o entitate etnică şi religioasă complet diferită căreia i se cuvine tot respectul. Este o misiune importantă şi deloc uşoară.

Ignatius: Brent, dacă guvernul taiwanez va reuşi normalizarea relaţiilor, punctul fierbinte care ne îngrijorează de câteva decenii va dispărea. Este posibil ca după aceea să se modifice concepţia despre ameninţarea chineză?

Scowcroft: Se poate. Oricum, Taiwanul deja nu mai este o sursă foarte probabilă de conflict militar. În loc de asta se profilează pe fundal o rivalitate crescândă. Taiwanul ar putea constitui prilejul unui conflict, dar asta nu înseamnă neapărat că el ar fi cauza.

Nu cred că vom avea o soluţionare a chestiunii taiwaneze în viitorul apropiat, dar gradul de risc se va diminua. A existat pericolul real ca fostul preşedinte, Chen Shui-bian, care dorea independenţa cu orice preţ, să facă un gest care să ne împingă spre o confruntare cu Beijingul; din fericire, posibilitatea aceasta este acum foarte îndepărtată.

Brzezinski: Chiar dacă nu se va obţine o rezolvare *de jure* a problemei, *de facto* cele două părţi îşi îmbunătăţesc progresiv relaţiile.

Scowcroft: Iată o idee interesantă. Acum zece ani, chinezii credeau că, în privinţa Taiwanului, timpul nu era de partea lor. Se temeau că taiwanezii aveau să se îndrepte tot mai mult spre independenţă, astfel că în anii '90 Beijingul a făcut mari eforturi pentru realizarea reunificării înainte de terminarea mandatului lui Jiang Zemin. Treptat, şi-au dat seama că trecerea timpului i-ar putea ajuta. Economia Taiwanului, principalele industrii, se mutau pe continent, iar legăturile culturale erau tot mai puternice. De data aceasta, taiwanezii au început să se teamă că timpul n-ar fi de partea lor. Am bănuiala că ne îndreptăm spre o rezolvare tipic chinezească; s-ar putea să fie un aranjament de felul celui descris de Zbig, un mare stat în care China continentală să reprezinte o parte, Taiwanul alta, Hong Kong, Tibetul şi aşa mai departe...

Brzezinski: Chiar şi Singapore într-o bună zi.

Scowcroft: ... Un fel de frăţie cu relaţii nediferenţiate. Dar asta nu se va întâmpla peste noapte.

Ignatius: Pentru unii se profilează spectrul unei noi Sfere de Co-prosperitate în Asia de Est Lărgită, ca să folosesc termenul cu care japonezii îşi desemnau odinioară imperialismul asiatic. Şi asta le dă fiori multora. Pe măsură ce-şi rezolvă litigiile cu vecinii, China se impune în rolul de superputere regională. Avem motive de îngrijorare?

Brzezinski: Da, pentru că procesul acesta implică, dacă nu excluderea noastră, cel puţin o diminuare semnificativă a rolului nostru în partea continentală a Orientului Îndepărtat. Şi, într-un fel, ne-am opus chinezilor în dezbaterea despre constituirea zonei de comerţ liber în această parte a lumii. Ar trebui ea să conţină Asia şi China ori Asia, China, Japonia şi Statele Unite?

La acest tip de discurs e important faptul că nu va conduce la un război motivat politic. Este vorba mai mult de un proces de negociere şi ajustare, pe măsură ce China se integrează în noul sistem; sper că vom răspunde inteligent, protejându-ne interesele în timp ce, discret, obţinem ajutorul altora pentru a menţine caracterul policentric al Orientului Îndepărtat. Acesta este punctul în care relaţiile cu Japonia continuă să fie foarte importante.

Aici poate juca şi India un rol. India nu aparţine regiunii, dar se învecinează cu ea. Pentru diplomaţia şi corporaţiile noastre va fi o adevărată provocare să facă în aşa fel încât jocul acesta complex să fie în interesul nostru, fără a fi marcat de concepţiile apocaliptice, aproape maniheiste ce reprezintă o moştenire a secolului XX.

Ignatius: Brent?

Scowcroft: Trebuie să fim preocupaţi de acest subiect. Nu cred că avem de ce să ne temem, dar trebuie să fim vigilenţi. Sunt câteva structuri, cum ar fi Consiliul pentru Cooperare de la Shanghai, la care Statele Unite nu au fost invitate, pe care trebuie să le supraveghem.

Modul în care Bejingul va încerca să se folosească de comunitatea etnicilor chinezi din alte ţări ar putea constitui un pericol,

inclusiv pentru chinezi, deoarece este posibil să intensifice sentimentele anti-chineze din statele respective. Autoritățile s-ar putea teme că minoritarii chinezi sunt un element subversiv sau un factor declanşator pentru reacții de tipul celei din Tibet, unde protestele par să fie îndreptate contra chinezilor Han. Este o situație complexă care necesită atenția Beijingului şi a Washingtonului deopotrivă.

* * *

Ignatius: Amândoi spuneți că acesta este, cum s-ar exprima un economist, un joc cu sumă pozitivă, o situație în care fiecare tabără va obține avantaje substanțiale din cooperarea cu cealaltă. Dacă nu vor reuşi să coopereze, lucrurile se vor înrăutăți serios pentru amândouă. Se pune, aşadar, următoarea întrebare: cum vor găsi aceste două superputeri – Statele Unite deja dominante, China în ascensiune – o cale de cooperare în chestiunile fundamentale?

Să luăm, de pildă, cea mai dificilă provocare regională din prezent, anume Coreea de Nord, o țară care, în pofida avertismentelor repetate, şi-a continuat eforturile în domeniul nuclear militar şi a şi testat o armă nuclear. În cadrul convorbirilor hexapartite inițiate de administrația Bush, Statele Unite şi China se străduiesc să găsească o soluție diplomatică la problema nucleară nord-coreeană. Ce succes au avut aceste demersuri? Mai mult, ce ne spun ele despre capacitatea Chinei de a fi un partener eficace pe teme de securitate? Mie, ca observator, mi se pare că Beijingul nu e dornic să rişte prea mult pentru rezolvarea acestei probleme. Zbig, greşesc oare?

Brzezinski: Cred că greşeşti pe jumătate, cel puțin la nivelul exprimării. Sigur, chinezii n-au făcut tot ce-am fi vrut noi să facă. Nu ni s-au alăturat în formularea de amenințări explicite la adresa Coreii de Nord pentru a o determina să se supună. Pe de altă parte, fără chinezi am fi făcut mult mai puține progrese: ei au jucat un rol esențial în convingerea nord-coreenilor de a se supune parțial cererilor noastre.

Ignatius: Ce-au făcut, mai concret?

Brzezinski: Pe scurt, le-au spus nord-coreenilor că nu pot conta pe protecția Chinei dacă funia va ajunge la par, iar lucrul acesta este extrem de important. În plus, nord-coreenii au mari necazuri cu economia internă, iar China este calea prin care îşi desfăşoară ei comerțul

cu restul lumii. Aşadar, chinezii au fost de mare ajutor, intervenţia lor fiind, dintre toate, cea mai utilă. Şi japonezii au fost de partea noastră, dar influenţa lor asupra Coreii de Nord este limitată. Ruşii au cooperat, dar nu decisiv. Rolul acesta le-a aparţinut chinezilor.

Încă nu e sigur dacă vom obţine o colaborare deplină din partea Phenianului. Avem de-a face cu un regim imprevizibil care-şi schimbă starea de spirit şi intenţiile în mod dramatic. Chiar deunăzi a lansat o ameninţare virulentă la adresa Coreii de Sud. Prin urmare, nord-coreenii sunt clienţi dificili, dar noi şi chinezii suntem cei care i-au făcut să accepte unele concesii.

De ce ne-au ajutat chinezii? În primul rând pentru că nu vor un conflict la graniţă şi în al doilea rând pentru că, aşa cum a spus Brent, simt că timpul e de partea lor. Dacă se va realiza unificarea, noul stat coreean va gravita, probabil, către China, nu spre Japonia şi Statele Unite. Din acest punct de vedere, chinezii au un interes pe termen lung ca deznodământul să fie constructiv şi paşnic.

Ignatius: Brent, cum ai evalua cooperarea americano-chineză la convorbirile hexapartite?

Scowcroft: Ambele tabere au cunoscut o evoluţie. Nu cred că Beijingul vrea într-o măsură mai mare decât noi ca nord-coreenii să aibă capacităţi nucleare. Acum un deceniu, dacă-i întrebai pe chinezi – şi eu am făcut-o – despre Coreea de Nord, ar fi răspuns: „Ei au luat-o pe calea lor, noi pe a noastră. Nu avem prea multe în comun. Nu prea mai facem afaceri cu ei."

Brzezinski: Şi ar fi râs.

Scowcroft: „Nu-i problema noastră." După aceea, treptat, au început să spună: „Bine, bine, acceptăm convorbirile hexapartite. Noi venim cu sala de şedinţe şi cu ceaiul, voi negociaţi." Dar, pe măsură ce noi ne-am moderat poziţia de la susţinerea schimbării regimului la discuţii pe seama întregului cadru strategic, ei au devenit mai prevenitori. Pentru ei, schimbarea de regim însemna haos la frontieră, ultimul lucru pe care şi l-ar dori. Acum sunt implicaţi în negocieri.

Ar putea face mai mult? Sigur că da, pentru că ei ţin în viaţă Coreea de Nord furnizându-i mărfuri şi, mai ales, resurse energetice.

Cred însă că avem o cooperare bună. Nord-coreenii rămân o nucă foarte tare şi încă nu le-am ghicit intenţiile.

Oare cred că trebuie să aibă arme nucleare ca să-şi apere independenţa? Sau sunt dornici să renunţe la aceste capacităţi militare în schimbul unui sistem de securitate în care să se simtă confortabil? Mai avem puţin şi vom afla. În momentul de faţă noi cerem ca nord-coreenii să-şi mărturisească toate păcatele, iar ei spun: „Nu ne mărturisim păcatele, dar promitem să nu mai facem." Aşadar, mai sunt nişte negocieri de purtat, însă ne apropiem de realizarea unei abordări comune cu Beijingul în privinţa Coreii de Nord.

Ignatius: Asta-mi aduce aminte de paradoxul lui Zenon, se poate să-ţi tot înjumătăţeşti distanţa până la obiectiv şi să nu-l atingi niciodată. Coreea de Nord a efectuat teste nucleare, posedă arme nucleare şi o cantitate de material fisionabil estimată la 30-40 kg. Oare ar trebui ca noi, americanii, să ne reobişnuim cu ideea că Phenianul va avea una sau mai multe arme nucleare în viitorul previzibil? Oare sunt complet nerealişti cei care speră să-i convingă să renunţe la aceste arme?

Scowcroft: Nicidecum. În primul rând, armele nucleare pe care le au ei funcţionează cu combustibil reprocesat, este vorba de plutoniu. Sunt mult mai greu de manipulat decât cele cu uraniu îmbogăţit. E destul de uşor să faci o bombă cu uraniu, spre deosebire de cea cu plutoniu. Iar testul făcut de ei a fost...

Ignatius: În mare parte un eşec.

Brzezinski: Exact!

Scowcroft: Astfel că nu pot fi siguri că vor reuşi să fabrice o armă utilă. În mintea lor trebuie să se fi strecurat îndoiala.

Ignatius: Zbig, oare administraţia viitoare poate spera să termine treaba şi să obţină plasarea acestor arme nucleare sub control internaţional?

Brzezinski: Cred că ar trebui să continue demersurile, dar totul depinde nu doar de cooperarea chinezilor, ci şi de sud-coreeni. Noul

guvern de la Seul este mult mai reticent în a discuta cu Phenianul decât predecesorul său.

Dacă relațiile intra-coreene se vor deteriora, va fi mai dificil să se obțină o atitudine pozitivă din partea conducerii comuniste. În mod cert însă, administrația viitoare, oricare ar fi aceea, va trebui să continue procesul negocierilor, deoarece este mai bun decât alternativa. Dacă nu vrem să intrăm în război cu Phenianul, este de preferat acest aranjament parțial conform căruia ei au nişte arme, într-adevăr, dar nu se pot bizui pe ele, astfel că ar fi o nebunie să înceapă un conflict militar atomic; ar fi utile cel mult ca ultimă armă de apărare, în nici un caz pentru un atac.

În aceste împrejurări, răbdarea se va dovedi mai roditoare decât orice altă soluție. Nu peste mult timp se va produce schimbarea conducerii din Coreea de Nord. Deocamdată e un regim ereditar, însă am îndoieli că s-ar putea prelungi până la a treia generație. Prin urmare, ne putem aştepta la transformări majore în Coreea de Nord, probabil în următorul deceniu.

* * *

Ignatius: Să ne plasăm punctul de observație ceva departe şi să aducem în scenă Japonia, actuala superputere economică din Asia, care se reface după o lungă criză. S-ar putea spune că succesul major al administrației Bush în materie de politică externă a fost îmbunătățirea simultană a relațiilor cu China şi Japonia. Japonezii se simțeau neiubiți şi excluşi, erau îngrijorați că acordăm o asemenea importanță bunei înțelegeri cu Beijingul încât aveau să rămână pe de lături. Acum se simt în siguranță.

Brent, ai urmărit acest proces îndeaproape. Demersurile au fost pornite de secretarul de Stat Colin Powell şi Richard Armitage, care au plasat chestiunea în centrul politicii externe în primul mandat al preşedintelui Bush, şi au loc şi acum. Cum continuăm de aici? Poate America să ducă mai departe această jonglerie aşa încât să aibă relații bune cu Japonia şi China deopotrivă, fără ca structura să se prăbuşească?

Scowcroft: Eşafodajul poate sta în picioare, deoarece i-am asigurat pe chinezi că japonezii nu sunt o amenințare: conform tratatului de securitate pe care l-am încheiat cu Japonia, această țară nu are nevoie să-şi dezvolte capacitățile militare pentru a se apăra de pericolele

exteme. Lucrul acesta îi linişteşte pe chinezi. Pe japonezi, de cealaltă parte, i-am convins că suntem cu ei, că nu ne-am transferat politica de parteneriat pe continent şi că Japonia va rămâne centrul prezenței noastre în Asia.

Este ca şi cum am merge pe sârmă, cu mare uşurință putem cădea într-o parte sau în cealaltă, dar dacă ne vom menține echilibrul ambele țări îşi vor păstra calmul, sigure că le vom răspunde dacă vor avea nevoie de noi, iar restul Asiei va putea să se dezvolte normal. În lipsa prezenței americane şi a echilibrului furnizat de noi, celelalte state de acolo ar putea considera că trebuie să aleagă între Japonia şi China, tranşare pe care nimeni nu vrea să o facă.

Toți aceşti paşi au fost cumpăniți cu mare atenție. Poate că în unele cazuri, spre finalul Războiului Rece, ne-a mai alunecat piciorul, însă este un sistem acordat cu finețe care funcționează foarte bine. Nu văd de ce n-ar exista în continuare. Alianța de securitate înseamnă enorm atât pentru China, cât şi pentru Japonia.

Ignatius: Zbig, ți-ai exprimat în cel puțin două cărți îngrijorarea că nu acordăm destulă atenție Japoniei, că o lăsăm cumva pe de lături. Mai ai această temere?

Brzezinski: Nu, cred că lucrurile s-au schimbat în ultimii ani... În timpul actualei administrații, compensând lipsurile anterioare, s-a produs un fel de revigorare a conexiunii americano-japoneze pe linia securității globale. Sunt perfect de acord cu ideea expusă de Brent, anume că nu trebuie să alegem între China şi Japonia ca punct de ancorare în Orientul Îndepărtat.

Fără îndoială, China este cel mai important partener al nostru din Asia continentală, în timp ce Japonia ne este cel mai important partener din Oceanul Pacific. Japonia cooperează mai mult cu noi în problemele de securitate internațională, dar îşi extinde cu grijă orizontul, fără a se repezi cu capul înainte. Chinezii încep să procedeze la fel. Acum găsim trupe chinezeşti în misiunile de menținere a păcii din Africa şi alte locuri. În plus, fapt ce mi se pare interesant din perspectivă istorică, atât China, cât şi Japonia evită fenomenul care a mânat puterile europene spre autodistrugere în secolul XX, anume competiția politică amplificată de cursa înarmărilor, ce a dus inevitabil la ciocnire.

China are capacităţi militare de 44 de ani. Până în prezent a practicat o formă minimă de descurajare nucleară. Avem mii de arme aţintite spre China, pe când ea are doar câteva îndreptate asupra noastră şi, implicit, asupra Japoniei.

În acelaşi timp, chinezii au tolerat din partea japonezilor o atitudine militară voit nedefinită. Japonezii au forţe convenţionale destul de restrânse şi se manifestă ca o putere criptonucleară, în sensul că au capacitatea de a obţine arme foarte rapid şi posedă deja sistemele de ghidare şi transport la ţintă.

Prin urmare, ambele puteri acţionează inteligent în ceea ce priveşte asigurarea propriei securităţi, evitând cu mare atenţie să se provoace făţiş. Acest context ne permite să aprofundăm parteneriatul cu China, orientat spre Asia continentală, şi să extindem printr-o viziune globală parteneriatul cu Japonia. Avem acum posibilitatea de a revizui aranjamentele din sistemul internaţional în aşa fel încât ambele ţări să capete o recunoaştere sporită: Chinei i-am putea asigura mai multe drepturi de vot şi funcţii de conducere în diverse instituţii economice şi financiare, iar Japoniei – un loc în Consiliul de Securitate.

Rămâne însă deschisă o problemă foarte importantă, respectiv modul în care se va dezvolta relaţia sino-rusă. Dacă relaţiile noastre cu Beijingul s-ar deteriora, acesta ar putea fi tentat să învie vechea alianţă cu Moscova. Personal, cred că nu e o variantă foarte probabilă, aşa că ar trebui să acordăm atenţie chestiunii alternative: oare relaţia dintre Rusia şi China va fi stabilă în decursul timpului? Dacă vă uitaţi la graniţa dintre cele două ţări, parametrii demografici şi cererea de resurse naturale conferă un aspect nefiresc hărţii acestei regiuni. De o parte a frontierei se află un spaţiu enorm, la fel de mare ca tot restul Asiei, locuit de 35 de milioane de oameni. Pe partea cealaltă se găseşte restul Asiei, locuit de trei miliarde şi jumătate de oameni, dintre care un miliard şi jumătate evoluează spectaculos, devenind mai bogaţi, mai puternici, mai moderni. Cât poate dura această situaţie?

Ignatius: Păi, ruşii s-ar putea transforma într-o Arabie Saudită. Pot vinde energia cu care să se alimenteze cele trei miliarde de maşini.

Brzezinski: Dar ce se întâmplă dacă resursele energetice se vor epuiza în douăzeci de ani, cum se tem anumite companii petroliere?

Ignatius: Planeta s-ar confrunta cu probleme mult mai grave.

Sunt frapat că amândoi, în discuția despre Asia, ați prezentat o politică americană ce implică, în termenii lui Brent, o lume deschisă. Ca să reiau exprimarea lui Zbig, am încercat să evităm legăturile prea strânse în sfera securității. Am încercat să evităm alegerile decisive de genul fie Japonia, fie China. Mi se pare şocant deoarece concepția aceasta contrastează acut cu politica americană în Orientul Mijlociu, unde facem întotdeauna alegeri de tipul acesta, iar un sistem deschis ni se pare intolerabil.

Brzezinski: Nu e întâmplător.

Ignatius: Mă întreb dacă vom fi capabili să menținem această deschidere, această abordare a problemelor asiatice care, aşa cum ați spus amândoi, s-a soldat cu un succes real.

Brzezinski: Aş dori să intervin aici pentru că ai pus degetul pe rană. Lucrul extraordinar în legătură cu Orientul Îndepărtat este că ne-am putut modela politicile în urma unei analize largi a interesului național. În Orientul Mijlociu, politicile noastre sunt foarte vulnerabile la presiunile şi disensiunile interne. Gândiți-vă la doctrina care ne-a făcut să ne împotmolim într-o asemenea măsură în această regiune.

Ignatius: Da, dar Taiwanul era o putere externă reprezentată de un lobby foarte puternic, lobby-ul chinezesc, care s-a străduit din răsputeri să-şi impună preferințele în cadrul guvernului de la Washington.

Brzezinski: N-a fost destul de puternic.

Ignatius: Şi a dat greş.

Brzezinski: Exact.

Ignatius: Dar asta nu înseamnă că nu s-a dat de ceasul morții ca să reuşească.

Brzezinski: Ar fi interesant dacă s-ar constitui un lobby chinezesc enorm care să nu reprezinte însă Taiwanul, ci partea continentală.

Nu ştiu de ce, nu se întrevede conturarea unui lobby japonez, însă există deja un lobby chinezesc în stare incipientă. Întâmplător, se manifestă tot mai energic şi lobby-ul rusesc, acţionând nu pe baza tradiţională a aducerii de voturi, ci exclusiv pe baze financiare.

Ignatius: Brent, crezi că putem menţine această structură deschisă?

Scowcroft: Da, sunt optimist. Am vorbit despre China şi Japonia, dar în Asia mai sunt şi alţi jucători. ASEAN pune mare preţ pe independenţa sa, pe păstrarea unei poziţii din care să poată negocia avantajos cu restul lumii. La sud avem Australia, un aliat fidel al Statelor Unite. La vest avem India, un actor nou în Asia de Est. Toate acestea – China, Japonia, India, Australia şi ASEAN – pot întreţine relaţii deschise şi flexibile.

Acum se privesc cu mare suspiciune, dar sentimentul acesta poate fi temperat de prezenţa noastră, deoarece în Asia, spre deosebire de alte părţi ale lumii, nu suntem priviţi ca o superputere care-şi urmăreşte numai obiectivele naţionaliste înguste, ci ca o prezenţă stabilizatoare în regiune. În plus, aceasta e tendinţa generală la nivel mondial, vechile alianţe restrânse, între anumite ţări contra altora, par de domeniul trecutului.

Brzezinski: Acesta e un aspect foarte important şi cred că ar fi util să-l dezvoltăm. În Asia avem esenţialmente trei puteri dominante, Statele Unite, Japonia şi China, care au drept trăsătură comună dorinţa de stabilizare. Dacă ne întoarcem la discuţia din capitolul anterior, în aria pe care am denumit-o Balcanii globali, Statele Unite joacă un rol destabilizator. India este preocupată de conflictul său cu Pakistanul şi, cu siguranţă, nu are capacitatea de a echilibra lucrurile, chiar dacă, pe de altă parte, nu încearcă să agraveze situaţia. Iranul însă constituie o forţă perturbatoare. Este o configuraţie complet diferită.

De aceea cred că, per total, Orientul Îndepărtat are o soartă promiţătoare. Noi putem juca un rol constructiv şi ceilalţi pot interacţiona cu noi, pe când în Orientul Mijlociu clocotesc potenţiale conflicte globale distrugătoare. Acolo, dacă facem o greşeală gravă, riscăm să plătim enorm, aşa cum, într-o anumită măsură, am plătit deja în Irak.

Ignatius: Noi plecăm de la premisa că statul chinez se va transforma în direcția dorită de noi, democratizându-se, însă mulți actori de pe scena mondială găsesc multe aspecte pozitive la autoritarismul Beijingului. Adoptarea democrației de către Rusia a provocat haos şi a adus țara în pragul ruinei economice în anii '90, pe vremea lui Elțîn, iar comunitatea internațională nu mai vrea să vadă aşa ceva. Când mă duc în Iran, autohtonii îmi spun: „Ne-ar plăcea să fim precum China. Ne-am dori să avem stabilitatea ei, să cunoaştem o creştere economică asemănătoare." În plus, se manifestă o anumită suspiciune față de democrație. Care este probabilitatea ca restul lumii să se uite la China şi să declare: „Credem că o doză sănătoasă de autoritarism este exact ceea ce trebuie"?

Scowcroft: Nu mă îngrijorează chestia asta. În primul rând, nu cred că vreo democrație o să se transforme în dictatură numai de dragul avantajelor economice. Privind la dezvoltarea Chinei, nu e nici o îndoială că a avut un guvern foarte autoritar care a reuşit cu brio să modernizeze economia.

Ruşii, în schimb, mai întâi şi-au modernizat sistemul politic, l-au făcut mai democratic, şi, drept urmare, nu au avut suficientă putere la centru pentru a transforma economia. India e alt caz interesant. Ea devine o mare putere economică, însă cumva fără să o vrea neapărat. Imediat după independență, cei mai mulți membri ai elitei indiene fuseseră educați în Anglia în paradigma economiei marxiste şi aveau o orientare socialistă. În consecință, guvernul nutreşte chiar şi acum o anumită suspiciune reziduală față de spiritul întreprinzător. Cu toate acestea, se descurcă foarte bine. Nici modelul chinezesc nu şi-a încheiat evoluția, se rafinează permanent, aşa cum am discutat deja. Unul dintre avantajele unui sistem autoritar este posibilitatea avansării într-un ritm dezlănțuit. Se poate însă ca direcțiile de înaintare alese să fie foarte primejdioase.

Brzezinski: Acesta este un element esențial. Nu mă îngrijorează prea mult țările care au decis să imite modelul chinezesc. Dacă studiem experiența colectivă a țărilor în care dezvoltarea economică inteligentă a pornit de la vârf într-un cadru autoritarist, observăm imediat că apariția succeselor economice generează presiuni de democratizare.

Gândiţi-vă la Coreea de Sud. Până acum vreo douăzeci de ani nu se putea numi în nici un caz o democraţie, dar reuşitele economice au deschis calea pentru instaurarea unui regim democratic.

Într-un anumit fel, aici se încadrează şi Japonia. Restauraţia Meiji a fost un sistem axat pe inovaţia economică şi tehnologică şi organizat dinspre vârf spre o bază care a creat condiţiile iniţiale pentru măsurile luate de noi după război. Aşa s-a ajuns la o democraţie puternică.

Şi Taiwanul a avut la început un sistem autoritarist – nu foarte diferit, de fapt, de cel chinez în ceea ce priveşte dezvoltarea economică. Guvernul a promovat spiritul întreprinzător în mediul rural, afacerile de mică amploare, după care a permis liberalizarea. Dezvoltarea economică a luat avânt şi democraţia a urmat cu paşi repezi.

Uitaţi-vă şi la China însăşi. Marile dezbateri din sânul conducerii comuniste de astăzi nu se referă atât la opţiunile economice fundamentale cât la modul în care se poate democratiza sistemul fără producerea unei explozii. Nu poţi să comprimi prea mult, dar nici nu poţi să deschizi robinetul dintr-o dată. Nu ştiu dacă Beijingul va evita explozia, însă e cert că dezvoltarea economică, un succes incontestabil pentru majoritatea chinezilor, creează presiuni tot mai intense în vederea democratizării. În această lume interactivă, este probabil ca presiunile să fie accentuate de forţele externe.

Ignatius: Credeţi că noi, ca americani, ne vom simţi bine într-o lume în care alte ţări, mai ales China, dar şi multe dintre statele care privesc admirativ la succesele sale, aleg un alt punct de echilibru între libertate şi ordine? Chinezii au înclinat balanţa înspre ordine mult mai mult decât am face-o noi.

Iar poporul chinez pare să accepte fără probleme. Când călătoresc în China şi pun întrebări despre versiunea epurată a motorului Google care exclude informaţiile inacceptabile din punct de vedere politic, atitudinea chinezilor este: „Ce mare brânză?“ Sunt dornici să accepte restrângerea posibilităţilor de căutare pe Google dacă li se oferă şansa unui apartament confortabil sau chiar a unei maşini noi. Este o manieră de ordonare a lumii fundamental diferită de aceea a noastră; o putem tolera?

Scowcroft: Ce înseamnă asta pentru chinezul de rând? Că se îndreaptă în direcţia corectă, aş zice eu. Acum douăzeci de ani n-ar fi

putut da căutare pe Google nici dacă motorul de căutare ar fi existat. Cred că este o întrebare fascinantă la nivel academic, dar în practică nu putem face prea multe. Gândiți-vă câte modele de evoluție se întâlnesc pe glob. Singapore este un model foarte neobişnuit. Zimbabwe este un model de cu totul alt gen. Țările şi culturile îşi găsesc propria cale şi profită de calitățile lor specifice, dar, căutând exemple pe harta lumii, nu cred că sunt multe care să spună, în momentul actual, „mai degrabă aş trăi în China decât în Statele Unite."

Ignatius: Aşadar, n-ar trebui ca modelul chinezesc, aplecat mai mult spre autoritarism şi ordine, să ni se pară o amenințare sau un exemplu ce ar putea îndepărta aspirațiile restului lumii de idealurile noastre?

Brzezinski: Dacă statul chinez stimulează apariția unor Chine în miniatură în alte părți, nu rezultă obligatoriu că aceste țări care-i imită pe chinezi ne vor fi mai ostile decât cele care urmează modelul american. Nu cred că există o legătură cauzală.

În al doilea rând, în foarte multe țări nu se pune problema alegerii între autoritarism şi democrație, ci între dezvoltarea stabilă cu un control dinspre vârf spre bază şi libertatea haotică, profund perturbatoare pe plan economic. Nu sunt sigur că gama de opțiuni e cea mai fericită.

Uitați-vă la Egipt, la populația sa şi la Frăția Musulmană. Dacă Egiptul ar trece acum, pe nepusă masă, la democrația în stil american, ar fi stabil din punct de vedere politic? Ar fi stabil din punct de vedere economic?

Ignatius: Cred că orice cunoscător al Egiptului ar răspunde negativ, s-ar instala un haos complet. Acum multă vreme am citit un eseu impresionant intitulat „Hidropolitica Nilului"; teza era că o societate bazată pe revărsarea anuală a unui fluviu şi a râurilor trebuie să fie extrem de bine organizată. Are nevoie de o autoritate centrală puternică. Iar noi le împingem în fața ochilor modelul unei societăți construite pe terenuri fertile nesfârşite. Evident, Egiptul n-o să arate niciodată ca America.

Scowcroft: Putem agrava problema şi mai mult dacă vom încerca să dezvoltăm ideea comunității democrațiilor şi vom împărți lumea

în democraţii şi nedemocraţii. Cred că ar fi o direcţie foarte periculoasă.

Ignatius: Dar, Brent, nu e tocmai aceasta direcţia urmată de preşedintele Bush? Unele dintre discursurile sale despre democraţie îl fac pe Woodrow Wilson să pară de-a dreptul cinic. În plus, el universalizează forma noastră specifică de democraţie. Înţeleg că în opinia amândurora tipul acesta de retorică, împărţind lumea între democraţii şi nedemocraţii, cum spunea Brent, este o greşeală.

Scowcroft: Ar trebui să explicăm întregii lumi că, în viziunea noastră, democraţia este singura cale de urmat şi că suntem pregătiţi să-i ajutăm pe toţi cei care vor să o îmbrăţişeze, însă nu trebuie să încercăm s-o impunem cu forţa. Ar trebui să-i încurajăm şi să-i sprijinim pe cei care vor să imite părţile bune ale democraţiei noastre.

Atunci când am încercat s-o exportăm, rezultatele au fost amestecate. În Filipine a fost un succes. În Irak, eşecul este evident. Şi tocmai acesta a fost unul dintre motivele anunţate pentru intervenţie. Cred că trebuie să susţinem democraţia, nu să încercăm impunerea ei.

Ignatius: Chinezii nutresc şi ei dorinţa de deschidere şi mulţi sunt nemulţumiţi că nu primesc o felie din această prăjitură minunată pe care o mănâncă tot restul lumii. Ce vom face în acel moment – cu siguranţă inevitabil – când vor ieşi în stradă, aşa cum au făcut-o în Piaţa Tiananmen în 1989, cu zecile de mii, sau chiar cu milioanele? Ce se întâmplă dacă guvernul chinez intră în panică, la fel ca în Piaţa Tiananmen, şi scoate trupele în calea demonstranţilor, iar tinerii sunt hotărâţi să provoace o confruntare, şi soldaţii deschid focul? Vor muri o sumedenie de copii. Fără îndoială, vom fi întrebaţi ce avem de gând să facem. Care e răspunsul?

Scowcroft: Ar fi o criză teribilă şi o problemă umanitară foarte gravă. E foarte greu să navighezi în apele vijelioase ale unei crize de felul acesta. Eram la Casa Albă în timpul manifestaţiilor din Piaţa Tiananmen. Le-am aplicat sancţiuni chinezilor, e adevărat, mai ales pe plan militar, însă i-am contactat rapid şi le-am spus: „Nu ne place deloc ce-aţi făcut. Nu suntem de acord. Dar relaţia noastră este atât

de importantă şi pentru noi, şi pentru voi încât trebuie să găsim o cale de ieşire." A durat destul de mult, dar am salvat relația, plătind prin înrăutățirea imaginii noastre în ceea ce priveşte apărarea drepturilor omului.

Ignatius: Te-ai gândit vreodată, Brent, că dacă ai fi făcut altă alegere ai fi putut destabiliza sistemul comunist în aşa măsură încât să nu se mai poată reface? Şi că am fi putut asista la o transformare ca acelea din Uniunea Sovietică şi Europa de Est?

Scowcroft: Nu, nu credeam că aşa ceva s-ar putea întâmpla. Ceea ce s-a petrecut în Uniunea Sovietică şi în Europa de Est nu a fost o revoluție, ci o evoluție pe care noi am sprijinit-o într-un ritm care să nu provoace, din partea Moscovei, o intervenție militară.

Ignatius: Zbig, ce-ai face când tinerii vor ieşi pe stradă, iar trupele chineze se vor năpusti asupra lor?

Brzezinski: Poziția mea ar depinde mult de ceea ce-aş vedea la manifestanți. Cred că succesul unei mişcări prodemocratice are la bază un cuvânt care, odinioară, era foarte cunoscut pe întregul glob.

Cuvântul acesta este „solidaritate". Trăsătura cu totul aparte a mişcării anticomuniste „Solidaritatea" din Polonia a fost faptul că în stradă n-au ieşit numai studenții. Studenții au protestat de multe ori. Au ieşit la Ciudad de Mexico, în 1968, şi au fost secerați. Au ieşit în Piața Tiananmen, în 1989, şi au fost secerați. Dar unde era restul societății? Unii au manifestat simpatie, alții indiferență, alții ostilitate.

Cheia succesului democrației din Polonia a fost solidaritatea intelectualilor şi a clasei muncitoare. Toți îşi însuşiseră idealurile democratice, erau hotărâți să creeze o democrație. În plus, îşi doreau o tranziție paşnică – model preluat, în diferite moduri, de Revoluția Portocalie din Ucraina sau Revoluția Trandafirilor din Georgia.

Aici avem o învățătură importantă. Democrația este un proces de creştere, de cultivare, care nu poate fi instituționalizat doar pe baza unor forțe sociale relativ izolate, ci trebuie să reflecte o anumită maturitate socială. În mod clar, membrii Solidarității poloneze nu aveau acelaşi nivel intelectual. Lech Walesa era un lider foarte simplu, dar cu o intuiție ieşită din comun. Aveai însă şi oameni sofisticați, care înțelegeau democrațiile, precum profesorul Bronislaw

Geremek. Îi aveai pe foştii comunişti care-şi dăduseră seama că marxismul e o înşelătorie şi-şi revizuiseră concepţia asupra lumii. Exista o colaborare reală între muncitori, intelectuali şi ţărani.

Aşa se produce paşnic democratizarea. Dacă studenţii vor ieşi pe străzile din Beijing, voi face tot ce pot ca să le explic liderilor chinezi că trebuie să reacţioneze cu mare reţinere. Oricum, trebuie să se facă eforturi pentru evitarea vărsării de sânge.

Pe de altă parte, mă voi uita foarte atent ca să văd dacă muncitorii şi ţăranii participă la proteste. Au cumva o doctrină unificată care să-i ghideze înspre instaurarea democraţiei?

Ignatius: Măsurăm posibilitatea de succes a unei mişcări democratice în funcţie de disponibilitatea armatei de a deschide focul în aceste situaţii.

Brzezinski: Armata este întotdeauna foarte conştientă de ţinta pe care o are în bătaia puştii.

Ignatius: Într-adevăr, dacă simte că e un segment relativ mic al societăţii va trage.

Brzezinski: Mai ales dacă e vorba de un segment privilegiat.

Ignatius: Este frapant, la ţările în care au avut succes aceste revoluţii prin solidaritate, faptul că, în multe cazuri, armata a refuzat să deschidă focul, chiar dacă i s-a ordonat să o facă.

Brzezinski: Exact.

Ignatius: Şi cred că asta vine în sprijinul argumentului tău. Ar fi însemnat să tragă în toată societatea, lucru pe care nu voiau să-l facă. Armatele sunt alcătuite din reprezentanţii poporului şi nu vor ataca poporul.

Scowcroft: Depinde de gradul de maturizare al societăţii.

* * *

Ignatius: N-am vorbit prea mult despre India, iar asta e o caracteristică a discuţiilor de politică externă. Această democraţie enormă

şi tot mai prosperă din inima Asiei de Sud pur şi simplu nu ajunge pe ecranele americane de radar. Ne îngrijorează Orientul Mijlociu, ne îngrijorează China şi Japonia, dar cel mai adesea uităm de India.

Administraţia Bush s-a străduit din răsputeri să înnădească o nouă relaţie strategică cu India, să-i recunoască în fine statutul de putere nucleară, să-i integreze spectaculosul program de înarmare nucleară în tratatul de neproliferare. Credeţi că a fost o atitudine înţeleaptă? Şi a fost ea încununată de succes?

Spre surprinderea mea, indienii par, în momentul în care discutăm, să nu-şi dorească parafarea tratatului. Acordul le este foarte favorabil, dar naţionalismul îi împiedică să semneze. Zbig, de ce se comportă aşa? Ce se întâmplă cu India?

Brzezinski: Păi, indienii sunt nişte clienţi foarte dificili, şi nu de azi, de ieri, ci de cincizeci de ani încoace. Cu siguranţă, n-au fost de mare ajutor în timpul Războiului Rece. N-au fost de mare ajutor nici în timpul războiului din Afganistan. Nu e clar cât de utili sunt acum, deoarece îi interesează, evident, să limiteze influenţa Pakistanului în Afganistan, ceea ce îi împinge pe pakistanezi spre acţiuni nechibzuite. Lucrul acesta e îngrijorător.

În al doilea rând, nu-mi place deloc acordul nuclear pe care l-am semnat cu India. Sunt de părere că legalizăm ceea ce s-ar putea numi proliferare preferenţială şi selectivă. Excluderea celor 14 reactoare pe care le posedă ei din sistemul internaţional de control are implicaţii foarte importante, inclusiv pentru balanţa militară din Orientul Îndepărtat. Dacă indienii îşi vor mări considerabil arsenalul nuclear, oare chinezii îşi vor păstra atitudinea de descurajare nucleară minimală? Nu cred că am analizat suficient efectele strategice ale acestor demersuri.

Ignatius: Brent, administraţia socoteşte acordul o realizare extraordinară.

Brzezinski: Din ce motiv?

Brent Scowcroft: Aşa e, sunt foarte mândri de el.

Ignatius: Pentru că oferă prilejul de a încheia o alianță strategică cu o viitoare superputere economică din Asia care este deopotrivă şi o democrație.

Brzezinski: O alianță împotriva cui?

Ignatius: Împotriva nimănui. Era, din nou, un joc cu sumă pozitivă care pornea de la premisa că aceste două mari democrații, Statele Unite şi India, îşi vor unifica obiectivele şi-şi vor lăsa la o parte disensiunile. Cât de bine a ieşit în realitate? Pe Zbig îl văd foarte sceptic.

Scowcroft: Nu cred că a ieşit bine. În cel mai bun caz, semnarea acordului a fost prematură. Nu ştiu ce raționamente au stat la baza acestui elan emoțional în favoarea Indiei. Poate că, întrucât nu mai beneficiau de sprijinul Uniunii Sovietice, indienii erau pur şi simplu disponibili. Se poate să fi fost şi unele calcule privind necesitatea de contrabalansare a creşterii Chinei. N-am idee, dar, după cum se vede, am strâns India într-o îmbrățişare foarte afectuoasă. S-a vădit deja că această atitudine a generat consecințe negative în Pakistan, şi plătim pentru ea chiar în clipa de față.

Brzezinski: Poate că în rândul celor care au susținut acordul se manifesta sentimentul antimusulman, cine ştie?

Scowcroft: Se poate, n-am nici o certitudine. Din perspectiva indienilor, e clar că aveau nevoie de alți parteneri decât Rusia. Cu toate acestea, nu s-au investit pe deplin în relația cu noi, un motiv plauzibil fiind acela că nu vor să fie ca o bărcuță în siajul pachebotului american, când una dintre variantele de care dispun este preluarea rolului conducător în lumea în curs de dezvoltare. Şi, aşa cum am văzut în discuțiile Rundei Doha, îşi iau rolul acesta foarte în serios.

Prin urmare, avem de-a face cu o situație foarte complicată ce evoluează rapid. În opinia mea, e bine totuşi că avem acest acord nuclear. Semnarea lui a fost prematură, ca să nu spun mai mult, dar relația cu India este o chestiune mult mai profundă.

Ignatius: Considerați amândoi că India este o forță esențialmente benignă? Ne concentrăm asupra miracolului economic chinezesc,

dar unii afirmă că nu ne uităm unde trebuie. Țara care va ajunge să domine pe plan tehnologic şi să intre într-o reală competiție cu noi este India, nu China. Creşterea spectaculoasă a Indiei are cumva un revers nociv?

Brzezinski: Aş zice mai degrabă că e vorba de o vulnerabilitate, nu de nişte fenomene maligne. Ca democrație, India reprezintă un succes remarcabil, dar înşelător. Inegalitățile sociale din India sunt mult mai acute decât cele din China. Sărăcia, în păturile inferioare ale populației, este mult mai dramatică. Situația este încă foarte gravă. Indienii sunt mult în urma chinezilor în ceea ce priveşte dezvoltarea unui sector urban modern şi chiar a sistemului de transport.

O a doua problemă este analfabetismul, care afectează mult mai multe femei în India – aproape 50% – decât în China. La bărbați proporția e ceva mai mică, dar tot la un nivel uluitor pentru o țară care aspiră la rolul de pionier într-ale tehnologiei.

Mai e şi al treilea aspect, care plasează iarăşi India într-o comparație defavorabilă cu Republica Populară Chineză. Populația Chinei este, în proporție de 90%, de etnie Han. India are o diversitate etnică semnificativă, ca să nu mai vorbim de componența religioasă. Acolo trăiesc 180 de milioane de musulmani, cred că sunt mai mulți musulmani în India decât în Pakistan.

Gândiți-vă la ce se va petrece când masele se vor alfabetiza şi vor deveni active politic. Asta nu s-a întâmplat deocamdată. Sistemul funcționează pe baza partidelor politice dinastice moştenite de la stăpânirea colonială britanică; tradiția democratică este reală, dar masele pot fi orientate uşor într-o direcție sau în alta. Atunci când masele vor fi motivate de preferințele personale sau de grup, resentimentele etnice, fobiile religioase şi nemulțumirile sociale, India ar putea deveni un loc foarte agitat.

* * *

Ignatius: O să reduc acum luminozitatea portretului pe care i l-am făcut Asiei de Est. Îmi întemeiez argumentația pe ştiințele economice: China aflată în ascensiune şi Japonia, deja foarte puternică, au finanțat, într-o măsură tot mai mare, consumul american. Am cheltuit şi cheltuim mult mai mult decât producem. Chinezii şi Japonezii ne-au creditat ca să ne acoperim enormul şi crescândul deficit comercial, iar acum le suntem datori cu nişte sume exorbitante, astfel

că suntem foarte vulnerabili la orice schimbare a stării de spirit de la Beijing.

Întrucât dețin peste un trilion de dolari din datoria noastră externă, chinezii sunt într-o poziție de forță; cum economia Statelor Unite se îndreaptă spre o perioadă foarte dificilă, mă întreb dacă americanii nu vor ajunge să descopere de o manieră brutală nivelul la care ne-am îndatorat către aceste puteri economice din Asia de Est. La fel, mă întreb dacă, în perioada când vom lua măsuri pentru a ne reechilibra situația economică, nu vor apărea unele fricțiuni de amploare.

Nu cu mult timp în urmă, oamenii distrugeau cu pickhammer-ele automobilele japoneze în oraşele din Michigan în care marile uzine auto sufereau din cauza concurenței externe. Urmează oare o perioadă în care mânia stârnită de îndatorarea uriaşă şi de dependența de superputerea chineză va constitui o problemă foarte importantă şi dureroasă?

Scowcròft: Mă îndoiesc că se va întâmpla asta, din două motive. Mai întâi, deşi au peste un trilion de dolari în bonuri de tezaur americane, chinezii nu le pot folosi ca armă împotriva Statelor Unite fără a-şi distruge propria avuție. Într-un fel, situația aceasta ne face parteneri. Depindem unii de alții.

În al doilea rând, afacerile internaționale trec de la modelul vertical – la modă când zdrobeam noi maşinile japoneze – la modelul orizontal, în care vehiculele aşa-zis japoneze sunt fabricate în Carolina de Sud, astfel că la un moment dat nu va mai avea sens să vorbim despre automobile „americane“ sau „japoneze.“

Şi fondurile suverane ne stârnesc o anumită teamă, dar, într-un sens, ele sunt un vehicul pentru reechilibrarea economiei mondiale evitând catastrofa unei crize profunde. Ele păstrează caracterul lichid al economiei mondiale. Nu cred că ştim cum să tratăm toate aceste forțe noi, dar în opinia mea sunt nişte forțe stabilizatoare care pot chiar să compenseze şocurile din economiile naționale. Atenție însă, nu sunt economist.

Ignatius: Zbig, crezi că ar putea apărea o reacție americană periculoasă la îndatorarea crescândă şi dependența de Asia de Est? S-ar putea produce nişte consecințe dramatice?

Brzezinski: Presupun că da. La nivel simbolic, situația este chiar şi mai gravă, deoarece finanțăm războiul din Irak cu banii împrumutați de la asiatici. Acesta este primul război pe care-l finanțăm luând cu împrumut de la alții în loc să plătim singuri.

Scowcroft: Nu, e al doilea.

Brzezinski: Al doilea? Care a fost primul?

Scowcroft: Primul Război din Golf.

Ignatius: Păi atunci n-am împrumutat. Ne-au dat cecuri.

Scowcroft: Au donat.

Brzezinski: Voi ați fost deştepți atunci, pentru că...

Ignatius: I-ați pus pe aliați să scoată banii pe loc.

Brzezinski: Voi ați creat coaliția din care au făcut ei parte, pe când acum, în Irak, suntem singuri. Multe depind însă de felul în care se va comporta viitorul preşedinte. Cred că una dintre misiunile sale importante va fi educarea publicului american în privința noilor realități globale.

Am impresia că populația trăieşte într-un fel de nirvana. Americanii habar n-au ce se întâmplă pe planeta lor. N-au idee cum s-au transformat relațiile financiare, economice şi politice şi în ce măsură depindem acum de o relație bună, stabilă şi inteligentă cu Orientul Îndepărtat, mai ales cu China şi Japonia. Pot înțelege furia muncitorilor care-şi pierd slujbele din cauza concurenței externe, dar ura nu se îndreaptă contra asiaticilor neapărat; la un moment dat s-a manifestat şi împotriva mexicanilor.

Mânia aceasta este oarecum de înțeles dacă ne gândim că nu am făcut destul pentru a pregăti țara în vederea acestor schimbări şi n-am încercat să gestionăm consecințele pe care le au fenomenele respective asupra diverselor sectoare ale societății prin programe de recalificare a forței de muncă în conformitate cu cerințele noii economii. Cu alte cuvinte, n-am luat suficient în serios efectele sociale

ale inovaţiilor tehnologice şi imperativul transformării tehnologiei în emblema rolului economic global al Americii.

Acesta este domeniul în care viitorul preşedinte va trebui să-şi exercite influenţa. În prezent, aliaţii fireşti ai Statelor Unite sunt Europa, care este în acelaşi timp un concurent, şi câteva ţări din Orientul Îndepărtat, în principal Japonia, China, Coreea de Sud, care contează tot mai mult pe plan economic, şi alte state mai mici. Noul preşedinte coreean vorbeşte fără reţineri despre rolul economic global al ţării sale. Cu vreo 50 de milioane de locuitori, Coreea de Sud devine un jucător semnificativ. Am semnat recent un acord de liber schimb cu Seulul. Este important faptul că aceste relaţii se bucură de sprijinul opiniei publice. Suntem o democraţie, dar starea de spirit a populaţiei se schimbă în funcţie de problemele imediate şi poate fi influenţată drastic de temeri şi ignoranţă, astfel că intervenţia preşedintelui se impune.

Scowcroft: Trebuie spus că până acum n-am văzut, la nivelul conducerii, gesturi utile în acest sens; de pildă, reacţia la înrăutăţirea situaţiei economice din Statele Unite a constat în propunerea impunerii de tarife asupra bunurilor provenite din China şi alte ţări. Aceasta este o parte a problemei.

Ignatius: Dacă o ţară insistă să cheltuiască mai mult decât produce şi mai e şi nemulţumită de consecinţele pe care le atrage ajutorul acordat de străini... Ceva nu e în regulă.

Scowcroft: Exact asta vreau să spun. Zbig vorbea despre educarea populaţiei americane; este o necesitate reală. Nu s-au făcut eforturi prea mari pentru a-i educa pe locuitorii acestei ţări în vederea acomodării cu situaţia actuală, ba dimpotrivă.

Ignatius: Să revenim la subiectul cu care am început, ascensiunea fenomenală a Asiei şi, în special, a Chinei. Este corect să spunem că ajustarea la această transformare extraordinară va schimba în mod obligatoriu Statele Unite? Că, în anumite privinţe, vom deveni o cu totul altă ţară? Conform unei butade rostite frecvent, viitorul vorbeşte limba chineză. E o exagerare, dar în viitor rolul nostru va trebui să fie întrucâtva diferit, nu-i aşa, Zbig?

Brzezinski: Mda, dar în trecut am fost capabili să ripostăm. Ne-am transformat cu mare succes dintr-un pionier industrial, un inovator industrial, o putere eminamente industrială într-un stat furnizor de servicii. Cred că următoarea întrebare este dacă putem să devenim un pionier în domeniul tehnologiilor. Putem oare să ne construim economia pe baza creației și inovației? Dacă da, vom supraviețui. Dacă nu, vom semăna cu Marea Britanie de dinaintea imboldului inovator aplicat de Thatcher. Alternativa este să devenim o țară plină de ruine industriale.

Scowcroft: Zbig a pus degetul pe rană. Trebuie să înțelegem că lumea de astăzi este mult mai interdependentă decât în trecut, iar caracteristica aceasta nu face decât să se accentueze. Trebuie să ne integrăm economia în această rețea. Vom depinde în mai mare măsură de alții pentru anumite lucruri. Noi, americanii, avem o aptitudine aparte, anume capacitatea de a folosi știința și tehnologia pentru aplicații practice. Este vorba, după cum spune și Zbig, de inovație. În prezent avem tendința să acaparăm totul, să impunem controale asupra exporturilor, crezând că suntem în centrul tuturor proceselor, când, de fapt, ceea ce trebuie să facem este să ne menținem în frunte. Dacă ne vom elibera energiile, talentul nostru nativ de a prelua idei și a le transforma în produse practice se va putea manifesta plenar. La asta suntem noi buni.

Brzezinski: Și nu trebuie să uităm că, în această epocă interactivă, xenofobia este un fenomen psihologic de retardare.

Ignatius: Ce vrei să spui?

Brzezinski: Oamenii care, din cauza lipsei de inovație, erau condamnați să fabrice mașini proaste și care, așadar, nu puteau concura cu o țară producătoare de mașini foarte bune, s-au refugiat în aversiunea față de țara respectivă. Dacă nu ești la fel de bun ca un concurent, trebuie să găsești o modalitate de a sări peste el. Dacă vrem să fim primii trebuie să punem accentul pe acest aspect.

Ignatius: Trebuie să observ că din discuția noastră despre Asia se degajă o idee centrală, anume nevoia de deschidere, de flexibilitate,

de suplețe în atitudinea față de țările de acolo. Brent, oare conducerea politică de la Washington îşi va putea menține un comportament deschis, flexibil, suplu în următorii ani care, cu siguranță, vor fi dificili, țara fiind supusă unor presiuni enorme? Va exista impulsul firesc de a întreba cine e de vină. Cum ne pot ajuta liderii să ne păstrăm această flexibilitate esențială?

Scowcroft: Nu cred în nici un caz că Statele Unite şi-au epuizat energiile sau că ar fi o putere în declin. Suntem încă plini de vigoare şi optimism, însă cheia de boltă o constituie *leadership*-ul. Dezbaterea actuală se concentrează asupra capilarelor, când ar trebui să se ocupe de artere. Avem nevoie de o discuţie mai profundă despre problemele cu adevărat importante. Ce se petrece pe glob? Şi cum reacționăm la evenimente, cum ne păstrăm locul fruntaş, cum cooperăm cu noile puteri în loc să ne opunem ori să ne prefacem că nu se întâmplă nimic? Nu se vorbeşte despre aceste chestiuni.

Sunt convins că poporul american poate reacționa foarte bine şi că viitorul nostru poate fi strălucit, dar trebuie să luăm inițiativa, să avem grijă de cei pe care dezvoltarea tehnologică şi economică i-a lăsat în urmă. Avem resursele necesare şi ne putem păstra poziția de lider. Dar dacă, în loc să adoptăm schimbarea care se petrece oricum, vom încerca s-o împiedicăm prin tarife vamale şi alte măsuri restrictive, pur şi simplu vom fi lăsați în urmă.

Brzezinski: În secolul XX, Europa a reprezentat pentru noi principala provocare – pace sau război? – astfel că a trebuit să ne focalizăm atenția în acea direcție. În secolul XXI, Asia reprezintă problema concurenței sau declinului. Este o provocare diferită, mai ales că, asemenea lui Brent, cred că nu vom avea parte de o ciocnire militară cu China în stilul secolului trecut. Chestiunea este incredibil de complexă, însă nu are acelaşi nivel calitativ. Dacă vom riposta inteligent la provocarea asiatică, ne va fi foarte bine, dar dacă ne vom ascunde într-un soi de adăpost xenofob, într-o comunitate a fricii închisă cu garduri înalte, vom pierde.

Ignatius: Zbig, ți-ai exprimat în cea mai recentă carte, *A doua şansă*, temerea că Statele Unite vor rămâne în urmă din punct de vedere intelectual într-o lume care cunoaşte o trezire globală. Fenomenul acesta este vizibil mai ales în Asia, unde se observă o îmbunătățire

uluitoare a nivelului de trai, a posibilităților și aspirațiilor populației. Erai îngrijorat că suntem depășiți în ceea ce privește sistemul educațional și modul în care liderii noștri discută cu cetățenii. Vrei să detaliezi ideea aceasta, că poporul american trebuie să-și creeze singur oportunități? Că trebuie să accepte și să adopte schimbările care s-au produs pe glob?

Brzezinski: Avem un paradox aici. Suntem țara cu cea mai mare implicare globală și, totuși, parohialismul opiniei publice de la noi se află pe unul dintre primele locuri din lume. În parte pentru că suntem o mare putere, în parte pentru că avem încredere în noi, în parte pentru că nu am avut nevoie de nimeni atâta vreme, în parte pentru că n-am fost invadați niciodată până la 11 septembrie 2001.

În consecință, cred că americanii sunt mai bine informați despre producțiile TV decât despre evenimentele mondiale importante. Starea aceasta de lucruri nu mai poate continua. Cum vom putea realiza reformele necesare pe plan intern ca reacție la provocările externe dacă n-avem habar în ce constau aceste provocări?

Ignatius: Brent, ce părere ai despre americani? Exceptându-i pe liderii noștri, ne ridicăm oare la înălțimea situației?

Scowcroft: E prea devreme de spus, dar în momentul actual perspectivele nu sunt prea roz. Am avut o viață ușoară un timp foarte îndelungat, iar americanul obișnuit n-a trebuit să se preocupe de lucrurile acestea decât în contextul crizelor majore. Acum nu e nici o criză importantă, așa că pe oameni îi interesează mai mult ce se întâmplă în orașul, ținutul și statul lor decât evenimentele de la Washington, ca să nu mai vorbim de restul lumii.

Mulți americani, pe tot parcursul vieții, nu au nici un contact real cu vreun străin, cu o persoană care gândește într-un mod complet diferit. Pornim de la premisa că toată lumea gândește la fel ca noi, ceea ce nu ne ajută deloc să reacționăm inteligent la vârtejul acesta transformator în care suntem atrași indiferent dacă vrem sau nu.

Ignatius: Când călătoresc prin lume îmi dau seama cât de spectaculoasă este capacitatea americanilor de a accepta diversitatea și chiar de a o stimula. Nici măcar țările pe care le-am dat de exemplu ca mari succese – China, Japonia, alte state asiatice – nu prea reușesc

să aducă străini, să-i facă să se simtă bine primiţi şi să le maximizeze productivitatea. Într-un fel, în asta constă geniul american.

De aceea, deşi am menţionat unele motive de pesimism, eu cred că atât timp cât vom rămâne deschişi la diversitate şi ne vom păstra talentul de a-i atrage şi fermeca pe oamenii care vin aici în căutare de oportunităţi, vom izbuti să reacţionăm bine şi să ne schimbăm. Eşti de acord, Zbig?

Brzezinski: Da, numai că trebuie să ne moderăm optimismul. În ţara aceasta există o sumedenie de cetăţeni care susţin deportarea a 11 milioane de oameni din cauză că au ajuns aici ilegal, chiar dacă mulţi sunt aici de ani de zile şi îşi cresc copiii aici. Mai mult, cum ne vor afecta viaţa intelectuală şi capacitatea de inovare toate restricţiile care-i afectează pe străini, oameni de ştiinţă, studenţi şi aşa mai departe? Marea explozie a inovaţiei americane a fost, în anii '20 şi '30, o consecinţă a valului de imigraţie a talentelor intelectuale din Europa.

Ignatius: Ai fost în Silicon Valley. Dă o raită prin Palo Alto şi San Jose şi vezi câţi americani de origine indiană...

Brzezinski: Exact.

Ignatius: ... şi americani de origine chineză ori vietnameză s-au îmbogăţit, şi nu puţin, ci de-a dreptul spectaculos.

Brzezinski: Să sperăm că tendinţa aceasta va continua. Dacă va persista, fenomenul va ajuta în mod decisiv America să facă faţă concurenţei economice a ţărilor din Asia de Est, dar trebuie să fim dornici de a-i face pe oamenii aceştia să se simtă parte a naţiunii americane, lucru valabil nu doar în Silicon Valley, ci şi în privinţa hispanicilor săraci, care sunt supuşi unor atacuri tot mai virulente.

Scowcroft: Diversitatea este o componentă esenţială a istoriei noastre. Am avut valuri de imigranţi proveniţi din diferite culturi, diferite grupuri etnice, şi întotdeauna le-am asimilat, astfel că, spre deosebire de europeni, de pildă, nu ne uităm chiorâş la cei care au pielea colorată sau vorbesc cu accent.

Dacă eşti în Franţa, Germania sau Olanda, este foarte dificil să asimilezi o persoană diferită, deoarece toţi cunoscuţii tăi sunt asemenea cu tine din punct de vedere etnic şi cultural. La noi lucrurile sunt mult mai uşoare, însă acum am dezvoltat această teamă de exterior, cum aş numi-o. E un sentiment străin de tradiţiile noastre.

Se poate observa în sistemul nostru de acordare a vizelor, în atitudinea noastră faţă de imigranţi. Noi suntem aici, să nu mai lăsăm pe altcineva să intre. Sper că e un fenomen temporar. Fundamental, nu suntem atât de etnocentrici ca alte popoare.

Brzezinski: Nu ştiu în câte ţări de pe glob un individ cu un nume atât de greu de pronunţat ca al meu poate sta la aceeaşi masă cu Brent Scowcroft, aşa că sunt pe deplin conştient de bunătatea pe care le-a arătat-o America oamenilor ca mine. Important este să menţinem această direcţie.

31 martie 2008

Capitolul 5

Statul cu frontiere bizare

David Ignatius: Când ne gândim la Rusia, uităm câteodată că avem de-a face cu o țară nouă, renăscută, dar mândră, arogantă, străduindu-se să înțeleagă cum va funcționa propria conducere şi care îi vor fi relațiile cu vecinii şi cu restul lumii. Aş dori să începem această discuție despre Rusia cerându-vă să evocați puțin naşterea sa. Ca fiecare țară, Rusia este formată de circumstanțele în care a apărut. Amândoi ați ocupat posturi cheie în îndelungatul Război Rece care a condus la această uluitoare tranziție.

Brent, aş începe cu tine deoarece erai la Casa Albă în momentul în care Uniunea Sovietică a dispărut şi Rusia a revenit la viață. Care este perspectiva ta asupra acestui proces?

Brent Scowcroft: Când administrația Bush Senior a preluat puterea, Europa de Est era în fierbere, iar noi ne-am revizuit politica acolo. În trecut, de fiecare dată când această regiune a erupt într-un loc sau altul după instaurarea Cortinei de fier, Uniunea Sovietică a intervenit şi a zdrobit mişcarea, a ucis dizidenții şi a reimpus regulile anterioare. După o vreme, revoltele izbucneau din nou. Aşa s-a întâmplat în Germania, în 1953, în Ungaria, în 1956, în Cehoslovacia, în 1968. Iar lucrurile începeau să mişte din nou.

Am decis să modificăm abordarea americană tradițională față de Europa de Est. Statele Unite încurajau sateliții care provocau cele mai multe neplăceri Uniunii Sovietice, astfel România şi Nicolae Ceauşescu s-au aflat în fruntea listei americane a „celor buni". Am hotărât că această abordare era greşită; că ar fi trebuit să încurajăm mişcarea din interior pentru lărgirea sistemului, pentru a-l face mai

deschis. Aşadar, Ceauşescu a ajuns în partea de jos a listei noastre, iar Polonia a urcat. Am perceput posibilităţi reale în modul în care evolua mişcarea Solidaritatea.

Am încercat să acţionăm astfel încât să evităm un nou ciclu de revolte şi represiuni în Europa de Est. Doream să împingem înainte liberalizarea, dar într-un ritm care să nu provoace reacţia sovietelor. Desigur, nu puteam şti care era acel ritm. Dar am încercat să evităm fie o reprimare violentă în interiorul Uniunii Sovietice, fie o reacţie la Moscova în care linia dură l-ar şi eliminat pe Gorbaciov pentru că nu lua măsuri.

Aceasta a fost politica noastră. Chiar dacă nu am răspuns exact la întrebarea despre modul în care s-a născut Rusia, atitudinea noastră faţă de evoluţia ei a fost aceea de a genera liberalismul în Europa de Est şi a-l încuraja pe Gorbaciov în politicile sale de Glasnost şi Perestroika. L-am văzut încercând să construiască mici gorbaciovi în Europa de Est şi doream să încurajăm acest proces.

Ignatius: Există opinia că, în anii Gorbaciov, KGB-ul, înţelegând cât de slab este sistemul, a încercat să sprijine mici lovituri în jurul ţării, pentru a zgudui o parte din birocraţie, pe care o considera eşuată. KGB-ul ar fi realizat că, în lipsa unei revoluţii din interior, se aflau în mare pericol.

Scowcroft: Cred că Gorbaciov nu a conceput Glasnost-ul ca pe o evoluţie către democraţie, ci ca pe o modalitate de creştere a eficienţei Uniunii Sovietice. Începând cu Brejnev, ţara a avut o serie de lideri senili sau bolnavi, care au întreţinut stagnarea. Cred că Gorbaciov dorea să întinerească sistemul, nu să-l schimbe. Una dintre modalităţi era ridicarea poverii terorii şi a represiunii. Problema era că nu putea determina partidul să meargă pe aceeaşi cale, ceea ce l-a făcut să ameninţe că va organiza alegeri interne şi-i va elimina pe „băieţii răi". Atunci lucrurile au început să degenereze. Gorbaciov a plantat seminţele propriei sale distrugeri şi ale distrugerii URSS prin modul în care a încercat să obţină ceea ce dorea.

Ignatius: Ţi-ai imaginat la începutul mandatului preşedintelui Bush că vei asista la sfârşitul URSS ca o confederaţie de republici?

Scowcroft: Nu, nu pot spune că am făcut-o. Când am intrat în funcție, mă preocupau aşteptările exagerate, deoarece ne aflam în perioada destinderii. Cred că ne-am amăgit singuri că destinderea, care era o bună manevră tactică, modificase mediul în mod fundamental. Atunci când a venit Zbig, sovieticii vorbeau despre schimbarea corelării forțelor în lume – şi în avantajul lor.

Atunci m-am gândit că de această dată nu ar trebui să ne lăsăm vrăjiți de propria retorică. Aşa că am fost foarte rezervat față de Gorbaciov. Discursul său era excelent, dar nu existau măsuri concrete în teren care să indice că Războiul Rece s-a încheiat, atunci când Bush şi-a început mandatul. Pentru mine, Războiul Rece se ducea în Europa de Est, iar armata sovietică era în continuare acolo. Pârghiile de control încă funcționau.

Aşadar, eram sceptic. Mă gândeam că sistemul avea să colapseze? Probabil că da, dar la momentul respectiv? Nu.

Ignatius: Zbig, poate datorită originii tale poloneze, de-a lungul anilor am observat că atunci când oamenii îi criticau pe cei care vorbeau despre o împingere înapoi a puterii sovietice, tu credeai că acest lucru este posibil. Îmi amintesc că discutam, la sfârşitul anilor '70, despre naționalismul din republici, sentimentul că erau țări reale, iar nu sovietice. Când ai început să crezi că o ruptură este posibilă şi că Statele Unite ar putea-o încuraja?

Zbigniew Brzezinski: Când eram student, dizertația mea de master era despre chestiunea naționalismului rus şi a imperialismului sovietic. Teza mea era aceea că Rusia sub numele de Uniunea Sovietică nu era un stat autentic, ci un imperiu condus de la Moscova şi că istoria sa acoperea 400 de ani de expansiune teritorială, care a ajuns la apogeu în 1945, când imperiul a ajuns să se întindă de la râul Elba până în Kamceatka.

Dar într-o epocă a naționalismului, am simțit că imperiul nu va rezista şi că, paradoxal, prin transformarea unui imperiu dinastic dirijat de la Moscova într-o federație ficțională de state naționale – naționale ca formă, dar socialiste în conținut era sloganul – Uniunea Sovietică, în realitate, stimula naționalismul în rândul non-ruşilor. Cu atât mai mult acest lucru era valabil pentru blocul sovietic în sens larg, unde se găseau subjugate națiuni ce avuseseră propria istorie

independentă. Consideram că la un anumit moment în epoca naționalismului, Uniunea Sovietică va suferi o criză. Apoi, după invadarea Cehoslovaciei, în 1968, am ajuns la concluzia că idealul comunist nu mai avea adepți și că sentimentele naționale vor deveni tot mai puternice, realitate ce ar trebui să ghideze politica noastră externă.

Nu sunt întrutotul de acord cu Brent atunci când spune că sub prima administrație Bush prioritățile tradiționale ale Americii s-au modificat și că înainte de aceasta Ceaușescu era preferatul politicii americane. Poate că așa stăteau lucrurile în timpul lui Reagan, dar în nici un caz la noi. Încă din primele zile ale administrației Carter am luat decizia temeinică să sprijinim atât acele state est-europene care rămânând fidele Moscovei se liberalizau în interior, ca Polonia și Ungaria, cât și pe cele care se opuneau dominației sale, precum Iugoslavia lui Tito sau România lui Ceaușescu.

Nu sprijineam doar naționaliștii extremiști. Obiectivul nostru era să promovăm diversitatea în blocul sovietic, în contextul destinderii, fără a trata destinderea ca pe un aranjament static, ci ca pe un proces dinamic, care să accelereze destrămarea Uniunii Sovietice.

Acesta este motivul pentru care am susținut atât de mult Solidaritatea. Mișcarea nu a apărut la sfârșitul anilor '80, ci în anii '70. Ea chiar a pus la încercare integritatea blocului sovietic, deoarece dezintegrarea comunismului în Polonia a condus la procese similare în Cehoslovacia și Ungaria, la izolarea Germaniei de Est și la căderea Zidului Berlinului.

Pe scurt, pentru mine, întregul proces a reprezentat încheierea a ceva ce a definit Rusia timp de 400 de ani: o expansiune imperială cu scopul constituirii unui stat multinațional. Iar apoi, brusc și rapid, cânt Brent era la putere, am asistat la ascensiunea unui stat național ale cărui frontiere și identitate națională erau foarte vagi și trebuia să fie formulate. Iar asta ne aduce la dilemele cu care se confruntă Putin, la prezent.

* * *

Ignatius: Să continuăm către prezent. Brent, aș vrea să privești nașterea acestei noi Rusii prin ochii rușilor. Noi, americanii, o considerăm un triumf al politicii noastre externe, al valorilor noastre: sfârșitul Imperiului Răului, după cum spunea Reagan. Dar în ochii rușilor, a fost vorba de un eveniment foarte diferit. Noua Rusie este o națiune născută în umilire și respingere. Care este impactul acestui sentiment

asupra concepției rușilor despre propria țară și al modului în care liderii ei acționează în exterior?

Scowcroft: Dacă în loc de Gorbaciov, Biroul Politic ar fi ales să fie condus de altcineva, de exemplu, de un alt Brejnev, aceste evenimente nu s-ar fi petrecut în acel interval de timp. Uniunea Sovietică ar fi continuat să existe. Până la urmă, nu s-ar mai fi putut susține politic, etnic sau economic. Dar momentul dezmembrării a fost determinat în mare parte de Gorbaciov şi de programul său.

Brzezinski: A fost un catalizator.

Scowcroft: Absolut. Apoi, când a candidat la preşedinție după sfârşitul Uniunii Sovietice, a obținut circa un procent din voturi. Este unul dintre cei mai detestați oameni din Rusia. Aceasta ar trebui să ne învețe ceva despre transformarea la care am asistat.

Ignatius: De ce este detestat, ce simt ruşii?

Scowcroft: Pentru că el a distrus gloria Rusiei.

Brzezinski: Era o glorie construită pe o etică, o tradiție şi o mândrie imperiale.

Scowcroft: Apoi, apare Elțîn. Nu ştiu dacă el a fost un adevărat democrat sau nu. A fost un populist, care a simțit bine tendința mişcării şi s-a lăsat purtat de val. Nu a fost un manager, nici un guvernator. Politic, el a spus conducerilor provinciilor: „luați toată puterea pe care credeți că o puteți controla".

El a dezmembrat economia şi a eliminat controlul statului, ceea ce le-a permis oligarhilor să şi-o însuşească la prețuri minime. Cred că Putin a fost şocat de acest curs. Oricare ar fi motivația sa, el este un centralizator, încearcă să redea forță statului rus şi să păstreze ce se poate din cel sovietic. Poate că motivația sa reală – nu ştiu – este să recreeze Uniunea Sovietică. Mă îndoiesc. Însă cu siguranță, doreşte să recentralizeze puterea în Rusia.

Cred că asta se explică parțial prin faptul că pentru ruşi şi pentru Putin, întreaga experiență post-sovietică a fost o enormă umilință.

Fostul preşedinte Bush a făcut tot posibilul pentru a se evita concepţia „noi am câştigat Războiul Rece, Uniunea Sovietică l-a pierdut" pentru că...

Ignatius: E vorba de Bush Senior, fostul tău şef.

Scowcroft: Da, el nu a dorit un nou sindrom al Primului Război Mondial. Prin urmare, a spus: „Toată lumea a câştigat de pe urma încetării Războiului Rece". Când s-a prăbuşit Zidul Berlinului a fost criticat pentru că nu s-a dus acolo, să danseze pe ruine.

Ignatius: Şi pentru faimosul discurs „Chicken Kiev"[1], care nu a fost considerat suficient de ferm.

Scowcroft: Problema a fost a colegilor tăi din presă. Acel discurs nu îndemna Ucraina să rămână în Uniunea Sovietică, ci să nu se rupă în părţile sale constitutive, aşa cum începuse deja Iugoslavia. Era un avertisment contra pericolelor dezintegrării – de aceea l-a şi prezentat la Kiev, iar nu la Moscova.

Ignatius: Zbig, când vorbesc cu ruşii, aceştia îşi exprimă adesea sentimentul că Statele Unite au profitat de slăbiciunea Rusiei în anii '90, în această perioadă de dezagregare sub un preşedinte slab care, aşa cum spunea Brent, era gata să lase toată puterea regiunilor şi oligarhilor. Ei simt că am încercat să ne plasăm cât mai avantajos atunci când Rusia era slabă. Şi par a fi în continuare supăraţi din cauza asta. Crezi că au dreptate? Am încercat noi să profităm de problemele lor?

Brzezinski: Nu cred că am făcut-o deliberat, deşi derularea evenimentelor ar putea fi interpretată de ruşi în acest fel. Însă aş dori să exprim o opinie mai nuanţată asupra rolului lui Elţîn. Nu uitaţi că dezintegrarea Uniunii Sovietice, fragmentarea puterii, a constituit un proces foarte dinamic şi impredictibil, cu posibilitatea unor regrese semnificative.

A avut loc o lovitură de stat împotriva lui Gorbaciov, susţinută de serviciile secrete, armată şi de birocraţia partidului. Cine a

1. Discurs ţinut de preşedintele George H.W. Bush la Kiev în 1991. Liderul de la Casa Albă îi avertiza pe ucraineni cu privire la pericolele „naţionalismului sinucigaş" (n. t.).

împiedicat reuşita acesteia? Nu a fost Gorbaciov. Rolul său a fost oarecum confuz. A refuzat să-şi dea demisia, dar nici nu şi-a înfruntat adversarii. Elţîn a făcut-o. Într-o oarecare măsură, el a salvat procesul de transformare de la o involuţie dramatică, ce ar fi dus, probabil, la o reprimare brutală. În al doilea rând...

Ignatius: Crezi că destrămarea vechiului regim comunist ar fi putut fi întreruptă, iar vechea gardă ar fi putut relua puterea?

Brzezinski: Din moment ce tentativa de lovitură de stat a eşuat, e uşor de susţinut că oricum nu avea nici o şansă. Dar realitatea este că, pentru câteva zile, oamenii din Moscova şi din alte părţi a ceea ce se numea încă Uniunea Sovietică au crezut că atacul reuşise. Atunci a intervenit Elţîn, care a mobilizat opoziţia, a forţat o confruntare, a produs divizarea coaliţiei şi a blocat încercarea de lovitură de stat, precipitând însă şi înlocuirea lui Gorbaciov.

Amintiţi-vă, la scurt timp după ce Gorbaciov s-a întors la Moscova „în triumf" a avut loc o apariţie televizată a sa împreună cu Elţîn la televiziunea sovietică. Elţîn era deja preşedintele Republicii Ruse a Uniunii Sovietice, post nou înfiinţat. Într-un stil dramatic, şi-a scos stiloul şi a anunţat că emitea decretul pentru desfiinţarea Partidului Comunist.

Gorbaciov a obiectat, în cursul emisiunii, dar Elţîn i-a cerut să semneze. În aceeaşi zi, miliţiile au înconjurat birourile Comitetului Central, şi toţi birocraţii comunişti au părăsit clădirea în dezordine. Unii dintre conspiratori s-au sinucis. A fost un moment decisiv. A mai existat o înfruntare când Elţîn era preşedinte, dar nu la fel de importantă.

Rezultatul a fost haotic, dar cum putea să fie altfel? Aveam de-a face cu un sistem politic şi economic centralizat, în care dintr-o dată toată centralizarea politică dispăruse. Economia a început să se fragmenteze, iar consultanţii occidentali au răsărit din toate părţile, oferind expertiză, dar şi îmbogăţindu-se fără măsură, împreună cu ruşii care li s-au alăturat. Vă amintiţi cum au apărut brusc averi colosale. Oameni care nu aveau mai nimic au devenit peste noapte multimilionari sau chiar miliardari. Iar asta, fireşte, a creat resentimente în Rusia, în opinia publică, mai ales pentru că a dus la ruinarea clasei mijlocii sovietice, care înainte se bucura de o anumită siguranţă, fără a fi bogată. Aceştia sunt oamenii care au suferit cel mai mult.

Aşadar, nivelul resentimentelor era uriaş. Când Elţîn s-a afundat tot mai tare în alcoolism şi incompetenţă, apărând presiuni pentru îndepărtarea sa, Putin a devenit preşedinte. Ştim ce s-a petrecut sub Putin, dar nu ştim precis ce anume l-a motivat. Avem însă unele indicii indirecte.

În primul rând, care este viziunea sa asupra lumii? Ne-a oferit unele clarificări pe această linie. A spus că sfârşitul Uniunii Sovietice a constituit cea mai mare catastrofă a secolului XX. Acest veac a fost marcat de două războaie mondiale, în care au pierit milioane de oameni; de hitlerism şi de Holocaust, de stalinism şi de Gulag. Dar pentru el, relativ paşnica destrămare a Uniunii Sovietice a fost cea mai mare calamitate geopolitică a secolului.

În al doilea rând, la începutul preşedinţiei sale a apărut un interviu, în care a vorbit despre antecedentele sale familiale. Persoana pe care o admira cel mai mult era bunicul său. Cu ce se ocupase bunicul său? Presa occidentală nu a acordat prea multă atenţie detaliului. Fusese membru al gărzii de corp a lui Lenin şi a lui Stalin, chiar degustătorul acestuia din urmă. Acesta este omul pe care Putin îl admiră cel mai mult.

Apoi, cam la un an după ce a devenit preşedinte, a participat la o ceremonie anuală, unde erau adunaţi generalii de seamă ai KGB-ului, pensionaţi şi în funcţie. A intrat, s-a oprit în faţa lor, i-a salutat şi le-a spus: „Tovarăşi, prima misiune a fost îndeplinită". Poate era doar o glumă, dar să nu uităm că el provine din elita KGB-ului, dintre agenţii rezidenţi în străinătate. Aceştia erau copiii răsfăţaţi ai Uniunii Sovietice. Aveau acces la cărţi occidentale, puteau călători nestingheriţi, erau de încredere. Erau însărcinaţi cu misiuni speciale. Îmi pot imagina starea lor de spirit atunci când vedeau cum se dezintegrează Uniunea Sovietică. Şi la fel de bine îmi pot imagina că o parte din ei – puternici, tineri, ambiţioşi – au spus: „Gata, procesul trebuie adus sub control". Aşadar, eu cred că Putin reacţionează la ce s-a întâmplat. Nu cred că a înţeles faptul că vechiul sistem imperial nu mai poate fi instaurat. E motivat, în mare parte, de nostalgie.

Este, de asemenea, raţional şi nu va încerca să refacă Uniunea Sovietică. Dar va face două lucruri. În primul rând, va încerca să izoleze Asia Centrală, pentru a ţine Vestul în afară cât mai mult timp posibil. Cel mai eficient mijloc, pe care îl foloseşte deja, este dirijarea prin Rusia a fluxurilor de petrol şi de gaze naturale din această

regiune. În al doilea rând, va încerca să subordoneze state precum Ucraina şi Georgia, datorită valorii geopolitice a acestora. Ucraina, deoarece în absenţa acesteia, nu mai există perspectivele unei uniuni slave, iar Rusia rămâne doar un stat naţional. Georgia, datorită rolului său critic în Caucaz şi a conductei Baku-Ceyhan, care ne dă acces la Marea Caspică şi pe care ruşii ar dori s-o întrerupă.

Scowcroft: Dă-mi voie să completez puţin ceea ce tocmai a spus Zbig, începând cu lovitura împotriva lui Gorbaciov. Aceasta a fost o surpriză pentru noi. Încercam să înţelegem ce s-a petrecut cu adevărat, care era situaţia reală. De exemplu, am încercat să aflăm cine avea codurile pentru lansarea rachetelor nucleare. Nu am reuşit.

În primele zile a fost o confuzie teribilă. Am încercat de mai multe ori să luăm legătura cu Gorbaciov, fără rezultat. Nu ştiu dacă eu sau preşedintele sau altcineva a spus: „Hai să-l sunăm pe Elţîn". Oricât de bizar ar părea, apelul a reuşit. Chiar atunci, liderul rus se afla în mijlocul Moscovei, stând pe acel tanc faimos. Elţîn era foarte curajos şi a consolidat opoziţia. Dar cu adevărat remarcabil la această tentativă de lovitură de stat a fost faptul că oamenii de care ne temeam – şeful KGB, şeful armatei şi alţii – erau atât de inepţi încât nu puteau nici măcar să organizeze atacul.

Brzezinski: Şi atunci au început să se sinucidă.

Scowcroft: Da. N-ar fi putut organiza nici măcar o coloană formată din două maşini. Erau complet incapabili. Dar când Gorbaciov s-a întors, după detenţia din Crimeea, aşa cum a spus Zbig, a fost această întâlnire. Elţîn pur şi simplu l-a umilit. Ura care crescuse între cei doi este una dintre cheile înţelegerii a ceea ce s-a întâmplat. Fuseseră colegi pentru o vreme, iar apoi, în 1987, Elţîn s-a desprins. Era tot mai hotărât să scape de Gorbaciov. Am o bănuială că Uniunea Sovietică a dispărut la momentul acela pentru că acesta era singurul mod în care Elţîn putea să-l elimine pe Gorbaciov.

Ignatius: Când a decis preşedintele Bush că Elţîn este partida câştigătoare?

Scowcroft: Un lucru pe care Gorbaciov nu l-a înţeles niciodată se leagă de ceea ce spunea Zbig despre naţionalism. A subestimat grav

sentimentele naționaliste din diferite părți ale Uniunii Sovietice. Își pusese în cap să restructureze URSS sub forma unei confederații. Chiar a proiectat o structură și mai multe republici au acceptat-o. Votul împotrivă al Ucrainei a fost semnalul că Gorbaciov pierduse. Proiectul avea să rămână pe hârtie. Nu aborda realitățile cu care se confrunta Uniunea Sovietică.

Ignatius: Rușii înșiși erau însuflețiți de naționalism și cred că se săturaseră să-i considere pe tadjici și pe uzbeci conaționali. Ce părere ai Zbig?

Brzezinski: Nu sunt deloc de acord. Deloc.

Ignatius: Așa mi-au spus niște interlocutori ruși. Ai văzut acele spectacole comice la televiziunea sovietică, acele parade ale naționalităților. Rușii le urmăreau ca să râdă de ele.

Brzezinski: Da, dar erau extrem de satisfăcuți de întinderea impresionantă a imperiului lor. Este una dintre sursele majore ale identității lor: „Suntem cea mai mare țară din lume". Dar dacă începi să înlături aceste țări, nu mai par la fel de mari. Acest sentiment teritorial formează o mistică ce trebuie re-gândită și re-digerată astăzi. Iată de ce tot procesul este atât de dificil – granițele Rusiei de astăzi nu sunt considerate cele naturale. În realitate, rușii s-au opus deliberat marcării frontierelor, pentru a le bloca consolidarea. Fostele state sovietice cer încontinuu marcarea.

Nici nu-ți dai seama ce traumă a fost când URSS-ul a încetat să mai existe. Am fost la fața locului imediat după aceea, vizitând președinții diferitelor republici. La sfârșitul uneia dintre vizite, în timp ce eram condus la aeroport, când președintele mă saluta, am remarcat că avioanele parcate erau în curs de re-vopsire. Nu mai erau Aeroflot, ci, să spunem, „Air Uzbek" sau „Air Kârgâzstan". L-am întrebat pe președinte cum a fost împărțită flota companiei Aeroflot. Mi-a răspuns: „Foarte simplu, în ziua în care Uniunea Sovietică s-a dizolvat, orice avion la sol pe teritoriul nostru a intrat în flota noastră." A fost un proces haotic și dureros.

Pentru neruși a constituit o emancipare neașteptată, pentru că s-a petrecut mai repede decât erau ei pregătiți istoric, în timp ce

în Europa de Est schimbarea a venit mai târziu decât se aşteptau popoarele. Iar aceasta este o diferenţă fundamentală.

Ignatius: Brent, hai să revenim la Putin. Zbig ne-a reamintit că Putin a descris destrămarea acestui imperiu sovietic ca pe o catastrofă. Care este obiectivul său şi al generaţiei sale?

Scowcroft: Sunt de acord cu descrierea lui Zbig, dar nu cred că Putin este o figură unidimensională. A fost un membru de vază al KGB-ului, care probabil este profund impregnat de mentalitatea serviciilor. A fost şi adjunctul primarului Sobceak, din Leningrad, despre care se poate demonstra că a fost primul primar democrat, care a încercat să instaureze democraţia. Acum, nu ştiu care parte din el a prevalat.

Brzezinski: Dar, îmi pare rău s-o spun, Sobceak era şi destul de corupt.

Scowcroft: Ei bine, democraţia şi corupţia nu se exclud reciproc.

Brzezinski: Nu, nu. Dar argumentul meu este că nu doar că s-a debarasat de democraţie, ci că avea şi un mod brutal şi lipsit de scrupule de a acţiona.

Scowcroft: Nu resping acest lucru. Alături de alte lucruri interesante din aşa-zisa autobiografie a lui Putin este acela în care povesteşte că unul dintre cele mai emoţionante momente din viaţa sa a fost atunci când mama sa l-a dus în secret la catedrală, ca să fie botezat religios. Ce vrea să spună cu asta? Nu ştiu. Dar avem de-a face cu un tip în capul căruia se amestecă o mulţime de lucruri. Ştie foarte bine să facă apel la naţionalismul rus. Este popular, ruşii obişnuiţi îl iubesc. Cât despre calamitatea prăbuşirii imperiului sovietic, mulţi ruşi gândesc exact la fel.

Brzezinski: Dar trebuie luat în considerare şi faptul că definiţia pe care o dă Rusiei, ca un stat naţional foarte mândru, care, după cum pretinde el, a apărut în urma celei mai mari nenorociri din secolul XX, face mai dificilă reconcilierea cu moştenirea negativă a leninismului şi a stalinismului. Germanii au trecut prin acest proces şi,

într-un fel, au reuşit să se purifice de experienţa nazistă ca de ceva deosebit de rău. Putin a creat o situaţie în care condamnarea stalinismului este foarte ambiguă, ezitantă şi parţială.

În plus, mai există o tendinţă de semi-justificare şi de ascundere sub covor a greşelilor, care întârzie orice redefinire autentică, constructivă şi pozitivă, dând naţionalismului un aspect xenofob, de nostalgie imperială. Iar această atitudine nu doar că a întârziat transformarea Rusiei, ci a şi infectat naţionalismul rus cu un bacil care ar putea fi deosebit de periculos – ştiţi, tineretul în cămăşi negre, tipul de rasişti anti-occidentali, anti-asiatici. De fapt, sunt optimist pentru viitorul Rusiei, dar suntem în mijlocul unei etape foarte contradictorii şi ambigue, în care Putin, pe de-o parte, a consolidat Rusia şi a readus ordinea, iar pe de alta a întârziat parţial redefinirea care cred că va deschide, până la urmă, uşile Rusiei către Europa şi ale Europei către Rusia.

Scowcroft: Această auto-definire ar putea dura o generaţie. Cred că vor mai urma mulţi Elţîni şi mulţi Putini, poate mulţi Gorbaciovi, până ce ruşii îşi vor clarifica cine sunt şi în ce structură doresc să trăiască. Ce vreau să spun este că nu ştiu în ce măsură comportamentul lui Putin derivă dintr-o dorinţă de a recrea Uniunea Sovietică mai curând decât dintr-un apel, aşa cum îl înţelege el, la naţionalismul rus.

Acum un an am asistat la un discurs al său la München. Intervenţia era formată din trei părţi. Primele două au beneficiat de o publicitate largă, în timp ce a treia aproape că nu a fost menţionată de mass-media. A spus în sensul următor: „Când eram slabi, când zăceam neputincioşi pe spate, voi, occidentalii – contextul era format din state NATO – aţi trecut peste noi“ şi a detaliat pe această linie. Apoi a spus: „Acum, ne-am recâştigat puterea şi nu vom mai permite acest lucru. Suntem gata să ne apărăm.“

În al treilea rând, a subliniat: „Dar acum suntem gata să cooperăm. Trebuie să cooperăm în ce priveşte armele nucleare, trebuie să cooperăm în domeniul neproliferării şi trebuie să cooperăm în ce priveşte energia nucleară, astfel încât nici o ţară să nu mai simtă nevoia să îmbogăţească uraniul pe plan intern.“ Noi am ignorat această parte.

Într-adevăr, Putin a devenit popular faultându-ne. Este un apel la naţionalismul rus. Nu ştiu sigur în ce măsură putem dovedi

deschidere acum şi cât de pregătit este el să răspundă. Ruşii admiră puterea şi agresivitatea. Nu-mi dau seama dacă luând în serios toate acestea vom putea genera o atmosferă cooperantă.

Ignatius: Să ne oprim asupra acestei întrebări, despre cum ar trebui Statele Unite să trateze cu această nouă Rusie şi cu naționalismul său arogant, cu regretul său pentru imperiul pierdut. De la o administrație americană la alta a existat dorința de a împinge NATO înainte, incluzând fostele republici sovietice. Iar unul dintre lucrurile care-l deranjează cel mai mult pe Putin este exact acest proces de extindere a NATO până la uşile Rusiei. În particular, ideea de a include Georgia şi Ucraina pare să-i fi supărat cu adevărat pe ruşi.

Într-un fel, nu ar trebui să ne surprindă. Dacă Statele Unite s-ar confrunta cu un potențial adversar care-şi extinde alianța incluzând Mexicul şi Canada, am fi destul de îngrijorați.

Scowcroft: Am invoca doctrina Monroe.

Ignatius: Într-adevăr, avem o politică națională veche de 150 de ani, care spune, în esență, că nu vom permite aşa ceva. Şi atunci te întreb pe tine, Zbig, cum ar arăta o politică înțeleaptă a Statelor Unite pentru perioada următoare?

Brzezinski: Voi încerca să o formulez ca şi cum eu aş fi responsabilul pentru această politică. Dacă l-aş consilia pe preşedinte, aş spune că, în primul rând, este necesară identificarea domeniilor de interes comun şi analizarea modului în care le putem promova. De exemplu, controlul armamentelor este o zonă de interes reciproc. Este atât în interesul nostru cât şi în al lor ca înarmarea să nu scape de sub control, aşa cum s-a întâmplat în cursul Războiului Rece.

Cred că apoi ar urma logic neproliferarea. Şi, din nou, avem un interes comun aici. Modul în care este urmărită neproliferarea poate genera neînțelegeri, mai ales, de exemplu, în cazul Iranului, unde noi am fost puternic tentați să utilizăm forța. Nu cred că ruşii ar accepta oficial aşa ceva, deşi bănuiesc că ar găsi unele beneficii şi pentru ei, dacă ne-am împotmoli într-un conflict cu Teheranul. Ar analiza avantajele şi riscurile din perspectiva noastră şi cred că vor trage concluzia că vom sfârşi prin a plăti un preț exagerat de mare,

fără că ei să fie foarte afectați negativ. Cu toate acestea, domeniul rămâne unul de interes reciproc.

În general, cred că rușii nu doresc ca regiunea despre care am discutat mai devreme, Balcanii Globali, să devină deosebit de instabilă, datorită potențialului de răspândire a crizei inclusiv asupra lor. Când vorbim despre statul național rus, trebuie să ne amintim că între 20 și 25 de procente din populația acestuia este formată din alte etnii, inclusiv 30 de milioane de musulmani. Așadar, există riscul de contagiune care îi face pe ruși să aibă un interes direct în stabilitatea Balcanilor Globali.

De asemenea, Rusia este îngrijorată de perspectiva unei alianțe între China și Statele Unite, care ar da Chinei o mai mare influență asupra Rusiei. Acest lucru ne oferă unele oportunități diplomatice care ar putea fi utilizate constructiv.

Dar nu trebuie să ne păcălim singuri luând consolarea liderilor ruși la nivel personal drept o strategie. Lăudarea conducătorilor individuali, onorarea acestora într-un mod care generează neînțelegeri, de exemplu, prin catalogarea Rusiei ca o democrație, nu cred că ne vor ajuta. Ceea ce este cu adevărat important este crearea unui context geopolitic care să reducă posibilitatea ca dorința nostalgică de a redeveni o putere imperială să devină, din nou, realistă și care, cu timpul, să ofere Rusiei opțiunea inevitabilă de a deveni o asociată a Vestului, în loc să-și creeze propriul sistem imperial concurent.

În practică, sunt necesare câteva măsuri. În primul rând, trebuie să facem eforturi deliberate de a stabili legături economice mai multe și mai directe cu statele din Asia Centrală, ca exportatori de energie, și să nu acceptăm izolarea acestora. Prin urmare, conducta Baku-Ceyhan a fost o importantă realizare strategică. Considerăm conducta Nabucco o întărire a acestui acces. Trebuie să continuăm pe această linie. La un moment dat, probabil nu prea îndepărtat, conductele din Asia Centrală, prin Afganistan și Pakistan către Oceanul Indian vor deveni fezabile. Acestea sunt lucrurile bune la care ne putem angaja.

Asta mă aduce la întrebarea ta privind expansiunea NATO. Gândește-te care ar fi situația astăzi dacă republicile baltice nu ar face parte din Alianță. Probabil ar fi la fel de gravă ca în relația dintre Rusia și Georgia. Să luăm aminte la modul în care a reacționat Moscova atunci când estonienii au decis că nu mai vor statuia ocupantului sovietic în mijlocul capitalei și au mutat-o într-un cimitir.

Realitatea este că extinderea NATO spre est a inclus în primul rând state care nu doreau să aparțină de blocul sovietic şi, în general, au o relație mai bună cu Rusia acum decât oricând înainte, precum Polonia, în particular. Prin urmare, eu nu cred că extinderea NATO a fost dăunătoare.

Revenind la problema delicată a Ucrainei şi Georgiei, cred că aceste țări nu trebuie condamnate să rămână în umbra Moscovei. Din contra, dacă Ucraina se mişcă spre Vest, mai întâi în UE, apoi poate şi în NATO, probabilitatea ca şi Rusia să se apropie de Europa este mult mai mare decât dacă Ucrainei i se spune de la început că nu poate intra nici în NATO şi nici în UE pentru că nu vrea Moscova. O astfel de atitudine întreține încrederea Rusiei că Ucraina, Belarus şi chiar statele din Asia Centrală pot face parte din nou dintr-un fel de entitate dominată de ea.

În concluzie, aş sugera să se caute ariile de cooperare şi să se evite provocările, cum ar fi o alianță americano-chineză explicit anti-rusă. În acelaşi timp, trebuie creat contextul geopolitic care să-i facă pe ruşi să spună: „Viitorul nostru va fi mai sigur, controlul asupra teritoriilor din estul îndepărtat mai solid, dacă suntem conectați cu Occidentul, dacă există o formă de comunitate Atlantică de la Vladivostok la Lisabona". Cred că tot mai mulți tineri ruşi, dincolo de generația lui Putin, după cum spunea şi Brent, vor fi atraşi de idee, dacă noi suntem capabili să desfăşurăm o astfel de strategie complexă.

Ignatius: Dacă înțeleg bine, mesajul tău este de a nu insista prea tare, mai ales în aceste momente, când auzim protestele energice ale Moscovei față de viteza includerii Ucrainei în NATO.

Brzezinski: Într-adevăr, dar nu trebuie luate decizii care să împiedice această extindere. De exemplu, problema acum nu este acordarea statutului de membru pentru Georgia sau Ucraina, ci aceea dacă ele pot dispune de această opțiune cândva în viitor. Ucraina are un program de aderare, adoptat de rivalul pro-rus al lui Iuşcenko, Ianukovici, care fixează următoarele repere: 2006, acum doi ani, pentru obținerea Planului de acțiune pentru aderare (care este chestiunea la ordinea zilei acum), 2008 pentru aderarea propriu-zisă. Este proiectul lui Ianukovici, nu al lui Iuşcenko.

Ignatius: Brent, cât de tare trebuie să împingem NATO spre exterior şi, prin implicaţii, cât de tare trebuie să împingem Rusia?

Scowcroft: Unul dintre elementele pe care le omitem în această discuţie este Uniunea Europeană. Mi se pare că amestecăm UE şi NATO. Vrem ca aceste regiuni să fie încorporate în cea, mai mare, a Europei. După mine, UE este proiectată exact pentru acest scop. Ea trebuie să refacă structurile interne ale naţiunilor, pregătindu-le să se alăture comunităţii, ceea ce i-a reuşit excelent până acum.

Când înlocuim NATO cu UE, folosim un instrument foarte diferit, conceput pentru scopuri diferite. Cred că am ajuns să confundăm complet cele două organizaţii. Sunt de acord cu multe dintre cele arătate de Zbig, dar aş dori să comenteze două puncte. În primul rând, există probabil mai multe regiuni în lume unde noi şi ruşii avem interese comune, decât cele asupra cărora proiectele noastre diferă fundamental. Vecinătatea apropiată este o zonă de tensiuni pentru Rusia, la fel ca şi chestiunea democraţiei, aşa cum o definim noi. Ruşii nu se vor democratiza fiindcă îi moralizăm noi în acest sens. Asta probabil încetineşte procesul. Vor ajunge la propriile soluţii. Trebuie să ne afirmăm foarte clar poziţia, dar să-i pedepsim şi să le facem morală, asta le va întări sentimentul de martiri.

Problema Ucrainei şi a Georgiei este interesantă. Nu m-am numărat printre susţinătorii extinderii NATO către estul Europei deoarece m-am temut că aceasta va dilua unitatea scopului organizaţiei. Totuşi cred că lucrurile au mers bine. Ţările baltice, care au constituit zona cea mai sensibilă după încheierea Războiului Rece, au fost un caz special. Reprezentau o problemă atât pentru sovietici cât şi pentru noi, fiindcă nu am recunoscut niciodată încorporarea lor în Uniunea Sovietică. Pentru ruşi, spre deosebire de restul Europei de Est, ele formau o parte a URSS. Chestiunea este rezolvată acum.

Dar Georgia şi Ucraina au făcut parte clar din Uniunea Sovietică. Nu au fost sateliţi. Între Ucraina şi Rusia există o strânsă legătură istorică. Kievul a fost inima Rusiei până la invazia mongolă din secolul al XIII-lea, când ruşii s-au refugiat în nord, în păduri, unde mongolii nu-i puteau urmări.

Aşadar, aici lucrurile stau diferit într-o oarecare măsură. Şi cred, spre deosebire de Zbig, că aducerea Ucrainei în NATO va fi

percepută de ruşi ca o nouă încercare de a-i umili. Trebuie să acţionăm prudent şi să încurajăm Uniunea Europeană să fie mai activă. Dacă vrem să redefinim rolul NATO şi obiectivele sale, atunci ar fi rezonabilă o abordare paralelă Ucrainei şi Rusiei. Forţarea includerii acum ar produce probleme, mai ales că jumătatea de est a Ucrainei este, din câte ştiu, majoritar rusă.

Brzezinski: Sunt vorbitori de rusă, dar nu e parte din Rusia.

Scowcroft: Partea de vest are o istorie foarte diferită, iar Ucraina însăşi, din câte înţeleg, este foarte divizată pe această chestiune.

Ignatius: Sondajele indică o majoritate de ucraineni care se opun intrării în NATO şi există disensiuni puternice.

Brzezinski: Absolut corect. Iar guvernul ucrainean, care doreşte aşa-numitul Plan de acţiune pentru aderare – care nu înseamnă o decizie de intrare în NATO, ci doar pregătirea pentru o astfel de eventualitate – a luat iniţiativa de a cere la Bruxelles acest aranjament, în parte deoarece fostul guvern, susţinut de estul Ucrainei, a demarat procesul cu câţiva ani în urmă. Dar guvernul ucrainean a mai declarat că nu va cere aderarea decât în cazul în care aceasta este aprobată de majoritatea populaţiei, prin referendum. Prin urmare, miza actuală nu este aderarea, ci aceea de a exclude sau nu posibilitatea unei viitoare aderări. Dacă nu există Plan de pregătire, opţiunea se exclude. Este o abordare contingentă.

Ignatius: Ei bine, asta nu-i asigură prea mult pe ruşi...

Scowcroft: Şi nu este o abordare contingentă.

Brzezinski: În ultimă instanţă, ucrainenii trebuie să decidă pentru viitorul lor, nu ruşii. Altfel, pui o ţară de 45 de milioane de oameni într-o poziţie subordonată faţă de un vecin care hotărăşte...

Scowcroft: Ah, nu.

Brzezinski: ...dacă poate lua sau nu o anumită decizie.

Scowcroft: Nu. Tu eşti cel care spune că NATO nu acționează pentru că Rusia nu ne lasă. Nu cred că trebuie să ne plasăm într-o astfel de poziție. Dacă nu luăm nici o decizie în privința Ucrainei, nu înseamnă că-i interzicem aderarea. Nu înseamnă nimic.

Brzezinski: Dar problema este...

Scowcroft: Planul de pregătire pentru aderare funcționează ca un ascensor. Dacă intri nu înseamnă neapărat că vrei să urci la etajul doi, dar cu siguranță indică această intenție.

Ignatius: Aceasta este destinația marcată.

Brzezinski: Dar e ceea ce au solicitat ucrainenii. Nu noi ne-am dus la ei să le spunem „cereți asta, apoi noi o să vă susținem". Secvența este exact invers. Preşedintele ucrainean, primul ministru şi preşedintele parlamentului au scris o scrisoare comună, în care arată „Acum ne simțim gata să primim Planul de acțiune pentru aderare. Ne-am dori să demarăm această procedură. Dar nu vom intra în NATO până când această decizie nu va fi aprobată de un referendum național.

Ignatius: Dar, Zbig, de câte ori poți să le înfigi un băț ruşilor în ochi fără ca ei să reacționeze? Ne-am obişnuit, de-a lungul anilor de slăbiciune a Rusiei din perioada Elțîn, să-i tot lovim şi să scăpăm. Nu cumva această epocă s-a terminat? Nu trebuie să-i luăm în serios atunci când spun: „Această acțiune este fundamental împotriva intereselor noastre şi de aceea ne vom opune"?

Brzezinski: Cred că dacă Ucraina nu este plasată într-o poziție de subordonare față de Moscova, ci oscilează către Uniunea Europeană şi NATO, vor creşte şi şansele Rusiei de a urma acelaşi curs. Dacă generăm condițiile în care există o teamă de suveranitatea rusă, pe care noi trebuie s-o respectăm în ciuda drepturilor suverane ale altor state, atunci, în practică, întărim nostalgia imperială a Rusiei.

Scowcroft: Nu cred că aceasta este alegerea pe care trebuie s-o facem. Sunt pentru o deschidere mai mare a UE față de Ucraina, dar europenii nu par deloc entuziaşti.

Brzezinski: Europenii sunt divizaţi.

Scowcroft: Sunt divizaţi. Dar susţin integrarea Ucrainei în UE, care ar realiza toate lucrurile pe care le-ai menţionat fără a antagoniza Rusia. NATO e un instrument diferit. Pentru Rusia, reprezintă organizaţia care, de-a lungul Războiului Rece, a fost duşmanul de moarte. Noi ne-am schimbat opinia de multă vreme, dar de ce să fim provocatori? Să împingem UE în aceste regiuni şi să lăsăm lucrurile să evolueze treptat.

Brzezinski: Nu am nici o problemă cu apartenenţa la UE. Problemele apar atunci când o ţară precum Ucraina doreşte să facă parte din NATO sau, cel puţin, să dispună de această opţiune. Trebuie să ne întrebăm de ce doresc acest lucru? De ce vor această opţiune“ Nu am provocat noi interesul Ucrainei pentru NATO, ci Ucraina a manifestat interes.

Ignatius: *Unii* ucraineni.

Brzezinski: Inclusiv liderul partidului care reprezintă estul şi care a avut un calendar aprobat oficial. De ce vor ucrainenii acest lucru? Cred că simt că securitatea lor va creşte dacă vor face parte, în general, din comunitatea occidentală.

Astfel, îşi vor consolida independenţa, cu care, în sinea lor, ei ştiu că liderii de la Kremlin nu s-au resemnat încă. Nu mai departe de acum trei ani, organul oficial al Ministerului Rus de Externe a publicat o serie de articole scrise de istorici, prin care se încerca demonstrarea tezei că ucrainenii nu sunt un popor adevărat, ci o ramură a poporului rus.

Acest tip de nesiguranţă îi motivează pe ucrainenii care spun: „am dori măcar să avem această posibilitate în viitor, atunci când toată ţara o va dori.“ Nu mă grăbesc să le îndeplinesc această dorinţă, dar nici nu pot accepta să o resping pur şi simplu fiindcă ruşii declară că asta le-ar încălca oarecum drepturile.

Ignatius: Singurul numitor comun al opiniilor voastre este obiectivul Americii de a atrage Rusia către Europa, de a permite Rusiei să capete o identitate şi un viitor europene, europenizarea Ucrainei fiind un precursor necesar pentru asta. Pe măsură ce Ucraina se va mişca

spre UE, Rusia va urma probabil cursul. Prin urmare, vrem să aducem Ucraina în Europa, dar fără să creăm o criză sau o confruntare. Am rezumat corect?

Scowcroft: Nu, nu pentru mine.

Brzezinski: Da şi nu. Cred că ai creat o umbrelă a consensului, sub care există dezacorduri.

Scowcroft: Nu aşa văd eu lucrurile. Cred că Rusia şi Ucraina trebuie tratate separat. Şi nu cred că dacă atragem Ucraina în Europa, Rusia va urma automat. Din contra, mândria rusească şi sentimentul lor că Ucraina e un fel de frate mai mic, vor trage în direcţia opusă. Eu le-aş menține pe piste separate.

Ignatius: Deci, crezi că o Rusie europeană sau Rusia ca viitor membru al UE, constituie o aşteptare nerealistă?

Scowcroft: Nu, nu aş exclude nici chiar includerea Rusiei în NATO, dacă şi când organizația va evolua către altceva. Nu aş înlătura nici posibilitatea integrării Rusiei în UE, dar lucrurile astea sunt atât de complicate încât nu cred că are sens să vorbim despre ele acum.

Brzezinski: Ei bine, nici eu nu aş exclude aceste eventualități. Dar cred că sunt nerealiste pentru o lungă perioadă în continuare şi, oricum, sunt nerealiste dacă excludem Ucraina, deoarece ar revitaliza ideile ruse despre o entitate supranațională, care ar putea apărea inițial ca o Uniune Slavă. Şi i-ar ajuta pe ruşi să izoleze Asia Centrală, ceea ce fac deja cu hotărâre.

Încă trebuie să se mai obişnuiască cu această nouă realitate a spațiului post-sovietic şi le-ar plăcea, în cel mai înalt grad, să aranjeze lucrurile în aşa fel încât Asia Centrală să fie izolată de lume, iar Georgia şi Ucraina mai mult sau mai puțin subordonate. Dar nu cred că dispun de mijloacele de a realiza acest lucru pe termen lung.

Dacă acționăm inteligent, dacă nu forțăm confruntări ci, în schimb, creăm opțiuni, Rusia va trebui să recunoască faptul că nu poate controla la nesfârşit acel spațiu uriaş, cu resurse potențiale atât de vaste, fără a face parte din ceva mai mare. Şi acea entitate mai largă este comunitatea Euro-Atlantică. Nu văd Rusia devenind un

partener junior al Chinei. Dacă va ajunge aici, va pierde Estul îndepărtat, poate într-o catastrofă.

Este un proces dificil de acomodare, care, pe termen scurt, îi îngrijorează teribil pe ruşi. Se tem de China, de faptul că am putea încerca să-i exploatăm, nu sunt siguri dacă pot face într-adevăr parte din Europa. Acesta este fundalul dilemelor pe care ruşii le discută discret între ei. Dar cei mai inteligenți, mai raționali, care au petrecut ceva timp în Occident, încep să accepte ideea că Rusia trebuie să se îndrepte către Vest. Problema este că nu au trecut încă Rubiconul.

Scowcroft: Relația dintre China şi Rusia este foarte interesantă şi a trecut prin mai multe etape. Ruşii încă vând Chinei aproape orice fel de echipament militar dorit. Dar, în opinia mea, dacă Rusia are un duşman geopolitic, acela este China. Siberia este unul dintre locurile cele mai probabile de izbucnire a unui conflict între marile puteri.

Nu-mi pot imagina pe termen lung un parteneriat între aceste două țări. Şi totuşi, aşa acționează acum, atât în Organizația de Cooperare de la Shanghai – acest consiliu al Rusiei, Chinei şi al câtorva state central-asiatice, format, evident, pentru a soluționa dispute de frontieră – cât şi în relația militară. Cred că aceasta este o dovadă de gândire pe termen scurt din partea ruşilor. Vor să-şi mențină industria de armament, aşa că sunt pregătiți să vândă orice, oricui va cumpăra.

Brzezinski: Organizația de la Shanghai este, într-adevăr, o sabie cu două tăişuri pentru ruşi. Inițial, au fost în favoarea sa şi chiar i-au susținut înființarea, ca o modalitate de a-i ține sub control pe chinezi. Dar modul în care a evoluat a servit, în realitate, la legitimarea prezenței chineze în Asia Centrală.

Scowcroft: Chiar aşa.

Brzezinski: Pentru prima dată de la invazia mongolă, trupele chineze au ajuns în vestul Kazahstanului şi pe teritoriul rusesc, participând la exerciții comune. Ceea ce este o nouă realitate plină de semnificații. Am aflat acest lucru recent, oarecum într-o manieră comică. Când am vizitat pentru prima dată Kârgâzstanul, cu mulți ani în urmă, în era sovietică, principala stradă din Frunze, capitala, era numită Lenin Prospect. Când am vizita Kârgâzstanul independent, a cărui

capitală se numeşte acum Bişkek, strada fusese rebotezată Mao-Deng Xiaoping Prospect.

Ignatius: E o glumă!

Scowcroft: E incredibil.

Brzezinski: Dacă te duci în bazarurile din Asia Centrală, o să constaţi că toate sunt pline de marfă şi de negustori chinezi. Iar dacă te duci la fluviul Amur, pe granița ruso-chineză, o să vezi nişte sate vechi ruso-ucrainene superbe, pe partea rusă, cu drumuri nepavate şi trotuare făcute din lemn. Între timp, pe partea cealaltă a râului chinezii au construit câteva oraşe, cu clădiri de oțel şi sticlă înalte de douăzeci sau treizeci de etaje, luminate noaptea, cu străzi pe care circulă maşini. Te uiți la frontieră şi te întrebi ce naiba se petrece acolo. Cred că, într-o oarecare măsură, decalajul este deliberat. Şi creşte tot mai mult numărul chinezilor aflaţi ilegal în Rusia, închiriind ferme de la ţăranii ruşi prea leneşi sau prea beți ca să mai lucreze pământul, exploatând păduri sau făcând mic comerț.

Dacă te duci la Harbin, în Manciuria, care a fost un oraş rusesc, mai ales după revoluția bolşevică, când o mulțime de ruşi albi au fugit acolo, există un cartier pentru comerțul cu ruşii. Toate însemnele stradale sunt în chineză şi rusă. Şi ce vezi? Chinezii vând maşini, televizoare şi iPoduri. În timp ce ruşii vând păpuşi de lemn matrioşca. Această imagine spune multe. Apoi, te duci la un restaurant seara şi vezi chinezii la mese îndopându-se, iar pe lângă pereți rânduri de scaune, pe care stau tinere rusoaice frumoase, aşteptând clienți.

* * *

Ignatius: Să discutăm puțin despre Asia Centrală. Când călătoreşti în *Stan*-uri – republicile din regiune – ai sentimentul unei activități frenetice din partea conducerii lor, că vor să strângă relațiile cu Statele Unite şi că se tem de încercările Moscovei de a-i subjuga şi a-i trage în politici energetice şi de securitate comune. Asta este acum atmosfera în fiecare capitală din Asia Centrală. Cum ar trebui să reacționăm? Este o oportunitate pentru America? Ar trebui să încercăm să construim relații mai bune cu Uzbekistanul, Kazahstanul şi celelalte foste republici sovietice din acea parte a lumii?

Brzezinski: Depinde ce facem. Nu cred că trebuie să încercăm să stabilim relaţii de tip politico-militar cu ei, cu excepţia unor raţiuni tactice, pentru războiul din Afganistan. Ceea ce ar trebui să facem este ceea ce încercăm deja, dar în mod greşit şi fără un efort real la nivel guvernamental înalt, şi anume, să obţinem acces direct pentru comerţ, mai ales la exporturile de energie. Iar asta înseamnă conducte – de gaz şi de petrol.

Scowcroft: Acestea sunt într-adevăr domeniile asupra cărora trebuie să ne concentrăm. Nu partea politică, cât cea economică. Să le asigurăm accesul la restul lumii.

Brzezinski: De exemplu, ar trebui să planificăm deja o conductă prin Afganistan, în jos prin India sau Pakistan, până la Oceanul Indian.

Ignatius: Când am călătorit acolo mă gândeam tot timpul că avem nevoie de o nouă Tennessee Valley Authority pentru resursele de apă din acea parte a lumii.

Brzezinski: În Kârgâzstan.

Ignatius: Acolo există cel mai mare potenţial hidroenergetic de pe planetă, cu toată zăpada de pe acele uluitoare şiruri de munţi, există o nevoie disperată de energie electrică. Ar trebui să formăm o autoritate care să aducă împreună *Stan*-urile şi Afganistanul. Sunt sigur că ai dreptate când spui că miza Marelui Joc, în 2008, sunt conductele.

Brzezinski: Da, pentru că energia este cea mai bună marfă. Tot restul lumii o vrea. Iar aceste state şi-ar consolida independenţa dacă ar putea lucra direct cu restul lumii. Acesta este unul dintre motivele pentru care Rusia exercită o asemenea presiune asupra Georgiei, pentru a împiedica conducta caspică, despre care vorbeam. Nu este vorba de Saakaşvili sau de Revoluţia Trandafirilor, ci despre linia Bako-Ceyhan. Uitaţi-vă pe unde trece, din Azerbaidjan, pe sub marea Caspică, prin Georgia, Turcia şi către Vest.

Ignatius: Este posibil ca, în viitor, oamenii să se războiască pentru conducte?

Brzezinski: Cred că este posibil ca accesul la energie să devină o sursă majoră de influență politică. Fără nici o îndoială, între UE şi Rusia există o interdependență în termeni de achiziție de energie şi furnizare, iar ruşii au nevoie de investițiile europene. Dar există o diferență de timp în cazul în care energia ar fi întreruptă. Pentru Occident, consecințele ar fi imediate. Pentru ruşi, consecințele financiare ar fi resimțite la o distanță de trei, patru sau cinci ani, ceea ce le dă acestora un avantaj pe termen scurt atunci când vor să facă presiuni.

Ignatius: Dar s-ar putea ca, de fapt să se saboteze singuri.

Brzezinski: Doar pe termen lung, în cazul în care Occidentul nu a depus armele pe parcurs. Deci, există un dezechilibru. Iată de ce țările vestice trebuie să insiste pentru acces la surse – cumpărarea rezervelor, investiții la egalitate cu companiile locale, ceea ce nu se poate cu Rusia – chiar acces la distribuția de energie, cum procedează firma Lukoil. După colț, pe strada asta, e o benzinărie Lukoil. Noi nu avem stații Texaco în Rusia.

Scowcroft: Energia este un domeniu în care trebuie să injectăm mai mult simț geopolitic. Ar trebui să ne adunăm şi să calibrăm cererea şi oferta mondiale, să încercăm să dezvoltăm un sistem energetic mondial care să reducă şansele ca aceste probleme să ne copleşească.

Ignatius: Ei bine, aceste lucruri sunt pentru agenda preşedintelui: un dialog cu Rusia şi un dialog global, implicând multe state, despre energie şi securitate energetică.

Scowcroft: Absolut. Să luăm ca exemplu China şi Iranul. Chinezii spun că nu vor ca Iranul să obțină capacități nucleare, dar vor să-şi păstreze accesul la petrolul iranian. Ceea ce ar trebui să cerem este constituirea unui sistem, prin care dacă cuiva i se taie energia dintr-o parte, ceilalți să împărtăşească paguba, astfel încât nimeni să nu mai sufere excesiv. Nimeni să nu mai fie ostatic al propriei dependențe de energie.

* * *

Ignatius: Să discutăm despre viitorul politic al Rusiei. Au un nou preşedinte, Dmitri Medvedev. Când vorbesc cu oficiali de la Kremlin, mi se spune că este o greşeală să-l consider pe acesta o simplă marionetă a lui Putin, că este într-adevăr primul lider rus care reprezintă noua generaţie, că Putin a fost o figură de tranziţie, modelat de experienţa kaghebistă. Într-un fel, un copil al Războiului Rece. Medvedev nu ar fi aşa ceva, ci primul lider postbelic al Rusiei, iar prietenii mei de la Kremlin insistă că aşa trebuie să-l considerăm şi că avem oportunitatea de a lucra cu cineva diferit. Brent, tu ce părere ai? L-ai întâlnit personal sau pe vreunul dintre colegii săi?

Scowcroft: Nu am avut ocazia să-l întâlnesc. Tot ceea ce ştiu vine din ceea ce am citit. Cred că este un personaj interesant. Nu ar fi ajuns acolo unde este dacă era moale. Evident, are un caracter puternic. Pare să aibă o abordare mai deschisă spre internaţional, dacă vreţi, decât Putin.

Cred că ne aşteaptă vremuri interesante în Rusia. După modul în care Putin a gestionat transferul preşedinţiei şi prin faptul că l-a ales pe el, iar nu pe Serghei Ivanov, de exemplu, rezultă că-l consideră pe Medvedev mai uşor de manevrat. Dar odată ajuns preşedinte, nu este exclus ca, într-o zi, Medvedev să se trezească şi să-şi ia în serios atribuţiile. Statutul de marionetă a lui Putin nu este sigur.

Brzezinski: În orice caz, cum nu putem şti cu siguranţă ce se ascunde în spatele cortinei, trebuie să-l tratăm pe Medvedev ca pe un preşedinte. Şi ar trebui să încercăm, în contactele cu el, să-l ajutăm să-şi crească profilul. Este adevărat că biografia sa este foarte diferită de cea a lui Putin. Pregătirea lui este într-o profesiune foarte diferită, iar astea sunt lucruri bune. Cu toate acestea, nu sunt foarte optimist că tratarea lui Medvedev ca şi preşedinte va da rezultate rapid, pentru că el este alegerea lui Putin. A fost omul său de încredere timp de câţiva ani la Leningrad. Practic, stătea în anticamera lui Putin, în timp ce Putin stătea lângă Sobceak. Era asistentul lui.

Cred că Brent are dreptate când spune că Putin l-a preferat lui Ivanov deoarece ştia că acesta, dacă va deveni preşedinte, va consolida puterile preşedinţiei cu realităţile puterii; adică, va strânge tipul de anturaj care controlează instrumentele puterii: FSB, armata şi oligarhii care au fost subordonaţi Kremlinului. Este puţin probabil că

Medvedev va reuşi să-şi creeze propriile instrumente rapid. Cred că Putin va continua să conducă din umbră pentru multă vreme. Nu din întâmplare a acceptat să fie prim-ministru. Şi a început deja să vorbească despre puterea executivă, ca atribut al premierului.

Dincolo de asta, rămâne, desigur, posibilitatea îndepărtată ca, la un moment dat, Medvedev să se sature şi să-şi dea demisia. Conform Constituției ruse, Putin ar putea atunci să candideze la preşedinție.

Ignatius: Cum am putea să reacționăm la asta?

Brzezinski: Nu am putea face nimic şi ar trebui să ne adaptăm. Dar ideea este că până ce Medvedev va reuşi să transforme o supremație nominală în putere reală, Putin va fi cel care va lua deciziile. Puterea lui Medvedev nu se va baza pe atribuțiile constituționale ale funcției, ca în cazul preşedintelui nostru, ci pe realitățile puterii.

Ignatius: Da, deşi este izbitor dacă te gândeşti cât de mult a dorit Putin să demonstreze că el funcționează în limitele constituționale.

Brzezinski: Exact. Nu putem ignora asta. Dar Medvedev a fost ales de Putin, iar întrebarea legitimă este de ce el, iar nu un alt personaj din echipa sa de la Kremlin, mult mai apropiat de el, în termeni de putere?

Ignatius: Inițiații în tainele Kremlinului îmi spun că Putin recunoaşte că puterea ar trebui să revină noii generații. Este o figură de tranziție. Să nu crezi că am înghițit povestea lor, dar asta este linia oficială.

Scowcroft: Nici unul dintre noi nu ştie sigur. Putin a fost ales de Elțîn, iar impresia mea este că nu s-a purtat aşa cum ar fi vrut fostul preşedinte.

* * *

Ignatius: V-aş ruga să ne întoarcem la chestiunea mai largă cu care se confruntă Statele Unite atunci când analizează Rusia. Care ar trebui să fie obiectivele noastre în relația cu această țară? Zbig, care sunt interesele şi obiectivele americane atunci când privim Rusia?

Brzezinski: Cred că, în moduri diferite, atât Brent cât şi eu am arătat, fie şi indirect, care ar trebui să fie acestea. Am dori să vedem Rusia, într-o formă sau alta, mai apropiată de Vest. Cultura politică rusă este mai apropiată de Occident decât de Asia, cred. În unele aspecte, poate fi numită eurasiatică. Dacă stilul de viaţă predominant la care aspiră ruşii şi moştenirea culturală centrală cu care se identifică este esenţial una europeană, vestică, creştină. De aceea, este un obiectiv rezonabil, chiar dacă îndepărtat, să vedem Rusia îndreptându-se tot mai mult către democraţie. Cred că următoarea generaţie de lideri ruşi, dincolo de Medvedev, va fi mai democratică, mai cosmopolită, mai europeană decât cea actuală şi, cu siguranţă, decât cea dinainte.

Mă aştept ca într-o zi preşedintele rus – eventual cel de după Medvedev, dacă nu se întoarce Putin – să fie poate un absolvent al Harvard Business School sau al London School of Economics. Nu este o speculaţie îndrăzneaţă: elita rusă îşi trimite tot mai mult copiii la universităţi americane şi britanice, nu la Tokyo sau la Beijing. Iar la un moment dat, din punctul de vedere rusesc, o „Europă" de la Lisabona la Vladivostok va fi o viziune binevenită, pentru că le va permite să menţină controlul asupra patrimoniului lor cel mai de preţ, teritoriile din Estul îndepărtat.

Viziunea alternativă, a Europei până la Urali, formulată odată de generalul de Gaulle ca un stimulent pentru aducerea ruşilor mai aproape de Europa, ar putea, în mod ironic, să devină o realitate dacă Rusia se izolează. Atunci îi va fi tot mai greu să controleze uriaşul spaţiu din est, în condiţii de criză demografică, alcoolism, una dintre cele mai ridicate mortalităţi din lume, imigraţie şi presiuni din partea Chinei. Atunci, într-adevăr am putea obţine o Europă până la Urali, dar ar fi un dezastru pentru Rusia. Evident, nu fac decât speculaţii, dar perspectiva cred că-i îngrijorează pe ruşi. De aceea cred că generarea unui context geopolitic în care Rusia să fie trasă spre Vest, chiar cu unele etape dureroase, nu este un obiectiv nerezonabil, deşi pe termen lung.

Ignatius: Brent, cum defineşti tu obiectivele Americii în această relaţie?

Scowcroft: Obiectivul Statelor Unite trebuie să fie o Rusie confortabilă acasă la ea şi cu vecinii săi europeni. Încă de la Petru cel

Mare, ruşii se ceartă pe tema locului lor în lume – dacă sunt europeni sau asiatici sau poate asiatici cu influențe europene. Sunt de acord cu Zbig. Trebuie să-i încurajăm să-şi găsească locul şi să se simtă bine acolo. Să nu fie iredentişti, ostili sau resentimentari. Asta ar putea însemna chiar un efort de a-i face să se simtă egalii noştri. Cred că va fi un proces destul de îndelungat.

În acelaşi timp, nu aş da de la început foarte mult. Zbig a vorbit despre conducte, de exemplu. Cred că trebuie să presăm foarte tare pentru o conductă de petrol din Kazahstan, pe sub Marea Caspică, spre Azerbaidjan. Asta nu ar dăuna Rusiei, dar ar distruge şansele unui monopol rusesc asupra Europei.

Ignatius: Dacă acestea sunt obiectivele noastre, credeți că este înțelept să insistăm în continuare pentru planul instalațiilor anti-rachetă din Cehia şi Polonia – o propunere a administrației Bush care l-a supărat cu adevărat pe Putin şi conducerea rusă? Acest proiect va promova obiectivele americane, aşa cum le definiți voi, sau le va afecta negativ?

Scowcroft: Sunt stupefiat de idee. Preşedintele a anunțat că nu putem permite Iranului să obțină arme nucleare. Cu toate acestea, construim o apărare împotriva acestor arme, considerând aparent că Teheranul oricum le va avea. Aşadar, nu înțeleg scopul acestei desfăşurări. Nu-mi este clar dacă se doreşte apărarea Europei sau a Statelor Unite. Iar dacă nu s-a modificat tehnologia, nu cred că le poate apăra pe amândouă, în acelaşi timp.

Sunt foarte încurajat de ultima noastră direcție în acest domeniu, încercarea de a-i coopta pe ruşi la ceva legat de apărarea antirachetă. Nu ştiu destule, dar mi se pare că acțiunea stă sub un mare semn de întrebare.

Ignatius: Zbig, tu ce crezi?

Brzezinski: Ei bine, opiniile mele sunt oarecum împărțite, pentru că, pe de-o parte, establishment-ul politic de la Washington îmi cere să promovez ideea scutului anti-rachetă cu polonezii şi cu cehii, în timp ce aceştia din urmă mă întreabă cum să se descurce cu ea. Aşadar, în primul rând, polonezilor şi cehilor le spun următoarele:

Este în interesul vostru să fiţi prieteni apropiaţi ai Statelor Unite. Dacă Statele Unite chiar doresc acest lucru, ar trebui să încercaţi să-l rezolvaţi. Dar trebuie să aveţi o atitudine practică, iar asta depinde în mare parte de contextul politic. Dacă NATO doreşte sistemul, iar Rusia îl acceptă, atunci nu este nici o problemă. Puteţi face un aranjament cu SUA pentru a obţine unele compensaţii, de pildă, modernizarea forţelor armate.

Dificultatea apare atunci când NATO este călduţ, statele occidentale se opun, iar ruşii se împotrivesc cu tărie şi chiar lansează ameninţări. Atunci, dacă America îl doreşte cu adevărat, continui să-l faci. Însă în acest caz, trebuie să obţii angajamente compensatorii din partea Statelor Unite că, dacă ameninţările ruşilor sunt reale sau dacă te confrunţi cu sancţiuni economice sau politice din partea lor, vei fi despăgubit. De aici, lucrurile devin foarte complicate, pentru că, lesne de înţeles, Statele Unite nu se grăbesc să ofere astfel de garanţii bilaterale.

Aşadar, aceasta este poziţia mea formală de negociere. Pe de altă parte, ca arhitect al strategiei externe americane, sunt, ca şi Brent, puţin surprins. Spunem că sistemul propus acum, ultima sa versiune, este făcut să-i apere pe europeni. Dar europenii nu cer această protecţie. În al doilea rând, sistemul pe care vrem să-l desfăşurăm nu există, iar ameninţările la care ar trebui să facă faţă sunt la fel de inexistente. Deci, nu înţeleg urgenţa. Previziunea mea este că o victorie a democraţilor în alegeri va încetini procesul, va reduce finanţarea. Pe scurt, chestiunea depinde de contextul existent acolo, de limita până la care Statele Unite sunt pregătite să-şi asume răspunderea pentru consecinţele instalării scutului şi, în ultimă instanţă, de procesul nostru electoral.

Ignatius: Există pericolul ca, dacă Statele Unite continuă să preseze pentru acest proiect, în ciuda obiecţiilor ruse şi a nesiguranţei, dacă nu chiar opoziţiei europene, să creăm exact reacţia rusă pe care dorim s-o evităm? Adică, exact o retragere în interior, o exacerbare a sentimentului că Statele Unite, orice ar spune, tot încearcă să le amplaseze un sistem periculos de rachete la graniţă? Brent, care sunt şansele de a ajunge la cel mai prost rezultat posibil, din perspectiva obiectivelor pe care tocmai le-am discutat?

Scowcroft: Cred că ar fi posibil, dar nu sunt sigur că s-ar şi întâmpla aşa ceva. Ameninţarea este mai mult psihologică decât reală. De fapt, ruşii nu au de ce să se teamă de acest sistem.

Ignatius: Aşa să fie? Nu poate fi transformat imediat într-un sistem de apărare care i-ar împiedica pe ei să-şi utilizeze armele nucleare?

Scowcroft: Ar fi inutil împotriva unui atac rusesc cu rachete. Este făcut să intercepteze câteva rachete rudimentare, nu pentru a face faţă arsenalului rusesc. Efortul de a-l întoarce împotriva Rusiei ar fi enorm, iar schimbarea ar fi vizibilă. Însă, evident, Putin a decis că proiectul este profund ofensiv la adresa lui şi cred că-i este dificil – sau mai curând simte – că este similar cu abandonarea tratatului ABM şi cu împingerea frontierelor NATO împotriva ţării sale. Nu ştiu cât de tare crede în aceste lucruri, dar nu cred că problema este la fel de gravă ca o eventuală apartenenţă a Ucrainei la NATO.

Ignatius: Zbig, cât de tare ar trebui să rezistăm la obiecţiile ruşilor?

Brzezinski: În primul rând, sunt sceptic faţă de urgenţa instalării unui astfel de sistem. În acelaşi timp, nu putem ignora cu totul reacţia rusă. Asta nu înseamnă că ar trebui să le facem cheful. Ar trebui să le spunem destul de clar că stilul lor de negociere este contraproductiv dacă conţine ameninţări.

Deşi sunt sceptic în privinţa acestui proiect, cred că administraţia a încercat să vorbească serios cu ruşii şi că încearcă să-i asigure că sistemul nu este îndreptat împotriva lor. Cred că o face cu bună credinţă. Şi nu cred că răspunsul cel mai potrivit pentru ruşi este să spună: „Atunci trebuie să desfăşurăm rachete şi să ţintim statele în care se află interceptoarele". Asta nu duce la discuţii serioase, ci poate doar să producă intransigenţă. Nu rezolvi nimic cu ameninţări.

Acesta este, tangenţial, unul dintre elementele ce mă îngrijorează apropo de Ucraina. Una este că ruşi se opun posibilităţii ca Ucraina să intre în NATO, pe motiv că sunt vecini. Este altceva totuşi să declari public, aşa cum a făcut-o Putin într-o conferinţă de presă cu Iuşcenko: „Dacă vă apropiaţi de NATO vom îndrepta armele nucleare împotriva voastră". Acesta este un discurs dur între aşa-zisele

popoare frăţeşti. Cred că acest stil de negociere este contraproductiv, dacă Rusia doreşte să fie percepută ca un partener.

* * *

Ignatius: Lasă-mă să închei cu un subiect greu de evitat atunci când vorbeşti despre Rusia, sufletul rus.

Brzezinski: Cel pe care unii preşedinţi se pricep să-l recunoască?

Ignatius: Ei bine, cu toţii am crescut citind marile romane ruseşti şi fiecare dintre noi a călătorit la vechea Moscovă, în timpurile sovietice. Unul dintre paradoxurile observate de mine este acela că Moscova sovietică era cel mai intelectual oraş de pe planetă. Puteai nimeri în apartamentele unor intelectuali disidenţi excelent pregătiţi, care citeau enorm, scriau adeseori în secret şi cu care puteai petrece o noapte întreagă discutând despre idei importante şi despre visele lor. Astăzi, Moscova este un oraş al succesului. Are mai multe neoane decât Las Vegas-ul. Şi nu pare să mai aibă suflet. Vezi femei frumoase în cele mai scumpe haine, tipi plini de bani prin baruri şi restaurante, dar nu ai nici o şansă să găseşti, în noua Rusie, literatură de calitate.

Deci, vreau să vă întreb, într-un sens larg cultural, încotro credeţi că se îndreaptă Rusia. Nu statul naţional rus, ci şi cultura sa. Zbig, într-un fel tu ai trăit în umbra acelei culturi.

Brzezinski: Fără îndoială, există o adâncime – o intensitate – a relaţiilor umane în societatea rusească, care este foarte primitoare. Şi există un sens al comuniunii în care este uşor să te înscrii atunci când ai de-a face cu ruşi care nu fac parte din KGB sau dintre organizatorii Gulagului, dar sunt ei înşişi victime ale unui sistem opresiv, ale căror resentimente şi lipsuri le hrănesc sufletele şi-i fac fiinţe umane mai autentice.

Prin urmare, apreciez foarte mult ceea ce ai spus, de aceea îmi plac ruşii. Îmi place să fiu printre ei. S-ar putea să nu te surprindă că mă integrez bine printre ei şi că sunt foarte călduroşi cu mine, tocmai pentru că, de multe ori, ne displac aceleaşi lucruri despre ţara lor.

Câteodată se spune că ruşii sunt printre cele mai sfinte şi mai rele popoare din lume în acelaşi timp. Există activişti pentru drepturile omului în Rusia care ar sacrifica orice, pentru cauza lor. Îşi fac

datoria cu un angajament care depăşeşte puterea noastră de înțelegere. Dar există şi o tradiție a nepăsării față de suferință, a dorinței de a brutaliza oameni. Priviți ce se întâmplă în armata rusă, modul în care îşi tratează tinerii este un adevărat scandal. Din fericire, tot mai multe voci se ridică împotriva abuzurilor. Adeseori mă gândesc că brutalitatea este produsul vieții țărăneşti semi-animalice, care generează sentimentul că poți face rău animalelor şi că oamenii nu sunt diferiți de acestea. Aproape obții satisfacție chinuindu-ți aproapele, atunci când tu însuți eşti chinuit şi lipsit de cele mai elementare lucruri.

Cam aşa era sufletul rus atunci. Este acum pe cale de a se strica? Mi-e teamă că ai dreptate. Aspectul de oraş al boom-ului economic pe care l-ai descris se potriveşte cu unele dintre cele mai rele fațete ale Americii. Şi cred că în viețile noastre, noi nu ne bucurăm de aceeaşi căldură, intimitate şi filozofie împărtăşită care se pierd treptat în Rusia. Aceasta ar putea fi caracteristica unei societăți tehnologizate, orientate spre profit, în care obținerea avuției materiale constituie principala definiție a succesului. Asta mă face să-mi pun uneori întrebări despre propria noastră societate.

Ignatius: Brent, şi tu crezi că ruşii îşi pierd sufletul rusesc?

Scowcroft: Cred că este prea devreme ca să facem pronosticuri în chestiuni atât de profunde. Sunt de acord cu amândoi în ceea ce priveşte sufletul rus, există acolo o căldură, o umanitate impresionantă. O poți vedea în muzica şi în literatura lor. Dar Rusia are şi o istorie brutală. Este o țară fără prea multe frontiere naturale, care a fost invadată de multe ori. A fost condusă de lideri nemiloşi, în interesul securității. Deci, sentimentul insecurității şi al luptei brutale este înnăscut. Şi-au conceput supraviețuirea prin expansiune – au împins frontierele cât de departe au putut, pentru a putea respira în fața atacatorilor.

Sufletul rus este un amalgam al acestor experiențe. Împreună cu multele lor calități, ei pot fi teribil de agresivi atunci când sunt puternici şi îşi brutalizează propriul popor. Atunci când sunt slabi pot fi laşi.

Nu este un suflet în care părțile bune nu le-ar putea domina pe cele rele. Dar cred – şi aici discutăm despre evoluția statului rus –

că şi personalitatea rusă va evolua. Dacă Rusia va deveni o societate în care oamenii să se simtă bine, în siguranţă, neameninţaţi din exterior sau din interior, atunci vom asista la înflorirea părţilor celor mai frumoase laturi ale sufletului rusesc.

1 aprilie 2008

Capitolul 6

Partenerii indispensabili

David Ignatius: Când ne gândim la relația Americii cu restul lumii, avem tendința de a considera că Europa este o problemă statică, neschimbată, despre care știm tot ce se poate ști. Uităm că în ultimii douăzeci de ani Europa s-a schimbat la fel de mult ca și celelalte regiuni ale lumii.

Uniunea Europeană a fost creată și s-a întins dincolo de Europa occidentală, primind noi membri, modificându-se serios. Ce este această nouă Europă? Ce anume o face atât de diferită? Și care sunt chestiunile de securitate pe care le ridică față de America? Zbig?

Zbigniew Brzezinski: Principalul element nou din Europa este efortul înalt instituționalizat de a depăși suveranitatea națională tradițională. Aceasta est o realizare remarcabilă. Statele Unite au fost „o uniune mai desăvârșită". Dar, la înființare, constituia o uniune mai desăvârșită între o majoritate anglo-saxonă, sclavi și rămășițe ale indienilor. Crearea Uniunii Europene din atâtea națiuni și limbi diferite este un fenomen unic în istorie.

Dacă o analizăm din punctul american de vedere, aș spune că este în interesul nostru ca această Europă să se extindă, în primul rând, să se consolideze politic, în al doilea, să aibă o capacitate militară proprie, în al treilea rând și, în sfârșit, să fie aliată cu Statele Unite. Voi detalia fiecare dintre aceste puncte.

Europa trebuie să se extindă în continuare deoarece crearea unei identități europene istorice și culturale nu s-a încheiat încă. Din punctul american de vedere, este de dorit ca Turcia să se alăture acestei entități, altfel ea transformându-se într-o țară din Orientul Mijlociu și aducând astfel Orientul Mijlociu în Europa.

Europa trebuie să fie mai bine definită politic în măsura în care, ca partener al nostru, dorim să fie capabilă să ia decizii viabile într-o serie de domenii, de la cele socio-economice, până la cele politice şi militare.

În al treilea rând, aş dori ca Europa să fie mai puternică militar, deoarece multe dintre problemele noastre comune sunt legate de securitate. Din păcate, în dialogul transatlantic, europenii nu s-au dovedit capabili să răspundă la solicitarea americană de uşurare a poverii în acest domeniu. În schimb, europenii cer să participe la decizii. O Europă mai capabilă militar ar fi mult mai pregătită să reacţioneze ca un aliat. Nicolas Sarkozy a propus recent o forţă permanentă de 60.000 de militari, la care primele şase ţări din UE, Franţa, Marea Britanie, Germania, Spania, Italia şi Polonia, să contribuie cu câte 10.000.

Şi ultimul punct, cel mai evident, cred că, deşi America domină în continuare lumea, în pofida costurilor războiului din Irak, avem nevoie de Europa ca aliat pentru a ne maximiza influenţa comună. În acelaşi timp, în multe probleme de interes, cred că perspectiva europeană este mai complexă istoric, într-un fel, mai înţeleaptă. Cred că nu avem decât de câştigat dintr-un parteneriat autentic cu Uniunea Europeană, în care să împărţim atât luarea deciziilor cât şi sarcinile.

Ignatius: Brent, cum defineşti tu noua Europă? Şi cât de nouă crezi că este?

Brent Scowcroft: Sunt de acord cu Zbig când spune că noutatea o constituie depăşirea suveranităţii naţionale, care este un element unic din multe puncte de vedere. Uniunea Europeană este fundamental diferită organizaţional de Statele Unite. Deşi uneori Statele Unite sunt privite ca un model, Uniunea inovează, construieşte din mers. Există însă o mare ambivalenţă, atât în Europa cât şi în America, despre scopul şi chiar despre necesitatea Uniunii.

Statele Unite au avut o atitudine ambivalentă multă vreme. Pe de o parte, am spus precum Henry Kissinger: „Dacă vreau să vorbesc cu Europa, care-i numărul de telefon?“ Pe de altă parte, am privit cu suspiciune unificarea Europei. În multe chestiuni, am trata mai bine separat cu Marea Britanie, Franţa, Germania şi celelalte state.

În Europa ambivalenţa se manifestă în ce priveşte voinţa de a dezvolta Comunitatea cărbunelui şi oţelului, înfiinţată în 1948, într-o uniune precum Statele Unite ale Americii sau ceva mai lax, mai aproape de o confederaţie? Această este întrebarea ce se ascunde în dilema dintre lărgirea sau aprofundarea Uniunii. Ne concentrăm pe atragerea mai multor state sau strângem legăturile între membrii actuali? Franţa, pentru o vreme, a vrut să le facă pe amândouă. Ei bine, acest lucru este extrem de dificil, deoarece cu cât lărgeşti mai tare, cu atât diversifici interesele şi atitudinile, perspectivele pe care doreşti să le aduci împreună, într-o uniune care să funcţioneze cu adevărat.

Ignatius: Brent, crezi că această Europă mai largă va menţine coerenţa pe care o Uniune mai redusă o avea? Câteodată îi aud pe europeni întrebând, ce avem noi în comun cu slovacii, cu ciprioţii, cu toate aceste popoare care formează noua Europă? Nu cumva am slăbit grav caracterul Uniunii noastre?

Scowcroft: Aceasta este dilema. După cum spunea Zbig, extinderea Europei este foarte dezirabilă. Turcia este exemplul clasic, deoarece, geografic, ea se întinde şi în Europa şi în Asia. Dar cu cât te întinzi mai mult, cu atât este mai greu să ai o structură solidă, coezivă.

Aş mai adăuga ceva, pe partea militară. Zbig a vorbit despre o armată europeană, dar unul dintre principalele diferende cu Statele Unite este tocmai rolul militar al UE şi cel al NATO. Acum, chestiunea e mai puţin vizibilă, parţial deoarece statele europene nu sunt pregătite să investească în apărare. Dar pentru multă vreme, mai ales francezii, au încercat să convingă UE să creeze o organizaţie militară separată şi, într-o oarecare măsură, concurentă pentru NATO. Operaţiunile comune cu Alianţa ar fi urmat să aibă loc pe baze complet voluntare.

Aceste curente nu mai sunt atât de evidente acum. Aceasta este doar o impresie, pentru că Europa este obosită momentan de ultimele valuri ale extinderii, pe care încearcă să le digere. În plus, chestiunile militare sunt relativ discrete. Totuşi, acestea sunt probleme pe care va trebui să le înfruntăm şi sunt unice, deoarece nu am mai avut de-a face niciodată cu formarea deliberată a unei superputeri.

Brzezinski: Paradoxul în toate acestea este redenumirea Comunităţii Europene în Uniunea Europeană, după extindere. În realitate, Uniunea Europeană a devenit Comunitatea, în urma lărgirii.

Comunitatea formată din 10 sau mai puţini membri era mult mai coezivă. De fapt, dacă în anii '50 ai secolului trecut s-ar fi format o adevărată uniune, atunci am fi avut deja un singur stat european, compus din Germania, Franţa şi alţii. Acum, avem o Europă mult mai largă, care se auto-numeşte uniune. Şi are succes economic şi social, fără a se fi definit încă politic, ceea ce ar fi bine, din punctul de vedere american. Însă acest lucru se va întâmpla, deşi evoluţia este lentă direcţia este cea bună.

Problema apare cel mai acut în domeniul apărării. Europenii nu vor să cheltuiască prea mult. Pe de altă parte, susţin NATO şi doresc să facă parte în continuare din Alianţă, care le conferă securitate. Însă devine tot mai clar că, în faţa problemelor globale cu care ne confruntăm, Alianţa Atlantică nu va fi capabilă să acţioneze, dacă numai o parte ia deciziile şi suportă costurile majore. Europa trebuie să recunoască asta. Cred că am învăţat că puterea noastră, deşi decisivă, nu este suficientă. O relaţie mai strânsă între America şi o Europă mai bine definită şi autonomă militar începe să fie văzută de ambele părţi ca un obiectiv comun.

Desigur, asta va genera întrebarea unde se termină Europa? În ce mă priveşte, cred că ar trebui să includă şi Ucraina. Şi aproape toţi membrii UE sunt şi membri ai NATO. Aşadar, dacă Ucraina va deveni vreodată membru UE, ea va căuta să se alăture şi NATO.

La un moment dat, aceasta va ridica unele probleme privind natura relaţiei dintre Europa şi Rusia, ţară despre care am discutat pe larg în capitolul precedent. Dar cred că această progresie istorică este un lucru pe care liderii clarvăzători de pe ambele maluri ale Atlanticului îl recunosc drept de dorit. Şi cred că este inevitabil, dacă Occidentul nu vrea să se sinucidă.

Ignatius: Dar chiar este în interesul Americii ca Europa să aibă propria sa forţă, puternică şi independentă? Le tot cerem europenilor să fie mai activi în domeniu, dar dacă ar avea propria forţă militară, separată de NATO, nu ar fi o problemă pentru noi?

Brzezinski: Trebuie să întrebăm: „independentă pentru ce?“ Nu cred că este posibil ca Europa să aibă capacități pentru un nou război cu adevărat major. Nu cred că va putea desfăşura sute de mii de soldați în străinătate. Dar, cu siguranță, europenii ar putea avea mai multe mijloace decât forțele expediționare, cam de mărimea unui batalion, pe care le trimit selectiv în diferite părți ale Africii – cerând tot mai mult sprijinul nostru, chiar şi cu transportul. Europa poate face mult mai multe fără a se epuiza, dar şi fără a deveni atât de independentă încât legătura de securitate cu Statele Unite să fie diluată sau chiar distrusă.

Scowcroft: Părerea mea este că europenii sunt epuizați strategic. În secolul XX au luptat în două războaie teribile, lungi, care au luat un enorm tribut din populația lor, din capacitatea lor politică, din întreaga lor viziune. Nu se pot convinge de necesitatea unei forțe militare puternice, mai ales când noi avem asemenea capacități. Prin urmare, în timp ce sunt de acord că ar fi util să facă mai multe militar, cred că pentru o vreme, până îşi recapătă elanul, ar trebui să acceptăm o diviziune a muncii, în care noi să facem mai mult pentru securitate, iar europenii să facă ceea ce fac mai bine, inclusiv reconstrucția şi reorganizarea statelor, astfel încât să le aducă mai aproape de Uniunea Europeană. Trebuie să lucrăm în strânsă legătură cu ei, dar şi să recunoaştem că a-i bate la cap pentru creşterea forțelor armate nu va fi de ajutor.

Brzezinski: Ai dreptate, dar am unele rezerve aici. Nu mă opun tezei pe care o argumentezi, Brent, ci consecințelor politice ale unei astfel de diviziuni a muncii. Ia Afganistanul, de exemplu. Europenii vor veni să construiască drumuri, şcoli, diverse facilități pe care poate că le fac mai bine. Între timp, noi vom lupta şi vom sângera.

Nu cred că, pe termen lung, publicul american va considera asta o alianță. Cred că avem dreptul să ne aşteptăm ca europenii să fie mai responsabili pentru soarta lumii, în pofida oboselii lor strategice, pe care ai identificat-o corect. Sunt mult în spatele nostru. Pe de altă parte, am constatat că britanicii sunt doritori să preia această responsabilitate, francezii şi ei, tot mai mult, ca şi unii dintre aliații mai mici, precum polonezii şi olandezii. Probleme reale pun Germania şi probabil Italia, dar cred că acestea pot fi depăşite.

Scowcroft: Nu vorbesc despre o diviziune a muncii, ci doar că toți membrii trebuie să participe la toate aspectele, chiar dacă uneori inegal.

Brzezinski: În regulă, sunt de acord cu asta.

Scowcroft: Ceea ce spun este că ei pot şi doresc să facă mai mult într-un domeniu. Şi că ar trebui să recunoaştem acest lucru şi să nu cerem un efort egal, pentru că atunci riscăm să forțăm o separare.

Brzezinski: Mi se pare corect.

Ignatius: Brent, ce ar însemna asta concret, în Afganistan?

Scowcroft: De exemplu, un personaj de tip Paddy Ashdown ar putea merge acolo şi juca rolul pe care Ashdown l-a avut pentru unificarea economică şi politică a Bosniei. Ar putea fi capabil să atragă mai multe resurse economice decât Statele Unite, ca modalitate de echilibrare a prezenței noastre militare şi, în plus, să unifice în mod real efortul nostru colectiv în Afganistan.

Brzezinski: Am nevoie de o clarificare: dacă America îşi asumă cea mai mare parte a luptelor şi conducerea, te aştepți ca europenii să-şi crească rolul lor? Sau le-ai acorda o exceptare?

Scowcroft: Nu le-aş acorda o exceptare. Sunt de acord cu Bob Gates când spune că nu putem avea o Alianță cu două viteze. Dar nu trebuie să ne limităm la a-i pisa încontinuu că nu-şi îndeplinesc responsabilitățile, pentru că lucrurile sunt mai complicate decât atât. Trebuie să fim înțelegători şi realişti, astfel încât Alianța ca întreg să-şi poată maximiza impactul.

Brzezinski: Deci, dimensiunea militară nu trebuie suportată egal.

Scowcroft: Corect!

Brzezinski: Dar trebuie să existe o împărțire semnificativă.

Scowcroft: Absolut.

Ignatius: Revenind la lucrurile care îi îngrijorează pe europeni, cred că în vârful listei se află ceva ce uneori numim „euroscleroza“ – problema demografică cu care se confruntă Bătrânul Continent, chiar atunci când se reconfigurează, iar Uniunea Europeană se extinde. Populația nu se reproduce în multe state europene esențiale. Statele scandinave, Germania, Italia au rate ale natalității atât de scăzute încât nevoia de a importa forță de muncă va creşte încontinuu dacă doresc ca economiile lor să mai funcționeze. Acest fenomen îi face foarte pesimişti pe unii europeni. Zbig, tu care te-ai născut acolo şi ai ajuns în America în tinerețe, împărtăşeşti acest pesimism demografic fundamental despre Europa?

Brzezinski: Nu pot să scot din pălărie remediul pentru problema demografică. Şi trebuie să recunosc că nu ştiu mare lucru despre aceasta. Dar mi se parte că există unele dovezi conform cărora proiecțiile demografice nu trebuie văzute atât de unidirecțional. Dacă prevezi o populație în declin, nu trebuie neapărat să presupui că scăderea va continua permanent, dar nici opusul, că o creştere demografică va dura. Multe dintre predicțiile privind populația mondială au fost drastic revizuite de-a lungul anilor. Cred că în unele state europene se înregistrează deja modificări în ce priveşte numărul de copii al cuplurilor.

Dar problema există. Cred că europenii vor încerca să o rezolve la fel cum fac şi alții, prin politici sociale care să încurajeze familiile mai numeroase şi prin acceptarea unui număr mai mare de imigranți. Țările care nu sunt obişnuite cu asimilarea străinilor vor fi probabil mai precaute în ce priveşte acceptarea unor imigranți provenind din culturi şi medii religioase diferite. Cred, de exemplu, că muncitorii din țări precum Lituania, România, Slovacia şi Polonia sunt mai bineveniți în Vest. Deja, țăranii români umplu efectiv satele spaniole, în care locuitorii fie au murit, fie au plecat la oraş. În Irlanda există o comunitate poloneză uriaşă, care se bucură nu numai de slujbe în limba maternă în bisericile catolice, ci şi de transmisii ale meciurilor de fotbal în poloneză.

Ignatius: Dar nu sunt bineveniți pentru sindicatele europene.

Brzezinski: Asta e o problemă diferită. Sindicatelor nu le plac imigranții, dar țările respective îi doresc. Sunt de acord că Europa a fost rănită grav de experiențele traumatice ale celor două războaie şi că este conştientă acum că războiul trebuie să fie ultimul instrument al politicii, iar asta a dus la o anumită reticență față de problemele de securitate din zonele mai îndepărtate. Cu toate acestea, astăzi, majoritatea problemelor pe care le-am discutat nu privesc doar America, ci şi Europa. Dacă America nu se ocupă de ele, Europa şi modul ei de viață vor avea de suferit. Iar asta ar putea însemna sfârşitul Occidentului. Cei care se gândesc la viitor împărtăşesc concluzia că nici problemele geopolitice tradiționale şi nici noile provocări globale nu pot fi abordate efectiv decât dacă America şi Europa lucrează împreună.

Scowcroft: Acesta este un punct foarte important, deoarece este esențial ca țările care au viziuni comune despre om şi despre relația sa cu societatea şi cu statul – iar asta înseamnă comunitatea atlantică – să lucreze împreună. Aceste idei sunt străine pentru o mare parte din noua lume globalizată. Împreună, putem promova ceea ce considerăm că este adevărul fundamental despre organizarea societății. Dacă nu o facem coordonat, avem mult mai puține şanse de succes.

Ignatius: Când spui „viziuni comune", înțeleg că te referi la ideile despre libertățile individuale, prin contrast cu perspectiva mai colectivistă a funcționării vieții şi societății, care predomină în Asia. Am dreptate?

Scowcroft: Da, deşi eu aş formula altfel. Nu e vorba doar despre dilema individual versus colectiv, ci şi despre protecția minorităților, despre mai multe lucruri.

Ignatius: Statul de drept?

Scowcroft: Desigur. O mare parte din lume nu s-a dezvoltat, istoric vorbind, în această direcție. Asta nu înseamnă că a greşit sau că noi avem dreptate. Dar credem că lumea este formată din indivizi şi

că guvernele ar trebui să caute maximizarea binelui pentru un număr cât mai mare de indivizi. Cred că lucrând împreună, cu capacităţile specifice, America şi Europa pot promova aceste idei mai bine decât certându-se, aşa cum au făcut în ultimii ani.

Brzezinski: Concluzia este că dacă America şi Europa nu se consultă şi nu acţionează împreună într-un mod mai sistematic, în curând nu va mai exista Occident, pentru că nici America singură şi nici Europa singură nu pot susţine lumea aceasta nouă, turbulentă şi schimbătoare. Aşadar, este de o importanţă capitală ca cele două entităţi să identifice un proces de luare a deciziilor funcţional.

Aceasta cere două lucruri. În primul rând, Europa trebuie să dezvolte un proces decizional care să fie într-adevăr coerent, sustenabil şi operaţional. Nu va fi uşor, dar recentele schimbări constituţionale încep să mişte semnificativ Europa în această direcţie. Vom avea, nu peste mult timp, un preşedinte european. De fapt, deja au început discuţiile politice privind cui i se cuvine această funcţie.

Vom avea un ministru de externe european. Iar dacă unele planuri pentru o capacitate militară europeană majoră avansează, va apărea ceva asemănător unei armate europene – care, totuşi, nu va fi capabilă de acţiuni independente semnificative fără participarea americană.

În al doilea rând, avem nevoie de un sistem transatlantic de luare a deciziilor care să impună legitimitate şi respect şi să se dovedească operaţional. De exemplu, cred că G8-ul sau G7-le cum era înainte, a devenit desuet dintr-o serie de motive, inclusiv utilizarea greşită a termenului *democraţie* pentru a defini membrii. Dar trebuie să ne străduim pentru construirea unei organizaţii transatlantice de acest fel, cu implicarea Americii, probabil a Canadei şi a Uniunii Europene. Nu cred că se va face imediat, însă dacă dorim să luăm iniţiativa, cred că vom primi răspunsuri pozitive din partea unui număr tot mai mare de lideri europeni. Asta s-ar putea chiar să-i împingă pe europeni către un sistem mai rapid de luare a deciziilor. Cred că următorul nostru preşedinte va găsi acest domeniu deosebit de fertil pentru o inovaţie istorică reală.

De exemplu, Carta Atlanticului menţiona un astfel de aranjament. Dar documentul a fost oarecum depăşit de evenimente după împărţirea lumii în sfere de influenţă, din 1945. Prin urmare, fără a fi nouă, poate că ideea este oportună.

Scowcroft: Propunerea este interesantă. În ultimii ani, Europa s-a opus serios acestui mod de gândire – mai ales francezii, care pentru o vreme au încercat să alunge America din Europa, crezând că acesta este singurul mod în care continentul se putea unifica. Atâta vreme cât eram prin preajmă, făceam figură de băieții cei mari, iar Europa nu s-ar fi dezvoltat niciodată aşa cum credeau francezii că ar fi trebuit.

Acesta este unul dintre motivele pentru care unificarea Europei nu este încă încheiată. Există un număr de curente şi contracurente. Cred că trebuie să fim atenți. Dar, în orice caz, trebuie să ne îmbunătățim sistemul de decizii colective. NATO juca un rol mult mai important înainte decât acum. În timpul Războiului Rece, Consiliul NATO era un organism decizional foarte serios.

Brzezinski: Pentru că noi dictam deciziile.

Ignatius: Şi aveam un inamic comun.

Scowcroft: Dar şi obiective comune. Acum, nu mai dispunem de nimic asemănător. Încă îmi amintesc cu durere de discuțiile cu europeni care propuneau propriile puncte de vedere. Dacă le contestam, eram acuzați că obiectăm pentru că nu vrem ca ei să se consolideze într-o comunitate.

La fel, nu putem uita ce se petrece în interiorul Europei. Am discutat cu un grup de polonezi cu vreo doi ani în urmă şi mi-au spus că nu recâştigaseră independența ca stat suveran doar pentru a o da Bruxelles-ului. Europa încheie o etapă şi poate începe o alta. Faza care se termină este pretenția franceză de a domina Europa printr-o alianță cu Germania. Acum, în loc de asta, vedem că francezii, sub Sarkozy, discută cu britanicii şi sunt îngrijorați față de statutul Germaniei de mare putere în Europa. Iar tendințele actuale din Germania nu sunt tocmai încurajatoare pentru o Europă viguroasă, stimulativă.

Pe termen scurt, această cursă cu obstacole va continua. Cel mai bun curs pentru Statele Unite este să salute progresele către consolidare, dar să aibă răbdare şi să fie pregătiți să întărească cât mai mult comunitatea transatlantică, indiferent care ar putea fi starea şi dispoziția sa.

* * *

Ignatius: Dar ce părere aveţi despre modul în care cele două puteri privesc restul lumii? Este mai popular sistemul democratic european decât cel american? Adeseori suntem mesianici în promovarea democraţiei. Avem idei detaliate despre cum ar trebui ea să apară. Sunt europenii mai eficienţi în promovarea democraţiei pentru că sunt mai puţin misionari? Oferă ei un model mai bun de tranziţie către o conducere democratică?

Scowcroft: Pe această temă, în America s-au înregistrat trei tendinţe majore. Pe prima aş numi-o Washington/John Quincy Adams, în care ne vedeam pe noi înşine ca o cetate strălucitoare pe o colină. Credeam că democraţia este calea de urmat pentru toată lumea. Eram un exemplu viu al capacităţii individului de a trăi în pace şi armonie cu semenii săi. Dacă alţii doreau să ne adopte sistemul, o puteau face fără oprelişti, dar, după cum spunea John Quincy Adams, noi nu plecam la vânătoare de monştri. Doream binele tuturor celor care căutau libertatea. Dar garantam numai pentru a noastră.

A doua tendinţă a început cu Woodrow Wilson, care a constatat că ideile lui Washington şi ale lui Adams erau prea restrânse, considerând că trebuie să fim evanghelişti ai democraţiei. De atunci continuă dezbaterea dacă trebuie să acceptăm celelalte ţări aşa cum sunt şi să lucrăm cu ele sau trebuie să încercăm să le transformăm în democraţii.

A treia datează de la atentatele din 11 septembrie 2001 şi a fost inaugurată de Războiul din Irak. Constituie o adaptare a idealismului wilsonian, afirmând că obiectivul, misiunea noastră, este răspândirea democraţiei, chiar prin forţă, dacă este necesar. Europenii, pe de altă parte, poate şi datorită experienţei lor coloniale, sunt mult mai modeşti în ceea ce fac.

Ignatius: Zbig, când contempli absorbirea cu succes a fostelor state comuniste din Europa de Est, atât de rapid, în această Uniune Europeană extinsă, trebuie să constaţi, printre altele, rezultatele uluitoare în inculcarea valorilor democraţiei şi încurajarea forţelor şi structurilor democratice. Ne lăudăm că suntem cetatea de pe colină şi vorbim despre democraţie fără încetare, dar ce putem învăţa de la europeni, care au construit efectiv democraţia în statele din Europa de Est?

Brzezinski: Voi încerca să răspund la mesajul conținut în întrebarea ta. În primul rând, Statele Unite au susținut mult mai puternic mişcările democratice din fostul bloc sovietic decât europenii, care au încercat să le ignore. Cancelarul Schmidt a declarat chiar că înțelegea perfect necesitatea impunerii legii marțiale în Polonia, care a dus la zdrobirea mişcării Solidaritatea. Noi am susținut aceste mişcări, în timp ce europenii aveau tendința de a accepta ceea ce ei considerau o realitate inevitabilă.

În al doilea rând, unele state central-europene au tradiții democratice la fel de vechi ca cele din Occident. Polonia a avut Magna Charta imediat după Marea Britanie. A avut a doua constituție din istoria sistemelor politice, imediat după cea americană şi înaintea celei franceze. Cehoslovacia a fost o democrație funcțională înainte de a fi ocupată de nazişti. Există tradiții în Europa Centrală care au reînviat după căderea Cortinei de fier. Vestul, fireşte, a încurajat şi a ajutat la consolidarea acestora.

În general, europenii nu au făcut misionarism din promovarea democrației. Ei o văd mai mult ca inerentă în propriile țări şi sunt oarecum sceptici față de prozelitismul pe care l-am făcut noi. Dar, ca şi europenii, avem tendința de a uita că am fost şi opresori. Am invadat Hawaii, am alungat-o pe regină şi am distrus civilizația locală, din interese agricole.

Scowcroft: Dar am numit acest lucru Destinul manifest.

Brzezinski: Într-adevăr, Destinul manifest. Gândeşte-te la ceea ce am făcut în Filipine după războiul cu spaniolii. Teoretic, eliberam poporul filipinez. De fapt, am dus un război dur şi sângeros împotriva rezistenței sale de tip gherilă. Şi le-am acordat libertatea abia după 40 de ani, când invazia japoneză ne-a alungat de acolo. Când ne-am întors a doua oară, nu mai eram atât de atenți la aspirațiile filipinezilor pentru democrație. Aşadar, dacă, în general, succesul nostru în promovarea democrației nu este rău, să nu uităm că procesul a avut şi partea sa negativă. Am utilizat democrația ca pe o scuză pentru alte obiective, ca în Irak, şi ne-am îndepărtat semnificativ de angajamentul universal față de aceasta, atunci când ne-a convenit să o facem.

Cu toate acestea, există o diferență. Americanii sunt mai extrovertiți, au tendința de a face un fel de activism universal. Europenii

sunt mai preocupaţi de propria lor identitate, pe care ar dori s-o păstreze şi s-o cultive. Poate prin combinarea celor două, am putea obţine o comunitate transatlantică mai strânsă, care ar fi sănătoasă pentru ambele părţi.

Ignatius: Dar tu, Brent, vezi vreun domeniu în care am putea învăţa de la europeni? Dincolo de credinţa că hiperputerea americană, cum le place francezilor să spună, are răspunsuri la tot, crezi că există domenii în care Europa se descurcă mai bine?

Scowcroft: Cred că Europa este mai metodică, are un mod mai organizat – uneori în exces – de a face lucrurile. Noi avem tendinţa să evoluăm în salturi. Fie mergem cu viteză maximă înainte, fie stăm pe loc. De aceea spun că ar trebui să căutăm să profităm de talentele europene pentru a încuraja oamenii, a le arăta cum să se transforme, să se modernizeze, învăţându-i să-şi administreze economia şi sistemul politic. Acest lucru îl fac mai bine europenii. Asupra chestiunii preeminenţei, nu mă pronunţ. Situaţia se schimbă atât de repede pe ambele maluri ale Atlanticului, încât este greu să generalizezi.

Ignatius: Europenii sunt buni la alcătuirea unor seturi ordonate de reguli. Este uşor să-ţi baţi joc de funcţionarii de la Bruxelles, care nu fac altceva decât să scrie mici reguli şi reglementări nesfârşite, dar realitatea este că au stabilit o platformă solidă pentru abordarea fostelor state comuniste.

Brzezinski: Absolut. Fără nici o îndoială, Bruxelles-ul şi accentul pe care-l pune asupra reglementării şi procedurilor constituie o contribuţie excelentă la transformarea Europei Centrale şi de Est.

Aş putea spune că putem învăţa de la europeni mai multe în sfera afacerilor interne decât în domeniile pe care le-am discutat până acum. În cele mai dezvoltate părţi ale Europei, inegalităţile sociale de tipul celor existente în Statele Unite aproape au dispărut complet. Aceste disparităţi nu sunt sănătoase. Dar noi le-am privit cu indiferenţă din anumite raţiuni istorice. Cred că avem multe de învăţat de la europeni, care au evoluat către o societate mai justă şi mai autentic democratică decât a noastră.

De asemenea, europenii s-au descurcat mai bine cu unele probleme fundamentale de infrastructură. Multe dintre realizările asociate

dinamismului american din perioada industrializării sunt acum depăşite. Absenţa căilor ferate, de exemplu, este scandaloasă. Adeseori, iau ACELA[1] către New York şi este ca şi cum ai merge într-un tren din lumea a treia, cu zgâlţâituri şi întârzieri. Transporturile feroviare europene sunt cu totul altceva. Au trenuri pe care noi nici nu putem visa să le construim prea curând.

La fel, cred că unele aspecte ale sistemului de sănătate din ţări precum Franţa sau Elveţia sunt bune. Am putea învăţa din experienţa lor. Dar toate acestea sunt chestiuni interne.

Scowcroft: Una dintre diferenţele fundamentale dintre Europa şi Statele Unite este aceea că europenii au fost obligaţi să evolueze astfel încât să se înţeleagă unii cu alţii. Ca urmare a constrângerilor geografice, s-au adunat tot mai mult în oraşe mari şi astfel au trebuit să creeze reguli de comportament, reguli privind interacţiunea dintre indivizi. Oamenii care nu puteau suporta un astfel de regim constrângător au fost atraşi de Statele Unite.

Pe măsură ce comunităţile de pe Coasta de Est a Statelor Unite au început să dezvolte aceeaşi nevoie a reglementării relaţiilor dintre indivizi, cei care nu puteau suporta constrângerile au migrat către vestul deschis şi liber. Astfel, la noi a apărut o tendinţă mai puternică de respingere a conducerii guvernamentale. De unde şi moto-ul: cel mai bun guvern e cel care guvernează cel mai puţin.

Ignatius: Şi asta am obţinut.

Scowcroft: Da, deşi tema continuă să fie controversată aici. Avem tendinţa de a fi intoleranţi, nerăbdători unul cu altul, iar politica noastră este mai volatilă decât cea din Europa.

Ignatius: Într-adevăr, Europa rămâne mai ordonată. Când călătoreşti acolo vezi modul în care îşi protejează mediul înconjurător şi patrimoniul. Zbig, ce simţi atunci când priveşti noua Polonie? Este ţara în care te-ai născut, a fost transformată de război şi de urmările sale, ce vezi acolo, acum?

1. Linie de tren rapid între Washington şi Boston, via New York şi Philadelphia (n. t.).

Brzezinski: Cred că Polonia devine rapid un adevărat stat european. Sigur, conducerea politică actuală, care se bucură de un sprijin solid din partea populației, este foarte pro-europeană. Iar unele dintre personalitățile sale de vârf se ridică deja la nivel european. Vreau să spun că nimeni nu are sentimentul inferiorității culturale sau politice în raport cu cele mai bune elemente din elita politică europeană. Aşadar, în acest domeniu, există progrese serioase. Mai ales tinerii se înscriu foarte bine în noua realitate europeană.

Fizic, țara s-a schimbat dramatic. Cred că faptul că Poloniei şi Ucrainei le-a fost acordată organizarea Campionatului European de Fotbal din 2012 va da un nou impuls acestei evoluții, pentru că un astfel de eveniment produce infrastructură: noi aeroporturi, noi stadioane, noi autostrăzi, ceea ce va crea, din nou, posibilități pentru mişcarea liberă a oamenilor.

Toate acestea sunt lucruri bune, dar există şi moştenirea trecutului. A existat o perioadă în Polonia când conducerea țării era extremistă, atât politic cât şi religios. Țara are unele regiuni tradiționale, țărăneşti, foarte înapoiate, care beneficiază la ora actuală de apartenența la Uniunea Europeană. Când Polonia a votat pentru integrare, fermierii au fost tentați să o respingă. Acum sunt cei mai mari beneficiari şi suporterii înfocați ai Europei, aproape ca fermierii francezi, care beneficiază exact în acelaşi fel de fondurile UE.

Ignatius: E bine să fii fermier în Europa.

Brzezinski: Da. Şi sunt mai curând optimist pentru Polonia. De aceea sunt optimist şi pentru Ucraina, care se aseamănă tot mai mult cu Polonia în termeni de potențial şi este tot mai desprinsă de Rusia.

* * *

Ignatius: Brent, într-o zi, un diplomat european m-a căutat pentru un studiu privind relațiile guvernului său cu Statele Unite. Mi-a spus: „Ne temem că relația transatlantică se rupe". Se gândea la toate problemele pe care le-am discutat, şi care atrag atenția americană dinspre Europa către Orientul Mijlociu, China sau această nouă Asie promițătoare. Cu un ton resemnat, mi-a împărtăşit preocuparea lor față de posibilitatea ridicată ca noua administrație să se concentreze asupra unei alte regiuni, în locul Europei. Care este răspunsul corect pentru acel diplomat?

Scowcroft: Că aceasta este mai mult o eroare decât un nou model. Cred că este adevărat, atenția noastră se îndreaptă acum în altă parte. Parțial, acest lucru se datorează încheierii Războiului Rece, care a făcut necesară depășirea diferențelor dintre noi, în fața amenințării comune.

Imediat ce a dispărut dușmanul comun, divergențele au revenit în forță. Apoi, a fost viziunea aceasta a Franței, ca lider autoproclamat al Europei, urmată de incursiunea noastră în Irak, care i-a împărțit pe europeni.

Și chiar înainte de Irak, a fost Afganistanul, unde NATO a invocat Articolul 5 al Cartei sale pentru prima dată în istorie. De fapt, europenii spuneau: „Suntem cu voi", iar noi răspundeam: „Mulțumim, dacă avem nevoie, vă sunăm noi. Nu ne căutați."

Intervenția noastră din Irak a fost foarte nepopulară în Europa. Francezii au speculat acest lucru pentru a se plasa în fruntea opiniei publice europene și a scoate Statele Unite de pe continent. Sigur, britanicii au avut alte opinii.

Prin urmare, am trecut printr-o perioadă de respingere. Zbig și cu mine avem același punct de vedere. O comunitate atlantică puternică este vitală pentru Statele Unite și pentru Europa. Până la urmă, această idee se va impune, indiferent de tulburările din ultimii ani.

Ignatius: Zbig, atenția noastră nu va fi atrasă inevitabil către Pacific și Asia? Nu este doar o problemă de configurare a economiei globale?

Brzezinski: Este o realitate incontestabilă că centrul de gravitație global se mută către Estul Îndepărtat. Iar dominația de 600 de ani a țărilor atlantice se reduce. Dar totuși, dacă evaluezi resursele intelectuale, economice și militare ale Europei și ale Americii de Nord, este clar că acestea pot fi mobilizate inteligent și concentrate asupra unei politici constructive, că încă există un rol important pentru comunitatea euro-atlantică. Dar asta depinde în mare măsură de ceea ce eu și Brent arătam deja. Putem genera o direcție strategică comună? Putem găsi un echilibru între împărțirea deciziilor și cea a sarcinilor? Putem defini obiective care să nu fie egoiste, ci să abordeze problemele mai largi ale economiei globale?

Dacă putem face aceste lucruri, atunci Vestul își va menține preeminența pentru încă câteva decenii. Chiar dacă suntem mai atenți

la Estul Îndepărtat, Japonia are nevoie de noi la fel de mult pe cât avem noi de ea şi probabil chiar mai mult. China, cu tot potenţialul său de conducere globală va continua să fie o ţară cu grave probleme de infrastructură şi afectată de sărăcie. India trebuie să demonstreze că îşi poate menţine unitatea naţională. Are o populaţie de un miliard de oameni care încă sunt inactivi politic, inconştienţi, nemobilizaţi. Nu ştim ce se va întâmpla atunci când această populaţie, atât de diversă etnic, lingvistic şi religios, va căpăta o conştiinţă politică autentică.

Aşadar, Occidentul are un rol de jucat. Dar e nevoie de o conducere politică capabilă să fixeze o direcţie şi să coopereze, cu cei de peste Atlantic. Să sperăm că o vom avea.

Vor avea şi europenii o conducere asemănătoare? Acest lucru este mult mai dificil. Dar eu consider foarte importantă intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, căruia la noi nu i s-a acordat prea mare atenţie. Şi chiar polonezii despre care vorbeai tu, Brent – care sunt temători faţă de cedarea unei părţi prea mari din suveranitatea naţională – tocmai ei au votat, cu o mare majoritate, Tratatul de la Lisabona, chiar dacă naţionaliştii s-au opus. Cred că întreaga Europă îl va ratifica în curând, marcând un nou pas pentru unitatea europeană. Dacă aleg fie şi un preşedinte simbolic, dar care să aibă statură şi viziune istorică, va însemna deja începutul unui joc nou.

Scowcroft: David, întrebarea ta ar putea fi produsul unei şcoli vechi de gândire. Dacă te uiţi la tendinţele mondiale actuale, poate că nu este corect să spui că puterea se mişcă spre Asia, deoarece forţele globale active diminuează puterea naţională, o diluează şi îi alterează natura. Drept rezultat, în câţiva ani de acum, s-ar putea să nu mai fie foarte important unde se află centrul a ceea ce noi considerăm, uzual, că este puterea. Globalizarea redefineşte natura puterii naţionale.

Ar putea fi mult mai importantă capacitatea de a prezenta o viziune care să-i stimuleze pe oameni să construiască o lume mai bună. Lumea creează avuţie cu o viteză ce depăşeşte creşterea populaţiei. Cu o organizare adecvată, ar trebui să fim capabili să ne ocupăm de mai mulţi oameni şi să dăm o viaţă mai bună tuturor. Aşadar, întrebarea dacă „te temi de apusul Occidentului" ar putea fi greşită. Cred că, în termeni de cultură şi de idei, nu se pune problema. Iar

comparațiile în termeni de putere s-ar putea să aibă mai puțină importanță decât în epocile anterioare.

Brzezinski: Intuiția ta este foarte corectă, lasă-mă să-ți dau un exemplu. Gândeşte-te la dilemele puterii chineze cu tibetanii, care, aşa amărâți cum sunt, au scos din minți o țară uriaşă, puternică şi cu resurse enorme. De ce? Pentru că puterea tradițională nu poate rezolva problema. Chinezii ar putea ucide toți tibetanii, dacă ar dori. Dar nu o fac, deşi sunt extrem de nervoşi. În realitate, sunt îngrijorați pentru multe alte lucruri.

Ignatius: Trebuie să găzduiască jocurile olimpice.

Brzezinski: Desigur. Dar de ce sunt Jocurile Olimpice atât de importante? Pentru că avem de-a face cu un nou concept al influenței şi puterii în lume. Idealurile naționale chineze şi mândria lor, pe care nu vor să le sacrifice, depind de Olimpiadă. Acest lucru confirmă ideea lui Brent, că trăim într-o interdependență globalizată, în care alte valori şi obiective, complică noțiunea tradițională de putere.

Ignatius: Fără nici o îndoială, fenomenul care transformă astăzi lumea este deschiderea.

Brzezinski: Şi interacțiunea.

* * *

Ignatius: Pe măsură ce se deschid frontierele şi mediile electronice ale cunoaşterii, nici chiar cel mai puternic şi mai autoritar guvern nu poate controla aceste fenomene. Am văzut ce s-a întâmplat în Europa de Est şi în Uniunea Sovietică, vedem ce se petrece acum în China.

Această temă a fost abordată de voi amândoi în diferite moduri de-a lungul conversațiilor noastre: menținerea deschiderii ca principiu, menținerea respectării drepturilor omului, în înțelesul vest-european şi american, despre care vorbea Brent. Aceasta este o valoare centrală.

Aş mai aborda şi chestiunea monetară, raporturile dintre dolar şi euro. Chiar în timp ce noi discutăm, piețele financiare internaționale măsoară valorile relative ale Americii şi Europei, aşa cum

sunt reflectate de monedele noastre, iar rezultatele sunt oarecum îngrijorătoare pentru noi. Euro a valorat mai multe zile la rând 1,5 dolari. Oraşele noastre sunt invadate de turişti europeni, care cumpără haine şi electronice la preţuri ridicole pentru ei. Dar valoarea monedelor naționale indică lucruri importante despre Europa şi despre America.

Unii spun că euro se va afirma ca rival al dolarului ca monedă în care se fac rezervele financiare mondiale şi că centrul financiar al lumii va fi Londra, iar nu New York-ul, pentru că Londra, din diferite rațiuni, este mai bine plasată pentru afaceri globale. Ce avem de învățat din această modificare a raportului dintre euro şi dolar şi din creşterea importanței Londrei în comparație cu New York-ul?

Scowcroft: Cred că am învățat că lumea este interconectată mult mai profund decât credeam. Am avut tendința de a crede că, mai ales din perspectivă economică şi financiară, ne eram suficienți nouă înşine, iar acum descoperim că lucrurile nu stăteau aşa.

Cred că am făcut unele greşeli serioase. Dar dacă europenii cumpără bunuri americane ieftine, asta înseamnă că vor cumpăra mai puține produse europene. Rezultatul va fi o îmbunătățire a balanței noastre comerciale.

Acum există forțe ce acționează în favoarea re-echilibrării. Există un dezechilibru crescând între producătorii de petrol şi consumatori, ca şi între producătorii ieftini, precum China, şi consumatori. Acestea se traduc în elemente noi, cum ar fi fondurile suverane, care ajută la restabilirea echilibrului. Unul dintre motivele pentru care Londra devine capitala financiară a lumii este acela că noi am creat restricții care fac neatractive afacerile cu Statele Unite.

Trebuie să realizăm că suntem parte integrantă dintr-o lume foarte diferită. Când scădem rata dobânzii pentru a stimula economia internă, producem concomitent o creştere a prețului petrolului. Cred că trebuie să ne lărgim perspectiva şi să ne consultăm mai mult cu alții, în loc să acționăm ca şi cum am fi complet independenți.

Ignatius: Zbig, ce crezi despre aceste evoluții economice?

Brzezinski: Aş adăuga că acesta este un nou domeniu în care cooperarea americano-europeană va fi la fel de importantă ca în geopolitică sau securitate. Este clar că necazurile actuale ale Statelor

Unite demonstrează acest lucru, atât pozitiv cât şi negativ. Uitaţi-vă la soarta marilor bănci elveţiene care au fost tentate de piaţa imobiliară americană.

Dincolo de asta, ca şi ţară, am fost foarte indulgenţi în ultimele două decenii cu modul în care desfăşurăm operaţiuni financiare. Îndatorarea Statelor Unite a atins proporţii dramatice. Ea ridică semne de întrebare asupra viabilităţii pe termen lung a Securităţii sociale, a Medicare şi a altor programe guvernamentale. Am dus un război pentru care am refuzat să plătim măcar un cent prin sacrificii sociale, indiferent dacă le impuneam săracilor sau bogaţilor. Nu ar trebui să ne surprindă o anume scădere a încrederii în Statele Unite şi în dolar. Din fericire, nimeni nu s-a grăbit să ne sancţioneze pentru asta prin transferuri majore din conturile americane şi schimbarea dolarilor în euro. Dar dacă nu începem să corectăm situaţia, vor apărea presiuni în această direcţie.

Trebuie să ne întrebăm pe noi înşine dacă modul de viaţă pe care l-am adoptat şi accentul aproape exclusiv pe care-l punem asupra achiziţionării bunurilor materiale, ca definiţie a calităţii vieţii, constituie răspunsul cel mai bun la realitatea unei lumi interdependente.

Ca să dau un exemplu specific, la fiecare sută de americani avem 88 de maşini. Pentru fiecare 100 din miliardul de indieni, revin 1,5 maşini. Să ne gândim la ce ar urma în termeni de energie, poluare şi transformări climatice dacă indienii, chinezii şi alţii ar hotărî să ducă o viaţă ca a noastră. Aşadar, problema noastră practică, este parţial economică şi parţial filozofică, constituie până la urmă o problemă globală, la care trebuie să ne gândim serios.

Scowcroft: Exemplul tău s-ar putea dovedi periculos, pentru că, din câte ştiu, în India şi în China creşte uluitor rata achiziţiilor de maşini. Se pare că *au adoptat* deja modul nostru de viaţă.

Unul dintre lucrurile pe care nu trebuie să le uităm este că avuţia mondială se creează într-un ritm rapid, poate unic în istorie. Ceea ce nu ştim este cum să o distribuim, cum să o utilizăm astfel încât lumea să fie un loc mai bun.

Ignatius: Principalul numitor comun al intervenţiilor voastre este acela că, deşi Europa se transformă şi se extinde, valorile culturale pe care le are în comun cu America rămân puternice şi esenţiale. Ele

definesc Vestul. Întrebarea este cum putem lucra cu europenii pentru a promova aceste idei, cum putem coopera eficient pentru atingerea țelurilor comune.

Europenii se tem că mai multă cooperare transatlantică înseamnă mai multă supunere europeană în fața intereselor americane. Mai ales în timpul administrației Bush, ei au ajuns la credința că se mişcă într-o direcție diferită, către o societate care îşi îngrijeşte mai bine cetățenii, către o cultură care este mai puțin aspră şi violentă decât cea americană. Adeseori, se uită la noi şi ridică mâinile a exasperare. Ei nu vor să trăiască precum americanii, ci ca europeni. Aşadar, această tensiune dintre America şi Europa, ca şi legătura puternică ce defineşte Alianța Atlantică, sunt chestiuni ce țin atât de *soft power*, de acele valori culturale greu de definit, pe care le împărtăşim, cât şi de *hard power*, cum ar fi deciziile privind desfăşurarea trupelor NATO sau un pilon de securitate european independent. Mă înşel cumva Zbig, dacă afirm că, în esență, atunci când ne gândim la Europa, avem în minte valorile culturale comune?

Brzezinski: Ne gândim la ambele. Câteodată spun, în glumă, că pentru a face relația americano-europeană cu adevărat viabilă, avem nevoie de o schimbare de regim în America şi în Europa. Schimbarea de regim din America ne-ar ajuta să re-evaluăm ceea ce se petrece în lume şi să ne redefinim rolul, dincolo de aserțiunile egoiste devenite omniprezente datorită neoconservatorilor. Iar Europa are nevoie pur şi simplu de un regim politic. Nu există încă aşa ceva în Europa.

Structurile militare şi politice despre care am vorbit sunt necesare pentru a oferi un cadru în care valorile noastre culturale comune să fie canalizate în direcții pozitive şi care să fie capabil să apere aceste valori. Pentru acest lucru, America şi Europa sunt indispensabile una celeilalte.

Scowcroft: Şi lumii.

2 aprilie 2008

Capitolul 7

Politica demnității culturale

David Ignatius: Amândoi sunteți maeştri ai politicii externe şi unul dintre motivele pentru care ați acceptat să participați la acest proiect este credința voastră că lumea se schimbă şi că regulile după care vă orientați când erați consilieri pentru securitate națională la Casa Albă se schimbă şi ele, obligându-ne să gândim altfel. Azi v-aş ruga să vorbiți despre transformările survenite pe plan mondial. Care provocări sunt diferite de acelea cu care v-ați confruntat? Brent, o să te rog să începi tu.

Brent Scowcroft: Cred că am asistat la o modificare a mediului internațional mai abruptă decât oricând în istoria recentă, o transformare fundamentală care se înscrie sub titulatura cuprinzătoare a globalizării. S-a schimbat modul în care oamenii comunică şi interacționează. Acesta este factorul ce revoluționează lumea. Locuitorii planetei sunt mai activi din punct de vedere politic. Întotdeauna au existat valuri migratorii, dar acum ele capătă altă amploare, deoarece radioul şi televiziunea le permit oamenilor să-şi compare condiția cu aceea a străinilor şi să vadă unde se află oportunitățile. Asta se întâmplă pe tot cuprinsul globului. Unele consecințe sunt pozitive, altele sunt negative, dar fenomenul acesta modifică din rădăcini statutul statului-națiune, modul în care îşi gestionează responsabilitățile şi se îngrijeşte de propriii cetățeni. Cu certitudine, rolul statului-națiune, deşi încă predominant, se diminuează constant.

Aceasta este esența procesului. Principala provocare este aceea că întreaga lume se schimbă dintr-o dată, iar aşa-numita epocă a informației transformă literalmente lumea pe care o cunoaştem, instituțiile care ne sunt familiare, cu o vizibilitate maximă în țările cele

mai dezvoltate, cu acces la cele mai moderne tehnologii. Fenomenul este mai puțin acut în America Latină şi încă şi mai slab în Africa. Atunci când se va manifesta în sfârşit pe acest continent împărțit în state cu granițe trasate irațional, separând triburi şi grupuri etnice, va fi chiar şi mai spectaculos.

Ignatius: În această lume nouă avem senzația, Brent, că Internetul, comunicațiile instantanee, acționează ca un accelerator al opiniei. De exemplu, furia stârnită de caricaturile daneze s-a putut răspândi imediat în toate capitalele din lumea musulmană, scoțând mulțimi enorme în stradă. Ce înseamnă transmiterea accelerată a mâniei pentru aplicarea politicii externe, Brent?

Scowcroft: Ca urmare, o sumedenie de oameni care înainte nu ştiau ce se întâmplă în afara satului lor au devenit activi pe plan politic. În plus, fluxul de informație scapă, în mare parte, influenței moderatoare exercitate de redactorii ziarelor sau jurnaliştii de radio şi televiziune. De pildă, poți spune pe un blog că lumea e într-un anume fel; e posibil ca nimeni să nu-ți modifice, corecteze ori contrazică afirmația. Aşadar, nişte oameni – foarte numeroşi – care nu sunt obişnuiți să pună întrebări ori să aleagă singuri grâul de neghină sunt potopiți de informații. Faptul acesta are un impact profund asupra radicalismului şi terorismului.

Ignatius: Printre altele, este sistemul lor de comandă şi control.

Scowcroft: Absolut, acesta este un alt aspect al problemei.

Ignatius: Zbig, care sunt noutățile pe glob?

Zbigniew Brzezinski: Înainte de toate, trebuie să recunoaştem că problemele tradiționale legate de putere şi geopolitică n-au dispărut; însă pe aceste chestiuni se suprapun, cu un efect spectaculos, două realități inedite. Una este transformarea condiției subiective a umanității, pe care eu o numesc trezirea politică globală. Pentru prima dată în istorie, întreaga lume este activă din punct de vedere politic. Procesul a început o dată cu Revoluția Franceză, s-a răspândit în Europa şi Asia la sfârşitul secolului al XIX-lea şi pe parcursul secolului XX, iar acum se manifestă la scară planetară.

A doua realitate este apariţia primelor probleme de supravieţuire realmente globale. Până acum, cele mai mari probleme de acest tip erau naţionale, fie că aveau la origine acţiuni umane, ca în cazul genocidului armean ori al Holocaustului, fie fenomene ale naturii precum seceta. Acum, ele au o amploare globală. Voi detalia ambele afirmaţii.

La nivel subiectiv, trezirea politică globală generează intoleranţă şi o nerăbdare faţă de decalajele între nivelurile de trai. Stârneşte invidie, resentimente, accelerează valurile migratorii, aspecte la care Brent a făcut deja referire. Aici se încadrează şi setea de respect pentru culturile particulare şi pentru demnitatea individuală. O mare parte a umanităţii simte o lipsă de respect din partea celor înstăriţi. La nivel obiectiv, printre noile probleme globale se numără criza mediului înconjurător, ameninţarea la adresa condiţiei umane asociată cu schimbările climatice şi incredibilul potenţial de crime în masă. Acum suntem capabili să ucidem instantaneu, cu mare uşurinţă, un număr imens de indivizi.

Scriam la un moment dat că până de curând era mai uşor să guvernezi un milion de oameni decât să ucizi un milion de oameni. Astăzi e mai uşor să ucizi un milion decât să guvernezi un milion de oameni neliniştiţi, agitaţi, nerăbdători. Pericolul acesta ne pândeşte pe toţi şi de aceea e atât de importantă chestiunea neproliferării.

Aceste două elemente noi complică problemele tradiţionale cu care ne confruntam deja. Peste toate avem şi obligaţia de a înţelege provocările secolului XXI şi de a reacţiona la ele, ceea ce presupune, simultan, o transformare a condiţiei subiective şi a condiţiilor obiective ale omenirii.

Ignatius: Şi totuşi acestor condiţii globale le opunem un sistem de state-naţiuni cu mecanisme tradiţionale pentru rezolvarea problemelor.

Fostul meu profesor de la Harvard, Daniel Bell, observa acum mai mult de trei decenii că statul-naţiune este prea mare pentru micile probleme ale vieţii şi prea mic pentru marile probleme ale vieţii. Mă întreb dacă nu trebuie să ne gândim la noi structuri, noi modalităţi de abordare a acestor probleme care depăşesc statul-naţiune. Ce părere ai, Brent? Visul acesta nu e de azi, de ieri, ci tocmai din 1945.

Scowcroft: Aşa e. Am descris deja condiţiile, este vorba de suprapunerea noii lumi pe structurile internaţionale create de vechea lume pentru propriul uz, dar atitudinea Statelor Unite faţă de organizaţiile internaţionale este mai ostilă decât oricând în ultimele decenii. Întotdeauna am fost ambivalenţi, dar acum suntem de-a dreptul duşmănoşi. Aş spune chiar că, dacă ONU n-ar fi existat, lumea, aşa cum este acum, n-ar fi în stare să se pună de acord pe seama unei Carte a Naţiunilor Unite.

Ignatius: E înspăimântător!

Scowcroft: Aici e dificultatea. Lumile acestea se ciocnesc, iar factorii de decizie politică nu par să-şi dea seama cât de urgentă e necesitatea luării de măsuri.

Brzezinski: Aş avea ceva de adăugat. La începutul discuţiei noastre, Brent şi-a exprimat scepticismul faţă de ideea unei uniuni a democraţiilor propagată de unii şi alţii. Am uitat expresia exactă folosită de ei, dar, în orice caz, Brent avea îndoieli cu privire la utilitatea unei asemenea formaţiuni. Îi împărtăşesc reticenţa. În primul rând, cum definim democraţia? Cine intră în această categorie, cine nu? Foarte mulţi dintre prietenii noştri vor rămâne pe dinafară, iar printre membri s-ar putea să se găsească unii care nu ne sunt prieteni; toată treaba nu va funcţiona. La nivel practic însă, trebuie să ne punem următoarea întrebare: cu cine putem coopera optim la rezolvarea problemelor pe care le-am enumerat mai devreme?

Răspunsul implică, în opinia mea, două componente: pe de o parte, ştim că unele state îmbrăţişează aceleaşi valori şi interese ca noi şi, prin urmare, va trebui să avem cu ele o cooperare mai strânsă. La această rubrică aş trece, pe primul loc, Europa. Acesta este motivul pentru care acord o asemenea importanţă efortului de creare a unui parteneriat de colaborare reală cu Europa. Nu e doar un slogan, este nevoie de foarte multă muncă pentru a reuşi.

Pe de altă parte, aici se încadrează şi nişte ţări din afara Europei, pe care va trebui să le atragem cumva în clubul nostru. Este vorba de Australia, de Japonia, de Coreea de Sud, care este pe cale să încorporeze responsabilitatea globală în politicile sale. S-ar putea să mai fie şi alte ţări.

Pe scurt, în chestiunile despre care vorbeam ar trebui să ne străduim să formăm coaliţii cu state care au în comun un interes responsabil pentru rezolvarea acestor probleme şi să nu stabilim participarea strict pe baza criteriului democratic. Ar trebui să începem cu democraţiile care ne împărtăşesc valorile, dar apoi vom implica selectiv acele state care sunt pregătite să coopereze. Va fi dificil, dar nu vom putea da de capăt singuri acestor probleme, ci vom avea nevoie de nişte coaliţii care să reprezinte o proporţie clar majoritară în materie de bogăţie, putere şi voinţă de angajare. Pe anumite teme ne-am putea dori Rusia ca parteneră, pe altele – China, India, Brazilia şi aşa mai departe.

Ignatius: O întrebare importantă este legată de felul în care un grup de ţări dezvoltate cu viziuni comparabile asupra lumii pot extinde imperativele legii, ordinii şi securităţii la întregul glob. Thomas Barnett, un teoretician politic, a scris o carte intitulată *The Pentagon's New Map* („Noua hartă a Pentagonului") în care face deosebirea între ţările din nucleu, strâns conectate, ce au sisteme de guvernare ordonate, cum le numeşte el – sau ţările globalizării, în clasificarea lui Brent – şi ţările de la periferie, cu legături aproape inexistente cu centrul sau între ele, ocârmuite haotic, fără respectarea legii, adesea cu regimuri tiranice. Provocarea, în viziunea lui Barnett, este să extindem conectarea şi sistemele de guvernare ordonate la întreaga lume, astfel încât să nu mai avem enclave unde statul de drept este inexistent. Cum putem face asta, Brent?

Scowcroft: Putem proceda aşa cum au făcut-o Statele Unite şi în trecut. Sunt de acord cu Zbig, dar n-aş începe neapărat cu democraţiile.

Brzezinski: Nici eu.

Scowcroft: Aş începe cu exercitarea rolului conducător în diverse domenii. Nu dominaţie, nu ultimatumuri, ci rol conducător. Statele Unite au o tradiţie în materie de *leadership*. Liga Naţiunilor, de pildă, sau Organizaţia Naţiunilor Unite au fost idei americane. Sunt nişte concepte atrăgătoare, iar Statele Unite, cu reputaţia lor de apărătoare ale interesului omenirii, pot, dacă îşi asumă poziţia de lider, să unească

țările și să le convingă să apuce în direcția corectă. Atitudinea aceasta a lipsit în ultimii ani, în parte pentru că sfârșitul Războiului Rece ne-a făcut să răsuflăm ușurați și să conchidem că nu mai avem probleme serioase, astfel că ne putem întoarce la treburile interne. Lumea exterioară era în regulă, nu ne mai confruntam cu amenințări grave.

Descoperim că lucrurile nu stau așa, dar cred că dacă, de exemplu, am prelua rolul conducător în chestiunea schimbărilor climatice și am spune „aceasta e o problemă mondială, trebuie neapărat să acționăm“, restul lumii ne-ar da ascultare. Deținem, într-o măsură mai mare decât oricine altcineva, genul acesta de putere sau autoritate morală. Și Europa s-ar putea s-o posede, dar acum n-o are, după cum n-o au nici alte centre de putere. Prin urmare, așa ar trebui să procedăm, cum n-am prea mai făcut-o de la încheierea Războiului Rece încoace.

Brzezinski: Aș dori să adaug că, în acest scop, președintele trebuie nu doar să-și asume rolul conducător la nivel global, ci și să facă eforturi serioase pentru exercitarea *leadership*-ului pe plan intern, căci suntem fundamental o democrație. Statele Unite nu se vor angaja serios în nici o direcție dacă nu va exista acordul președintelui, Congresului și opiniei publice. Chestiunile despre care discutăm necesită, din partea americanilor, o revizuire completă a provocărilor contemporane și a responsabilităților Statelor Unite.

Este foarte ușor, ținând seama de împrejurările recente, să alunecăm într-o stare de spirit paranoică și să credem că „războiul împotriva terorii“ se aplică în orice situație, iar lupta contra jihadului musulman constituie strategia definitorie. Dacă o luăm în direcția asta nu vom putea atinge nici una dintre problemele menționate, însă nu e suficient să abandonăm sloganurile demagogice, ci trebuie să realizăm o misiune de educare a opiniei publice. Mai mult decât oricând, viitorul președinte va trebui să joace rolul de profesor al națiunii pe aceste teme și să întreprindă un demers consecvent pentru a-i convinge pe americani să reflecteze la noutățile aduse de secolul XXI, la provocările fără precedent cu care ne confruntăm și la motivul pentru care America poate reacționa convenabil numai dacă reușește să alcătuiască o serie de coaliții diferențiate, fiecare dedicată unei riposte colective.

Ignatius: Zbig, hai să insistăm un pic asupra acestui subiect. Ai scris despre trezirea globală, am vorbit despre ea în cursul discuţiilor noastre, ai descris setea globală de demnitate. Oamenii tânjesc nu numai după o viaţă mai bună sau după un nivel de trai mai înalt, ci şi după un element intangibil, şi anume respectul. Cum pot Statele Unite să ajute la satisfacerea acestei aspiraţii?

Brzezinski: În primul rând, evitând stigmatizarea celorlalţi. Mă tem că toată vorbăria noastră despre terorismul islamic a generat o enormă ostilitate faţă de noi în rândul celei mai mari comunităţi de credincioşi din lume. Trebuie să fim foarte atenţi. Dacă am folosi aceeaşi terminologie cu privire la Armata Republicană Irlandeză, să spunem, şi am tot spune cum încearcă ea să instaureze o papalitate în Europa Occidentală, adică porneşte o cruciadă catolică împotriva noastră, este cert că ni-i vom înstrăina pe majoritatea catolicilor, inclusiv pe cei 65 sau 70 de milioane de catolici din această ţară. Prin urmare, trebuie să avem mare grijă la limbajul pe care-l utilizăm.

În al doilea rând, trebuie să ne obişnuim cu gândul că dorinţa de demnitate este înrudită cu conştientizarea inegalităţilor sociale. Oamenii care se simt săraci şi care pot vedea la televizor cât de săraci sunt în comparaţie cu alţii îi vor duşmăni pe bogaţi dacă au impresia că aceştia din urmă perpetuează statu quo-ul.

În consecinţă, trebuie să ne identificăm cu anumite cauze, cum ar fi eliminarea foametei din lume. Chiar şi în zilele noastre, milioane de oameni mor de foame; este nevoie de o iniţiativă fermă pentru crearea condiţiilor de dezvoltare în ţările sărace.

Trebuie să facem mai mult pentru sănătatea publică, aprovizionarea cu medicamente şi şcolarizarea locuitorilor din cele mai amărâte părţi ale globului. Acestea sunt cauzele pentru care o implicare americană vizibilă, exercitarea unui rol de pionierat ar fi extrem de benefice. Asta presupune, nu în ultimul rând, ca noi să ne întrebăm dacă acumularea nelimitată de avuţie constituie ţelul suprem în viaţă. Ideea nu li se aplică doar indivizilor care pur şi simplu vor mai multe bunuri materiale, ci mai cu seamă elitei noastre politice. Mi se pare dezgustător – şi folosesc termenul după multă chibzuinţă – că directorii generali şi preşedinţii unor companii care au adoptat adesea nişte politici distrugătoare, pe termen scurt, focalizate pe obţinerea imediată a profitului, primesc, atunci când îşi părăsesc instituţiile financiare

falimentare, recompense de sute de milioane de dolari. O lume în care se petrec asemenea lucruri comportă o nedreptate fundamentală. Aşadar, există o gamă foarte largă de chestiuni trecând dincolo de politic, în sferele culturii şi filozofiei, la care trebuie să reflectăm cu maximă seriozitate.

* * *

Ignatius: Vorbeam despre modul în care ne-am putea respecta valorile mai bine. Brent, unul dintre misterele *leadership*-ului se leagă de felul cum un preşedinte ne poate întruchipa valorile aşa încât să relaţioneze pozitiv cu restul lumii, în loc s-o alieneze. Cu siguranţă, George Bush crede că e un om principial, dar reacţia globală a fost extrem de virulentă.

Scowcroft: Una dintre probleme este utilizarea diverselor cuvinte. Aruncăm în stânga şi-n dreapta cu termeni precum „libertate", dar ei au sensuri diferite pentru unii şi alţii. Libertate în raport cu ce? Libertate ca să faci ce? Care sunt restricţiile asupra libertăţii? Este foarte neclar. În loc de asta ar trebui să vorbim despre demnitate, demnitatea individului. E un concept mai uşor de înţeles care, în plus, o dată ce-l adoptăm, ne poate modifica percepţia asupra vieţii. De pildă, problema imigraţiei cu care ne confruntăm acum a dus la exercitarea de presiuni pentru ca guvernul să-i aresteze şi să-i deporteze pe imigranţii clandestini, însă aceştia nu sunt animale care s-au târât peste graniţă, ci fiinţe umane. Cei mai mulţi au venit în Statele Unite cu speranţa unei vieţi mai bune, a unui trai demn.

Dacă ne-am concentra asupra demnităţii umane ne-ar fi mai uşor să abordăm chestiunile la care făcea referire Zbig. Nu e nimic rău în acumularea de bogăţii, dar trebuie să ne gândim la demnitatea indivizilor şi la modul în care le putem îmbunătăţi condiţia, obiectiv care este înrădăcinat în spiritul nostru naţional.

Ignatius: Cum ar putea preşedintele să dea un imbold pentru respectarea demnităţii umane? Ce-ar putea face în practică?

Brzezinski: Îmi voi asuma riscul de a face o mărturisire personală; motivul pentru care mi-a plăcut Obama încă de la început – nu ştiu dacă el va fi preşedinte în momentul în care va fi citită această carte – este faptul că, dincolo de inteligenţa sa intrinsecă, însăşi alegerea

lui ar semnala respectul pentru demnitatea celorlalţi. Nu vreau să-i fac reclamă, dar, date fiind biografia şi identitatea sa, Obama generează un respect colectiv pentru diversitate şi pentru demnitate, deoarece demnitatea antrenează respectul pentru diversitate.

Demnitatea nu înseamnă acelaşi lucru pentru toată lumea, însă trebuie să universalizăm acest concept şi să nu avem sentimentul că lumea se împarte în ţări superioare, cu culturi superioare, şi ţări inferioare cu culturi aşijderea. Dihotomia aceasta nu este valabilă în secolul XXI, căci stă la baza haosului, violenţelor şi resentimentelor. Obama reprezintă una dintre manierele în care un preşedinte poate răspunde, pur şi simplu prin cine şi ce este el.

O altă manieră este abordarea frontală a chestiunii. McCain este o personalitate angajantă. Tipul ăsta îţi lasă o impresie puternică de bun-simţ eroic şi cred că, dacă îşi va asuma această provocare intelectuală, ar putea avea o contribuţie foarte importantă. Sper din tot sufletul că nu va face din cruciada împotriva jihadismului o definiţie majoră a politicii sale externe, deoarece ar fi o strategie perdantă atât pentru Statele Unite, cât şi pentru el personal. Cred că McCain, prin personalitatea, intelectul şi trecutul său eroic, are capacitatea de a proiecta un mesaj diferit.

Scowcroft: E mai uşor de zis decât de făcut. Declarăm, încă de la întemeierea ţării noastre, că toţi oamenii sunt egali la naştere, însă cuvintele acestea au fost scrise într-o perioadă când o treime din populaţia Statelor Unite era înrobită. De-abia cu doi ani înainte să mă nasc eu femeile au primit drept de vot în America.

Simpla discuţie despre demnitate, afirmarea clară a faptului că toate fiinţele umane trebuie socotite la fel de valoroase, sunt gesturi foarte importante, care trebuie să se reflecte însă şi în comportament. Cred că Obama întruchipează aceste valori, la fel şi Hillary Clinton – şi, de asemenea, şi John McCain în cruciadele sale pe tema imigraţiei, centrului de la Guantanamo şi maltratării deţinuţilor. Aceste probleme se referă tocmai la demnitate, la felul în care tratăm alte fiinţe umane.

Ignatius: Fără îndoială, în sensul de demnitate a trupului şi sufletului uman, John McCain, care a trăit cele mai cumplite încălcări ale demnităţii personale, fiind torturat luni şi ani în şir în Vietnamul de

Nord, a hotărât că nici o ființă umană nu trebuie să îndure ce a îndurat el, iar prin insistențele sale în această direcție l-a sfidat pe președintele Bush.

Brzezinski: Spre marele său merit.

Ignatius: Într-adevăr, merită toate laudele. Așadar, avem trei potențiali președinți care abordează chestiunea demnității umane.

Scowcroft: E o situație inedită. În plus, fiecare o face în alt fel.

Ignatius: Echivalentul arab pentru demnitate este „karameh", un termen cu o forță deosebită. În cele trei decenii de când tot străbat acea parte a lumii mi-am dat seama că acesta e lucrul la care oamenii nu vor renunța. Poți să-i bați, să-i închizi, dar la asta nu vor renunța. În convorbirile noastre am abordat un subiect care ne îngrijorează pe toți, iar acum aș dori să-l discutăm pe larg: este adevărat că, după greșelile și dificultățile din ultimii șapte ani, am ajuns să fim blocați într-o încleștare, o ciocnire a civilizațiilor?

Nu vrem asta, nu credem că e necesar, dar în lume există sute de milioane de musulmani furioși pe Statele Unite, care nu vor uita niciodată imaginile prizonierilor de la Abu Ghraib în uniforme portocalii. Ce putem face? Cum putem evita colapsul de care se tem atâția oameni, în pofida cuvintelor noastre frumoase despre demnitate?

Brzezinski: Nu depinde doar de noul președinte, de personalitatea sa, de discursul său. Nu depinde doar de modul în care americanii vor fi încurajați să regândească misiunea globală a țării lor. Totul depinde de ceea ce vom face, la scurt timp după învestitură, în privința problemelor din Orientul Mijlociu care alimentează o ură durabilă la adresa Americii. Va fi nevoie de strădanii serioase, dar chestiunile acestea nu pot fi amânate. În opinia mea, ar trebui ca problema Irakului să fie tratată în regim de urgență, chiar dacă nu sunt de acord cu Brent pe tema iuțelii cu care putem acționa.

Se observă cu ochiul liber că am dat dovadă de slăbiciune și ineficiență în promovarea păcii israeliano-palestiniene, de care ambele popoare au nevoie, dar de care, mai important, avem nevoie noi

înşine, astfel că trebuie să ne identificăm cu eforturile de pacificare. Mai e problema atitudinii faţă de Iran şi, nu în ultimul rând, cea a modului de abordare a tradiţionalismului şi fundamentalismului musulman, care n-ar trebui să fie reduse la Al Qaeda. Dacă nu vom avea grijă în Afganistan şi Pakistan riscăm să ne trezim împotmoliţi într-o mlaştină a urii.

Scowcroft: Nu ne-a ajutat deloc faptul că ne-am înconjurat cu o atmosferă de frică. Lucrul acesta a fost catastrofal. În cadrul războiului contra terorii i-am descris pe musulmani aşa cum îi înfăţişam pe germani în Primul Război Mondial. I-am dezumanizat, i-am transformat în obiecte ale urii şi fricii, le-am lipit eticheta de duşmani. Al Qaeda este însă un inamic de alt gen: e o clică restrânsă cu un obiectiv precis, nu trebuie să uităm lucrul acesta. Dacă un bărbat care trece prin vamă se numeşte Mohamed nu trebuie să-l tragem la o parte şi să-l percheziţionăm dezbrăcându-l la piele. O facem, totuşi, deoarece ţara este stăpânită de frică. Situaţia trebuie să se schimbe.

Ignatius: Zbig, cum ne-a afectat frica pe noi, ca popor?

Brzezinski: Ne-a făcut mai permeabili la demagogie, iar demagogia ne face mai înclinaţi să luăm decizii nechibzuite, ne distorsionează simţul realităţii. De asemenea, ne deturnează resursele înspre zone care, posibil, nu sunt de primă însemnătate. Mă frapează măsura în care această ţară, mai mult decât oricare alta, este înconjurată de o atmosferă în care pretutindeni, la televizor, la radio, în ziare, ai reclame pe tema securităţii, apărării şi armelor. Avem un buget al Apărării mai mare decât suma bugetelor Apărării din tot restul lumii.

Scowcroft: Şi am senzaţia că e mai puţin controversat ca oricând.

Brzezinski: Aşa-i. Îl acceptăm tacit deoarece ne este frică. Întrevederile noastre se desfăşoară într-o clădire din Washington, iar la intrare trebuie să trecem de fiecare dată printr-o procedură idioată de securitate. Mesajul implicit al acestor precauţii este că Bin Laden stă într-o peşteră din Pakistan şi plănuieşte să arunce în aer un imobil în care se află nişte bănci de investiţii şi firme de avocatură. Ne-am lăsat cuprinşi de paranoia, ne închipuim că, prin intermediul masivelor

ei forţe teroriste, lumea exterioară conspiră să ne distrugă. Este oare aceasta o reprezentare fidelă a lumii sau avem de-a face cu o formă clasică de paranoia care a devenit endemică şi este alimentată la nivel guvernamental? Dacă le găsesc vreo vină oficialilor de rang înalt, este aceea de a propaga teama cu bună ştiinţă.

Pe vremea lui Brent şi a mea ne confruntam cu posibilitatea ca, în şase ore, jumătate din populaţia Statelor Unite să-şi piardă viaţa. Am făcut tot ce puteam pentru a desfăşura o politică externă raţională, pentru a face descurajarea credibilă, pentru a conferi încredere şi un sentiment de siguranţă poporului american. Nu asta am făcut în ultimii şapte ani.

Scowcroft: În cel de-al Doilea Război Mondial, în timpul Războiului Rece, s-a întâmplat vreodată ca Washingtonul să fie baricadat aşa cum e acum? Nu. E adevărat, ameninţarea de astăzi este diferită, dar riscăm să pierdem idealul Americii: speranţa că putem deveni mai buni şi că putem ameliora şi lumea.

Brzezinski: Ne-am pierdut încrederea în propriile forţe.

Scowcroft: Şi optimismul, credinţa că faptele bune ne sunt la îndemână. Această convingere a fost simbolul Americii, datorită ei am realizat atât de multe. Acesta este motivul pentru care eram iubiţi pe glob. Chiar şi atunci când săvârşeam greşeli grave de politică externă, majoritatea oamenilor spuneau: ,,Da, dar au intenţii bune." Acum, foarte mulţi locuitori ai planetei se întreabă dacă intenţiile noastre sunt realmente bune. Schimbarea este colosală şi trebuie să începem imediat procesul de refacere a imaginii. Viitorul preşedinte va trebui să demareze această acţiune şi să ne redea rolul de speranţă a omenirii pe care l-am deţinut atâta vreme.

* * *

Ignatius: Mă frapează faptul că voi doi, descrişi adesea ca promotori ai realismului în politica externă, care puneţi interesele Americii pe primul loc şi elaboraţi politicile în ideea avansării şi ocrotirii acestor interese, vorbiţi, în cursul discuţiilor noastre, despre valori. Cum ar trebui viitoarea conducere americană să combine aceste două filoane, realismul în raport cu interesul naţional şi valorile noastre ca popor

şi ca ţară? Zbig, nu e o treabă uşoară. Jimmy Carter, preşedintele pe care l-ai slujit, a reuşit să facă asta uneori, dar alteori a dat greş.

Brzezinski: Niciodată n-o să înregistrăm numai succese, pentru că nu e deloc uşor, ai dreptate. Mi-am intitulat memoriile din perioada petrecută la Casa Albă *Power and Principle* („Putere şi Principiu“); nici nu ştiu dacă sunt realist ori idealist, nu mă categorisesc singur.

Mi se pare că, dacă practici arta conducerii politice, eşti obligat să dai piept cu realităţile puterii. Puterea e o ameninţare, dar şi un instrument. Dacă eşti inteligent şi dispui de puterea necesară, o vei folosi în aşa fel încât să promovezi securitatea şi interesele ţării, însă nu e suficient. Puterea trebuie să se întemeieze pe principiu, şi aici intervine elementul de idealism. Trebuie să te întrebi, la urma urmelor, care este scopul vieţii? Care e scopul existenţei naţionale? Cu ce provocare se confruntă omenirea? Ce avem cu toţii în comun, ca fiinţe umane?

După aceea, încerci să echilibrezi utilizarea puterii pentru promovarea securităţii şi intereselor naţionale, pe de o parte, cu eforturile vizând ameliorarea condiţiei umane, pe de altă parte. Nu e uşor să le faci pe amândouă în acelaşi timp, dar trebuie să fii conştient de asta. N-ai voie să fii cinic ori ipocrit, căci atitudinile acestea sunt demoralizatoare şi îţi distrug prestigiul. Trebuie să ai o viziune istorică asupra lucrurilor, să ai credinţa că faptele tale sunt în acord cu mersul misterios al istoriei, că avansezi în direcţia corectă.

Subiectele discuţiei noastre de azi se leagă tocmai de această chestiune. Cum facem, la începutul secolului XXI, să stabilim pentru America o traiectorie care să răspundă realităţilor practice, dar să fie orientată spre acest ţel mai amplu? În ultimul mesaj despre Starea Uniunii, preşedintele a declarat că lupta împotriva terorismului va fi caracteristica definitorie a secolului XXI. E o afirmaţie absurdă, în primul rând pentru că ne aflăm în 2008, deci mai avem 92 de ani; e cu totul prematur să ne apucăm acum să definim esenţa acestui secol. Ceea ce facem noi, Brent şi cu mine, este să încercăm elaborarea unei definiţii mai complexe, mai sofisticate a provocărilor acestui veac şi să stabilim modul în care, în contextul respectiv, o politică naţională americană ce ar combina puterea cu principiul ar constitui răspunsul adecvat.

Scowcroft: Aceste etichete – realist, idealist – sunt foarte delicate. Nu ştiu ce sunt. Diverşi comentatori afirmă că sunt realist. În timpul Războiului Rece am fost criticat ca realist, deoarece mă concentram asupra ameninţării militare sovietice în loc să pun pe primul plan ameninţarea cu arme nucleare. Acum sunt criticat ca realist de către exponenţii dreptei. Aşadar, perspectivele se schimbă, în timp ce eu am rămas aceeaşi persoană din totdeauna.

Când mi-am început doctoratul, *Politics among Nations* a lui Hans Morgenthau era biblia cercetătorilor politicii internaţională. Este unul dintre textele fondatoare ale realismului. În esenţă, Morgenthau susţinea că politica internaţională este o luptă pentru putere, iar puterea e singurul lucru care contează. Statele tind să-şi maximizeze puterea proprie sau pe aceea a grupului din care fac parte împotriva altor grupuri.

Asta e versiunea extremă. Pentru mine, realismul înseamnă recunoaşterea faptului că realizările posibile sunt limitate. Nu pune accentul pe ţeluri, ci pe ceea ce poţi face, realistic vorbind. Idealiştii pornesc de la celălalt capăt – ce vrem să fim? Ce vrem să realizăm? – şi riscă să neglijeze două aspecte: cât de fezabilă este încercarea de a îndeplini aceste obiective şi posibilitatea ca, în cursul acestui demers, să-ţi distrugi tocmai capacitatea de a le realiza şi să-ţi sacrifici astfel exact idealurile pe care le urmăreai. Deosebirea constă în capătul de la care porneşti şi, aşa cum spunea Zbig, în modul cum echilibrezi scopurile şi mijloacele. Încerci să ajungi la stele sau eşti atât de prins în greutăţile cotidiene că nici măcar nu mai ridici privirea ca să te convingi că progresul e posibil? Trebuie să găsim un punct de echilibru între extremele realismului şi idealismului. Statele Unite ar trebui să încerce să se autodepăşească.

Nu prea mult însă. Când spunem că vom democratiza întreaga lume mergem mult prea departe; pe deasupra, în cursul acestui demers riscăm să facem mai mult rău decât bine.

Brzezinski: Trebuie să acceptăm faptul că putem greşi. Atingerea acelui echilibru e un obiectiv dezirabil, dar de cele mai multe ori ne vom abate într-o parte sau în cealaltă. Lucrul acesta aparţine condiţiei umane; din acest motiv, întotdeauna se va dezbate dacă nu cumva suntem prea „realişti" sau prea „idealişti."

* * *

Ignatius: Noi, americanii, suntem acuzaţi adesea că vrem să le avem pe toate, că ne dorim lucruri contradictorii. Vrem impozite mai mici şi servicii mai bune. Vrem libertate şi protecţie faţă de adversari. Această trăsătură de caracter nu ne va ajuta în efortul de a face faţă problemelor din secolul XXI.

Ca să luăm un exemplu vizibil cu ochiul liber, amândoi sunteţi de acord că schimbările climatice, încălzirea globală, constituie o problemă reală şi tot mai amplă. Pentru a o contracara trebuie să ne schimbăm modul de trai. Va trebui să acceptăm limitarea emisiilor de dioxid de carbon, fie prin intermediul unei taxe, fie prin alt sistem, iar faptul acesta va modifica stilul de viaţă al americanilor. Cum ne va convinge preşedintele să facem un lucru dificil pentru oricine, dar încă şi mai dificil pentru americani, anume să renunţăm la o parte din bogăţia şi oportunităţile noastre extraordinare în favoarea binelui pe termen lung al planetei? Zbig, cum propovăduieşte un preşedinte aceste măsuri?

Brzezinski: N-am o reţetă miraculoasă, dar totul trebuie să înceapă cu implicarea preşedintelui. Şeful statului se poate plasa în postura de educator al ţării, el poate defini public interesele naţionale pe termen lung şi modul în care aceste interese se încadrează în contextul global. Numai preşedintele poate face asta. Foarte important este cum definim viaţa bună. Oare acumularea nemărginită de posesiuni materiale şi utilizarea tot mai intensă a resurselor energetice constituie definiţia vieţii bune? Cum va putea fi întreţinută aceasta la nivel planetar?

Nu cred că răspunsurile vor veni rapid, cu siguranţă nu în decursul unui mandat prezidenţial. Această dezbatere trebuie să înceapă în ţara care, într-un anumit sens, a stabilit standardul mondial pentru realizările materiale şi care, în epoca globală din prezent, trebuie să se întrebe dacă standardul acesta este compatibil literalmente cu supravieţuirea speciei. Nu vom efectua o modificare voluntară radicală a modului nostru de trai, însă chestiunea trebuie să fie plasată pe ordinea de zi a naţiunii.

Scowcroft: Înainte de toate trebuie să ne schimbăm mentalitatea. În perioada de dezvoltare a epocii industriale ne-am comportat în general ca şi cum poluanţii pe care-i produceam dispăreau pur şi simplu în mediul înconjurător; într-adevăr, natura s-a dovedit încăpătoare

şi aparent aşa s-a întâmplat. I-am deversat în oceane, i-am eliberat în aer – ca şi cum n-ar fi fost. Acum ne dăm seama că nu dispar, iar cantităţile produse, o dată cu creşterea populaţiei şi a gradului de civilizaţie, depăşesc capacitatea de absorbţie a naturii. Acesta este aspectul fundamental pe care americanii trebuie să-l înţeleagă.

Ignatius: În această lume despre care vorbim noi acum, trebuie oare ca Statele Unite să se gândească la un nou tip de suveranitate? Am fost binecuvântaţi cu această situare geografică unică, între două oceane. Nu suntem cetatea de pe colină, suntem o cetate cocoţată pe o stâncă foarte greu de atacat, aşa că ne-am obişnuit cu o versiune extremă a suveranităţii. Ar trebui oare ca în secolul XXI să avem în vedere o suveranitate cu o anumită orientare spre interdependenţă, prin care să recunoaştem că existenţa speciei depinde de capacitatea noastră de a coopera cu restul lumii pe tema maladiilor, schimbărilor climatice şi a altor probleme globale?

Scowcroft: E obligatoriu. Să luăm ca prim exemplu mediul înconjurător. Statele Unite pot să ia oricâte măsuri de disciplinare a industriei, tot degeaba dacă restul lumii nu face acelaşi lucru. Chinezii şi indienii, de pildă, ar putea spune: „Vouă vă convine să propuneţi restricţii, deoarece v-aţi încheiat perioada industrială, aţi răspândit în natură cantităţi enorme de substanţe poluante şi n-aţi plătit nimic pentru asta. Acum spuneţi că trebuie să plătim ca să ne dezvoltăm. Ei bine, refuzăm."

Trebuie să negociem. Trebuie să transcendem frontierele naţionale. Aceste probleme, fie că e vorba de ameninţarea la adresa mobilităţii din cauza diminuării rezervelor petroliere, fie că e vorba de schimbările climatice, nu pot fi rezolvate la nivel statal; se impune cooperarea internaţională, ceea ce ne aduce la o întrebare mai veche: care sunt mecanismele cooperării? Organismele internaţionale au depăşit de prea puţine ori chestiunile legate de război şi pace ori de comerţ pentru a se ocupa de temele discutate de noi aici, însă vor trebui s-o facă şi, cu cât se vor grăbi mai mult, cu atât ne vor scuti de luarea deciziilor într-un context de criză.

Brzezinski: Aduseseşi vorba despre suveranitatea naţională; văd o legătură directă între subiectul acesta şi discuţia noastră despre posibilitatea ca un individ sau un grup de factori de decizie să prezinte,

simultan, trăsături specifice realismului, respectiv idealismului. Cred că redefinirea suveranității naționale este implicită în acest proces, dar trebuie să fim foarte atenți să nu vorbim despre ea prea devreme, chiar dacă o avem în minte, deoarece suveranitatea este un element declanşator ce ar putea provoca o reacție puternică în rândul unei populații care, trăind câteva sute de ani în condiții de siguranță nemaiîntâlnită în restul lumii, pune semnul de egalitate între suveranitate şi propria identitate. Abordarea acestor probleme globale va necesita reajustarea sau redefinirea conceptului de suveranitate, însă dacă vom începe să discutăm prematur despre sacrificarea suveranității în scopul rezolvării problemelor respective vom genera o reacție naționalistă care va împiedica aplicarea oricărei soluții.

Ignatius: Zbig, nu ăsta e motivul pentru care nu reuşim niciodată să rezolvăm problemele? Suntem conştienți că trebuie să mărim impozitele şi să modificăm structura programelor de asistență socială, dar ştim că opinia publică îşi va ieşi din minți. Prin urmare, nimeni nu se apucă să facă asta. Nu cumva liderilor le revine sarcina de a spune indicibilul?

Brzezinski: Ăsta e răspunsul tipic al unui idealist impetuos care vrea să-l pună în încurcătură pe realistul ce vrea să fie idealist, dar, în acelaşi timp, vrea să fie şi eficace. Asta e dilema.

Scowcroft: Dar, ca realist luminat, cred că modalitatea cea mai potrivită nu e să începi prin a declara că trebuie să renunțăm la o parte din suveranitate. În loc de asta, trebuie vorbit despre probleme...

Brzezinski: Exact.

Scowcroft: ... şi despre felul în care pot fi rezolvate. Faptul că trebuie să facem unele concesii în privința suveranității trebuie strecurat treptat, nu proclamat din prima clipă.

Brzezinski: Absolut.

Scowcroft: Pentru că altfel devine o barieră.

* * *

Ignatius: Cred că ai aşezat cheia de boltă a discuţiei noastre când ai rostit expresia „realism luminat." Sau, în versiunea lui Zbig, „realism şiret", promovat de cei care ştiu că nu se poate face totul dintr-o dată.

Să încheiem cu analiza unei chestiuni sugerate de redactorul nostru, William Frucht, pe tema „excepţionalismului" american. Uneori se pare că America împarte lumea în două categorii: oamenii sunt fie americani, fie potenţial americani. Pornim de la premisa că toată lumea vrea să trăiască la fel ca noi.

Brzezinski: Asta e problema.

Ignatius: Iată, aşadar, întrebarea: este un semn de condescendenţă – şi, astfel, de lipsă de respect faţă de demnitatea umană – să spui că toţi vor să trăiască la fel ca noi? Sau condescendenţa e mai pregnantă dacă spui că noi avem aceste libertăţi, foarte bine, dar ceilalţi oameni n-au nevoie de ele? Cum navigăm prin această strâmtoare? Cum facem să respectăm diferenţele dintre oameni fără să spunem că avem nişte drepturi care lor nu li se cuvin neapărat, cum ar fi egalitatea pentru femei sau democraţia?

Scowcroft: De fapt, excepţionalismul american are la bază ideea demnităţii umane. Oamenii vor să-şi îmbunătăţească vieţile şi statutul; din acest punct de vedere, toţi vor să fie ca noi. Îşi doresc un trai mai bun. Noi credem că modalitatea de ameliorare a vieţii pe care am găsit-o noi e cea mai bună; asta nu înseamnă că restul lumii trebuie să urmeze obligatoriu aceeaşi cale. Excepţionalismul american este distorsionat adesea de ideea că toţi ceilalţi *trebuie* să fie la fel ca americanii, indiferent dacă le place sau nu. Fundamental, însă, el vizează o viaţă mai bună pentru toată lumea. Poate că noi am avut, pur şi simplu, un start mai rapid. Aşa cred că vom putea rezolva dilema. Întotdeauna am susţinut îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă pe întregul glob.

Brzezinski: Dar vorbim despre o viaţă mai bună pentru toţi membrii unei societăţi care a apărut, s-a ameliorat şi s-a îmbogăţit într-un mediu în care un număr relativ mic de oameni au fost binecuvântaţi cu resurse enorme pe care le-au putut dezvolta pe măsură ce au devenit mai numeroşi. Când am venit eu aici – eram doar un copil – Statele

Unite aveau 120 de milioane de locuitori. Astăzi au 300 de milioane. Calea noastră spre avuţie nu poate fi reprodusă în India, China sau Africa, unde ai deja sute de milioane de oameni sau chiar miliarde ce trăiesc în sărăcie.

Prin urmare, dacă este corect să spunem că societatea noastră de succes merită să fie admirată de ceilalţi, modul în care am creat-o nu poate fi reprodus peste tot. Fiecare trebuie să procedeze după cum îi convine, ceea ce se traduce prin devieri semnificative de la maniera în care ne-am structurat sistemul.

Scowcroft: Ai dreptate, dar cred că structurile şi procesele noastre s-au dovedit valoroase pe plan mondial. Uită-te la China, de exemplu. Dacă faci o comparaţie cu situaţia de acum 50 de ani, chinezul de rând o duce infinit mai bine.

Brzezinski: Da, dar în alt mod. Asta e ideea.

Scowcroft: De aceea spun că trebuie să folosim etaloane diferite...

Brzezinski: Întocmai. Şi să fim toleranţi.

Scowcroft: ... cu privire la dezvoltarea Indiei şi a celorlalte ţări. În parte, responsabilitatea ne aparţine. Pe glob există mijloacele necesare, dar diversele state nu pot proceda aşa cum am făcut-o noi.

Brzezinski: Exact. Nu ne putem dogmatiza experienţa.

Ignatius: Am senzaţia că e o problemă cu această combinaţie între excepţionalismul american, sentimentul că suntem foarte speciali, binecuvântaţi ca nimeni alţii, şi tendinţa noastră de a ne universaliza valorile. N-avem pereche şi toată lumea trebuie să fie ca noi. În călătoriile mele pe mapamond am constatat că oamenii vor să-şi scrie propria istorie, chiar dacă le iese prost. Totul se reduce, până la urmă, la acest sentiment al demnităţii. E istoria mea, nu a ta. Chiar dacă ai dreptate, nu vreau să mă iau după tine, ci să fac aşa cum ştiu eu.

Iar acceptarea dorinţei oamenilor de a-şi scrie propria istorie înseamnă să accepţi că uneori or s-o scrie prost.

Brzezinski: Diferit, nu prost.

Ignatius: Altfel decât am fi scris-o noi.

Scowcroft: Aşa am evoluat. Acum vreo sută de ani, când ungurii erau subjugaţi de austrieci, „libertate" însemna libertate faţă de imperiu. Aceasta era lumea cu care avea de-a face Woodrow Wilson. În zilele noastre, libertatea înseamnă cu totul altceva.

Brzezinski: Motivul pentru care wilsonismul s-a bucurat de atâta succes a fost coincidenţa lui cu o fază a istoriei europene în care libertatea venea la momentul oportun pentru oamenii care aspirau la ea şi-şi legau de ea sentimentul identitar. Ascensiunea statelor europene independente şi prăbuşirea imperiilor corespundeau cu ideile proclamate de Wilson, astfel că America a devenit un simbol.

În cartea mea *A doua şansă* insist atâta pe ideea de demnitate pentru că oamenii de pe tot cuprinsul planetei – activaţi politic şi conştienţi de inegalităţile globale – nu caută cu adevărat libertatea, ci demnitatea. Oamenii vor o existenţă demnă, demnitatea referindu-se şi la posibilitatea de a le oferi copiilor şanse semnificative ori la respectul pe care-l primesc din partea celorlalţi, inclusiv la nivel cultural şi religios.

Ideea aceasta mi-a venit, pe când lucram la carte, într-un mod foarte curios. Ascultam o discuţie, după un meci de fotbal, între mai mulţi jucători – care, deşi pretind cu toţii că au absolvit facultatea, nu sunt, în general, din cale-afară de educaţi – şi m-a frapat frecvenţa cu care spuneau, indiferent dacă sărbătoreau victoria sau îşi jeleau înfrângerea, „nu ne-au arătat respect." Mi-am dat seama că este un sentiment uman esenţial.

Ignatius: Nevoia de respect?

Brzezinski: Da. Şi, în viziunea multor oameni de pe glob, tocmai respectul acesta nu li l-am acordat.

Scowcroft: Da, dar rolul nostru pe plan mondial a evoluat spectaculos. Gândiţi-vă la revoluţia maghiară din 1848. Maghiarii au ridicat monumente asemănătoare cu Statuia Libertăţii, ne-au spus că aveau

aceleaşi idealuri cu ale noastre şi ne-au cerut ajutorul. Răspunsul nostru a constat în urări de bine. Speram că vor reuşi, dar aceea nu era lupta noastră.

Ignatius: Wilson a făcut-o să fie a noastră.

Brzezinski: Da. De aceea este el proslăvit în Europa. Şi tocmai pentru că acum procedăm în mod diametral opus, de pildă în Irak, suntem atât de dispreţuiţi.

Scowcroft: Şi lumea este diferită. Wilson a creat Iugoslavia, iar iugoslavii l-au ridicat în slăvi pentru asta. Acum nu se mai suportă unii pe alţii.

Ignatius: În această configuraţie nouă, trebuie să acceptăm că nu suntem excepţionali, că suntem cetăţeni ai lumii?

Scowcroft: Nu, nu cred aşa ceva.

Brzezinski: Suntem excepţionali.

Scowcroft: Suntem excepţionali prin aceea că oferim speranţa că există o viaţă mai bună pentru toată lumea.

Brzezinski: Suntem excepţionali şi prin faptul că nici o altă ţară nu poate, în momentul acesta, să ne reproducă experienţa, asimetria dintre resurse şi populaţie. Dar, dacă putem admite că suntem excepţionali, cred că ar trebui să recunoaştem că anumite aspiraţii sunt universale, mai cu seamă aspiraţia la demnitate.

Scowcroft: Şi că aceste aspiraţii pot fi realizate în moduri diferite, dar nu trebuie să rămână în planul ideal.

3 aprilie 2008

Capitolul 8

Primele o sută de zile

David Ignatius: Am vorbit despre problemele de politică externă cu care se va confrunta noua administrație; să ne îndreptăm acum atenția asupra detaliilor practice, asupra modului cum se poate elabora o politică externă care să răspundă creativ la provocările descrise de voi anterior. V-aş ruga să vă imaginați că sunteți iarăşi consilieri pentru securitatea națională şi să prezentați concret ce-ar putea face noul preşedinte în primele o sută de zile ca reacție la noile condiții mondiale. Brent?

Brent Scowcroft: Lumea s-a schimbat, dar structurile noastre de securitate, în esență Consiliul pentru Securitate Națională şi aparatul aferent, au fost înființate în timpul Războiului Rece. Legea Securității Naționale din 1947 înființa Consiliul pentru Securitate Națională (National Security Council, NSC), Forțele Aeriene, CIA şi Departamentul Apărării. Toate aceste instituții erau întemeiate anume pentru Războiul Rece, pe baza învățămintelor acumulate în cel de-al Doilea Război Mondial. Structura nu s-a modificat, doar Consiliul pentru Securitate Națională s-a extins: Clinton i-a adăugat Consiliul Economic Național, iar Bush Consiliul pentru Securitatea Teritoriului.

Aşadar, începem să creăm noi structuri pentru a trata subiectele separat. Ceea ce nu avem este un sistem de gestionare a problemelor ce transcend granițele tradiționale, de pildă acelea care au o componentă militară, alta de luptă, alta de reconstrucție şi alta de formare a societății civile. Nu dispunem de nici un mijloc de coordonare a acestor lucruri, deşi este una dintre primele necesități ale unui preşedinte.

Ignatius: Ai înfiinţa un nou consiliu?

Scowcroft: Nu, dar aş studia modul în care se poate revizui Legea Securităţii Naţionale. Am făcut unele schimbări la nivelul serviciilor de informaţii, însă e prea devreme ca să ne dăm seama dacă dau rezultate. Legea Securităţii Naţionale precizează, de exemplu, că activităţile de informaţii externe sunt apanajul CIA, iar cele interne revin FBI. În timpul Războiului Rece era în regulă, deoarece ne culegeam informaţiile, într-o majoritate covârşitoare, din străinătate. Terorismul anulează însă orice semnificaţie a acestei distincţii. Una dintre problemele constatate după 11 septembrie 2001 a fost aceea că aveam două agenţii distincte, cu viziuni metodologice foarte diferite, care încercau să-şi paseze informaţii, dar se loveau de zidul birocratic.

Irakul este un alt exemplu. După ce am distrus guvernul lui Saddam, am înscăunat acolo un administrator american. Pentru cine lucra el? Ei bine, la început a lucrat pentru Departamentul Apărării, după care a devenit subordonatul Consiliului pentru Securitate Naţională, după care... nici nu mai ştiu. Iar în Afganistan nu e nimeni de felul ăsta.

Ignatius: Fără îndoială, în Irak una dintre probleme a fost aceea că elaborarea politicilor şi strategia reală s-au pierdut pe traseul lung dintre diversele agenţii.

Zbigniew Brzezinski: Aşa e.

Scowcroft: Mai e şi încadrarea personalului. Cum alegi angajaţii pentru o întreprindere care încearcă să reconstruiască un guvern? În Irak am făcut apel la voluntari, pentru că nu există un sistem pentru asta. Avem nevoie de judecători, de poliţişti, de tot felul de oameni şi de lucruri pe care nu suntem organizaţi să le furnizăm.

Ignatius: Zbig, ce-ai face în primele o sută de zile ca să adaptezi maşinăria la problemele existente?

Brzezinski: Pornind de la ipoteza că viitorul preşedinte va dori să joace un rol activ în modelarea politicii externe, că el sau ea nu se

va preocupa în primul rând de politica internă, aşa cum se întâmplă uneori, i-aş cere, înainte de toate, să numească în postul de consilier pentru securitatea națională o persoană pe care o cunoaşte bine şi în care are încredere.

Trebuie, de asemenea, să se înțeleagă excelent cu persoana respectivă, este un lucru foarte important. Consilierul pentru securitate națională este aproape de preşedinte, trebuie să discute cu el frecvent. Trebuie să fie domic de a exercita autoritatea în numele preşedintelui reflectând, evident, opiniile acestuia din urmă. Prin urmare, trebuie să fie cineva cu care noul preşedinte să se simtă în largul său, dar şi o persoană suficient de autonomă, cu o reputație bine stabilită. De pildă, cred că problemele pe care le-a întâmpinat Condi Rice cât timp a fost consilier pentru securitatea națională au fost cauzate de faptul că Donald Rumsfeld şi Colin Powell o depăşeau ierarhic. Ea n-a putut să coordoneze şi să impună rolul conducător al preşedintelui în procesul de elaborare a deciziilor.

În al doilea rând, i-aş spune preşedintelui că un element care lipseşte din guvernul american în general este un mecanism centralizat şi eficient de planificare strategică. Departamentul de Stat lucrează pe cont propriu, plecând de la principiul că politica externă înseamnă diplomație. Departamentul Apărării are nenumărate agenții de planificare. Nu există însă un organism de planificare eficient ca acela din timpul lui Eisenhower, care avea un comitet special de planificare, am uitat cum se chema, condus de Bob Bowie. Cred că a sosit momentul ca o structură asemănătoare să fie creată la Casa Albă. Un astfel de comitet ar putea, în plus, să găzduiască unele consultări neoficiale între organismul de planificare şi liderii Congresului, în scopul menținerii unui dialog neîntrerupt la nivelurile superioare ale conducerii țării pe tema proiectelor pe termen lung.

Acest comitet de planificare ar fi subordonat, desigur, consilierului pentru securitatea națională. În prezent există unele rudimente, probabil că şi tu aveai ceva de genul ăsta, Brent. În cazul meu, Sam Huntington a funcționat o vreme pe postul de planificator, dar cred că este esențial să se ia măsuri coerente pentru situarea planificării strategice în centrul guvernului, şi nu la periferie.

A treia idee se leagă de cele spuse de Brent, şi cred că diagnosticul pus de el este întru totul corect. Specializarea funcțională a diferitelor ministere face ca un anume blocaj să fie inevitabil: structurile

lor sunt foarte complexe, iar sistemul actual are la origine politicile din timpul Războiului Rece, după cum amintea Brent. Pe de altă parte, ele reflectă o tradiție veche de 150 de ani. Avem un Departament de Afaceri Externe. Avem un Departament de Război, cum se numea înainte, acum al Apărării. Avem alte departamente specializate. În opinia mea, această împărțire strictă nu mai este utilă.

Nu cred, totuşi, că noul preşedinte se va putea apuca imediat să restructureze birocrația din rădăcini, dar, dacă ar intenționa să facă unele demersuri cu privire la nişte chestiuni esențiale, care vor necesita o atenție sporită chiar în primele luni de mandat, ar putea profita de caracterul lor urgent pentru a lansa o inițiativă instituțională novatoare.

Proiectul pe care-l am eu în vedere implică, în esență, trei comisii prezidențiale speciale care nu sunt organizate funcțional, ca Departamentul de Stat ori cel al Apărării, ci au fiecare o misiune specifică. Ar urma să fie conduse de câte un reprezentant al preşedintelui, oficial de rang înalt – egal sau chiar superior membrilor cabinetului – desemnat să abordeze o problemă specifică: încălzirea globală, mediul înconjurător şi aşa mai departe.

Dacă democrații vor câştiga, este evident că Al Gore ar fi personalitatea ideală de numit în fruntea unei comisii speciale pentru climă care ar putea atrage resurse de la diferite ministere, dar ar funcționa autonom sub conducerea reprezentantului prezidențial. Aş proceda la fel – deşi e mai problematic şi s-ar putea ca Brent să mă contrazică vehement – şi cu două alte chestiuni care necesită o atenție imediată şi mult mai multă inițiativă decât am putut să mobilizăm în structura actuală.

Una dintre ele este Orientul Mijlociu. Aş pune un reprezentant prezidențial la cârma unei comisii speciale care să se ocupe de problemele prezentate de Brent şi de mine. E urgent, n-avem timp la dispoziție.

Ignatius: Ar trebui să se concentreze asupra disputei arabo-israeliene sau ar avea în portofoliu şi Iranul şi Irakul?

Brzezinski: Probabil toate trei, deoarece sunt interconectate.

Al treilea reprezentant prezidențial pe care l-aş numi de îndată ar conduce o comisie specială însărcinată cu relațiile din cadrul

alianţelor. Cum interacţionăm cu Europa? Cum cooptăm ţări precum Japonia şi Coreea de Sud la unele demersuri ale Alianţei Atlantice? Nu înseamnă să-i absorbim în NATO, ci să avem cu ei un parteneriat care să amplifice contribuţia organizaţiei la stabilitatea globală. O comisie specială ar putea să ajute la ieşirea din impasul actual şi să genereze acţiuni rapide acolo unde este necesar.

Ignatius: Nu rişti să treci peste capul secretarului de stat, care răspunde oficial de domeniile astea?

Brzezinski: Păi, secretarul de stat răspunde oficial de relaţiile noastre cu tot mapamondul. Practic însă, nu se poate ocupa de tot, astfel că până şi chestiunile urgente sunt tratate superficial. Uitaţi-vă la Orientul Mijlociu. Rice a încercat să-i acorde toată atenţia; deşi îi atribui o parte din vină pentru politicile noastre de acolo, o explicaţie clară a eşecului este suprasolicitarea ei nervoasă. Sunt multe alte probleme care pot fi gestionate de o manieră tradiţională, este vorba de cele nu foarte urgente şi de situaţiile în care nu este nevoie de o străpungere în forţă a barajelor birocratice.

Ignatius: Cu siguranţă, atunci când politicile au fost abordate separat – Chris Hill însărcinat cu Coreea de Nord şi convorbirile hexapartite, Nick Burns cu relaţiile cu aliaţii şi elaborarea unei politici unitare în raport cu Iranul – s-au obţinut mai multe succese. Rezultatele acestea vin în apărarea argumentaţiei tale.

Brent, sistemul de relaţionare între agenţii a fost creat anume pentru a permite Casei Albe să constituie comisii speciale ad hoc, dacă e să le numim aşa, pentru gestionarea problemelor urgente. Sub umbrela Consiliului pentru Securitate Naţională am avea reprezentanţi de la Departamentul de Stat, al Apărării, CIA şi alte agenţii relevante care s-ar întâlni ca să fasoneze politicile necesare. Sistemul n-a funcţionat prea bine în timpul administraţiei actuale şi, sincer, nu cred că a funcţionat grozav nici în epoca administraţiei Clinton. Pe de altă parte, tu ai înregistrat succese certe cu o structură de tipul acesta în mandatul lui George H.W. Bush. Cum putem face ca acest proces de comunicare între agenţii să funcţioneze mai bine, să fie mai dinamic şi flexibil?

Scowcroft: Procesul de relaționare între agenții funcționează așa cum dorește președintele. Fiecare administrație a făcut cam același lucru într-o manieră ușor diferită, în funcție de dorința președintelui. Nu cred că există un secret; pur și simplu, la nivelul acesta totul depinde enorm de personalitatea fiecăruia. Așa cum arăta Zbig, în primul mandat al lui Bush, Condi Rice ocupa o poziție inferioară lui Powell și Rumsfeld. De fapt, consilierii pentru securitate națională au fost întotdeauna mai prejos, ierarhic, decât ceilalți membri ai Consiliului.

Ignatius: În ierarhie, dar nu în practică.

Scowcroft: În ierarhie. Dar consilierul pentru securitate națională trebuie să se poată exprima ca purtător al autorității președintelui. E un aspect esențial. Cât despre reunirea acestor grupuri de lucru ad hoc, n-aș vrea să-l împovărez suplimentar pe consilierul pentru securitate națională. Să presupunem însă că i-am face pe toți miniștrii cabinetului membri ai Consiliului, cerându-le să asiste doar la ședințele care-i privesc direct. Fiecare delegat guvernamental ar avea, în departamentul său, o echipă de legătură denumită „celula NSC". Seamănă în mare cu propunerea lui Zbig, dar n-am mai avea două grupuri care să opereze separat pe aceeași temă. Ar comunica între ele, dar, simultan, ar exista o diviziune a responsabilității suficientă încât lucrurile să funcționeze.

Nu știu dacă structura aceasta ar fi mai bună. Ai perfectă dreptate, Zbig, când spui că e o problemă foarte serioasă. Personalul pe care-l aveam noi în Consiliul pentru Securitate Națională era infim numeric față de cel de acum.

Ignatius: Chiar așa, mă interesează cifrele. Câți oameni aveai în subordine, Brent?

Scowcroft: M-am luptat din răsputeri să mențin numărul titularilor, al celor care făceau o treabă importantă, sub 50.

Ignatius: Și la tine, Zbig?

Brzezinski: Cam la fel. Cred că am început cu 35 şi am încheiat cu vreo 50. Plus personalul auxiliar, militarii, reprezentanţii CIA. În total, cam 125 până la 150 de oameni, nu?

Scowcroft: Da, acum sunt mult mai mulţi. Aveam un singur adjunct.

Brzezinski: La fel şi eu.

Scowcroft: Acum sunt şapte. S-au extins prea mult. Unul dintre avantajele enorme pe care i le procură NSC unui preşedinte este agilitatea. Dacă preşedintele cere un lucru unui departament, poate dura o veşnicie până îl obţine. NSC poate opera foarte rapid. Este important să-şi păstreze această capacitate de reacţie instantanee, dar sfera autorităţii s-a mărit atât de mult, încât agenţia nu poate să acopere toate zonele necesare şi să răspundă cu maximă rapiditate.

Brzezinski: Aş avea ceva de adăugat despre nevoile noului preşedinte. Este un sfat foarte greu de transmis, însă ştiu din experienţă că puterea poate să i se urce la cap până şi preşedintelui cu mintea cea mai independentă, cu un simţ autocritic desăvârşit. Atmosfera de la Casa Albă este atât de încărcată de linguşeli şi manevre pentru intrarea în graţiile şefului, încât este extrem de uşor ca preşedintele să-şi piardă simţul realităţii cu privire la propria persoană şi chiar, într-un sens mai larg, la lumea întreagă.

Preşedintele trebuie să aibă alături de el, atât în chestiuni interne cât şi în relaţiile internaţionale, o serie de oameni devotaţi, care nu au însărcinări administrative, dar sunt confidenţii săi. Trebuie să fie cineva pe care preşedintele îl cunoaşte foarte bine şi de multă vreme, capabil să-i spună preşedintelui, în particular, „ai spus o mare tâmpenie", fără a se teme că-şi pierde influenţa sau accesul. Este un aspect esenţial, mai ales într-o lume atât de complicată precum cea despre care discutăm.

Scowcroft: Zbig, acest lucru este numit „guvernul din bucătărie".

Brzezinski: Cam aşa ceva. Dar nu în sensul că aceşti oameni ar oferi politici alternative sau ar lua deciziile. Pur şi simplu, ei urmăresc situaţia cu un ochi critic şi-l informează pe preşedinte într-un mod

direct despre problemele pe care le prevăd, despre inadecvări şi lipsuri. Nu ştiu cum definiţi un astfel de organism, dar cam aşa ar trebui să funcţioneze.

Ceea ce mă şochează atunci când mă uit la acţiunile celor două administraţii Bush şi când mă gândesc la a mea şi la a lui Lyndon B. Johnson, este rolul extrem de distructiv al linguşelii.

Ignatius: Simţeai că poţi fi sincer cu preşedintele Carter?

Brzezinski: Da, dar îl cunoşteam bine dinainte. La început am făcut-o spontan, după o vreme am procedat deliberat. Nu era uşor în atmosfera aceea. Trebuia să mă conving singur: „Treaba mea e să-i spun." O făceam însă doar între patru ochi. Trebuie să recunosc că nu de puţine ori l-am boscorodit zdravăn. Plecam, mă întorceam, îl mai mustram şi tot aşa. N-a obiectat decât o dată în cei patru ani, îmi amintesc de parcă ar fi fost ieri: secretara lui s-a înfiinţat în biroul meu şi, foarte ceremonios, mi-a pus în faţă un plic verde, cu însemnele prezidenţiale, marcat „Zbig" în locul rezervat destinatarului. Secretara nu se dădea dusă, evident ştia ce e înăuntru, aşa că l-am deschis.

Pe foaie scria doar atât: „Zbig, nu ştii niciodată când să te opreşti? JC." Vreau să vă spun că mi-a plăcut. Nu şi-a pierdut cumpătul. Nu ţipa la mine, nu încerca să mă intimideze, nu făcea decât să spună: „Hai, mai lasă-mă şi pe mine să trăiesc." Am apreciat lucrul ăsta.

Ignatius: Brent, relaţia ta cu George H.W. Bush era specială. Cum lucraţi voi împreună?

Scowcroft: Aşa cum spuneam mai devreme, la un anumit nivel totul depinde de personalitatea fiecăruia. Am avut o relaţie foarte strânsă cu preşedintele Bush. Am lucrat pentru trei preşedinţi şi fiecare voia să-şi primească informaţiile, sfaturile şi contribuţia la luarea deciziilor în alt fel. Cu asta te înveţi pe parcurs, în timp ce lucrezi, căci, dacă nu le place cum sunt serviţi vor institui un alt sistem care să le convină mai mult. După aceea te alegi cu voci disonante şi organizaţii care se calcă pe picioare şi nimic nu mai funcţionează. Poate că este necesară o nouă structură, dar ea trebuie să fie suficient de flexibilă încât să i se potrivească oricărui preşedinte.

Ignatius: I-ai fi spus lui Bush I dacă ţi se părea că e pe lângă subiect? E atât de gentleman, cred că uneori e greu să-l înfrunţi.

Scowcroft: Depinde cum o faci. Din nou, sunt foarte importante personalităţile. Am încercat să-l abordez în mai multe feluri, dar ideea e că, în orice caz, consilierul pentru securitate naţională trebuie să-i spună preşedintelui ceea ce, în opinia sa, este necesar să cunoască.

Brzezinski: Absolut, absolut.

Scowcroft: Nu ceea ce vrea el să audă. Şi uneori poate fi dificil.

Brzezinski: O poţi face delicat sau de o manieră mai agresivă, nu ştiu cum s-o descriu. Dar o poţi face.

Scowcroft: Trebuie să-ţi adaptezi metoda la personalitatea şefului.

Brzezinski: Pentru că trebuie să rămâi tu însuţi. Preşedintele te-a ales, prin urmare i-a plăcut de tine aşa cum eşti.

Ignatius: O problemă cu care s-au confruntat atât Condi Rice, cât şi Steve Hadley în calitate de consilieri pentru securitatea naţională a fost rolul foarte puternic al vicepreşedintelui, care a acţionat uneori ca propriul său consilier pentru securitatea naţională şi al cărui cabinet a operat în unele cazuri în paralel cu personalul NSC. Mă întreb dacă sunteţi de părere că viitorul vicepreşedinte, indiferent de partid, va trebui să fie foarte atent să nu înfiinţeze un fel de replică a NSC.

Brzezinski: Aşa e; după estimările mele, personalul de politică externă al vicepreşedintelui nu e chiar la fel de numeros cu acela – modest – de care dispuneam Brent şi cu mine.

Scowcroft: Dar e pe-aproape.

Brzezinski: Aproape. Are vreo 30 de oameni, ceea ce mi se pare de neconceput. Şi nu cred că mi-aş fi putut face treaba dacă vicepre-

şedintele Mondale ar fi avut un cabinet de asemenea proporţii. Avea o singură persoană. I-am luat consilierul de politică externă şi l-am făcut adjunctul meu pentru că aveam o părere foarte bună despre el şi, în plus, socoteam că-mi va îmbunătăţi relaţia cu vicepreşedintele. Dar să ai tot personalul acesta concurent care propune politici, redactează documente şi se infiltrează în funcţionarea NSC – ar fi un haos, pur şi simplu.

Ignatius: Brent, când Bush Sr. era vicepreşedinte se implica foarte activ în politica externă, dar faptul acesta nu părea să creeze aceleaşi probleme.

Scowcroft: Ţi-o spun din nou, e o chestiune de personalităţi.

Ignatius: Lucrai cu el atunci?

Scowcroft: Nu. Oricum, după mine, nu contează cât de mare e cabinetul vicepreşedintelui, important e ce se întâmplă cu informaţiile şi cu ce autoritate ajung ele la preşedinte. Şeful statului poate folosi pe post de consilier pe oricine doreşte. Vicepreşedintele poate fi principalul său sfătuitor dacă preşedintele vrea acest lucru. Din diverse motive, majoritatea preşedinţilor nu au ales însă această variantă.

Pe de altă parte, trebuie să existe o organizare centralizată, altfel sistemul nu va funcţiona. Structurile concurente nu înseamnă altceva decât haos, aste e problema principală. Sistemul trebuie să fie destul de sensibil încât preşedintele să poată acţiona într-un mod care să-i convină, însă trebuie menţinute, în orice caz, elementele esenţiale permiţând operarea rapidă şi eficientă pentru a-i furniza preşedintelui cele necesare. Dacă preşedintele vrea ca totul să treacă pe la vicepreşedinte, aşa va fi, e prerogativa sa. Însă are nevoie de un sistem diferit.

Şi tocmai modificarea permanentă a sistemului este cea care-l deteriorează până la distrugere.

Brzezinski: Mai e un aspect care merită să fie discutat. Cei mai mulţi oameni nu-şi dau seama ce munte de hârtii se adună pe biroul preşedintelui de la secretarul de stat, de la secretarul Apărării şi de la CIA, ca să nu mai spunem de documentele produse de cabinetul consilierului pentru securitate naţională. Cantitatea este incredibilă. Una

dintre problemele care trebuie rezolvate este aceea că ocupantul postului de consilier pentru securitatea națională nu se poate transforma în poştaş. De la secretarul de stat vin hârtii cu mențiunea „pentru preşedinte." Asta nu ajută deloc. Trebuie ca, având aprobarea preşedintelui, să alegi între ceea ce merge în Biroul Oval şi ceea ce poate gestiona consilierul pentru securitate națională în numele preşedintelui, fiind clar că el ştie cam ce-ar gândi şeful statului; documentul respectiv ar fi trimis înapoi sau la alte departamente dacă este vorba de o operațiune coordonată. E o treabă foarte delicată care, în plus, mănâncă o porție considerabilă din timpul personal al consilierului.

Ignatius: Gândindu-mă la modul în care se poate modifica această maşinărie astfel încât să fie adaptată la lumea secolului XXI, îmi aduc aminte de expresia colegului meu Tom Friedman, „o lume plată." Lumea noastră este mai puțin ierarhizată. E orizontală, conexiunile transfrontaliere sunt nenumărate. Avantajul noilor tehnologii de comunicare este enorm, dar creează provocări interesante pentru politica externă. Avem o lume în care oamenii pot intra în legătură în moduri pe care nu le putem prezice ori controla. Oare maşinăria ierarhică despre care vorbeați ar putea fi adaptată încât să îmbrățişeze lumea plată în loc să lupte împotriva ei?

Scowcroft: Preşedintele Nixon a încercat asta. A încercat să-şi ierarhizeze membrii cabinetului, desemnându-l pe unul ca şef al celorlalți. N-a mers, în mare parte pentru că, aşa cum am aflat şi eu pe propria piele, un ministru nu va lucra niciodată pentru alt ministru. Nu poți pune un ministru să răspundă de alți miniştri. Pur şi simplu e un sistem plat nefuncțional.

Ignatius: Dar de ce ar trebui să funcționeze? În comunitatea serviciilor de informații luăm diverse agenții şi insistăm ca ele să colaboreze. Acum creăm tehnologii – există inclusiv un fel de Wikipedia a serviciilor secrete – prin care oamenii interacționează permanent, alcătuiesc baze de date şi le schimbă între ei. Unele lucruri pe care spionii n-ar fi crezut că le-ar putea face, din perspectiva împărtăşirii informațiilor, se petrec acum în fiecare zi. Stilul acesta de cooperare nu a fost preluat însă şi de guvern. Mă întreb dacă n-ar fi momentul să experimentăm metoda pe o temă de felul schimbării climatice.

Scowcroft: Dar, David, stilul acesta nu s-a impus în comunitatea serviciilor de informații datorită organizării plate, ci din cauză că șefii au spus: „Veți începe să faceți schimb de informații." Au stabilit reguli în acest sens şi au supravegheat aplicarea lor. Modificarea procedurilor nu s-a încheiat nici acum. Nu ştiu dacă un sistem plat ar da rezultate, dar trebuie să fiți de acord că unul dintre primele puncte de pe ordinea de zi a noului preşedinte, dacă n-a început deja să reflecteze la asta în timpul campaniei electorale, este chestiunea organizațională pe care am discutat-o. Este o problemă foarte importantă care necesită o atenție urgentă.

Brzezinski: Aş dori să adaug un aspect. Preşedintele trebuie să fie conştient că la intrarea în funcție va avea pe agendă nişte probleme extrem de grave; pe de altă parte, ca învingător în alegeri el dispune de un interval de timp finit în care să poată mobiliza sprijinul politic al Congresului şi al opiniei publice.

De aceea, noul preşedinte trebuie să aleagă cu mare chibzuință problemele care necesită atenția imediată. Propunerea mea anterioară despre comisiile speciale axate pe misiuni bine definite se lega de acest lucru. Dintre chestiunile geopolitice pe care le-am discutat – şi s-ar putea ca Brent să aibă o listă diferită – aş spune că problemele complexe ale Orientului Mijlociu reprezintă prioritatea numărul unu. Celelalte ar putea fi tratate de o manieră mai tradițională, într-un spectru continuu de tematici.

Scowcroft: Aş face împărțirea oarecum altfel. Problemele Orientului Mijlociu, mai cu seamă, le-aş compartimenta: procesul de pace palestinian constituie o unitate separată care, dacă nu va fi rezolvată în cursul acestei administrații, riscă să degenereze rapid. Irakul este o problemă enormă în plină desfăşurare, la fel şi Afganistanul. Pakistanul s-ar încadra şi el aici. Toate aceste chestiuni necesită şi vor primi atenția preşedintelui, indiferent dacă el vrea să se gândească la ele sau nu. Chiar dacă va fi orientat spre politica internă, nu va avea de ales şi va trebui să înceapă cu aceste subiecte.

Brzezinski: Pe când eram consilier pentru securitatea națională am întocmit pentru preşedinte o listă cu prioritățile globale, lângă fiecare adăugând un scurt comentariu. Erau vreo zece, şi îmi era destul de

clar care trebuiau să ocupe primele locuri. Ceea ce m-a frapat a fost că preşedintele Carter voia să se ocupe de toate zece pe loc. Aceasta este situația în care consilierul pentru securitate națională poate fi util, ajutându-l pe preşedinte să ierarhizeze problemele în funcție de însemnătate.

* * *

Ignatius: Noul preşedinte îşi va începe mandatul într-o lume foarte supărată pe Statele Unite. Nu-mi aduc aminte, de când sunt eu, ca atmosfera mondială să ne mai fi fost vreodată atât de ostilă.

Brzezinski: În decursul istoriei nu s-a mai văzut niciodată aşa ceva.

Ignatius: Oricare american care călătoreşte prin lume simte asta. Poate că problema noastră cea mai gravă în materie de securitate națională este tocmai această nepopularitate. Ce-ar putea face noul preşedinte, încă de la început, în primele o sută de zile, ca să întoarcă foaia şi să declare lumii întregi: „Acestea nu mai sunt Statele Unite cu care erați obişnuiți să discutați."

Brzezinski: Păi, ar putea să închidă Guantanamo. Ar putea să scoată tortura în afara legii. Ar putea să pună mai mult accentul pe drepturile civile. Ar putea să spună: „Haideți să îngropăm această cultură a fricii şi să estimăm proporția reală a amenințărilor care ne pândesc." Iar dacă America are încredere în sine şi-şi respectă principiile, lucrurile acestea se vor întâmpla. Desigur, va trebui în continuare să se abordeze cu pricepere chestiunile mai ample de politică externă.

Ignatius: Brent, ce părere ai?

Scowcroft: Cred că unul dintre primele lucruri pe care ar trebui să le spunem ar fi: „Statele Unite sunt o țară puternică, dar nu avem răspunsuri la toate provocările cu care se confruntă lumea. Avem nevoie de ajutor. Avem nevoie de sprijinul tuturor guvernelor care gândesc corect. Şi vom încerca să obținem acest ajutor, să ne deschidem şi să lucrăm cu toți cei care încearcă să facă lumea un loc mai bun". Apoi, să implementăm acest angajament. Una dintre principalele virtuți ale preşedintelui Bush senior era folosirea telefonului. Iar eu mă opuneam acestei practici, mi se părea că este foarte riscantă

pentru şefii de stat. Dar a folosit contactul direct peste tot în lume, creând un climat de relaţii prieteneşti. Nu-şi suna omologii doar ca să obţină sprijin pentru anumite proiecte, ci şi să-i întrebe ce mai fac, cum se descurcă. Apoi, când urmărea să obţină ceva, avea asigurată o atmosferă receptivă. Cred că acest lucru este extrem de important. Statele Unite sunt singura ţară care poate mobiliza lumea să abordeze problemele cu adevărat globale. Dar n-o putem face dacă toată lumea ne detestă.

Ignatius: Adeseori gândim comunicarea strategică în termeni de identificare a unor modalităţi eficiente prin care vocea noastră să devină mai puternică, mai clară. Dar comunicarea strategică înseamnă, uneori, ascultare strategică. Cred că acesta este un mare talent pe care îl avea Bush senior. În momentele sale bune şi Jimmy Carter era un bun ascultător.

Brzezinski: Şi câteodată trebuie să vorbim cu mai multă modestie. Reinhold Niebuhr a scris în 1937 un pasaj superb, demonstrând că o civilizaţie, cu cât se apropie mai mult de declin, cu atât mai puternic îşi va proclama supremaţia. Acesta este un avertisment. Am avut tendinţa, în ultimii ani, să definim relaţiile internaţionale în termeni maniheişti. Noi suntem apogeul binelui. Cine nu este cu noi, este împotriva noastră. Cine este împotriva noastră este rău prin definiţie. Cred că ar trebui să fim mai modeşti în ce priveşte locul nostru în lume.

* * *

Ignatius: În acest spirit autocritic, aş vrea să vă rog pe fiecare dintre voi să vă gândiţi la perioada în care aţi lucrat în administraţie şi la greşelile pe care le-au făcut preşedinţii voştri. Dacă ne gândim cum să reparăm relaţia cu lumea, poate ar fi util să revedem lucrurile pe care experienţa le-a dovedit potenţial periculoase. Zbig, care ar fi contribuţia ta?

Brzezinski: Nu poţi face prea multe în acelaşi timp. Aceasta este o problemă. În al doilea rând, nu poţi ignora necesitatea sprijinului politic susţinut pentru a fi eficient. De aceea, trebuie să fii oarecum flexibil atunci când îţi stabileşti priorităţile. Fără a intra în discuţia despre cine a avut sau nu dreptate în administraţie, politica noastră faţă de criza din Iran nu a fost definită cu suficientă claritate.

Ignatius: Aveai nevoie de o politică, indiferent de direcţie şi...

Brzezinski: Da. Trebuia implementată rapid şi agresiv. Ceea ce înseamnă că fie abordarea mea, fie cea a lui Cyrus Vance, ar fi trebuit să fie complet respinsă. În loc de asta, chiar dacă fără intenţie, am încercat să urmărim ambele politici în acelaşi timp. Vă mai pot da un exemplu, după care aş fi încântat să vă povestesc lucrurile pe care le-am făcut bine şi care sunt mai numeroase.

Ignatius: Brent?

Scowcroft: În primele zile ale administraţiei Bush s-a produs o tentativă de lovitură de stat în Panama. Nu ştiam cine sunt complotiştii sau pe cine reprezentau. Nu ştiam aproape nimic despre motivaţia şi resursele lor. În plus, aveam canale paralele de comunicare. Preşedinţia avea o comunicare bună cu Panama, Departamentul de Stat avea canalul lui, iar CIA şi Apărarea le aveau pe ale lor.

Am ţinut o reuniune a Consiliului Naţional de Securitate (NSC) pentru a analiza situaţia, iar explicaţiile departamentelor nu se potriveau între ele. În realitate, eram orbi. Această situaţie mi-a demonstrat necesitatea coordonării strânse în interiorul administraţiei, aşa că am organizat un comitet al adjuncţilor, care să se întâlnească periodic, o dată pe săptămână sau de câte ori era necesar, pentru a se asigura că toţi membrii Consiliului Naţional de Securitate, toţi decidenţii aveau aceeaşi informaţie. Mecanismul a funcţionat foarte bine. La fel, a funcţionat şi în ce priveşte documentele pe care toată lumea le trimitea mai sus pe scara ierarhică. Acestea erau văzute mai întâi de adjuncţi. Pentru mine, a funcţionat foarte bine. Dar am înţeles că în actuala administraţie Bush o structură similară nu ar putea funcţiona deloc. Din nou, depinde de oamenii implicaţi.

Modul în care coordonezi şi informezi oamenii este crucial. De exemplu, secretarul de Stat şi secretarul Apărării îl întâlnesc pe preşedinte cam de două ori pe săptămână sau mai rar. În calitate de consilier pentru securitate, eu îl vedeam de vreo zece ori pe zi. Prin urmare, ei trebuie să aibă încredere că sunt corect reprezentaţi în dialogul consilierului cu preşedintele. Şi că acesta le spune lucrurile pe care le-a aflat de la preşedinte şi pe care ei trebuie să le cunoască. Dacă secretarul Apărării şi secretarul de Stat nu au încredere că

opiniile lor sunt transmise corect şi deschis, vor insista să discute totul separat cu preşedintele. Preşedintele nu are timp pentru asta. Aşadar, consilierul trebuie să fie un intermediar onest. Nimeni nu este perfect, dar fără acest mecanism orice sistem – cel puțin, sistemul meu – se prăbuşeşte.

Ignatius: Cred că majoritatea celor care studiază acest subiect ar spune că, dintre consilierii pentru securitate națională din perioada modernă, te-ai apropiat cel mai mult de perfecțiune. Că aveai o personalitate puternică, dar că ai reuşit s-o domini, astfel încât nu ai fost considerat de membrii cabinetului un rival pentru atenția prezidențială.

Scowcroft: Nu pot comenta.

Brzezinski: Eu cred că aşa este.

* * *

Ignatius: Pentru mine, unul dintre paradoxurile acestei lumi noi este acela că, în termeni economici, globalizarea constituie un proces lin şi deosebit de eficient de luare a deciziilor. Companiile globale reuşesc să reacționeze la evoluțiile din lume cu o viteză uluitoare. Ele îi atrag pe cei mai capabili şi mai inteligenți de peste tot din lume. Dacă intri la Goldman Sachs sau la o companie din Silicon Valley, vei găsi un grup remarcabil de divers, format din chinezi, indieni, africani, pakistanezi şi americani, care lucrează împreună, cooperează, îşi depăşesc diferențele culturale şi lingvistice. Iar compania răspunde foarte eficient la provocările cu care se confruntă.

Cu toate acestea, în universul guvernamental, găsim structuri rigide, bazate adeseori pe modele venite din secolul al XIX-lea sau chiar dinainte. Fără flexibilitate. Mă întreb cum ar putea o nouă administrație să realizeze conexiunile potrivite cu această lume, dacă există o modalitate prin care ea ar putea emula modelul de eficiență al corporațiilor. Suntem chiar fără speranță? Un guvern care să funcționeze la fel de bine ca o corporație este doar un vis?

Scowcroft: Cred că da, deoarece criteriile lumii afacerilor sunt mai simple. În aria de acțiune guvernamentală există atâtea interese şi obiective diferite, încât măsurarea eficienței este mult mai dificilă.

Brzezinski: Iar acţionarii nu au aceeaşi influenţă asupra deciziilor corporatiste pe care o au cetăţenii la fiecare doi ani, în sistemul nostru politic.

Ignatius: Este greu să elimini prin vot un director general, evident.

Brzezinski: O diferenţă importantă.

* * *

Ignatius: Mai am o ultimă întrebare pentru voi. În ultimii şapte ani, la Washington, am asistat la o polarizare tot mai intensă a dezbaterii asupra tuturor temelor de interes, inclusiv securitatea naţională. Terenul comun, care altădată forma consensul republicanilor şi democraţilor pe chestiuni de politică externă, s-a restrâns tot mai mult, aproape a dispărut. Vă rog să vorbiţi despre cum ar putea fi recreate anumite măsuri necesare consensului de către noul preşedinte şi cum aţi aborda voi problema.

Brzezinski: Cred că este esenţial ca noul preşedinte, oricare ar fi el, să depună un efort deliberat, simbolic, de a obţine susţinerea ambelor partide. Iar asta înseamnă posturi guvernamentale. Ar fi excelent dacă un preşedinte democrat ar numi un republican – şi am în vedere câteva nume – în funcţia de secretar de Stat. Îmi vine în minte senatorul Hagel, de exemplu, dar mai sunt şi alţii.

Sau în altă poziţie centrală. Acelaşi lucru este valabil pentru un preşedinte republican: ar trebui să numească un democrat. Cred că ultimii câţiva ani ne-au divizat puternic, deoarece există diferenţe reale de opinie. Dar au apărut diferenţe şi în viziunea noastră asupra lumii. Aceste neînţelegeri sunt dăunătoare, pentru că se adaugă la nesiguranţa resimţită de restul lumii faţă de noi, care, prin ricoşeu, contribuie la anxietatea noastră şi degenerează în frică. Ele reduc sentimentul direcţiei comune asupra chestiunilor majore la ordinea zilei, încrederea reciprocă.

Prin urmare, cred că una dintre misiunile viitorului preşedinte va fi aceea de a aplica câteva măsuri relativ simple, evidente, pentru a promova bi-partizanatul, prin puterea sa de a face numiri în administraţie.

Ignatius: Brent, ce alte instrumente ar putea contribui la această reconstruire a consensului.

Scowcroft: Aş fi de acord cu ceea ce spune Zbig. Cred că există o atitudine la Washington, care a fost întărită de recentele transformări din lume. Înainte, când ne confruntam cu o ameninţare, lăsam deoparte diferenţele dintre partide.

Recent, însă, am pierdut acest obicei. Războiul din Vietnam şi Watergate au avut efecte teribile asupra sentimentului nostru comunitar. Amărăciunea a persistat şi chiar s-a extins. Cred că a devenit accentuată printr-o ruptură tot mai largă între puterile executivă şi legislativă. Preşedinţii noştri obişnuiau să cheme liderii din Congres seara la un pahar, doar ca să stea de vorbă. Astfel de gesturi sunt esenţiale pentru a genera un sentiment de cooperare. Partizanatul este o afacere îngustă, tactică. Nu trebuie ridicat la rang strategic şi nu trebuie să interfereze cu activităţile guvernului. Cred că diferenţele dintre Capitol Hill şi puterea executivă se accentuează. În acelaşi timp, însuşi legislativul a devenit mai divizat.

Toată această atmosferă a fost preluată la nivel de politică de stat, ceea ce este cu adevărat dăunător. Şi, din nou, soluţia depinde de atitudinea preşedintelui. El trebuie să menţină o deschidere vizibilă, fie prin numiri, fie prin alte mijloace. Şi trebuie să sublinieze permanent că ia decizii la nivel naţional.

Ignatius: Aici suntem de acord. Ce pot să mai adaug, decât că mi-a făcut plăcere să stau de vorbă cu un republican şi cu un democrat importanţi.

Brzezinski: Cine e republicanul şi cine democratul?

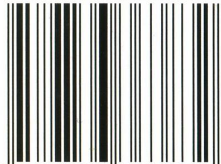
Ignatius: Câteodată nu ştiu sigur, iar acesta este un lucru bun. Amândoi, veterani ai acestor bătălii, sunteţi cu adevărat capabili să ieşiţi din cadrul limitat al politicii de partid şi să căutaţi împreună soluţii noi pentru probleme cu adevărat dificile. Iar dacă voi doi reuşiţi acest lucru, sper că şi noul preşedinte şi Congresul vor reuşi, la rândul lor.

3 aprilie 2008

Cuprins

Punctul de pornire al discuțiilor a fost credința lor că lumea se schimbă într-o manieră fundamentală, iar modelele noastre tradiționale pentru a înțelege rolul Americii nu mai sunt valabile. Amândoi sunt de părere că Statele Unite se confruntă cu dificultăți în străinătate deoarece încă nu s-au adaptat la aceste noi realități.

www.antet.ro

ISBN 978-973-636-383-2
9 789736 363832

34 lei